ISSN 1002_9044

妇女学刊

11

1993

ئۇيغۇر كتاب ئوقۇرمەنلىكى
www.uyghurkitap.com

تەيۋەن ئاز سانلىق مىللەت ياز-
غۇچىلىرى ۋەكىللەر ئۆمكى تەكلىپىگە
بىنائەن 1993 - يىلى 14 - ئاۋغۇستتىن
24 - ئاۋغۇستقىچە ئاپتونوم رايونىمىزدا
دوستانە زىيارەتتە بولدى.

دۆلەت ئىشلىرى كومىسسارى ئىسمايىل
ئەھمەد ۋەكىللەر ئۆمكىنى قوبۇل قىلدى.

يولداش ئىسمايىل ئەھمەد يازغۇچى
يۇلتۇز ئابدۇللاغا دوپپا تەقدىم قىلدى.

ئىسمايىل ئەھمەد قاتارلىق يولداشلار
ئۆمەك ئەزالىرى بىلەن بىللە.

ھەر مىللەت گەدىلىرى تەيۋەنلىك
يازغۇچىلار بىلەن سۆھبەتتە.

قەيۋەم تۆرسۇن فوتوسى

ئايلىق ژورنال

43-يىل 11-سان

1993

باش مۇھەررىر
مۇھەممەت شاۋۇدۇن

مۇئاۋىن باش مۇھەررلەر
تارسلان، ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

تەھرىر ھەيئەتلەر

(ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە)

ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر، ئابدۇسالام توختى، ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر، ئابدۇراخمان ئەبەي، تارسلان، ئالىمجان ئىسمائىل، ئەنۋەر ئابدۇرېھىم، تۇرسۇنئاي ھۇسەيىن، خالىدەئىسرائىل، زوردۇن سابىر، قەييۇم تۇردى، مۇھەممەت شاۋۇدۇن، مۇختەر مەخسۇت، ئوسمانجان ساۋۇت، ئىمىن تۇرسۇن.

ئۇيغۇر كتاب تورىدىكى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىر كى تورىسى

بۇسانداُ

بېغىشلىمىلار

ماۋجۇشنىڭ بېغىشلىمىسى..... 5
تۆمۈر داۋامەتنىڭ بېغىشلىمىسى..... 6
ئىسمايىل ئەھمەدنىڭ بېغىشلىمىسى..... 7

نەسرىي ئەسەرلەر

زوردۇن سابىر.....زېمىن ۋە شەربەت (ئەدەبىي ئاخبارات)..... 22
ئىدرىس بارات.....قالدۇرۇلغان ھېكايە (ھېكايە)..... 48
قاھار جېلىل..... .....ئانا قەبرى ئالدىدا (ھېكايە)..... 54
ئالىمجان ئىسمايىل.....خىلۋەتتىكى بىمنا (پوۋېست)..... 88

شېئىرلار

مەھەممەتجان راشىدىن.....غەزەللەر..... 8
ئابدۇلئەھەد ئىسمايىل .....گۈلىستان نەزمىلىرى..... 13
ئەخمەتجان ياسىن.....بوۋاينىڭ جاۋابى..... 15
ھەسەنجان بوساق.....شېئىرلار..... 15
تۇرغۇن ئوبۇلقاسىم.....ئىككى شېئىر..... 17
ھەبىبۇللا رەجەپ.....شېئىرلار..... 18
مۇھەممەت كامال.....ھايات ۋە يۇرەك..... 20
غەيرەت ئابدۇراخمان.....ئىككى شېئىر..... 21
ئادىلجان تۇنىياز.....غايەت زور يۇلتۇزدۇر بۇگۈن يەر شارى..... 76
ئەنۋەر مەتسەيدى.....غەزەللەر..... 77
ئابابەكرى تۇيغۇن.....شۇنداق گۈزەل ياتسەن ئۇخلاپ..... 79
نەسرۇللا ئابلەت.....تارىم ناخشىسى..... 79
تاھىرجان مۇھەممەت.....ئۇمىدلىرىم كەتتى چېچەكلەپ..... 81
ئۇچقۇنجان ئۆمەر.....رۇبائىيلار 84
مەھەممەتجان سادىق.....پەرىشتە (بالىلادا)..... 115
نۇردۇن ئىبراھىم.....غەزەللەر..... 118

مۇھاكىمە ۋە تەقرىز

قەييۇم تۇردى.....ۋەتەنپەرۋەر شائىر لۇتپۇللا مۇتەللىپ قەلبىمىزدە مەڭگۈ
ھايات.....124
ئازاد سۇلتان.....لۇتپۇللا مۇتەللىپ ئىجادىيىتى ھەققىدە مۇلاھىزە.....129
جاۋ دېجۇڭ.....ل. مۇتەللىپ ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىدا سۆزلەنگەن
تەبرىك سۆز.....139

بىزنىڭ ئەدەبلىرىمىز

پېشقەدەم باللار ئەدەبىياتى يازغۇچىسى تۇرسۇنمەھەممەت
پەخرىدىن.....141
ئەدەبىي ئوبزورچى ئەنۋەر ئابدۇرېھىم.....145

مەسەل، يۇمۇر، لەتىپە

ئىسمايىل ئېلى.....ئىككى مەسەل.....149
مەھەممەتئەيسا قۇربان.....ياقىمدى (مەسەل).....150
ياسىن يۇسۇپ.....مۇئاۋىن تاللاش (مەسەل).....150
شۇكۇر يالقىن.....يېڭى لەتىپىلەر.....151

كۇرسانتلار ئەسەرلىرىدىن

ئەخمەتجان ئىسمايىل، ئېلى قادىر، مۇھەممەتجان روزى، ئېلى ھوشۇر، ياقۇپجان
قادىر.....شېئىرلار.....154

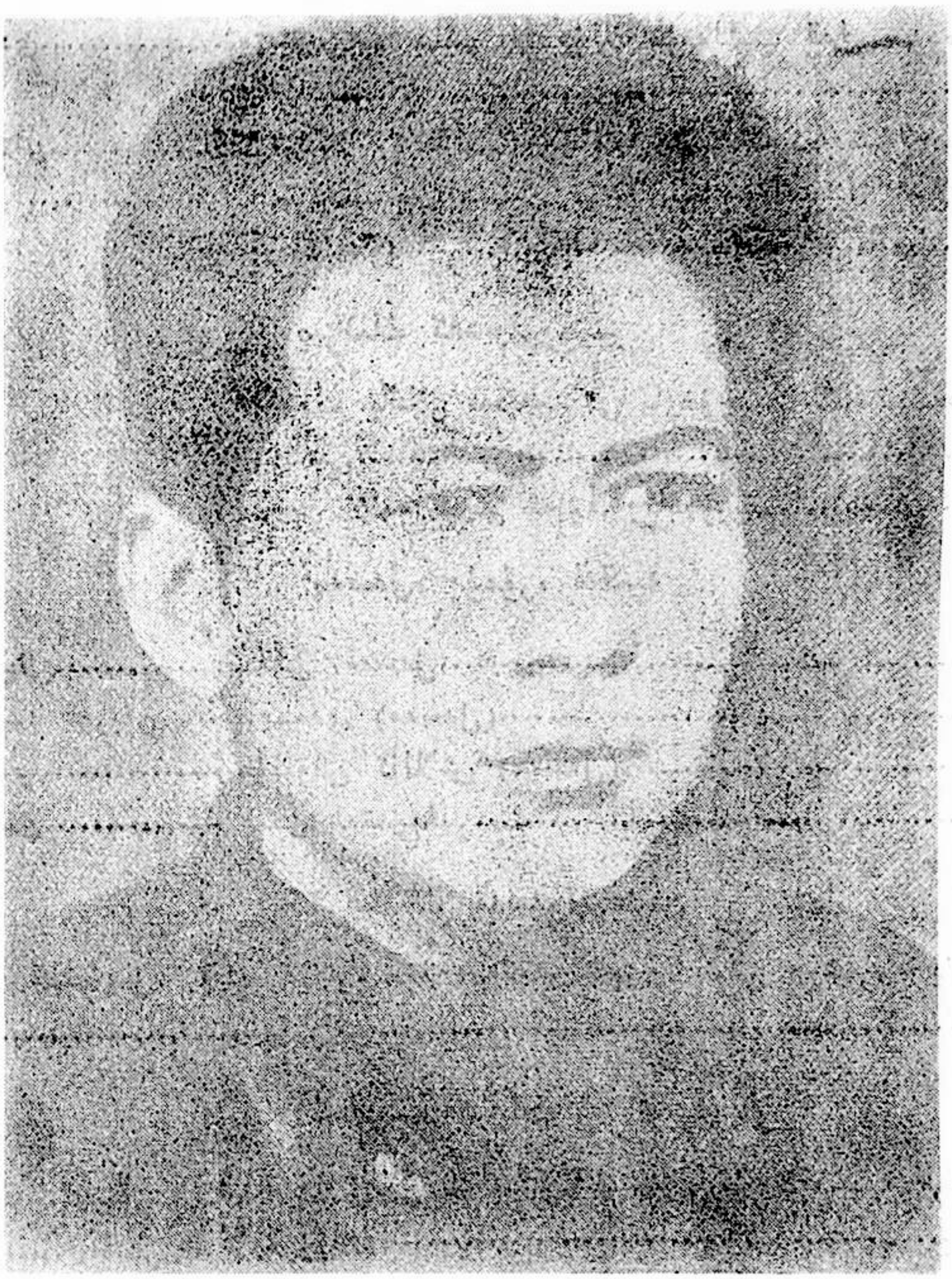
ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

ئىلقىدا ل.مۇتەللىپ ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى
ئۆتكۈزۈلدى.....158

* * *

خەتتات ۋە رەسسام: ئابلىمىت ئابلىز، مەھەممەت ئايۇپ.

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
www.uyghurkitap.com

لۇتپۇللا مۇتەللەپ (1939 - يىل)

ئىنقىلاب يولىدا قۇربان بولغان خادىملارنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىغا شان - شەرەپ خاتىرەنامىسى

№ 00002 ش

تەكشۈرۈشىمىزچە، يولداش ل. مۇتەللىپ ئىنقىلابىي كۈرەش جەريانىدا شەرەپ بىلەن قۇربان بولغان، ئۇنىڭ تۆھپىسى ئۇلۇغ، نامى مەڭگۈ ئۆچمەيدۇ. ئۇنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتى جەمئىيەتتە ھۆرمەتلىنىشكە تېگىشلىك. مەركىزىي خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ «ئىنقىلابىي خادىملاردىن ھالاك بولغانلارغا نەپىقە بېرىش توغرىسىدىكى ۋاقتىلىق نىزامى» بويىچە ئۇنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتىغا نەپىقە بەرگەندىن باشقا مەزكۇر گۇۋاھنامە بىلەن خاتىرىلەنسۇن.

رەئىس: **ماۋ زېدۇڭ**

(مەركىزىي خەلق ھۆكۈمىتى تامغىسى)

1956 - يىلى 8 - ئاينىڭ 8 - كۈنى

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uygurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىر تۇتاشى

ئۆتىۋللا موتە للىپ ئۆلىمۇھاكىمە

ئىمشىلەپ ئۆچۈرغانلىقىنى تەبرىكلەيمەن

ل. موتە للىپ ۋەتەنپەرۋەر ئىقلابىي ئىشلىرىنى ئۇ ۋەتەنپەرۋەرلىك جۇغىنى ئىگىسى كۆتۈرۈپ، ۋەتەننى ھالاكەتلەرنىڭ قىسقىنى، ۋەتەننىڭ ھۆرلۈكىنى قىزغىن كۆيلىدى ۋە بارلىقىنى ۋەتەنگە، خەلقىمىزگە بېغىشلىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئۆلۈمىنى ئۆلۈمسىز، ئامىي مەڭگۈ ئۆچمەيدۇ.

ل. موتە للىپنى خاتىرلىگىنىمىزدە ئۇنىڭ يۇقىرىقى ۋەتەنپەرۋەرلىك روھىغا، ئۇلۇغۋارغايسى ۋەتەنپەرۋەرلىك ۋارىسلىق قىلىپ، سوتسىئالىستىك ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىنى كۆللەندۈرۈپ، ئاماتۇدىن يالقۇنلۇق، قۇرۇلۇشچان تۆھپە قوشىمىز!

خوتەن ۋىلايەتلىك ئاساسىي

1993-يىل 8-ئاينىڭ 8-كۈنى

ل. مۇتەللىپ ئىلىم-پەن ھاكىمىيىتىنى
ماۋجۇدىستىدىن ل. مۇتەللىپ ھەققىدىكى باھاسى
يازىتىپ ھەر كۈنى تۆمۈرنى ھەر كۈنى خەلق ئۆكتە
مىتىنىڭ غايىۋى زور غەم-مەسئۇلىيىتى. ل. مۇتەللىپنىڭ
تۇغۇلغىنىغا قىرىق يىل تولۇش. ئۇنىڭ نامىدا سۆزلەنگەن-
يىغىن ل. مۇتەللىپ ئۆكسىدىگە ئۇنىۋېرسال روھىي
لىك روھىنى جارى قىلدۇرۇش شەرەپلىك ۋەزىپە-
نىڭ تۇغۇلۇش تەخەللۇسى ، خەلق ئۆچۈن تەخەللۇ
سىغىنىش ھەققىدە قىلغان سۆزى !

ئىسمائىل ئەھمەت

ئۆچ يىل بۇرۇن ئاقسۇدا

www.siyahurkitap.com
سیاه کتاب توریکتی

مەھەممەتجان راشدىن

غەزەللەر

بىر ئۆلۈمغۇ ئاقۇۋەت ئۆلسەم قۇچاقىدا ئۆلەي،
يا ئوتۇدا ئۆرتىنىپ، يا دەرد - پىراقىدا ئۆلەي.
قانچە ئاشقىنىڭ قولۇدا ئۆلگىنى مەلۇم ئەمەس،
ئۇستى - باشىم قان بولۇپ مەن ھەم پىچاقىدا ئۆلەي.
مەندە نە بولسۇن ساڭا كۆيدۇم دېگەن سۆزدىن بۆلەك،
بۇ كۆيۈكنىڭ ۋەجىنى سۆزلەپ سوراقىدا ئۆلەي.
بولغىنىم بولسا گۇناھ ئىشقىدا سەۋدايى ئەگەر،
ئاس مېنى دارىغا دىلبەر، يا سولاقىدا ئۆلەي.
قايسى كۈن كۆردۇم سېنى، قالدىم قۇلۇڭغا ئايلىنىپ،
بىلمىدىم، نە بار سېنىڭ سۇمبات - سىياقىدا، ئۆلەي.
تىللىغانغا بۇ ئىشقىنى تەرك ئېتەرمىكىن مەن ئەمەس،
قىينىساڭ قىينا مېنى، ئۇرساڭ تاياقىدا ئۆلەي.
بار جاھانىنى مىڭ كېزىپ چىقسامۇ مەنچۇن بەدبەر،
ئۆركىلىپ باشىدا مىڭ، ئۆلسەم ئاياغىدا ئۆلەي.
كۆز يېشىمنى ياغ قىلىپ، سالدىم چىراغىڭغا پىلىك،
تاڭغىچە كۆيمەكچىمەن، مەيلى چىراغىدا ئۆلەي.

*　　*　　*

ئەجەل، دەپ ئاخىرى، دىلبەر، مېنى سەن ئۆلتۈرەر بولدۇڭ،
گۆھەرنىڭ قەدرىنى بىلمەي، ئەجەپ كۈلگە كۆمەر بولدۇڭ.
دالادا تۇن بويى چىققان بوراندەك گۈركىرەپ خۇددى،
مېنىڭ ھۆكۈمشلىرىم توختاپ، ئۆزۈڭ جىمجىت تۇنەر بولدۇڭ.
كوچاڭدا دۇچ كېلىپ قالسام، كېتىپ قالدىڭ قېيا باقماي،
نېچۇن سەن ئېيتقىنا، مۇنداق مېنىڭدىن يىرگىنەر بولدۇڭ.
ئەقىدەم قەدرىنى بىلمەي گويا ئەگىزچىلىك ئاققان،
شاياتون قەۋمىدىن ئاخىر ئۆزۈڭ بىرنى سۆيەر بولدۇڭ.

سېنى دەپ ئۇنتۇدۇم نانىنى تېلىپ ئاچلىقتا ياتسامۇ،
مېنىڭ بىچارە تۇرقۇمنى شۇ ھالەتتىن كۆرەر بولدۇڭ.
قەلەندەر كەچمىشى ئەندى مېنىڭ كەچمىشلىرىم بولدى،
بۇ ھالىمدىن گويا دۇشمەن بولۇپ لەززەت سۈرەر بولدۇڭ.
بىھوش جىسمىمغا سۇ چاچماق سېنىڭ بۇرچۇڭ ئىدى، ئەمما،
مېنىڭ زارىمنى ھەر ئاڭلاپ، رەقىبلەرچە كۈلەر بولدۇڭ.
بۇ جاننىڭ جايى ئاستىنكەن، يۇمۇلدى كۆزلىرىم تەستە،
سېنىڭ ئارقاڭدا سايەم يوق، ئۆزۈڭ تەنھا يۈرەر بولدۇڭ.

* * *

يىغلىسام يول بار ماڭا، قەدىمنى يار بىلمەيدۇ، دەپ،
يا خەۋەر ئالمايدۇ بىر، ياكى كېلىپ كۆرمەيدۇ، دەپ.
قايسى چاغ كۈلخاندا قوراي، شاخ چاراسلاپ كۆيمىگەن،
يار ئوتتا، دەيدۇ كىم شۇنداق مېنى كۆيمەيدۇ، دەپ؟!
بىلمىدىم، قىسمەت يېزىلغانمۇ ماڭا شۇنداق، ئۇزاق،
دەرد بىلەن يىغلايدۇ - يۇ، يىغلاپ لېكىن، ئۆلمەيدۇ، دەپ.
سايرىسا كاككۇك، ئىشقىنىڭ ۋەجى دەپ بىلمەك كېرەك،
قوغلىماڭ كەپتەرنى ئۆيدىن قاق سەھەر ئۇنلەيدۇ، دەپ.
ئالما ئىرغاتسام بېغىدىن، چىقمىدىڭ يۈگۈرەپ ئەجەپ،
ياكى قورقتۇڭمۇ بىراۋلاردىن يەنە كۈنلەيدۇ، دەپ؟
مەن كۆيۈپ يۈرسەم ساڭا، يار تۇتقىنىڭ يالغان سېنىڭ،
ئىپتىقلى بولماس بۇ ھالىمغا رەقىب كۈلمەيدۇ، دەپ.
يار ئۈچۈن ھېچكەپ ئەمەس ئالەمدە يالغۇزلۇق ماڭا،
ئويلىما ئۇشبۇ جۇدالىقنى مېنى كۆنمەيدۇ، دەپ.

* *

سەن تەكەبىبۇر ئەيلىمە يار، ھۆرۈ غىلمان سەن ئەمەس،
ئوسقىلى ئالدىمنى يا جەننەتتە رىزىۋان سەن ئەمەس.
كاشكى نە بولغاي سېنىڭدە ئول خىزىر خىسلەتلىرى،
يا خىزىر ئۆزى ۋە يا رۇستەمگە ئۇنۋان سەن ئەمەس.
بىلمىدىم ئىشىق ئەھلىدىن كىملەرگە رەھمىڭ كەلگىنىن،
بىلمىدىم، نە ۋەجىدىن دەردىمگە دەرمان سەن ئەمەس.
ئاق بۇلۇتتىن سايە ئالدىم، كۆك بۇلۇتتىن ئۇسسۇلۇق،
چۆلدە ياتسامۇ كۆيۈپ، باشىمغا سايىۋەن سەن ئەمەس.
راست مېنىڭ ئوخشاتقىنىم ھۆسنىڭنى ئاي، چولپانغىمۇ،
ئۇندىمۇ، ھەرگىز مېنىڭ ئۇستۇمدە ئاسمان سەن ئەمەس.

بەلكى ھەق، گۈلمەن دېسەڭ يېگانە بىر ئالەمدىكى،
ھەق يەنە يىغماق خۇدىكىنى، بارچە دەيھان سەن ئەمەس.

* *

ھەر باھار، ياز بەرگىدەك بۇلبۇلغا بوستاندىن ھۇزۇر،
بولمىسا قاقماس قانات شۇكۈقارمۇ ئاسماندىن ھۇزۇر.
تاشقا باش قويسام ئەگەردە سەن بىلەن ياستۇق تۇگۈل،
قايدا جىسمىمغا ھۇزۇر، ياغقۇسى ھەر ياندىن ھۇزۇر.
قايدا بولغاي خۇش ناۋا بۇلبۇل ماڭا سەندىن بۆلەك،
بىر سېنىڭسىز مەن ئۇچۇن بولغايمۇ ئاق ناندىن ھۇزۇر؟!
ئەلمساقتىن بۇ مۇھەببەت ئەھلىگە پۈتكەن ئەمەس،
تولغىنىپ تەنھا تۆشەكتە بارچە ئاخشامدىن ھۇزۇر.
بىر بېقىپ ئۆتسەڭ يېنىمدىن نۇرلىنار كۆڭلۈم مېنىڭ،
بولمىغاي سەن ياقمىغان ھۇجرامدا مىڭ شامدىن ھۇزۇر.
سەن ئالامسەن جاننى مەندىن گاھ ئۇرۇپ - ئۇرماي قىلىچ،
ياكى ئالماقمۇ ئويۇڭ مەندىن تۆكۈپ قاندىن ھۇزۇر.
قۇشلىبان بەختىمنى مەيلىڭ دەشتىدىن ئاۋارىمەن،
گاھ ماڭا ئۇشبۇ مۇشەققەت مەرىكە، بايرامدىن ھۇزۇر.
قۇي، دېدىم، ساقمي، شارابىڭنى تامام مەن مەست يۇرەي،
يەتكىچە ۋەسلىگە، ئالغايمەن ئىچىپ، جامدىن ھۇرۇر.

* *

خوپ ئۆزۈڭ دۇنيا، بىراق شەيتانلىرىڭدىن قورقىمەن،
بىگۇناھنى باغلىغان ئارقانلىرىڭدىن قورقىمەن.
بىر دېگىزغا ئوخشىتىپ دائىم سېنى ماختاي دېسەم،
قانچە رەت كېمەمنى دۇم قىلغانلىرىڭدىن قورقىمەن.
بەرگىنىڭ بەرگەنگە قوشلاپ، مېنى ھەيران ئەيلىدى،
بەرمىسىن ئەكسىچە، جان ئالغانلىرىڭدىن قورقىمەن.
ئەلگە ئاش بەرگەن قولۇڭنى بۇ ئەمەس ئۆچ كۆرگىنىم،
گاھ سېخي ۋە گاھ بېخىل ئالقانلىرىڭدىن قورقىمەن.
ئات قىلىپ، قاشقىرنى خۇش قىلغانلىرىڭمۇ يوق ئەمەس،
بارچىگە تەڭ تەگمىگەن ئىنئامىلىرىڭدىن قورقىمەن.
قۇرۇسۇن كۆرگەن كۈنى ئاق ناننىرىڭدىن ئايرىلىپ،
ئويلىشام، دېھقانىنى ئاچ قويغانلىرىڭدىن قورقىمەن.
ساڭا بولغاي ئەتىۋار ئەھلى ئەھەللەر، شۇندىنمۇ —

تارىخىنى ئەسلىسەم، سۇلتانلىرىنىدىن قورقمەن.
مەن خۇمارمەن تىنچ جاھانغا تۇندىمۇ ئىت ھاۋشۇماس،
گاھ ئۆزۈڭ ئوت ئىلكىدە قالغانلىرىنىدىن قورقمەن.
تۇزلىرىدە تۇلكە يۇرسە كۇندە ئەلگە ئارىلىشىپ،
بۆرى يوق، دەپ ماختىما، ئورمانلىرىدىن قورقمەن.
جىق بالالار قۇترىشۇر كىملەرگىدۇر تەھدىت سېلىپ،
كۇندۇزىدىن قايغۇ يەپ، ئاخشاملىرىدىن قورقمەن.
ئارىلىشىپ ئاچچىقتا تاتلىق كەلگىنى يا شۇمكىن،
ھەر كۇنى راستىغا قۇل، يالغانلىرىدىن قورقمەن.

* *

بىر كۆرۈپ ھەيرانمەن، جەننەت مەھەللەدە ئىكەن،
تاملىرى تاغلارچە ئۇز، ھەر ھويلا توز رەڭدە ئىكەن.
يوللىرىدا جىلۋە ئەيلەركەن مۇبارەك ئىزلىرىڭ،
ھەر قەدەمدە نەچچە ئاشىق سەن ئۈچۈن جەڭدە ئىكەن.
باغلىرىغا يوق ئىكەن ئىككى كۆزى باغلانمىغان،
باقسا ھەر كىم تاڭەبەت كۆڭلى پاراكەندە ئىكەن.
تاڭ ئىكەن، كۇندۇز ئىكەن گۈگۈممۇ مەنچۇن ئۇندىكى،
ئەس - ھوشىدىن كەتسىكى ھەر كىمگە بىر دەمدە ئىكەن.
چىقسا ھاۋشۇپ ئىتلىرىڭ، كەلدى ئەجەپ ئامراقلىقىم،
ئويلىسام، ئاشىق دېگەن بۇ باشقا بىر بەندە ئىكەن.
مىڭ پەرى ھۆسنىدە چىقتى ئەھلى دوست - يارەنلىرىڭ،
ئىچكىنى كەۋسەرۇ، گاھ رىزقىمۇ زەمزەمدە ئىكەن.
ماڭا يا شۇنداق كۆرۈندى، يا مەھەللەڭ دەل بېھىش،
تەس كېلىپ سۇرەتلىمەڭ ئەھلى قەلەم غەمدە ئىكەن.
تاشلىرىڭنىڭ ئالدىدا بولدى ماڭا دۇر - زەر بىكار،
بارچە ھېكمەت سىرلىرى ئۇقسام تامام سەندە ئىكەن.

* *

ھەسەتخور قان - يىرىڭ يىغلار ئۆزى ئەلدەڭ بولالماستىن،
كۆرۈنگەننى يۇرۇر تىللاپ، قويمنى ئات قىلالماستىن.
كۆڭۈل كەسپى كۆرەلمەسلىك، قىلار ھەر كىمگە كۇندەشلىك،
ئەلەمدە ئۆرتىنەر باغرى كىشىگە يا تىنالماستىن.
دۇرۇتلەر ياد ئىبتەر ھەر كۇن «ئۆزۈم بولسام» كىتابىدىن،
ئەگەر كۆرسە سېنى ئاننا، چاپار ھەر يان تۇرالماستىن.

uyghurkitap.com

ھەسەتتە ئۆلمىكى مۇتلەق جاھاندا قاغا - قۇزغۇنمىكى،
ئۆزى بۇركۈت بولۇپ مەڭگۈ قىيالارغا قونالماستىن.
دىلىمدا پىكرى قۇترايدۇ ئېتى ئۇزغانغا شۇملۇقنىكى،
ئالار كۈلكە چىرايىغا خۇشامەتتە ئۇيالماستىن.
كۆچەت تىكسەك، كېلىپ بىر تۇن تۈگەل يۇلماقنى قەستلەيدۇ،
قولى شۇملۇقتىدۇر ئۆزى بىرەر ئۇرەك ئويالماستىن.
ھەسەتخور «ھەسسىنە!» دەيدۇ ئەگەر يۇرتۇڭدا يۈز تاپسالا،
ئۆتەر ھەسرەتتە، ئەمما ئۇ ئۆزى بىر يېپ ئۈلالماستىن.
ھەزەر قىلغىن ھەسەتخوردىن تىكەن تاشلايدۇ ئالدىڭغا،
چىقىپ ئالدىڭغا ئاشكارا يولۇڭنى گاھ تورالماستىن.

* *

باغى ئىچرە بۇ جاھان سەندەك چىنارنى كۆرمىدىم،
پەسلى ئىچرە بۇ زېمىن سەندەك باھارنى كۆرمىدىم.
ھەر قاچان ئۆتسەم يېنىڭدىن ئۇرۇلار باغنىڭ ھىدى،
ئالما كۆردۇم، سەن كەبى مەڭزى ئانارنى كۆرمىدىم.
بارچە ئاشىق ماختىشۇر گۈل قەۋمى دەپ ئۆز يارىنى،
سەن كەبى گاھ جان بېرىپ، گاھ جان ئالارنى كۆرمىدىم.
سەن قارار تاپقان يىگىتتىن قاچقۇسى ئاپەت يىراق،
كۆپ ئۇمار ئاستىم، لېكىن، سەندەك ئۇمارنى كۆرمىدىم.

* *

ئەمدى دىلبەر، ئوت ئۈۋالمىغا قالۇرسەن، ئالدىسىڭ،
تاڭلا بىر كۈن سەنمۇ دوزاختا يانۇرسەن، ئالدىسىڭ.
قېقىلىپ ئۆپكەم ئىچىمدىن قانچە سىل قىلدىڭ مېنى،
چۆلدە بىر كۈن سەنمۇ قورايدەك قۇرارسەن، ئالدىسىڭ.
ئەلگە ئېيتقان دادلىرىمنى سەن قۇرۇق، قارغىش دېمە،
قايدا بارساڭ ئۆز - ئۆزۈڭگە گۆر كولارسەن، ئالدىسىڭ،
ئون ئۇرۇپ، بىر سۆيدى، دەپ سەندىن يەنە ئاغرىنمىدىم،
بۇ كۆڭۈلنى قايتىدىن قانداق ئالارسەن، ئالدىسىڭ.
نە دېسەڭ، ھەق راست دېدىم مىڭ ئىقتىدالىق دىل بىلەن،
قانچە قىلسىڭ، شۇنچە كويلارغا سالۇرسەن، ئالدىسىڭ.
ئويلىما مەندەك غېرىبنىڭ كۆز يېشى ئۆتمايدۇ دەپ،
مەن ئەمەس، ئاۋۋال ئۆزۈڭ رەسۋا بولارسەن، ئالدىسىڭ.
نان ئۆتۈپ سەن چىن ۋاپادىن مىڭ قەسەم ئىچتىڭ ماڭا،
مەن قۇلۇڭنى بىر ئۆمۈر داغدا قويارسەن، ئالدىسىڭ.

تۇكۇرەر ئاسمي يۇزۇڭگە ئۇ كۈنى نان ئەھلىمۇ،
ئۇندىن ئۆزگە كىمگە سەن يىغلاپ بارۇرسەن، ئالدىساڭ.
تاپمىقىڭ ئاسان ئەمەس مەندەك ساداقەت ئەھلىنى،
مەن بىلەن بىر مەھەللىدە قانداق تۇرارسەن، ئالدىساڭ؟!
ئۆلتۈرەرمەن ئۆز - ئۆزۈمنى، بۇ ئۆلۈمگە سەن سەۋەب،
ئۈستى - باشىمنى، دېمەك، قانغا بويارسەن، ئالدىساڭ.
ئول كۈنى سەھۋەنلىكىڭنى سەن تونۇپ چىندىن يەنە،
ئەسكە ئالساڭ گەر مېنى، كىمدىن سورارسەن، ئالدىساڭ؟
شۇ سېنىڭ يادىڭدا بولسۇن: ئالدىدا ھەق سوتىنىڭ
ئاقلىماس ھېچكىم سېنى، تەنھا تۇرارسەن، ئالدىساڭ.

* *

*

تووا دەيمەن، ماختىشۇر ھەر كىمنى ئۆلگەندىن كېيىن،
سەنمۇ ماختارسەن مېنى قەدىرىمنى بىلگەندىن كېيىن.
مەن ئۇچۇن نە ھاجىتى زار يىغلىغانىنىڭ كۈندە بىر،
ئاق تىكەنلەر ئاي ئۆتۈپ قەبرەمدە ئۇنگەندىن كېيىن.
ئاق ئوتۇننىڭ ئۆرتىنىپ كۈل بولمىقى تەھقىق تامام،
كۈل بولۇرمەن مەنمۇ ھەق، گۈلخاندا كۆيگەندىن كېيىن.
نە ئېرۇر گۈلخان، مېنى ئىشقىڭدا دوزاخ ئۆرتىدى،
نە بولۇرمەن سەن مېنى دوزاخقا كۆمگەندىن كېيىن؟!
يا ئوگۈممۇ يا چۈشۈم، قىلماق قىياس مۇشكۈل ماڭا،
سەبرى يوق سەۋدايىدەك ۋەسلىگدە يۈرگەندىن كېيىن؛
بەلكى سورارسەن مېنى ئەلدىن: ئەجەپ ئۆلمەپتۇ؟ دەپ،
نە ئىتەي يۈرمەي تىرىك بۇ دەردكە كۆنگەندىن كېيىن؟!

ئابدۇلئىھەت ئىسمايىل

گۈلىستان ئەزمىلىرى

ساقىيا، تۇتقىل قەدەھ، بۇلكۈنكى جانان مۇنادۇر،
نە كېرەك سەيرى گۈلىستان، ماڭا بوستان مۇنادۇر.

— ئەمىر خۇسرەۋ دېھلەۋى

1

نازاكەت بۇلبۇلدۇر مەن يۈرەرمەن خۇش ناۋا ئىزدەپ،
ۋىسال باغدا زۆرەدەك سۆيۈملۈك دىلرەبا ئىزدەپ.

مۇزەممەت ئەيلىمەك دوستلار مېنى سەۋدايى مەجنۇن دەپ،
مۇشەققەت دەشتىنى كەزسەم گۈزەل بىر رەھنىما ئىزدەپ.
نىگار ۋەسلىگە يەتكەن كىم بۇ خەستە جاندىن كەچمەي؟
رىيازەت چەككىنىم راھەت بىئىنگەي چىن ۋاپا ئىزدەپ.
رىزادۇرمەن بولۇپ پەرھاد گويا تىرناقتا تاغ تەشسەم
ساداقەت بابىدا شېرىن كەبى گۈل يۈز زىبا ئىزدەپ.
مېنى پەرۋانە دەك مەيلى ئۆلۈغ يالقۇندا كۆيگەيمەن،
نە ئارمان، كۆيگىنىم بەختىم، كۆيەرمەن نۇر - زىيا ئىزدەپ.

2

ھېجرانىڭدا سۆيگۈ بېغىم ۋەيران بولۇرمۇ؟
ياشلىق گۈلۈم توزۇپ بەرگى خازان بولۇرمۇ؟
ۋىسالىڭنىڭ شارابىدىن ئىچمەي بىر قەدەھ،
تەشنالىقتا رەڭگى - روھىم سامان بولۇرمۇ؟
سېنىڭ ئۈچۈن بەرپا قىلغان ئوتقاش چىمەنلەر
بىۋاپانىڭ ئاياغىدا پايخان بولۇرمۇ؟
شامۇ - سەھەر يوللىرىڭغا قاراتتىڭ مېنى،
ئۆمۈر بويى ۋەدەڭ شۇنداق يالغان بولۇرمۇ؟
سەندىن ئۈمىد ئۈزمەي قارا چېچىم ئاقاردى
بۇ جاھاندا كىشى مەندەك نادان بولۇرمۇ؟

3

ئىنتىزارمەن، كەلمىدى ھېچ يارۇ دىلبەردىن خەۋەر،
مېھرى ئاپتاپ، سۆزى شېرىن قەنـدۇ شېكەردىن خەۋەر.

تاڭدا ھىدلارمەن بويىنى لاللەرگە لەۋ يېقىپ
ئىستىسەم يوقتۇر گۈلىستان ئىچرە ئەنبەردىن خەۋەر.

ئاختۇرارمەن تەكتى قاينامنى گـويا غەۋۋاس بولۇپ،
بارمىكىن زۇمرەت قېتىدا دۇررى گۆھەردىن خەۋەر.

تۇن كېچە باقتىم ساماغا بارچە يۇلتۇز بەرقـارار،
يەنە باقتىم، بولمىدى ئۇ نۇرى ئەختەردىن خەۋەر.

خۇش مۇبارەك، شان قۇچۇپتۇ ئەھلى مېھنەت سەرۋىرى،
بۇندا شۆھرەت تەختىدە، دەپ كەلدى مۇنبەزدىن خەۋەر.

ئەھمەتجان ياسىن (ئىقبال)

بوۋاينىڭ جاۋابى

كېلەتتى ھاسىسىغا تايىنىپ بوۋاي،
سالام دەپ بىر يىگىت قويدى بىر سوئال:
«ئۆزلىرى كەينىدە، ھاسا ئىلگىرى —
بۇ قانداق ھېكمەتتۇر؟ بۇ قانداق ئەھۋال؟»

بەردى بوۋاي شۇئان مۇنداق بىر جاۋاب:
«ماڭمىدۇ بۇ ھاسا ئىنسان ئالدىدا،
بەزىلەر يېتىدۇ، ئۇنىڭ ۋەسلىگە،
بەزىلەر يېتەلمەي قالۇر دالدىدا.»

ھەسەنجان بوساق

شېئىرلار

دۇشمىنىمدۇر

دۇشمىنىمدۇر نۇقسانلارنى بىلىپ تۇرۇپ ياپقانلار،
دۇشمىنىمدۇر قامغاقلاردەك شامال بىلەن چاپقانلار.
دۇشمىنىمدۇر شاتۇتنى دوراپ قوشاق قاتقانلار،
دۇشمىنىمدۇر ياخشىلارغا قۇرغان توزاق - قاپقانلار.
دۇشمىنىمدۇر پۇلغا قۇل بوپ ۋىجدانىنى ساتقانلار،
دۇشمىنىمدۇر خۇشامەتتە ئاياغ يالاپ ياتقانلار.

ئىنتىلگەنىم چىن سۆيگۈ

سۆيگۈلەردىن يارالدىم، سۆيگۈ ئىزدەپ كۆز ئاچتىم،
سۆيگۈ كۆيگەن جاھاندا، پاھ، قاماشتى كۆزلىرىم.
سۆيۈندۈردى بىر رەنا، سۆيۈلۈشكە تىرماشتىم،
ئارمانلىردىم تېپىرلاپ تاشتى يۈرەك سۆزلىرىم.

تىلەكلىرى قانمىغان دىۋانىدەك يېگانە،
قەلبىلەرنى ئارىلاپ چىقتىم تالاي - تالاي رەت.
بەزى كۈلدۈم، بەزىدە ياشمۇ تۆكتۈم پىنھانە،
ئىمىن تاپتىم چىن سۆيگۈ تۇغقىنىدا لاتاپەت.

سۆيگۈلەرنىڭ خائىنى بەدنىيەتلەر كۆيدۈرگى،
سۆيگۈ ئۈمىد مەشئىلى، سۆيگۈ تىلسىم - سېھىرىدۇر.

ئەنتىلگىنىم پاك ۋىجدان - ئاق نىيەتلىك چىن سۆيگۈ،
چىن سۆيگۈكە مۇجەسسەم مىڭ قۇياشلىق مېھىر - نۇر.

مەن شۇنداق بىر راستچىل يۈرەكنىڭ قۇلى

ھەق سۆزدە، دوستلارنى كۈلدۈرەلمەدىم،
يالغانغا تەلمىنىپ كۆندۈرەلمىدىم.
قەلبىمدىكى كۈتتۈم مەن ئۇزاق،
راستلىقتىن بىر مايسا ئۈندۈرەلمىدىم.

قەلبىمدىكى كۈتتۈم مەن ئۇزاق،
ياخشىغا ھېچقاچان قۇرەمەدىم توزاق.
يالغاننى پەردازلاپ — بەرمەدىم رەڭلەر،
كۈچۈكتەك يېلىنىپ باقمىدىم قورساق.

يالغاننى پەردازلاپ — بەرمەدىم رەڭلەر،
ۋە لېكىن شۇملۇققا كۆپ ئېكەن دەڭلەر.

«قارا» نى «ئاق» دېيىش ئۆلۈم ئەمەسمۇ؟
ئەجرىسىز ئولجىغا سالمىدىم زەنىلەر.

«قارا» نى «ئاق» دېيىش ئۆلۈم ئەمەسمۇ؟
بۇنىڭغا كىرەلمەس غەيرىي ھەۋەسمۇ.
ھەقنى ھەق سۆزلەيمەن، يالغىنى يالغان!
باقمايمەن مەرتىۋەڭ ئېگىزمۇ پەسمۇ.

ھەقنى ھەق سۆزلەيمەن، يالغىنى يالغان!
ئىنسانغا نومۇس ئىش غۇرۇردىن تانغان.
مەن شۇنداق بىر راستچىل يۈرەكنىڭ قۇلى،
ۋىجدانەن ياشاشقا قەدەملەر ئالغان!

قېنى ئۇ گۈل كەبى ناز - كەرەشمەڭ

بىر چاغلار بال تامغان ئوتلۇق لەۋلىرىڭ
سۆيگۈدىن قىسسەلەر سۆزلەيتتى نازلىق.
شۇ قەدەر سۆيەتتىم مەن سېنى، ئۇ چاغ—
جېنىمنى بەرسەممۇ قىلاتتى ئازلىق.

كۆكسۈمگە باش قويۇپ ئاشۇ ئاق كېچە،
ۋەدىلەر بەرگەنتىڭ تەكرار ۋە تەكرار.
تەبەسسۇم جامىڭدا چالغىتىپ ھەر يان
دىلدىكى تىلەكنى قىلغانتىڭ بىكار.

قېنى ئۇ گۈل كەبى نازىڭ - كەرەشمەڭ؟
ئۆتسەن يېنىمدىن توزدەڭ كەدىيىپ.

سۆيگۈمنى ئوغرىلاپ قاچقان كۆزلىرىڭ
ئەجەبا كۈلمەيدۇ ئەمدى جىلمىيىپ؟

ئەسلەشكە ئۇندىسەم ئۆتكەن كۈنلەرنى
پەرۋاسىز كېتىسەن، تولغايسەن بويۇن.
ئۇنتۇلۇش شۇنچىلىك ئاسانمۇ ساڭا،
ۋە ياكى غەيرىگە ئاچتىڭمۇ قويۇن؟

ئاھ، بۈگۈن ئۆزگىچە سوغۇق لەۋلىرىڭ
قىسسەلەر سۆزلىمەس ئۇنچىلىك نازلىق.
سۆرۈن بىر تەلەتتە ئالايدىڭ ماڭا،
دات باسقان دەردلىرىم قىلغاندەڭ ئازلىق؟...

تۇرغۇن ئوبۇلقاسىم

ئىككى شېئىر

مەن مۇخداق بەندە

مىنۇالسام راھەت ماڭا چامبۇل ئېشەككە،
ئايروپىلان ئۇچسا، ئۇنى قارغايمەن - تىللاپ.
كېسەل تەگسە كەتمەن چاپقان ئەزىز بىلەككە،
دەرھال دۇئا ئوقۇتمەن داخاننى چىللاپ.

زامانىۋى ھەممە نەرسە خەتەرلىك - خەتەر،
ئىشەنمەيمەن ھەممىسگە، كۆرمىسۇن كۆزۈم.
تەرلەپ - پىشىپ، جاپا چېكىپ يۇتسامۇ زەھەر،
ھېچ خەتەرسىز كۈتەلەيمەن ئۆزۈمنى ئۆزۈم.

كاپىر دەيمەن كىمكى يۈرسە ئەگەر يالاڭباش،
يالاڭئاياغ يۈرگەنلىكىم سانالماس گۇناھ.
مالاي بولۇر ماڭا دائىم ياۋاش، نادانلار،
كۆچلۈكلەرگە بوزەك بولسام خۇدايىم گۇۋاھ.

ئوقۇتمايمەن نەۋرىلەرنى، چەۋرىلەرنى ھەم،
ئاتا - بوۋام دېھقان ئىدى، دېھقانمەن ھازىر.
بىزگە ئوبدان كەسىپ بەرگەن ياراتقان ئىگەم،
ئەللىك يىللاپ ئوقۇساقمۇ بولمايمىز كادىر.

ھەممە ئىشتىن ئەۋزەل ماڭا تائەت - ئىبادەت،
ھېچكىشىگە ۋاپا قىلماس ئاخىر بۇ جاھان.
شۈكرى دەيمەن كېلىپ قالسا غايىبتىن ئامەت،
ئۆلسەم ياتسام كۈلجەننەتتە، يوق مەندە ئارمان.

«كېپىنك» پاجىئەسى

رەنجىپمۇ يۈرمەيمەن سېنىڭدىن بىراق،
مەن سېنىڭ ئالدىڭدا گۇناھكار ئەبەد،
رەنجىيمەن ئۆزۈمدىن پەقەت ۋە پەقەت.
رەنجىيمەن ئۆزۈمدىن پەقەت ۋە پەقەت.
سەن سېنىڭ ئالدىمدا ئېۋەنسىز - ئاپئاق،

سەن كۆزەل ئولجىدەك كۆرۈندۈك ماڭا،
مەن دەرھال ئاتمىسام قاچاتتىك شەكسىز.
قارىغا ئېلىپ ئوق ئۇزگىچە ساڭا،
ئاھ، سېزىپ قالدىڭدە، قېچىپ كەتتىڭ تېز،
مەن دەرھال ئاتمىسام قاچاتتىڭ شەكسىز.

ئالدىراپ قوللىرىم تىترىدى شۇ ئان،
«پاك!» قىلدى، دېمەككى چىقىپ كەتتى ئوق.
مەن سېنى قارىغا ئالالمىغاچ، جان،
شۇ ئوقۇم ئېتىلدى ھاۋاغا قۇرۇق،
«پاك!» قىلدى، دېمەككى چىقىپ كەتتى ئوق.
مىلتىقنىڭ ئاۋازى چۆچۈتتى سېنى،
قاچتىڭسەن تاشلاردىن تاشلارغا سەكرەپ.
تۇتۇپلا ئالمىسۇن دېگەندەك مېنى،
قاچتىڭ سەن جېنىڭنىڭ بارىچە ھەدەپ،
تېز قاچتىڭ تاشلاردىن تاشلارغا سەكرەپ.

سىلكىنىپ ئۆزۈڭنى ئالدىڭ دالدىغا،
ۋە لېكىن چوڭقۇر بىر ھاڭغا يىقىلدىڭ.
يىقىلدىڭ بىر يېرتقۇچ ھايۋان ئالدىغا،
مەن تامان چىقاي دەپ شاخقا ئېسىلدىڭ،
ۋە لېكىن چىقالماي يەنە يىقىلدىڭ...

شۇ ئەسنا ئۆزۈمنى ئاتتىم سەن تامان،
قىيا تاش باغرىدىن يولىدىم سېنى.
جىغايىتتى چىرايلىق لەۋلىرىڭدىن قان،
رۇسلىدىڭ قەددىڭنى، قۇچاقلاپ مېنى،
قىيا تاش باغرىدىن يۆلىدىم سېنى.

مەن ئۇنداق قارامىلىق قىلمايىتتىم زىنھار،
كېيىكتەك يۈرمىگەن بولساڭ سەن قېچىپ.
سەندىكى تەرسالىق كەلگەچ ماڭا ھار،
مەست بولدۇم قارامىلىق مەيىنى ئىچىپ،
كېيىكتەك يۈرمىگەن بولساڭچۇ قېچىپ!؟...

بارلىقىڭ ماڭىلا بولدى تەئەللۇق،
ئەپسۇس ۋە مىڭ ئەپسۇس، ساقايدىڭ مېيىپ.
مەن سېنى چۆچۈتۈپ، قىلدىم مەلئۇنلۇق،
مېنىڭدە كەچۈرۈپ بولغۇسىز ئەيىب،
ئەپسۇس ۋە مىڭ ئەپسۇس، ساقايدىڭ مېيىپ...

رەنجىپمۇ يۈرمەيمەن سېنىڭدىن بىراق،
رەنجىيمەن ئۆزۈمدىن پەقەت ۋە پەقەت.
سەن مېنىڭ ئالدىمدا ئېۋەنسىز ساپساق،
مەن سېنىڭ ئالدىڭدا گۇناھكار ئەبەد،
رەنجىيمەن ئۆزۈمدىن پەقەت ۋە پەقەت.

ھەبىبۇللا رەجەپ

شېئىرلار

قانائەت

مەن ئىچمىگەن پەقەت دېگىز سۈيىنى،
ھەممە ئۇنى چۈشۈمدىمۇ كۆرمىگەن.
بارالمايمەن سېنى تاشلاپ ئۇ يەرگە،
مەن تاغ ئاتلاپ، چۆل - باياۋان كەزمىگەن.

چاڭقاش قىسسا مۇزدەك سۇنى ئىچىمەن،
ساڭا - ماڭا تونۇش ئاشۇ بۇلاقتىن.

ئىچكەن ئۇنى ئاتا - ئانام ئەسلىدە،
سىرداش بولۇپ كەلدىم مەنمۇ ئۇزاقتىن.

كېزەلمەيمەن دېگىز ئىزدەپ چۆللەرنى،
مەن قورقمەن ئۇنداق دېشۋار - يىراقتىن.
تۇرسا بۇلاق چاڭقاشلارنى يولاتماي،
نېمە قىلاي بۇلاق ئىزدەپ يىراقتىن.

قۇياشقا يېقىن چوققىلار

تۇمانلارنى پايانداز قىپ كۆز نۇرۇم،
ئەي چوققىلار، قۇچىقىڭغا ئاقىدۇ.
تۈن قوينىدا بىدار ـ ئويغاق خىيالىم
سېنى بوپلاپ لەرزان قانات قاقىدۇ.

غۇرۇرۇمنى ئاشۇرىدۇ تاغلاردىن
بۇيۇكلۈكنىڭ نۇرلىرىنى چاچقىنىڭ.
يۈرىكىمنى ناخشىلارغا ئورايدۇ،
جەسۇرلۇقنىڭ يۈزلىرىنى ئاچقىنىڭ.

بۇلۇتلارنىڭ ۋۇجۇدىدا بىر ساڭا
مۇھەببەت بار يىلتىزىڭ ھەممە پەسلىدە.
مەغرۇرلۇقىڭ بۇلىنىگە بۇلەنگەن
بۇركۈتلەرنىڭ ئىرادىسى ئەسلىدە.

تۇغۇلغاندەك قۇياش پەقەت سەن ئۈچۈن،
قۇچاقلايدۇ سۆيۈپ سېنى ھەر سەھەر.
خۇشتارلىقىڭ ئەلىمنى كۆتۈرۈپ،
ئاي ـ يۇلتۇزمۇ ئاۋۋال ساڭا نۇر سېپەر.

تەبىئەتتىن ئۆزۈم تاپقان ھېكمەتلەر
بۇ كۆڭۈلنى ئەزىز قىلار توق قىلار.
مۇھەببەتنى سېپ تۇرۇسەن ئىسسىمگە،
سەن قۇياشقا يېقىن تۇرغان چوققىلار.

ئۈسال دېمەي تۆلىدى بەدەل

خۇي چىقارىدى قىشنىڭ شامىلى،
ئۈيقۇسىنى يىتتۈرۈپ قويۇپ.
ئاداققى رەت خوش دېگەندە سەن،
كۆيۈپ كەتتى جىسمىم ئوت بولۇپ.

ئىلىپ كەتتى مەنزىلىڭ سېنى
كۆزلىرىمدىن سۇغىرىپ بۇدەم.
ياتار سېنى ماڭغۇزغان بۇلبۇل
قىلىپ قويماي مەن ئۈچۈن بىر غەم.

تىرىكلىكتىن نىشان يوق تەلىدە،
قېتىپ قالدىم گويا بۇتسىمان.
كۈن بەزمىدى شاتلىق دېمسىمگە،
بۇ ھىجرانىدا يوق ئىكەن ئىيمان.

سايەڭ كۆزدىن يىتكەنگە قەدەر،
قەلبىمدە قويدى ئۈنسىزلىككە باش.
قاراڭغۇلۇق ياماشتى دىلىغا،
تاغ كەينىگە مۆككەندەك قۇياش.

ئىچتى شەربەت كۆز ياشلىرىمدىن،
چالۋاقىغان قىسمەت قۇيۇنى.
ۋىسالىلىق دەم تۆلىدى بەدەل،
ئاھ، ئەجەبكەن سۆيگۈ ئويۇنى.

تەۋرىنىش

مەن تەۋرىنىدىم پەرىشتىگە ئە ئۈچۈن،
ئادەملىكىم توزىدىمۇ ۋە ياكى!؟
پەرىشتە دەپ قاياقلارغا ئۇچتۇمەن،
بارارمەنمۇ دوزاخقىمۇ ھەتتاكى!؟

بۆشۈكتىكى سەبىي يۈمران روھ بىلەن،
سۆيۈۋەردىم كۆڭۈل ئىزدەپ، كۆڭۈل دەپ.
ئىچ ـ ئىچىمدىن يىغا پارتلاپ تۇرسىمۇ،
چىرايىمغا كۈلكە بەردىم شوخ ئەجەپ.

ئۈچۈپ يۈردۇم بوشلۇقلاردا يېگانە،
يامغۇر قاقتىم تاقىر يەرنى كۆركەندە.
توغرىلىدىم ئۇپۇق كۆچكەن يولىغا مەن،
چەمبەرسىمان يولنى بېسىپ ئۆتكەندە.

ئۆتكىنى يوق پەرىشتىمۇ بۇ يولدىن،
كۈلكىسىنىڭ نۇرلىرىنى قالدۇرۇپ.
ئالغۇچىلىك مەن ماڭسامەن بۇ يولدا،
ئۆلۈم تەندىن تىرىكلىكنى سالدۇرۇپ.

ئېچىپ سىرلىق قاپقىنىنى ھاياتنىڭ،
كەشتىلىدىم سەلتەنەتنى ئۆزۈمگە.
پەرىشتىگە تەڭنىسامۇ نە ئۇچۇن،
يولۇقمەن يەنە كۈلپەت - ئەلەمگە.

ئۇلۇغلۇقنىڭ قېنى سىڭگەن جەبرگە،
لەززەت ئىزدەپ باش قويمەن ئون-تىنسىز.
پەرىشتىگە تەڭنىغىنىم شۇمكىن،
يامەندىكى ئارزۇمكەن مۇمكىنسىز!؟

چۆلگە سۆز

يۇرىكىمدە توقۇپ قويدۇم بىر ناخشا،
سېنىڭ ئۇلۇغ ئارمىنىڭنى سىڭدۈرۈپ.
ئاھانىغا قوشۇۋېتتىم دەريانىڭ
ئۇيقۇسى يوق شاۋقۇنىنى كۆچۈرۈپ.

ئەللەيلەيمەن سېنى ئاشۇ كۈيۈمدە،
يېشىلىقنىڭ سۆيگۈسىنى يەتكۈزۈپ.

مۇھەممەت كامال (خۇش خۇي)

ھايات ۋە يۆرەك

يۇرىكىم ھايات دەپ سوقىدۇ دۇپ - دۇپ،
ۋە لېكىن ھاياتىم باردى بىر يەرگە.
شۇنچە ياش ياشىدىڭ تۆھپەڭ قانچىلىك؟
بۇ سوئال سورالسا چۆمىمەن تەرگە.
قانچىلىك تەر تۆكتۇم بۇ ئانا يەرگە،
ناخشام بىلەن باھار باشلاپ يۇرىمەن،
قۇچىقىڭدىن قاقاسلىقنى كەتكۈزۈپ.

ناخشىلىرىم سېھرى بىلەن بىئارام،
سەرايلىرىڭ ئايلىنىدۇ دەريا غا.
ناخشام كۆمەر سېنى تاتلىق كۈلكىگە،
ئاي كۆمگەندەك چىمەنلەرنى جۇلالغا.

ناخشام بىلەن كۆچۈپ كېلەر باغرىڭغا،
قەلبىمدىكى جەزىبىلىك سۈرەتلەر.
ناخشام بىلەن بار قېنىڭنى سۈمۈرۈپ،
كۆچۈپ كېلەر ساھىبجامال جەننەتلەر.

ئىشەن مەڭگۈ توختىمايدۇ بۇ ناخشام،
ناخشىسى بۇ مىليون - مىليون يۈرەكنىڭ.
ناخشام بىلەن جارى سېنىڭ ئىستىكىڭ،
ناخشىسى بۇ قاينىاق ھېھنەت - كۆرەكنىڭ.

مەنمىسىز ياشاپلا ئۆتسە ئالەمدىن،
ئۈيات ئىش بولمامدۇ قاۋۇل بىر ئەرگە،
سانائەتلىق كۈنلىرىم قالغان بولسىمۇ،
تەڭىشىپ شەرەپ - شان كەلتۈرسەم ئەلگە،
پۈركىگەي ئەۋلادىم قەبرەمنى زەرگە.

غەيرەت تابدۇراخمان

ئىككى شېئىر

تۇغۇلغان كۈنۈمگە

مىراس قالغان ھەسرەتنى يۇدۇپ،
باياۋاندا باشلىدىم سەپەر.
سېغىنىشىمىز سالقىن شامىلى
ھاياتىمغا يارقىن نۇر سېچەر.

قىسمەتلەرنىڭ كۆپتۈر دوقىلى،
ھەر قەدەمدە ئالدىمنى توسار.
تېپىشماق كۆپ ھاياتتا ھامان،
ھەندىن تۇرلۈك سوئاللار سورار.

ئاھ، تۇرمۇشنىڭ تالاي سىنىقى،
قىلدى مېنى بىغەم، زەبەردەس.
تىنىقمىمۇ توختايدۇ شۇدەم،
تىنىچماندا قەلبىمدە ھەۋەس.

ئەقىدەم شۇ ئەي جاھان

ئۆز يار دېگەن ئالتۇن بوي، ئۆز يار دېگەن پەرىشتە،
ھەر تىنىقىنى ئىچىندە مېڭ جەننەتنىڭ ھۇزۇرى.
بىر ساڭىلا باغلانغان سۆيگۈ، ۋىجدان، ئەقىدە،
ئۆز يار بولسا پاك، مەسۇم، يۈكسەك كىشى غۇرۇرى.

ئۆز يارىم بار — قەدىمنى ئاغلار كەبى كۆتۈرگەن،
مېھرى ئۇنىڭ قەلبىمدە مەڭگۈ سۇلتان پادىشاھ.
ئۆز يارىم بار رەقىبىنى تۈمەن غەمگە چۆكۈرگەن،
ئىغۋالارغا سۆيگۈمىز، ئەقىدىمىز قەبرىگاھ.

ئەقىدەم بار ئۆز يارغا ئاڭلا بۇنى يەر - جاھان،
ئۆز يار بىلەن يېتىمەن شادلىقىمغا، ۋىسالغا.
باسسىمۇ گەر ئالەمنى تۈمەن تۈرلۈك يەل - توپىان،
جاۋابىم شۇ ئۆزگىلەر قويغان غەيرىي سوئالغا.

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com

زوردۇن سابىر

زېمىن ۋە شەربەت

(ئەدەبىي ئاخبارات)

مايۇ ئېيىنىڭ ئاخىرى تەبىئەت ئادەملەرنى ئۆزىگە قاتتىق جەلپ قىلىدىغان، ئادەملەر ھېسسىيات ۋە ھاياتقا بولغان مۇھەببەتكە تولىمۇ قاتتىق بېرىلىدىغان مەزگىل— چۈنكى بۇ چاغ باھارنىڭ ئاخىرى. ئىنسانلار مەدھىيىلەپ ھارمايدىغان ئاشۇ باھارنىڭ زېمىنىدىن قەلبىلەرگە يېڭىچە ھاياتلىق ئاتا قىلىدىغان ئاخىرقى كۈنلىرىدە مەن ئۇرۇمچى نېفىت خىمىيە باش زاۋۇتىغا كەلدىم.

زاۋۇت— مېنىڭ ئېگىمدا ئىس ۋە قۇرۇم بىلەن بۇلغانغان، ھاۋاسى، دەرەخلىرى ۋە ئادەملىرىنىڭ چىرايلىرىدا بۇ نەرسىلەر كۆرۈنۈپ تۇرۇشى كېرەك ئىدى. لېكىن مەن بۇ يەردە ئويلىغىنىمنىڭ تەتۇرىسىنى كۆردۈم: پاكىز يوللاردا قۇياش نۇرى خۇددى ئەينەكتە پارقىرىغاندەك كۆزنى چاقاتتى، قويۇق دەرەخلەر، يۇمران چىمەنلەر، ئادىمى شالاڭ ئازادە كوچىلار، تولىمۇ خاتىرجەم، غەمسىز كۆرۈنىدىغان ئادەملەر ماڭا گويا باشقا بىر ئەلدەك بىلىندى، مەن بىر مەدەنىيەتلىك مەملىكەتكە كېلىپ قالغاندەك شادلاندىم. لېكىن مەن يەنىلا ئۆز يېرىمىزدە— نېفىت خىمىيە باش زاۋۇتىدا ئىدىم.

مېنى ھاياجانغا سالغان بۇ زاۋۇت ئۇرۇمچى شەھىرىنىڭ شەرقىي شىمالىدا، شەھەر-دىن 23 كىلومېتر يىراقلىقتا ئىكەن. كۆلىمى 16 كۋادرات كىلومېتردىن بۇ زاۋۇتنىڭ زور قىزىقىش، كۈچلۈك ھاياجان ۋە قىزغىن كۈتۈلۈش بىلەن بىر ئاي ھايات كەچۈردۇم. قايتىپ كېلىپ خۇددى بىر كۆكۈللۈك سايادەتنى ئاخىرلاشتۇرغانىدەك، بىر ئاجايىپ كىتابنى ئوقۇپ بولغاندەك شېرىن خىيال، تاتلىق ھېسسىيات بىلەن كۆرگەن، ئاڭلىغانلىرىمنى ئەسلىدىم.

1. پىداكارلار بىلەن سۆھبەت

— بۇنداق چوڭ زاۋۇتنى مەن بۇرۇن كۆرمىگەن.

— چەت ئەلدىغۇ كۆرگەنسىز؟

— مەملىكىتىمىزدە كۆرمىگەن. بۇ يەرنى زاۋۇت دېمەي شەھەر دېسە بولغۇدەك.

ـــ توغرا بۇ يەر شەھەر. زاۋۇت ئاۋۇ ياقتا، شەھەرنىڭ شىمالىي تەرىپىدە. نېفىت ئايرىش زاۋۇتى، خىمىيەۋى ئوغۇت زاۋۇتى، پولى ئىستىر خىمىيەۋى تالا زاۋۇتى، تېرمو ئېلېكتر ئىستانسىسى ھەممىسى شۇ ياقتا، زاۋۇتىمىزدىكى 13 مىڭ نەپەر ئىشچى-خىزمەتچىنىڭ كۆڭۈللۈك ئىش ئورنى ئاشۇ ياقتا.

باش زاۋۇت پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى جالالدىن ماڭا ئۆپتۈز، كەڭرى كوچىنىڭ ئۇ تەرىپىنى كۆرسەتتى. كوچا كەڭ ئورمانلار ئارىسىدا قۇچاق ئېچىپ ئۇزاتاتتى. مەن قارلىق چوققىلىرى بىلەن ھەيۋەتلىك كۆرۈنىدىغان بۇغدا تېغىنىڭ باغرىدىكى بۇ شەھەرنىڭ شىمالىغا قارىدىم: ئۇ ياق مۆجىزە كانى. ئۇ يەردە يەردىن ئېتىلىپ چىقىدىغان قارا، قوڭۇر سۇيۇقلۇق سۈزۈك بۇلاق سۈيىگە، يالتىراق ئۇنچە-مەرۋايىستقا، كىشىلەرنى تەلپۈندۈرىدىغان ئالتۇن ۋە پۇلغا، كۈچ ۋە جاسارەتكە، ھەتتا غايە-ئىستىقبالغا ئايلانماقتا.

بۇ مېنىڭ ئويلىغانلىرىم. لېكىن جالالدىن ئەمەلىي گەپنى قىلدى:

ـــ بىزدە نېفىت تېخى ئارانلا ئالتە تۆر، 36 خىل نېفىت ۋە خىمىيە سانائىتى مەھسۇلاتى بېرىدۇ. غەربىي گېرمانىيىدە بولسا 1200 نەچچە خىل...

ـــ پاھ ھوي! ـــ مەن ئۇنىڭ گېپىنى ئۈزۈۋەتتىم، ـــ مەن كىتابلاردىن نېفىتتىن ھازىر 284 خىل مەھسۇلات ئېلىنىدىغانلىقىنى كۆرگەن. ئەمما 1200 نەچچە خىل دېگەننى ئاڭلىماپتىكەنمەن.

ـــ كەلگۈسىدە بىزمۇ قىلالايمىز.

ـــ قېنى جالالدىن شۇجى سۆزلەپ بېرىڭ؟

ـــ باشقىلار سۆزلىسۇن. ئاۋال كۆرۈڭ، زاۋۇت-سېخلارغا بېرىڭ، زاۋۇت باشلىقلىرى، ئىشچىلار سۆزلەپ بەرسۇن، ـــ دېدى ئۇ سالقىنقانلىق بىلەن كۈلۈپ قويۇپ.

مېنىڭ ئادەم سۈرىتىگە ئامراق قەلىمدم شۇجىنىڭ قىياپىتىگە قىزىقماقتا. لېكىن ئۇنىڭ ھاجىتى يوق. چۈنكى ئۇنىڭ روھىنى تەسۋىرلەپ بېرەلسەملا كىشىلەر قانائەت قىلىدۇ. 51 ياشلىق بۇ تەلەپكار قۇرغۇچىنىڭ قىزغىنلىقى كەمتەرلىكىنى بېسىپ چۈشىدۇ، مانا بۇ جالالدىن شۇجى توغرىسىدىكى ئەڭ قىسقا، توغرا تەسۋىر. ئۇنىڭ قىزغىنلىقى ئىش، مۇئامىلە ۋە تەپەككۇردا ئىپادىلىنىدۇ: ئۇ ھامان ئىش توغرىسىدا، جەمئىيەت، ئىنسانىيەت توغرىسىدىلا سۆزلەيدۇ، ئادەملەرگە قىزغىن مۇئامىلە قىلىدۇ.

ـــ تەكلىپ قىلىپمۇ ئەكەلگىلى بولمايدىغان مېھمانسىز، ـــ دەيدۇ ئۇ ماڭا دائىم، ـــ خىجىل بولمايلا، ياتاق-تاماقنى پۇلسىز قىلغىنىمىزغا بۇنچە تۆزۈت قىلمىسىڭىزمۇ بولىدۇ. تالاي-تالايلىرى بىكارلا يەپ-ئىچىپ كېتىدۇ. سىز دېگەن مەنىۋى بايلىق يارىتىقۇچى تۇرسىڭىز... ـــ مانا بۇ جالالدىن شۇجىنىڭ سۆزى.

زاۋۇتنىڭ كەلگۈسى توغرىسىدا:

ـــ ھازىر يىلىغا 2 مىليون 500 مىڭ تونىنا نېفىت پىششىقلاپ ئىشلىيەلەيمىز. خىمىيەۋى ئوغۇت زاۋۇتىمىزمۇ مەملىكەت بويىچە ئوخشاش زاۋۇتلار ئىچىدە بىرىنچى بولغىنى بىلەن يىلىغا ئارانلا 520 مىڭ تونىنا خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرالايدۇ. سۈلياۋ زاۋۇتىنىڭ بىر يىلدا ياسايدىغان خالتىسىمۇ 17 مىليون...

سانلىق رەقەملەر ئۇنىڭ ئاغزىدىن گويا كى ئۆيمدىكى باللىرىنىڭ سانىدەك ئاسان ۋە توغرا چىقىدۇ:

— ھازىر بىزدە 13 قۇر يۇرۇشلەشكەن ماشىنا، ئوسكۇنە بار، ئۇرا قلىق مەبلىغىمىزمۇ ئارانلا 1 مىليارد 400 مىليون يۈەندىن ئارتۇق...

لېكىن كەلگۈسى توغرىسىدا سۆزلىگەندە، ئۇ رەقەملەرنى ھاياجان بىلەن شېئىرىي دېكلاماتسىيە قىلغاندەك ئوقۇيدۇ:

— لېكىن 8 - بەش يىللىق پىلانىنىڭ ئاخىرقى ئۆچ يىلىدا پولى ئىستىر خىمىيەۋى تالا زاۋۇتىنىڭ ئومۇمىي مەبلىغى 2 مىليارد يۈەن، خىمىيەۋى ئوغۇت زاۋۇتىنىڭ 1 مىليارد 300 مىليون يۈەن، نېفىت ئايرىشنىڭ ئۆزگەرتىشكە سالغان مەبلىغى 500 مىليوندىن كۆپ بولىدۇ. سۈلياۋ زاۋۇتىنىڭ مەبلىغىمۇ بىر ھەسسە ئاشىدۇ.

— ئۇ چاغدا ئومۇمىي تۇراقلىق مەبلەغ قانچە بولىدۇ؟ — مەن تاقەتسىزلىنىپ سورىدىم.

— 4 مىليارد 500 مىليون يۈەن بولۇپ، ھازىرقىدىن تۆت يېرىم ھەسسە ئاشىدۇ، — دېدى دەرھاللا.

مېنىڭ مەھسۇلاتنى، يارىتىلىدىغان بايلىقىنى بىلگۈم كەلدى:

— ھازىرقى تۇراقلىق مەبلىغىڭلارنى مەملىكەت خەلقىگە چاچساق كىشى بېشىغا بىر يۈەندىن توغرا كېلىدىكەن، — دېدىم مەن دەرھاللا رەقەم بىلەن ئۇنى قىزىقتۇرۇپ، — ئۆچ يىلدىن كېيىن تۇراقلىق مەبلىغىڭلار تۆت مىليارد 500 مىليون يۈەندىن ئاشقانىدىن كېيىن يارىتىدىغان بايلىقىڭلار قانچىلىك بولىدۇ؟

— ئۇرۇمچى نېفىت خىمىيە باش زاۋۇتى، — دېدى ئۇ ئۆز زاۋۇتىنىڭ ئىسمىنى پەخىرلىنىپ تۇرۇپ تولۇق نامى بىلەن ئاتاپ، — غەربىي شىمال رايونىدىكى ئەڭ چوڭ نېفىت - خىمىيە، پولى ئىستىر خىمىيەۋى تالا بىرلەشمە بازىسىغا ئايلىنىدۇ!

بۇ بازىدا كەلگۈسىدە يارىتىلىدىغان بايلىقتا تولىمۇ قىزىقتىم. ئاخىر بۇ رەقەملەرگە ئىگە بولدۇم. رەقەملەر ھازىر تىلىغا، بىلىمگە ئايلىنالايدۇ. چۈنكى بۇ دەۋر رەقەم دەۋرى.

ئۇ چاغدا زاۋۇتىنىڭ يۇرۇشلەشكەن ماشىنا - ئوسكۇنىلىرى 27 گە يېتىدىكەن. مۇھىم مەھسۇلاتلار بىر ھەسسىدىن ئاشىدىكەن. بۇ چاغدىكى رەقەملەر: نېفىت ئايرىش بەش مىليون تونىنا، خىمىيەۋى ئوغۇت بىر مىليون 40 مىڭ تونىنا بولىدىكەن، پولى ئىستىر خىمىيەۋى تالا ھازىرقى بەش مىڭ تونىدىن 40 مىڭ ياكى 100 مىڭ تونىغا يېتىدىكەن. سۈلياۋ زاۋۇتىمۇ 34 مىليون دانە خالتا ئىشلەپچىقىرالايدىكەن.

مەن بۇ رەقەملەرنى پۇل بىلەن ئىپادىلەشنى خالىمىدىم. تەبىئىسكى بۇ مەھسۇلاتلارنىڭ پۇل بىلەن ئىپادىلىنىدىغان قىممىتىمۇ ئون خانىلىق سانلار بولىدۇ.

جالالىدىن سالماقلىق، كەم سۆز، خۇش خۇي ئادەم. ئۇ شىنجاڭ سانائەت شۆيۈەنتىڭ ئېلىكتر تېخنىكا كەسپىنى تۈگىتىپ، بۇ يەرگە كەلگەندىن كېيىن سېخلاردا تېخنىكا خادىمى بولغان، سېخ ۋە زاۋۇتلارنىڭ رەھبەرلىك ئورۇنلىرىدا ئىشلىگەن، زاۋۇت

ئۇنىڭدا بىر خىل ئەستايىدىللىق، مەسئۇلىيەتچانلىق ۋە ئەمەلىي بولۇشتەك ئادەتلەرنى يېتىلدۈرگەن. ئۇ ماختىنىش، چوڭ گەپ قىلىش ۋە ئۆزىنى كۆرسىتىشتەك ئادەتنى بىزار قىلىدىغان قىلىقلار بىلەن سۆھبەتدىشىنى زېرىكتۈرىدىغان بەزى رەھبەرلەرگە ياخشى سېلىشتۇرما. ئۇ ئۆز سۆزىدە باشقىلارنى، بولۇپمۇ بىللە ئىشلەۋاتقان خىزمەتداشلىرىنى گەۋدىلەندۈرۈشكە ئامراق. ئۇ: خۇ چاڭجاڭ بىلەن سۆزلىشىڭ، ئۇ كىشىنىڭ تۆھپىسى چوڭ، دېگەن سۆزنى كۆپ قوللىنىدۇ.

مەن جالالدىن شۇجىنىڭ تەشەببۇسى بىلەن باش زاۋۇتىنىڭ ئەڭ چوڭ رەھبىرى خۇ شاۋجىيەن بىلەن سۆھبەتلەشتىم.

ئۇ مېنى مېھمانخانىنىڭ ئىككىنچى قەۋىتى يېغىن زالىدا خۇشاللىق بىلەن قىزغىن كۈتۈۋالدى.

ۋاقىتنى قەدىرلەش ھازىر بىر قىسىم ئادەملەرنىڭ پسىخىكا ئادىتىگە ئايلانىماقتا. ئۇلار ھەممە ئىشنىڭ ۋاقىت بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى چۈشەنگەنلەر.

— بىرەر سائەت سىزگە لازىم زۆرۈر گەپلەرنى قىلىشايلى، — دېدى ياش، كەسكىن، قىزغىن زاۋۇت باشلىقى، — قالغان گەپلەرنى باشقا يولداشلار دەپ بېرىدۇ.

ئۇ ماڭا باش زاۋۇتنىڭ تارىخى، ھازىرقى ئەھۋالى، كەلگۈسىدىكى تەرەققىياتى قاتارلىقلارنى ئىنچام، ئۇقۇشلۇق قىلىپ سۆزلەپ بەردى.

— يەنە نېمىلەر لازىمكىن، — دېدى ئۇ ماڭا خۇددى سىناۋاتقاندەك قاراپ قويۇپ، — زاۋۇتىمىز مەملىكىتىمىز بويىچە ئەڭ ياخشى 500 كارخانا ئىچىدە 86 - ئورۇندا تۇرىدۇ. ئاپتونوم رايونىمىزدىكى 50 ئەڭ چوڭ سانائەت كارخانىلىرى ئىچىدە ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ. تېخى 1992 - يىلىلا مەملىكەت بويىچە ئالاھىدە چوڭ تىپتىكى 100 چوڭ كارخانىنىڭ قاتارىدىن ئورۇن ئالالىدى. لېكىن بىز ئاپتونوم رايونىمىزغا يۈز مىليون يۈەندىن كۆپرەكلا پۇل بېرەلەيمىز. ئەھۋال بەكمۇ ياخشى ئەمەس. ئومۇمەن شىنجاڭ سانائەتتە ئارقىدا، لېكىن شۇنىسى ئېنىق: شىنجاڭ كەلگۈسىدە بىرىنچى ئورۇنغا ئۆتەلەيدۇ. ئالدىغا ئۆتۈشتە نېغىتقا تايىنىدۇ. شىنجاڭنىڭ كان بايلىقلىرى مول، بولۇپمۇ نېفىت ۋە نېفىت مەھسۇلاتلىرىدا بىرىنچى ئورۇندا. گەپ بىزدە، ئىستىقبال بىزگە باغلىق!

— ئۆزىنى خەلققە، جەمئىيەتكە، ئىنسانىيەتكە بېغىشلىغان پىداكارلىق روھىغا بۈي قۇرغۇچىلارغا باغلىق، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا ئۇلاشتۇرۇپ، — ماڭا زۆرۈرى نەق مۇشۇ خىل ئادەملەر. بولۇپمۇ ئۇلارنىڭ روھى ۋە روھىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمى!

— ناھايىتى ياخشى! — دېدى ئۇ بىردىنلا جانلىنىپ، بۇنداق — روھ بولمىسا، كارخانىنىڭ جېنى بولمايدۇ. پىداكارلىق روھى بولۇش كېرەك. بۇنداق بېغىشلاش ئىلغار ئاڭنىڭ، ئۆرتكىسى بىلەن توغرا كۆز قاراشنىڭ ئۆرتكىسى بىلەن بولۇشى كېرەك. ھازىر ئاڭلىق ھالدا ئۆزىنى خەلقتە بېغىشلايدىغانلار ئۇنچىلىك كۆپ ئەمەس!

ئۇ دېۋاندىن تۇرۇپ، مېنىڭ يۈرۈپ سۆزلەشكە باشلىدى. ئۇ قىزىقسىنىپ تېممىدا سۆھبەت بولۇۋاتقانلىقنى ئۇچۇنمۇ، ياكى ئۆز كۆز قاراشلىرىنى بايان قىلىش ئىستىكى

قوزغالغانلىقى ئۇچۇنمۇ، ئىشقىلىپ هاياجانلانغان، روهلانغان ئىدى. ئۇنىڭ سۆزلىرى تەبىئى، جانلىق، پىداكارلىق روهى، ئۆز ئىشىنى سۆيۈش روهى، تەقەززالىق، كەلگۈسىگە بولغان ئىشەنچ ئۇنىڭ سۆز ۋە هەربكتىدىن بىلىنىپ تۇراتتى.

ــ مەن لەنجۇ خىمىيىۋى سانائىتى شىركىتىدىن شىنجاڭغا يۆتكەلگەندە يالغۇز بىرلا ئادەم كەلدىم. قايتىشقا ياكى يۆتكىلىشكە تۇغرا كەلسىمۇ بىرلا ئادەم، بىرلا سومكا بىلەن كېتىمەن، ــ دېگەن سۆزلىرىنى ئاڭلىغىنىمدا مېنىڭ كۆز ئالدىمغا شىنجاڭغا كېلىپ-كەتكەنلەر تۇغرىسىدا ئاڭلىغان، ئوقۇغانلىرىم بىرمۇ بىر كەلدى.

كونا جەمئىيەتتە جىن شۇرۇپ، شىڭ شىسەيلەرگە ئوخشاش ئەمەلدارلار شىنجاڭدىن كېتىشتە ماشىنا ـ ئايروپىلان بىلەن ئالتۇن ـ كۈمۈش، بايلىق ئېلىپ ماڭغانىدى.

ئازادلىقتىن كېيىنمۇ يېقىنلىرىنى مۇهىم مەنسەپلەرگە تەيىنلەپ، هەتتا كاتىپ ـ شوپۇرلىرىنىمۇ بىللە ئېلىپ كەلگەن پارتىيە، هۆكۈمەت رەهبىرىي كادىرلىرى ئازمۇ؟ ئۇلارغا مانا مۇشۇ خۇ چاڭجاڭدەك «بىرلا سومكا بىلەن كەلدىم، بىرلا سومكا بىلەن كېتىمەن» دەيدىغان پىداكارلارنى ئۇلگە قىلىپ كۆرسەتكۈم كېلىدۇ.

ــ شىنجاڭدا ئىشلەش جەريانىدا قەلبىمدە شىنجاڭغا كۈچلۈك مۇهەببەت پەيدا بولدى. بۇ مۇهەببەت مېنىڭ بارلىقىمنى شىنجاڭغا بېغىشلاش ئىستىكىمنىڭ مەنبەسى. شىنجاڭدا بايلىق مول. يەنە نېمىشقا بۇ يەردىن مەهسۇلات چىقماستىن يالغۇز خام ئەشيالا چىقىدۇ. بىزنىڭ خام ئەشيالىرىمىز نېمىشقا ئۆزىمىزنىڭ يېرىدە، ئۆز قولىمىزدا مەهسۇلاتقا ئايلىنالمايدۇ؟ ئىچكىرى ئۆلكىلەردە ئىشلەپچىقىرىلغان هەر قانداق مەهسۇلات شىنجاڭدا ئىشلەپچىقىرىلىشى كېرەك. شىنجاڭنىڭ ئۇزۇم، قوغۇن، ئالما، ئات ۋە نېفىت يىلىرىلا داڭلىق بولسا بولمايدۇ. پولات، خىمىيە، يېنىك سانائەت، ئېلېكتىر، سۇ مەهسۇلاتلىرىمۇ جۇڭگو بازارلىرىدا، هەتتا دۇنيا بازارلىرىدا هۆرمەت تېپىشى كېرەك. شۇنداق بولغاندىلا شىنجاڭ خەلقى كەمبەغەلچىلىك، قالاقلىقتىن ئۇزۇل ـ كېسىل قۇتۇلالايدۇ!

ئۇنىڭ سۆزلىرى كىشىگە ئىلهام ۋە ئۈمىد بېغىشلايدۇ. ئۇنىڭ سۆزلىرىدە قۇرۇق دەبدەبە ۋە رەسمىيەتچىلىك يوق. ئۇنىڭ سۆزلىرى هەر بىر شىنجاڭلىقنىڭ يۈرەك سۆزى.

ئۇ مەن تۇرۇۋاتقان مېهمانخانىنىڭ 3 ـ قەۋىتىدىكى ياتاقتا ياتىدۇ. مەن ئۇنىڭ ماشىنىسىنى كەمدىن ـ كەم كۆرىمەن. ئۇ كۆپ ۋاقتىنى ئىشخانىسىدا، ئىش ئورۇنلىرىدا ئۆتكۈزىدىكەن. ئۇنىڭ كېسىلى بار ئىكەن. لېكىن ئۇ داۋالىنىشقا ۋاقىت چىقىرالمايدىكەن، ئۇنىڭ پۈتۈن ۋاقتى، زېهنى ۋە كۈچى زاۋۇتنىڭ ئىشلىرىغا بېغىشلانغان. ئۇ تۆۋەنپە يارىتىش تۇغرىسىدا سۆز بولغاندا:

ــ تۆۋەنپە دېگەن نېمە ئۇ؟ ئۇنىڭ ئۆلچىمى بارمۇ؟ ئەمەلدار بولۇش، پۇل تېپىش راهەتلىنىش دېگەنلەر تۆۋەنپىگە بېرىلىدىغان هەقمۇ؟ ئۇنداق بولسا تۆۋەنپە دېگەن يەر-گىنىچىلىك نەرسىگە ئايلىنىپ قالمامدۇ؟ مەن يۆتكىلىپ كەتسەممۇ ياكى پېنسىيەگە چىقىپ كەتسەممۇ زاۋۇت ئوخشاشلا ئىلگىرىلەۋەرسە تۆۋەنپە دېگەن مانا شۇ. ئىشلارنى يۈرۈشتۇرسەم، زاۋۇتنىڭ مەهسۇلاتىنى يىلدىن ـ يىلغا ئاشۇرالسام، خەلقنىڭ تۇرمۇشىنى يىلدىن يىلغا ياخشىلىيالسام مانا مۇشۇنىڭ ئۆزى تۆۋەنپە. هەممىلا ئادەم ياخشى تۇرەۇش

كەچۇرۈشنى ئويلايدۇ. ھەممىلا ئادەم مەندىن ياخشىلىق تىلەيدۇ. مەن مۇتلەق كۆپچىلىك ئادەملەرنىڭ ھمايىسىگە ئىگە بولالسامىلا ياخشى ئىشلىگەن ھېسابلىنىمەن. لەنجۇدىكى ۋاقتىمدا، مەن پارتكوم شۇجىسى ئىدىم، مېنى ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر ياخشى دەيتتى. كادىرلار ئانچە قوللىمايتتى. بۇنىڭ سەۋەبىي، مەن كادىرلارنىڭ چىرىش، چۈشكۈنلىشىش ھەرىكەتلىرىگە قاتتىق قارشى تۇراتتىم. كادىرلار دېگىمزغا چۈشۈش كېرەك دېگەن گەپكە قارشى تۇرىمەن. ئاكسىيە بازىرى دېگەن نېمە چىرىشنى پەيدا قىلىدۇ. ھەممىلا ئادەم پۇل تېپىشقا بېرىلىپ كەتسە، ئۆز يانچۇقىنى تولدۇرۇشنىلا ئويلىسا، دۆلەت تۆگىشىدۇ. كادىرلارنىڭ ۋەزىپىسى ئومۇمىي خەلقنى بېيىتىش. خەلق ئارىسىدا تۇرۇپ ئەمەلىي مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش، ئىقتىسادىي ئۇنۇمنى ئاشۇرۇش، ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش. بىز مېگىممىزنىي شەخسىي پۇل تېپىشقا ئەمەس، مانا مۇشۇ ئىشلارغا ئىشلىتىشىمىز كېرەك. بىزنىڭ يىللىق سېتىش كىرىمىمىز ھازىر ئىككى مىليارد يۈەن. 13 مىڭ ئىشچى ـ خىزمەتچىسى بار، شىنجاڭ بويىچە ئەڭ چوڭ زاۋۇت ھېسابلانغان بۇ نېفىت ـ خىمىيە باش زاۋۇتىدا مۇشۇنىڭ بىلەن قانائەتلىنىپ قېلىشقا زادىلا بولمايدۇ. ھازىرقى تۆت چوڭ زاۋۇت ۋە باشقا ساھەلەر ھەممىسىلا تەرەققىياتقا مۇھتاج. ئۇچ ـ تۆت يىلدىن كېيىن ھەممە ساھەدە ئىككى قاتلىنىش بولىدۇ. كىرىم بىر ھەسسە ئاشىدۇ. 16 كۋادرات كىلومېتىرلىق بۇ زېمىندا تېخى ئاجايىپ مۆجىزىلەر يارىتىلىدۇ!

ئۇ دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ قويدى، بۈككەن مېۋىلىك دەرەخ، گۈللەر بىلەن تولغان مېھمانخانا ھويلىسىدىن كىرگەن سالقىن شامال دېرىزە پەردىلىرىنى ئوينىتاتتى.

ــ بىزنىڭ يېرىمىز گۈزەل، خەلقىمىز ئىشچان، لېكىن چەت ئەلگە چىققانداك ئادەمنىڭ يۈزى قىزىرىدۇ. بىزنىڭ ئاتاقلىق ئالىملىرىمىز چەت ئەلگە چىقسا، ماگىزىنلار-دىكى نەرسىلەرنى كۆرىدۇ ـ يۇ، ئالالمايدۇ. چۈنكى يانچۇقىدا ئارانلا 30 دوللىرى بار. چەت ئەللىك ئادەتتىكى ئالاقچىلارمۇ بىزگە كەلسە خالىغان نەرسىسىنى سېتىپ ئالالايدۇ. بۇنى كۆرۈپ مەن چىدىمايمەن. چەت ئەللىكلەر قىلالىغانلىقىنى بىزمۇ قىلالىشىمىز كېرەك. چەت ئەللىكلەر سېتىپ ئالالىغانلىقىنى بىزمۇ سېتىپ ئالالايدىغان بولۇشىمىز كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن پىداكارلىق روھى بولمىسا قانداق بولىدۇ؟

باغ، كۆلۈب، تەنتەربىيە مەيدانى بۇغدا ئېتىكىدىكى ھاۋالىق تۇزلۇقىگە جايلاشقان. ئۇلار بۇك ئورمان ۋە ئەتىرگۈللەر بىلەن چۆمكەلگەن. ئوتتۇرىدىكى ئاچقۇچىلار مۇنارىسى يېنىدا تۇرۇپ قارىسىمىز شەرقىي شىمالدا كېچەيۇ ـ كۈندۈز لاۋۇلداپ يېنىپ تۇرغان ئېگىز مايانكنى كۆرىسىز. بۇغدا ئېتىكىدىكى بۇ ئۆچمەس مايانك زېمىنىنىڭ يۈرىكى، بۇ يۇرەك كىشىلەرگە يەرنىڭ ساداسىنى، زېمىن سۈيۇقىسىنى كېچەيۇ ـ كۈندۈز يەتكۈزۈپ تۇرۇپتۇ؛ زېمىن شەربەت سۈنماقتا، بىز ئۇنى ئەپلەشتۈرۈپ ئىچەلەيمىزمۇ ـ يوق؟

نېفىت ـ خىمىيە باش زاۋۇتىنىڭ قۇرغۇچىلىرى بۇ زاۋۇتنى 1989 ـ يىلى ئاپتوـ نوم رايون بويىچە 1 ـ دەرىجىلىك كارخانىغا، 1991 ـ يىلى مەملىكەت بويىچە 2 ـ دەرىجىلىك كارخانىغا ئايلاندۇرۇپ، 1992 ـ يىلدىن ھازىرغىچە نېفىت، تەبىئىي گاز باش شىركىتىنىڭ 18 تۈرلۈك پەن ـ تېخنىكا مۇكاپاتىغا، ئاپتونوم رايون بويىچە 19 پەن ـ

تېخنىكا مۇكاپاتىغا، 9 خىل پەن - تېخنىكا تەتقىقاتى دۆلەت تەرىپىدىن رەسمىي كەشپىيات گۇۋاھنامىسىگە ئېرىشتى ۋە 1992 - يىللىق مەملىكەتلىك ئۇستازلارنى ھۆرمەتلەپ ھائارىپىقا ئېتىبار بەرگۈچى ئىلغار كوللېكتىپ دېگەن نامغا ئىگە قىلدى.

لېكىن مەن زاۋۇت باشلىقىنىڭ سۆزلىرىدىن ئۇ پەخىرلىنىپ كۆرەڭلەش بەلگىسىنى، ئە مەن قىلدىم دېگەن ئىپادىنى سېزەلمىدىم. بىزنىڭ خەلقىمىز، بىزنىڭ دەۋرىمىز ئەڭ ھانا مۇشۇنداق پەزىلەتكە موھتاج.

1961 - يىلى سەندۇق داشۆسىنىڭ خىمىيە فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەندىن بېرىلا نېفىت - خىمىيە ساھەسىدە ئىشلەپ كېلىۋاتقان بۇ ئەلەپچان زاۋۇت باشلىقى مېنىڭ پىداكارلار تەغرىسىدىكى تەسەۋۋۇرلىرىمنى بېيىتتى. مەن بۇ ئادەم بىلەن يەنە بىر ئۇچرىشىشنى ئارزۇ قىلدىم. لېكىن ئارزۇ ھازىرغىچە ئەمەلىيەتكە ئايلىنالمىدى.

خاتىرىلەر سۆزلىمەكتە. مېنىڭ ئالدىمدىن ئىللىق، جىددىي، ئەستايىدىل چىرايلار ئۆتمەكتە. ئۇلارنىڭ جانپىدالىقى بولمىسا، ئايروپىلانلار، ماشىنىلار، زىرائەتلەر ۋە كۆكۈللۈك ئاشخانىلار ھەرىكەتتىن توختاپ قالغان، بىزنىڭ ھاياتىمىزدا تەسۋىرلىگۈسىز كۆكۈلسىزلىكلەر پەيدا بولغان بولماسمىدى؟

نېفىت ئايرىش زاۋۇتىنىڭ باشلىقى لاۋلىيۇ ئۆز قول ئاستىدىكى 1650 نەپەر ئىشچى - خىزمەتچىگە ۋەكالىتەن مېنى قارشى ئېلىپ سۆزلەپ، مۇنداق بىر ھەققانىي گەپنى قىلدى:

— بىزنىڭ تۆھپىمىز چوڭ. ھېچقانداق ئىش بىزسىز بولمايدۇ. لېكىن بىزنى كىشىلەر ئۇنچىلىك بىلمەيدۇ!

دۇرۇس، بىز بىلمەيمىز. بۇ نېفىت ئايرىش زاۋۇتىنىڭ بۇنچە چوڭ، گويا ئادەم بەدىنىدىكى تومۇرلاردەك چىرمىشىپ كەتكەن چوڭ - كىچىك تۇرۇبىلىرىنى، ھور چىقىپ تۇرغان سۇرلۇق ماشىنىلىرىنى بىز كۆرمىگەن. قارامای، شەرقىي جۇڭغار، تۇرپان - قۇمۇل نېفىتلىكلىرىدىن ھەر كۈنى تۆمەنلەپ تونىنا قويۇق قارا قوڭۇر رەڭلىك سۇيۇقلۇق ئېقىپ كېلىپ، ئاشۇ چوڭ - كىچىك تۇرۇبىلار، يۇقىرى ھارارەتلىك قىزىتىش، مۇزلىتىش ماشىنىلىرىدىن ئۆتۈپ پارچىلىنىپ، 27 خىل مەھسۇلاتقا ئايلىنىدىغانلىقىنى بىز بىلمەيمىز. بۇ زاۋۇتنىڭ 1# - نومۇرلۇق پۈركىمە يېقىلغۇ مېيى كۆمۈش مېدالغا ئېرىشكەنلىكىنى، 0° - ، 10° - ، 20° - ، 35° - نومۇرلۇق ئاپتوبۇس مايلىرى، 70°، 90° نومۇرلۇق بېنزىنلىرى مىنىستىرلىك، ئاپتونوم رايون بويىچە ئەلا سۈپەتلىك مەھسۇلات بولۇپ باھالانغىنىنى بىز تېخىمۇ بىلمەيمىز. ھەتتا بۇ زاۋۇت 1992 - يىلى نېفىت پىششىقلاپ ئىشلەشنى ئىككى مىليون تونىدىن ئاشۇرۇۋەتكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاسمان پەلەك تۇرۇبا مۇنارلىرى، ئاجايىپ ماشىنىلار بىزگە چۈشىنىكسىز ۋە سۇرلۇق كۆرۈنىدۇ.

ئانا يەر ئۆز نېمىتىنى مۇشۇ زاۋۇت ئارقىلىق بىزنىڭ قولىمىزغا يەتكۈزىدىكەن. بىز بۇنىمۇ يېتەرلىك بىلمەيمىز. يەرنىڭ ئۈستى بىلەنلا ھەپىلىشىپ كەلگەن شىنجاڭ لەقلار يەرنىڭ ئاستىغا نېمىلەر يوشۇرۇنغانلىقىنى تېخى ئەمدىلا بىلمەكتە. نېفىت قاچان تېپىلغان، بىرىنچى قېتىم ئۇنى كىملەر، قانداق بايقاپ، قانداق ئىشلەتكەن، دېگەندەك

سوئاللارغا بىزنىڭ يۇقىرى ئىلمىي ئۇنۇۋانغا ئىگە خېلىى نۇرغۇن ئادەملىرىمىزمۇ جاۋاب بېرەلمەيدۇ. ئوتتۇرا شەرق ئەرەب دۆلەتلىرى نېفىت بىلەن دۇنياغا تونۇلىدى. نېفىت بىلەن ئۆز هاياتىنى ئۆزگەرتتى. لېكىن بىز نېفىتىنىڭ هاياتىمىزدىكى قۇتقۇزغۇچىلىق رولىنى ئۇنچىلىك تونۇپ يەتمىدۇق.

— لېيۇجىن چاڭجاڭ توغرا ئېيتىسىز، كىشىلەر سىلەرنى تازا ياخشى بىلىمەيدۇ، — دېدىم مەن ئورۇق، جىددىي چاڭجاڭنىڭ كۆزىگە قاراپ قويۇپ، — هەتتا مەنمۇ بۇ جەهەتتە ساۋاتسىز.

لېيۇ چاڭجاڭ نېفىت ئايرىش زاۋۇتىنى تونۇشتۇرۇپ قىزغىن، ئىخچام ۋە قىزىقارلىق قىلىپ سۆزلىدى:

— بىرىنچىدىن، هازىرقى ئىككى مىليون 300 مىڭ تونناللىق سەۋىيىنى ساقلاش؛ ئىككىنچىدىن، يېڭىدىن قۇرۇلۇۋاتقان كېڭەيتىش ئىشىنى چىڭ تۇتۇش؛ ئۈچىنچىدىن، 3 - كەسىپنى راۋاجلاندۇرۇش بىزنىڭ بۇ يىلقى ۋەزىپىمىز. بۇ ئېيتماقتا ئاسان، لېكىن ئىشلىمەك تەس، ئىلگىرىلىمەك تېخىمۇ تەس. ئىشنى ئادەم قىلىدۇ، روهنىڭ ئۇرغۇشى ئەڭ چوڭ بايلىق. بولۇپمۇ بىز ئۈچۈن زۆرۈرى زاۋۇتنى سۆيۈش، ئۆز ئىشىنى سۆيۈش روهى. گەپنى چوڭ قىلىپ ئۆز ئىشىنى سۆيمەيدىغان «ئىنقىلابچى» لار بىزگە كېرەك ئەمەس. بىز ئىشچىلارغا ئايلىق بەرسەكلا بولدى، پۇل بەرسە كىم ئىشلىمەيدۇ، دەپ قارىساق بولمايدۇ ... «دېگىزغا چۈشۈش» قىزغىنلىقى بىزدىمۇ تەسىر پەيدا قىلىدى. بازار كۆز قارىشى بولۇش دەۋرىنىڭ تەلىپى، لېكىن بايلىق يارىتىشنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇش كېرەك. بايلىق يارىتىماستىن بىر - بىرىنىڭ يانچۇقىدىكىنى كولايدىغان سوداىنى مەن ياماق كۆرىمەن. بۇنداق شىركەتلەرنىڭمۇ جەمئىيەتكە ئۇنچە پايدىسى يوق. ئىشلەپچىقىرىش مەھسۇلاتى بولمىغان شىركەتلەر بەزىدە هەتتا خەلققە زىيانمۇ كەلتۈرىدۇ: شۇڭا بىزنىڭ شوئارىمىز مەھسۇلاتنى ئاشۇرۇش، ماددىي بايلىق يارىتىش! ماددىي بايلىقنىڭ ماسلاشقان مەنىۋى بايلىقمۇ كەم بولسا بولمايدۇ. ئىشچىلار ئۆزلىرىنىڭ ئەمگىكى هېسابىغا مىڭلىغان ئادەملەرنىڭ بەختى ياشنايدىغانلىقىنى بىلىشى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆز ئەمگىكىنىڭ قەدىرلىك ئىكەنلىكىنى چۈشىنىشى كېرەك.

بۇ ئاڭلىق بايلىق يارىتقۇچىنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشى يۇقىرىقى دېگەنلىرىنىڭ مۇناسىرىسىز ئىسپاتى ئىكەن.

لېيۇ چاڭجاڭ هەر كۈنى بەيجىڭ ۋاقتى توققۇزدا ئىشقا چىقىدىكەن، باشقىلاردىن كېيىن ئىشتىن چۈشىدىكەن. ئۇ ئىشچىلارنى قىزغىن سۆيىدىكەن. نەدە قىيىن ئىش بولسا ئۇ شۇ يەردە پەيدا بولىدىكەن. مەن ئۇنىڭ ئۇپراپ كېچىكىپ كەتكەن تۆمۈر گۈرجىمكىنى كۆرۈپ باقتىم.

— مەن ئۈچۈن ئەڭ ياخشى هۇزۇرلىنىش هۇشۇ گۈرجەكنى قولغا ئېلىپ يەرنى كۆكەرتىش ئۈچۈن ئەمگەك قىلىش، — دېدى ئۇ يالتىراق گۈرجىمكىنى كۆرسىتىپ، — هەر يىلى 10 مىڭ كۈادرات مېتىر يەرنى چىملىق قىلىپ كۆكەرتىش بىزنىڭ ۋەزىپىمىز. كادىرلار هەر شەنبە كۈنى يېرىم كۈن ئەمگەك قىلىش بىزنىڭ تۈزۈمىمىز. بۇ يەر

بۇرۇن تاشلىق ئىدى. قاراڭ، هازىر تۇخۇمدەكمۇ تاش تاپالمايسىز. هەممىنى قىلىغان مۇشۇ كۆرچەكلىرىمىز!

ئېگىز زاۋۇت گەۋدىلىرى ئاستىدىكى ياپيېشىل ئورمانلىق، يۇمشاق چىمەنلىك، خۇش بۇي گۈللۈكلەر كىشىنى شادلاندۇرىدۇ، زوقلاندۇرىدۇ ...

— بۇ كىشىنىڭ مىجەزى ئاجايىپ، — دېدى مېنىڭ هەمراهىم لیۇ چاڭجاڭنى كۆرسىتىپ، — گېپى ئوچۇق، كۆڭلى تۇز، زاۋۇتقا ئاشىق. كامانداروپكىغا بارماقچى بولسا باشقىلاردەك يېرىم كۈن تەييارلىق قىلمايدۇ. ئىشلەۋاتقان يېرىدىنلا ماشىنىغا چىقىدۇ. قايتىپ كەلسىمۇ ئۆيىگە كىرمەي تۇرۇپ زاۋۇتنى ئايلىنىدۇ، شۇڭا كۆپچىلىك ئۇنىڭ سىرتقا چىقىپ قايتىپ كەلگىنىنى تۇيمايلا قالىدۇ.

ئۇ كادىرلار قوشۇنى ئىچىدە يېشى چوڭلارغا كىرىدىكەن. پېنسىيەگە چىقىدىغان ۋاقتىمۇ يېقىنلاپ قاپتۇ. ئۇنىڭ ئىش ئۈسۈلى 60 - يىللارنىڭ تۆھپىكارلىرىغا ئوخشىمايدىكەن. ئۇنىڭ پىكىر قىلىش ئۇسۇلىمۇ 90 - يىللارنىڭ «دەۋر قەھرىمانلىرى» غا ئوخشايدىكەن. ئۇنىڭدا هەممىلا ئىشتا ئۆزىنىڭ مۇستەقىل پىكرى ۋە ئۆزىدىگە خاس كۆز قارىشى بار ئىكەن. خۇ چاڭجاڭنىڭ: «شامالغا قاراپ ئىش قىلىدىغان ئادەم ياخشى كارخانىچى بولالمايدۇ. كارخانىچى ئۆز ئىشىنى ئەمەس، زاۋۇتنى ئويلىشى، ئۆزىنى گەۋدىلەندۇرمەي زاۋۇتنىڭ مەھسۇلاتىنى گەۋدىلەندۇرۇشى كېرەك» دېگەن تەسىرلىك سۆزلىرى كىشىگە گويا لیۇ چاڭجاڭنىڭ هاياتىدىن ئېلىنغاندەك بىلىنىدۇ.

ئۇ، ئىشىلا سۆيۈپ، گۈزەللىككە سەل قارايدىغان «هېسسىياتسىز» ئىشبازلارغىمۇ ئوخشمايدىكەن. ئۇ گۈل - چىمەنگە، تەبىئەتكە ئامراق، نەتىجىلەرنى ناخشا قىلىپ ئېيتىشقا ئامراق هېسسىياتچان ئادەم ئىكەن. ئۇ ناخشا ئېيتىش مۇسابىقىلىرىگە(كۆللېكتىپ) قاتنىشىدىكەن، ئىشچىلار ئۈيۇشمىسىنىڭ رەئىسى بىلەن هەر خىل پائالىيەتلەرنى ئۆتكۈزۈش توغرىسىدا دائىم مەسلىھەتلىشىپ، پۈل ئاجرىتىپ تۇرىدىكەن. شۇڭا ئۇ مۇهىم ئىشلىرىنى قايرىپ قويۇپ مەن بىلەن قىزغىن سۆھبەتلەشتى. ئۇ سۆزلىرىدە ئۆزىنىڭ دۆلەت، جەمئىيەت ئىشلىرىغا تولىمۇ كۆڭۈل بۆلىدىغان ئادەم ئىكەنلىكىنى يوشۇرالمىدى:

— ئىشلەپچىقىرىش مۇقىم راۋاجلىنىشى كېرەك. شۇنداق بولمىسا بىزنىڭ دۆلىتىمىزدە باشقا ئىشلاردىن گەپ ئاچقىلى بولمايدۇ. بىز هازىر 3 - كەسىپنى راۋاجلاندۇرۇۋاتىمىز. 1992 - يىلى كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان پۇلىمىز يەتتە مىڭ 300 يۈەنگە يەتتى. ئىقتىسادىي ئۇنۇم بىزنىڭ ئەڭ چوڭ ئىشىمىز. مېنىڭ ئەڭ كۆڭۈل بۆلىدىغىنىم مانا مۇشۇ ئىش.

مەن لیۇ چاڭجاڭ بىلەن كۆپرەك سۆزلىشىشنى خالايتتىم. لېكىن ئۇنىڭ ۋاقتى بەك قىس، ئۇنىڭ ئۆزى بىر تەپ ئىكەن، ئۇ خاراكتېرى، پىسخىك ئادىتى تەبىئىي يارىتىلغان بىر ئەسەر قەھرىمانى ئىكەن. ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىش مەن ئۈچۈن بىر ياخشى ئەدەبىي ئەسەر ئوقۇغاندەك قىزىقارلىق تۇيۇلدى.

نېفىت ئايرىش زاۋۇتىنىڭ يېنىدىلا خىمىيىۋى ئوغۇت زاۋۇتى بار. ئىيون ئېيىنىڭ باشلىرىدا بۇ بۇك - باراقسان ئورمانلار ئىچىگە جايلاشقان زاۋۇتنىڭ ياش باشلىقى تېيەن يېنىڭ بىلەن مۇئاۋىن شۇجىسى لى شىسۇڭنىڭ قىزغىن قارشى ئېلىشىغا ئېرىشىپ، زاۋۇتنى ئېكسكۇرسىيە قىلىش پۇرسىتىگە ئىگە بولدۇم.

مەن مەملىكەت بويىچە مەسۇلاتنىتا بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان بۇ زاۋۇتنىڭ سېخىلىرىنى ئارىلاپ يۈرۈپ، شۇ چوڭ شان - شەرەپنىڭ ياراتقۇچىلىرى بىلەن دوستلىشىپ، قىزىقىش بىلەن يېڭىلىقلارنى خاتىرەمگە يازماقتىمەن.

ياپونىيىنىڭ yubu شىركىتى قۇراشتۇرغان، ئۈسكۈنىلىرى ياپونىيە، گېرمانىيە، ئامېرىكا، دانىيىلەردىن كىرگۈزۈلگەن بۇ زاۋۇت 1982 - يىلى قۇرۇلۇشقا باشلىغان، 1985 - يىلى سىناق تەرىقىسىدە ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشكەن. 1986 - يىلدىن كېيىن كۆتۈرۈلۈشكە باشلىغان. ئۇ 1992 - يىلدا بىرىكمە ئاممىياكتىن 330 مىڭ تونىنا، ئۇرىيادىن 570 مىڭ تونىنا ئىشلەپچىقىرىپ، ئۆزىگە ئوخشاش 18 زاۋۇت بىلەن بولغان سېلىشتۇرۇپ باھالاشتا بىرىنچى بولۇپ، شىنجاڭغا شان - شەرەپ كەلتۈرگەن.

مەن ئېگىز زاۋۇت گەۋدىسىگە قارىدىم. ئېنىقىرىمىيە سېخى كېچە - كۈندۈز ئىشلەپ تۇرىدۇ. ناسوس ھاۋا بوشلۇقىدىن ھاۋانى سۈمۈرۈپ، ئۇنى يۇقىرى بېسىملىق سۇۋۇتقۇچ بىلەن سۈيۇقلۇققا ئايلاندۇرىدۇ. ھاۋا تەركىبىدىكى ئازوت ئاممىياك گاز ھالىتىگە كېلىدۇ. ئېككىنچى ئېگىز گەۋدىلىك سېخ — نېفىت ئايرىشتىن ئېشىپ تۇرۇبا ئارقىلىق ئېقىپ كەلگەن دۇغنى يۇقىرى بېسىملىق ھارارەت بىلەن سۈيۇقلۇققا ئايلاندۇرىدۇ. بۇ سۈيۇقلۇقتىن كاربون ئوكسىدىنى ئاجرىتىۋېلىپ، ئۇنى ھېلىقى ھاۋادىن ئېلىنغان ئاممىياك بىلەن قوشىدۇ. چوڭ مۇنارىدا قوشۇلغان بۇ ئېكسكى خىل سۈيۇقلۇقتىن ئۇندەك ئاپئاق پاراشوك ھاسىل بولىدۇ. مانا بۇ ئۇرىيا. بۇ مەھسۇلاتنىڭ دۇغ بىلەن ھاۋادىن چېقىپ يەنە سۇ ئارقىلىق يەرگە سىڭىپ، زىرائەتلەرنىڭ قېنىغا ئايلىنىپ، ئىنسانلارنىڭ بەدىنى ئارقىلىق يەنە يەر ۋە ھاۋاغا قايتىشى ئاجايىپ قىزىقارلىق ۋە سىرلىق. بۇ يەردىكى سىر - ھېكمەت بىزگە قىزىقارلىق ئەمەك بولغىنى بىلەن بۇ زاۋۇتتىكى 1256 نەپەر ئىشچى - خىزمەتچى ئۈچۈن بۇرچ ۋە قەسەم. 1991 - يىلى 23 - دېكابىردا يۈز بەرگەن ھادىسە توغرىسىدا زاۋۇت باشلىقى تېخىمۇ ئېنىق ھېكايە قىلىپ بەردى:

— بۇ يەردە بىر سائەت توك توختىسا بىر ناھىيىنىڭ خەلقىنىڭ ئوغۇتى كېمەيگەن بولىدۇ. چۈنكى بىز بىر مىنۇتتا بىر تونىنا ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىمىز ئەمەسمۇ؟ شۇ كۈنى تۇيۇقسىزلا توك توختاپ قالدى. زاۋۇتتا پارتلاش ھادىسىسى يۈز بېرىش ئېھتىمالى پەيدا بولدى. تېلېۋىزوردا بۇ خەۋەر ئاڭلىتىلىشى بىلەن پۈتۈن ئىشچى - خىزمەتچىلەر زاۋۇتقا قاراپ يۈگۈرۈشتى. ھەتتا بىر مومايۋ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ شۇ كۈنىلا تويى بولغان 13 - رايوندىكى قىزىنىڭ ئۆيىگە يۈگۈرۈپ بېرىپ، كۈيئوغلىنى زاۋۇتقا ھەيدىگەن. كۆپچىلىك ئاشۇنداق زاۋۇتنى ئويلاپ، خەۋپىكە پسەنت قىلماي زاۋۇتنى قوتقۇزۇشنى ئۆزىنىڭ بۇرچى ھېسابلىغان. ئەك ئاز دېگەندە 20 — 30 كۈن رېمونت قىلغاندىلا ئاۋارىچىلىقتىن قوتۇلغىلى بولىدىغان قىيىن ئەھۋال ئاستىدا، بىزنىڭ ئىشچىلىرىمىز 16 كۈندە رېمونتنى تۈگىتىپ، 187 كۈن ئىشلەپ ۋەزىپىنى ئورۇندىغان. ھەمىلا ئادەمنىڭ ھېكىسىدە: 520 مىڭ تونىنا ئوغۇتنى چوقۇم ئىشلەپچىقىرىش دېگەن بىرلا شوئار بولغاچقا، پۈتۈن زاۋۇتتىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ تىرىشىشى ئارقىسىدا يىل ئاخىرىدا لايىھىدىكى پىلان ئورۇندالغان. مەملىكەت بويىچە بىرىنچى ئورۇنغا ئۆتتۇق.

92 - يىلى 9 - دېكابىردا تۇيۇقسىز پار تۇرۇپسىنى پارتىلاش ھادىسىسى يۈز بەردى، لېكىن بىز تېزلا ئىشلەپچىقىرىشنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ، 570 مىڭ تونىنا ۋەزىپىنى تۇرۇنداش ئۈچۈن ئاساس يارىتتۇق. بۇنداق ئىشلار نۇرغۇن، شۇنىڭ ئۈچۈن مەن دەيمەن: زاۋۇتنى ئۆز ئۆيىمدەك سۆيىدىغان كەسىپنى سۆيۈش قىزغىنلىقى پەيدا قىلمىغان بولسا، بىزنىڭ مەملىكەت بويىچە بىرىنچى بولۇشىمىز مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

ــ تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەپمۇ كۆرگەنسىلەر - ھە؟

مېنىڭ سوئالىمغا زاۋۇت باشلىقى تېيەن ئادىيلا جاۋاب بەردى:

ــ ئۈچ مادىدىلىق تەجرىبىمگە ئىگە بولۇپ قالدۇق. بۇلار: ياخشى باشقۇرۇش، ياخشى قوشۇن، ياخشى ئىشلەپچىقىرىش. بۇ ئۈچ تەجرىبە بىزنىڭ نۇرغۇن ئەسكەكلىرىمىز، ئەگرى - توقاي يوللىرىمىز ۋە ئوڭۇشسىزلىقلىرىمىزنىڭ نەتىجىسى.

1971 - يىلى ئىلى سەھەن شۆيۈەننى تەۋگىتىپ تېسكەس ناھىيىسىدە قايتا تەرىبىيە ئالغان بۇ زاۋۇت باشلىقى باشقىلارنىڭ ئىبېتىشچە، باشقۇرۇش ماھارىتىگە ئىگە ئىسلاھاتچى ئىكەن. ئۇ 90 - يىللاردىكى كارخانىچىلارنىڭ ئەڭ ياخشى باشقۇرۇش ئۇسۇللىرىنى قېتىرقىنىپ ئۆگىنىپ قايتا - قايتا سىناقتىن ئۆتكۈزۈپ، ئۆز زاۋۇتىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا ماس، ئىشچى - خىزمەتچىلىرى قوبۇل قىلىپ ئادەتلىنەلەيدىغان «يەرلىك تەجرىبە» لەرگە ئىگە بولۇۋاپتۇ. ئۇ مېنى مەكتەپدىشىم دەپ قىزغىن مۇئامىلە بىلەن ھۈرمەتلەپ، ئەھۋاللارنى تەپسىلىي تونۇشتۇردى. سېخلارنىسى كۆرسەتتى، ئۇ مەندە 90 - يىللارغا خاس ئاك - سەۋىيە، ئالاقە ئىلمىسى ۋە مىللىي غۇرۇرغا ئىگە يىگىت ئىكەن، دېگەن تەسىراتنى قالدۇردى. مەنمۇ 50 - يىللاردا ئىلى دارىلمۇئەللىمىنىنى تۈگەتكەن بولغاچقا، مەكتەپدىشىم بىلەن چىن قەلبىمدىن پەخىرلەندىم.

ئۆز ئىشىنى چىن قەلبىدىن سۆيۈش بىر خىل گۈزەل پەزىلەت. بولۇپمۇ باشقىلار سۆيىمەيدىغان ياكى ئانچە ھۈرمەت قىلمايدىغان كەسىپنى ئۆزىگە بىر ئۆمۈرلۈك كۆڭۈللۈك ئەرمەك قىلىپ تاللىۋالغۇچىلار پەزىلەت مەدھىيىسىدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھەقلىق ئادەملەر.

مەن بۇ خىل ئادەملەرنى نېپىت - خىمىيە باش زاۋۇتىنىڭ ھەر بىر زاۋۇتلىرىدا، سېخلىرىدا كۆپ كۆردۈم. ئۇلار ئېلېكترونلۇق باشقۇرۇش ئاپپاراتىنىڭ پىلدىرلاپ تۇرىدىغان كۆرسەتكۈچ رەقەملىرىگە كۆز ئۈزمەستىن نەچچە سائەتلەپ قاراپ ئولتۇرغۇچىلار، سۇلياۋ خالتىلىرىنى ئاپتوماتىك قاچىلىغۇچقا ئەپچىل ئېلىپ، سېكۇنتتا تەكرارلىنىپ تۇرىدىغان بىر خىل ھەرىكەتنى نەچچە سائەتلەپ تەكرارلىغۇچىلار قاتارىدا، بولتا چېكىتقۇچىلار، توك بىلەن ھەپىلەشكۈچىلەر، ستانوك، دەستىگاھ، پار قازىنى، ماشىنا - ئۈسكۈنىلەرنى باشقۇرغۇچىلار قاتارىدا سانسىزلاپ ئۈچرايدۇ...

تېخنىكا - ئېلېكتر ئىستانسىسى پارتكومىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى مولla ئىمىن، پولى ئىستىر خىمىيەۋى تالا زاۋۇتى ئۆزۈن تالا سېخى پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى ئەلىلەر ئۆز ئىشىنى چىن دىلىدىن سۆيىدىغان، مەندە يېڭى پىكىر، ھېسسىيات ۋە ئىلھام پەيدا قىلغان پىداكارلار.

1000 نەپەر ئىشچى - خىزمەتچىنىڭ رەھبىرى بولغان موللا ئىمىن ئۆزىنى پۈتۈن زاۋۇتنى قان بىلەن تەمىنلىگۈچى ئورگانىنىڭ خوجىسى ھېسابلايدىكەن. بۇ ئىستانسا قۇرۇلۇشتىن بۇرۇن باش زاۋۇت سىرتتىن توك سېتىۋالاتتىكەن. بۇ ئىستانسا قۇرۇلغاندىن كېيىن باش زاۋۇتقا ھەر يىلى نۇرغۇن پۇل تېجەپ بېرىدىكەن. لېكىن ئۇلار 2-دەرىجىلىك مۇكاپات ئالدىكەن. مەن ئۇ كىشىدىن سەرپىيات توغرىسىدا سورىۋىدىم، ئۇ:

— كۆمۈرنى خاكلاردىن سېتىۋالىمىز، بىر تونىنا 200 كىلوگرام سۇدىن بىر تونىنا پار چىقىدۇ. 30 مىڭ كىلوۋات سائەت توك ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن سائىتىگە 22 تونىنا كۆمۈر كېتىشى كېرەك. لېكىن بىز 18 — 20 تونىنا كۆمۈر ئىشلىتىپ،ھەر سائەتتە ئىككى-تۆت تونىنا كۆمۈر تېجەيمىز.

— كۆمۈر سەرپىياتى يەنىلا يۇقىرىكەن.

— راست شۇنداق. لېكىن بىز كېسەك زاۋۇتى قۇرۇپ، كۆلنى پۈلغا ئايلاندۇرۇۋا-تىمىز. داشقالنى سېمونت زاۋۇتىغا ساتىمىز...

30 نەچچە يىلدىن بېرى سىمېنىدائىشلىگەن بۇ قىزغىن ئادەم ھەرىيىلى مۇنەۋۋەر پارتىيە ئەزاسى بولۇپ باھالىنىدىكەن. ئۇنىڭ بۇ نەتىجىلىرىنى باشقىلارماڭا دەپ بەردى.

پارتىيە خىزمىتى ئەستايىدىللىق ۋە سەۋرچانلىققا تولمۇ موھتاج ئىكەن. پولى ئىستىر خەمىيىۋى تالا زاۋۇتى ئۇزۇن تالا سېخى پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى ئەلى ئۆز سۆھبىتىدە بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئالاھىدە توختالدى. مەھسۇلاتى سۇنئىي يىمپ (دىلۇن يىمپ) بولغان بۇ زاۋۇتنىڭ بىر يىللىق مەھسۇلاتى 5 مىڭ تونىنا ئىكەن. لېكىن ئۇقىشىمىزچە شىنجاڭدا بىريىلدا ئارانلا 600 تونىنا يىمپ ئىستېمال قىلىنىدىكەن. بىر تونىسى 16 مىڭ يۈەندىن 22 مىڭ يۈەنگىچە سېتىلىدىغان بۇ دىلۇن يىمپ ئاشۇ زاۋۇتتا سەۋرچان، ئەستايىدىل، ئىشچان ياشلارنىڭ قوللىرىدا تەييارلىنىدىكەن؛ مەلىقى قارا-ۋوكۇر يەر شەرىتى — نېفىت مەھسۇلاتى بولغان گۈرۈچتەك يالتىراق دانلار ئاشۇ ئىنچىكە نەيلەردىن ئۆتۈپ سۇيۇقلۇققا ئايلىنىپ، 150 كىلوگرام بېسىم بىلەن پۈركۈپ چىقىرىلىپ تالا - تالا يىمپلارغا ئايلىنىدىكەن. بىز بۇ يىمپلاردىن توقۇلغان كىيىملەرنى كىيىپ مېھمانغا ماڭغىنىمىزدا، بۇ بىزنى خۇش قىلغان ئېسىل كىيىملەرنىڭ بىز دەسسەپ-تۈرۈۋۈلتقان يەرنىڭ كۆرۈمسىز شەرىتىدىن پەيدا بولغىنىنى خىيالىمىزغىمۇ كەلتۈرمەيمىز.

مەن تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقان بۇ مۆجىزىلەرگە تولمۇ قىزىقتىم. خۇش خۇي، قىزغىن، بىلىملىك يىگىت ئەلى ماڭا ھەر بىر سېخ، ھەر بىر ماشىنىنى خۇددى شاگىرت-تىغا دەرس ئۆتۈۋاتقاندەك ئەستايىدىل چۈشەندۈردى. مەن چالا - بۇلا چۈشەنگەن بولسامۇ بۇ سەنئەت بۇيۇمىدەك گۈزەل بىلىنىدىغان مەشغۇلاتقا پۈتۈن دىققىتىم بىلەن بېرىلىپ كەتتىم.

— پارتىيە خىزمىتىمۇ مۇشۇ يىمپ چىقىرىشتەك ئەستايىدىللىق، مەسئۇلىيەتچانلىقنى تەلەپ قىلىدۇ. مەن ھەر كۈنى سېخلارنى ئايلىنىمەن، ياشلارنىڭ ياتاقلىرىغا ھەپتىدە ئىككى قېتىم بارىمەن. ياشلار ھاراق ئىچىدۇ، قارت ئويناىدۇ، ناخشا - ساز بىلەن كۆڭۈل

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كتاب توربېكتى

ئاچمىدۇ. ئۇلار كۈندىلىك ئادەتلىرىنى ئۆزگەرتمىگەندەك، ئۆزگەرتمىشنى خالىمايۋاتقاندەك بىلىنمىدۇ. لېكىن ئۇلار ئىلگىرىلەۋاتىدۇ، بۇ ئىلگىرىلەشنى ئاشۇ يېپىلاردەك نازۇك، تاقەتسىز ئادەملەر كەملا كۆرۈنمىدۇ.

ئەلى بۇ يىل 33 ياشتا، بۇ تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈپ 1976 - يىلى خىزمەتكە قاتناشقان بولسىمۇ، ئىشتىن سىرت ئۆگىنىپ، ھازىر ئالىي مەلۇماتلىق بولالىغان، بۇ نەتىجىگىمۇ ئۇ سەۋرىسىز تاقەت، چىدام - غەيرەت ئارقىلىق ئېرىشكەن.

- بەزى مىللىي يولداشلار ئۆزلىرىنى مۇھىم ئورۇنلارغا قويمىدى دەپ تەشكىلدىن ئاغرىنىدۇ، مەن ئۇلارغا سىزنى باشقۇرالامسىز؟ دەيمەن. ئۇلار ياق، دەيدۇ. باشقۇرالمىساڭ نېمىگە ئاغرىنىسەن؟ دەيمەن. يېتەكچى بولۇش ئۈچۈن ئەترابىدىكىلەرنى بىلەن تەڭ بولۇش كۆپايە قىلمايدۇ. چوقۇم ئۇلاردىن ئۈستۈن بولۇشۇڭ كېرەك.

ئۈستۈنلۈك ئۆزلۈكىدىن پەيدا بولمايدۇ. بۇ ئۈستۈنلۈك خۇددى پولات ئىستىر خىمىيىۋى تالانىڭ پەيدا بولغىنىدەك كۆرۈمسىز، دەسسىلىپ يۈرگەن، نەرسىنىڭ كىشى لەرگە زوق بېغىشلايدىغان ئېسىل كىيىمگە ئايلانغىنىغا ئوخشايدۇ. كىشىلەرنىڭ تاپىنى ئاستىدىن ئۈنىڭ ئۈستىگە چىقىپ، ئۇنىڭ روھىغا تەسىر قىلالايدىغان نەرسىگە ئايلىنىش ئۈچۈن سەۋر - تاقەت، غەيرەت - شىجائەتنىڭ قوشۇلمىسىدىن پەيدا بولىدىغان ئىلگىرىلەش روھى ۋە ھەرىكىتى بولۇشى كېرەك.

ئەلىنىڭ يول باشلىشى بىلەن كۆرگەنلىرىم، ئۇنىڭ تەسىرلىك سۆزلىرى بىلەن ئويلىغانلىرىم ماڭا يۇقىرىقىلارنى دېگۈزدى. قەلىمىمگە ئىلھام بەرگەن تەلەپچان يىگىت ئەلىگە رەھمەت ئېيتىمەن.

ئەلى ئەستايىدىل، تىرىشچان بولغاچقا، ئۇ 1800 نەپەر ئىشچى - خىزمەتچىسى بار، ياپونىيەنىڭ تېخنىكىسى، فرانسىيەنىڭ قەرز پۇلى بىلەن پۈتكەن بۇ زاۋۇتتىكى 17 پارتىيە ياچېيكىسى ئىچىدە مۇنەۋۋەر ياچېيكا دەپ نام ئالغان ياچېيكىنىڭ شۇجىسى ئىكەن. ئەلىنىڭ سېخىدا يەنە بۇندىن ئالتە يىل بۇرۇن گۇاڭجۇ خۇانەن تەبىئىي پەن ۋە سانائەت پەنلەر داشۋىسىدە خىمىيىۋى تالا كەسپىنى ئوقۇپ كەلگەن ئىسرائىل ئىسىملىك بىر سېخ باشلىقىمۇ بار ئىكەن. «ئۇرۇمچى نېفىت - خىمىيە گېزىتى» نىڭ 1992 - يىل 29 - ماي سانىغا بېسىلغان ئىسرائىل توغرىسىدىكى «كۆمۈش رەڭ يېپىلار بىلەن بېزەلگەن ياشلىق باھار» دېگەن زىيارەت خاتىرىسىدىن تۆۋەندىكى سۆزلەرنى كۆچۈرۈپ يېزىپ قويغۇم كەلدى. بۇ سۆزلەر تەلەپچان، تىرىشچان بىر يىگىتنىڭ قەلبىنى بېزەپ تۇرىدۇ:

«...1988 - يىلى پولى ئىستىر قۇرۇلۇشى پىلانغا ۋەسىمي كىرگۈزۈلدى. لېكىن نۇرغۇن كىشىلەر خىمىيىۋى تالانى دېگەندەك بىلىمەيتتى. شۇڭا چوقۇم ئەڭ قىسقا ۋاقىت، ئەڭ تېز سۈرئەت، ئەڭ ئۈنۈملۈك چارە بىلەن ئاساسلىق بىلىملەر ۋە ھۈنەرنى تېخنىكىلارنى كۆپچىلىككە ئىگىلىتىش كېرەك ئىدى... ئىسرائىل بۇ ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئالدى... ئۇ نۇرغۇن كېچىلەرنى كىتاب كۆرۈش بىلەن ئۆتكۈزۈپ، ھەر خىل خىمىيىۋى تالا ماتېرىيالىلىرىنى ۋەتىلەپ، دەرس ئۆتۈش داۋامىدا ئۆزىنىڭ بىلىم دائىرىسىمۇ

كېگەيتتى... 1991 - يىلى ئۇ شەندۇڭنىڭ گاۋمى، بېيجىڭنىڭ داشلىق ۋە شائخەيـنىڭ جىنشەن قاتارلىق جايلىرىغا ئۆكتىشكە باردى ...قـىقىنا ۋاقىت ئىچىدە PDY يـېپى ۋە DTY يىپلىرىنىڭ دۇنيەرـ تېخنىكىلىرىنى ۋە قۇرۇتۇش، ئـىگىرىـش، يۆگەش، DTY ماشىنىلىرىنى ئاخىرقى ئۇراش قاتارلىق ئون نەچچە ئىش ئورنىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئالاـ ھىدىلىكى ۋە مۇھىم نۇقتىلىرىنى پىششىق ئىگىلەپ، چەت ئەلگە چىقىپ ئۆگىنىش ئۇچۇن مۇھىم ئاساس سالدى...

ئۇ 1991 - يىلى 5 - ئايدا فرانسىيىگە بارغاندىن كېيىن، جىلۇە بىلەن تولغان رومانتىك دۇنيانىڭ گۈزەل مەنزىرىسىدىن زوقلىنىپ ئولتۇرۇشقىمۇ ۋاقتى بولماي، كۈنـ دۈزى زاۋۇتتا ئۇسكۇنىلەرنى كۆزىتىپ مەشغۇلات ئېلىپ بارسا، كەچتە مېھمانخانىدا ماتېرىيال كۆرۈش، خاتىرىلەرنى رەتلەش، ئۇلارنىڭ ھۈنەرـ تېخنىكا باشقۇرۇش تەجرـ ىبىلىرىنى ئىگىلەش بىلەن بولدى... ۋەتەنگە قايتقاندىن كېيىن ئۇ نەچچە يۈزمىڭ خەتـ لىك مەشغۇلات تۈزۈمى، ماشىنا سىناق قىلىش لايىھىسىنى يېزىپ چىقتى، 17 نەپەر مۇنەۋۋەر مەشغۇلاتچى يېتىشتۇرۇپ چىقتى. DPY يىپىنىڭ 13 تۈرلۈك كۆرسەتكۈچىنىڭ ئىچىدە پەقەت بىر تۈرى نىشانغا يەتمىسە، بۇ يىپىنىڭ سۈپىتى تەلەپكە يەتمەي قالاتتى. ئىسرائىل كېچە - كۈندۈز ماشىنا ئالدىدىن كەتمەي سانلىق مەلۇماتلارنى تەكشەپ، مەشغۇلاتنى ئۆزگەرتتى. ئاخىرقى سىناق باشلاندى. ئىشلەپچىقىرىلغان 18، 23 تونـنا DTY يىپىنىڭ لاياقەتلىك بولۇش ئۇنۇمى 90%، بىرىنچى دەرىجىلىك مەھسۇلات بولۇش ئۇنۇمى 66% بولغان تەكشۈرۈش دوكلاتى چىققاندا تەكرىتاغ ئىپتىكىدە ئۆسكەن بۇ ئۇيغۇرا يىگىتنىڭ چېھرىدە تەبەسسۇم جىلۇە قىلدى...»

ئالـ ئەلى قول ئاستىدا ئىشلەپ شان - شەرەپكە ئىگە بولغان بۇ يىگىتنى زوق بىلەن ماختايدىكەن. مەن ئۇنىڭغا قاراپ ئولتۇرۇپ، باشقىلارنىڭ نەتىجىسىنى ئاڭلاپ ئۆكۈپ تاتىرىپ، ئازابلانمىدىغان ھەسەتخور ئادەملەر (بولۇپمۇ كاتتا ئەربابلار) ئەلـدەك ياش يىگىتلەرنى ئەينەك قىلىپ، ئۆزلىرىنىڭ روھىي بايلىقىغا تازا سەنچىلاپ قاراپ باقسا پايان بولمىغۇدەك دەپ ئويلاپ قالدىم.

قارا - قوڭۇر يەر شەربىتى — نېفىتنىڭ پولى پرۇپېللىن دەپ. ئاتالمىدىغان كۈرۈچ تەك يالتىراق مەھسۇلاتنىڭ خام ئەشيا قىلىدىغان سۇلياۋ زاۋۇتى گەرچە 380. نەپەر ئىشچى خىزمەتچىسى بار كىچىك زاۋۇت بولسىمۇ، بۇ زاۋۇت ئاۋسترالىيەدىن كىرگۈـ زۈلگەن ئىلغار ئۇسكۇنىلىرى بىلەن. جەمئىيەتكە ھەر يىلى 17 مىليون دانە سۇلياۋ مالىتا. تەقدىم قىلىدىكەن. تەخمىنەن 60. 1 يۈەنلىك بۇ خالتىلارنى ئۇتۇن ئىنجاك خەلقىگە بىر دانىدىن يېتىپ ئاشىدىكەن. ئالـ ھەق لېكىن بۇ زاۋۇتنىڭ 7 سېخىنى ئارىلاپ چىقتىم. ئېلېكترونلۇق ئەسكە بىلەن باشقۇرۇلىدىغان ئۈيدە ئىشلەۋاتقان ئاخۇنزۇ، ئۇيغۇر ياشلارنىڭ ماڭا ھۇرمەت ۋە قىزىقىشى بىلەن تىكىلگەن كۆزلىرىدىن مەن ئەلى، ئىسرائىللارنىڭ ئىش قىزغىنلىقىنى، كەسىپكە بولغان مۇھەببەت ئۇچقۇنلىرىنى كۆردۇم. يىپ - تالا سېخىنىڭ ئىشى ھەممىدىن ئېغىر ئىكەن. لېكىن ئۇ يەرنىڭ قىزلىرى ھەممىدىن قىزغىن، گويا ئالدىن، تەييارلىق قىلىپ

قويغاندەك ماڭا ئۆز ئىشلىرىنى زوق بىلەن تونۇشتۇردى:
— بىزنىڭ ۋەزىپىمىز ئېيىمغا 1 مىليون 300 مىڭ دانە خالتا ئىشلەپچىقىرىش، 1992 - يىلى مۇددەتتىن 33 كۈن بۇرۇن ۋەزىپىنى ئورۇندىماپ بولدۇق.
— يىللىق ۋەزىپەڭلار بىلەن كۆرەش نىشانەڭلار ئارىلىقىدا قانچىلىك سان بار؟
بىر قىز زىل ئاۋازدا كۈلۈپ تۇرۇپ جاۋاب بەردى:
— ۋەزىپە 15 مىليون. نىشان بۇ سانغا بىر مىليون ياكى بىر يېرىم مىليوننى قوشۇش.
— سىلەر قايسىسىنى قوشتۇڭلار؟
— ئەلۋەتتە چوڭىنى.
— دېمەك بىر يېرىم مىليون دانە خالتا ئارتۇق ئىشلەپ چىقىرىپسىلەر. بۇ سانىنى پۈلغا ئۆرىسە قانچە بولىدۇ؟
— يىگىرمە سەككىز مىليون يۈەن!
380 ئىشچى - خىزمەتچىسى بار بىر زاۋۇتنىڭ يىللىق ئىقتىسادىي كىرىمىنى مەن بىلىدىغان يېزىلارنىڭ كىرىمى بىلەن سېلىشتۇرۇپ كۆردۈم. بىر كەنتتە 2000 دىن 2500 گىمچە ئادەم بار. ئۇلارنىڭ بىر يىللىق ئومۇمىي كىرىمى تەخمىنەن 2 مىليون يۈەن ئۆپچۆرىسىدە بولىدۇ. يىگىرمە سەككىز مىليون ئاشۇنداق كەنتلەردىن ئون تۆتىنى يۈەن تەڭ. ۋەھالەنكى ئون تۆت كەنتتە 28 مىڭ ياكى 30 مىڭ ئادەم نان يەيدۇ. بۇ سان سۇلياۋ زاۋۇتىنىڭ ئادەم سانىدىن سەكسەن ھەسسىدىن كۆپرەك ئارتۇق. بىز كۆپىنچە مۇشۇنداق سېلىشتۇرۇش ۋە رەقەملەرگە قىزىقمايمىز، چۈنكى بىز بۇنىڭسىز ئالغا ئىلگىرىلىگەن ياكى چېكىنگەنلىكىمىزنى بىلىۋالالمايمىز. سەكسەن ئادەم بىر ئادەمچىلىك كىرىم قىلالمايدۇ. مانا بۇ سانائەت بىلەن يېزا ئىگىلىكىنىڭ سېلىشتۇرمىسى. بۇ سېلىشتۇرما يېزا ئىگىلىك دۆلتى بىلەن سانائەت دۆلتىنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالىنى ناھايىتى روشەن ئىپادىلەپ بېرىدۇ.
بىر يىغىندا بىرىنىڭ خاتىرە دەپتىرىگە قاراپ تۇرۇپ قايناپ سۆزلىگەن مۇنۇ سۆزى يادىمغا كەلدى:
... دۇنيا ئىقتىسادىي كىرىمىنىڭ يىگىرمە پىرسەنتى ئامېرىكىنىڭ، يەنە يىگىرمە پىرسەنتى «ياۋروپا ئورتاق گەۋدىسى» نىڭ، ئون بەش پىرسەنتى ياپونىيىنىڭ، ئون پىرسەنتى «مۇستەقىل دۆلەتلەر بىرلەشمىسى» نىڭ ... تەرەققىي قىلىۋاتقان دۆلەتلەر، نامرات دۆلەتلەرگە قالغان سان ئوتتۇز بەش پىرسەنتكە يەتمەيدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە بىزنىڭ ئۈلۈشىمىز قانچىلىك؟ مىليونلىغان شىركەتلەر ئۆرۈلۈپ - چۆرۈلۈپ مۇشۇ كىچىك كىنە بايلىقنى تالىشىدۇ. گەپنى ئوچۇقراق ئېيتساق، باشقىلارنىڭ يانچۇقىغا قول سالماستىن تەبىئەتتىن بايلىق يۇلۇۋالىدىغانلارنىڭ سانى زادى قانچىلىك؟ بۇنى ھېسابلىغانلار يوق...
سۇلياۋ زاۋۇتى باشقا زاۋۇتلاردىن كىچىك، ئۇنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلمۇ باشقىلاردىن خېلىلا ئاددىي. لېكىن ئادەملەرنى تولىمۇ قىزغىن، جۇشقۇن ۋە ياش. بۇ

زاۋۇتنىڭ مەسئۇلى يولداش كۆك ۋىنىسەينىڭ زاۋۇت ۋەكىللىرىگە بەرگەن دوكلاتىنى ئوقۇپ چىقتىم. رەھمەتلەر، تەدبىرلەر، نىسبەت، سېلىشتۇرمىلاردىن مەن بۇ زاۋۇتنىڭ ئىلگىرىلەۋاتقانلىقىنى بىلدىم. «1992 - يىلى 7 - ئايدا بىر مىليون بەش يۈز يىگىرمە يەتتە مىڭ دانە خالتا ئىشلەپچىقىرىپ، زاۋۇت تارىخىدا ئايلىق مەھسۇلات بويىچە ئەڭ يۇقىرى رېكورت ياراتتۇق...»

ئەڭ يۇقىرى دېگەن سۆزنى ئېيتماق ئاسان، لېكىن بۇ سۆز ئەمەلىيەتكە كۆچەكەندە ئۇنىڭ قانچىلىك قان - تەر بەدىلىگە كېلىدىغانلىقىنى ھەممە ئادەم بىلىدۇ.

— بۇ جاسارەتنىڭ مەنبەسى زادى نېمە؟

— ئۆز كەسپىگە، ئىشقا بولغان مۇھەببەت!

مانا بۇ توغرا جاۋاب.

پۈلغا مۇھەببەت باغلاش ئىشقا - كەسپكە مۇھەببەت باغلاشتىن ئۈستۈن ئورۇنغا چىقۇۋېلىۋاتقان ھازىرقى دەۋردە بۇ خىل ئىشقا مۇھەببەت باغلاش روھىنى مەدھىيەلەش كەم تېپىلىدىغان، شېرالىق دورىغا ئىگە بولغاندەك خۇشاللىنارلىق ئىش دېيىشكە بولىدۇ: «جاك جېي، گې يۈيشا، دېڭ يۈليالىڭ، فىنشا قاتارلىقلار مەملىكەت بويىچە ئۆتكۈزىلگەن ئوخشاش كەسپتىكىلەرنىڭ ماھارەت كۆرسىتىش مۇسابىقىلىرىدە تۆت ئالتۇن مېدالغا ئىگە بولۇپ، زاۋۇتىمىزغا شان - شەرەپ كەلتۈردى...» سۈلياۋ زاۋۇتنىڭ چۈشەر قىزلىرى شۇ تۆتلا قىزمىكىن دەپ قالماڭلار، ئاشۇ بايلىق يارىتىۋاتقان خۇش چىراي قىزلارنىڭ تولىسى ئاشۇنداق چىشەر.

«سۆيەت مېھنىڭ قولۇمدا، ئۇنۇم مېھنىڭ قەلبىمدە» دېگەن سۆز بۇ زاۋۇتنىڭ تېخنىكا، ئۇنۇم مۇسابىقىسىگە چۈشكەن بارلىق ياشلىرىنىڭ سۆيۈپ ئېيتىدىغان ناخشىسىغا ئايلانغان.

— جەمئىيەتكە بارغانچە كۆپ، بارغانچە سۆيەتلىك، بارغانچە ئەرزان مەھسۇلات تەقدىم قىلىش نىشانىغا ئىنتىلىش ھەربىر ياشنىڭ ئارزۇسى، ئاگلىق ھەربىكتىگە ئايلىنىلىدىغان. مەن بىر كىتابتىن ئوقۇغان «ئۆزىنىڭ ھەربىر كۈنىنى كۆكۈللۈك ئۆتكۈزەلىگەن ئادەم بەختلىك ئادەم ھېسابلىنىدۇ» دېگەن سۆزنى ياقتۇرىمەن. مۇشۇ نۇقتىدىن مەن غىلپاللا كۆرۈپ قالغان بۇ زاۋۇت ياشلىرىنى بەختلىك ياشلار دېگۈم كېلىدۇ. بەختلىك ئەر تېخىمۇ بەختلىك بولسۇن!

ئۇرۇمچى نېفىت - خىمىيە باش زاۋۇتىنىڭ رەھبەرلىرى تولىمۇ ئالدىراش. ئۇلار زاۋۇتلارنىڭ كېچە - كۈندۈز توختىماي ئىشلەيدىغان ماشىنىلىرىغا ئوخشايدۇ. ئۇلار تىنماي، ھارمايدۇ، يەنە شۇنچە خۇش خۇي. زاۋۇتنىڭ باش ئىنژېنېرى، ئالىي دەرىجىلىك ئىنژېنېر لۇ شۇچاڭنىڭ ئىشخانىسى زامانىۋى ئېلېكترونلۇق ئەسۋابلىرى بىلەن مېھنى قىزىقتۇردى، ئۇنىڭ ئۈستەللىرى تېلېفونلار، ھەر خىل نازۇك چىراغلىق ئەسۋابلار ۋە قەغەز دۆۋىلىرى بىلەن تولغان. ئۇ پاكار، سېمىز گەۋدىسىنى يېنىك كۆتۈرۈپ ئايلانما ئورۇندۇقتىن تۇردى - دە، مەن بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى:

— ئەپۇ قىلىڭ يازغۇچىمىز، — دېدى ئۇ خىجىللىق بىلەن كۈلۈپ قولۇمنى چىڭ

مسقىپ، نېرىملىسانىڭ تلا شۆزلىشله يەمەن. بۇ يەرده، ئىشلار ئورنىدا ھېلىنى
شاكۇتۇپ تۇرۇۋاتقان ئادەملەر ئىشلار كۆپ.
60 يىللاردا ئالىي مەكتەپ پۈتتۈرگەن زىيالىيلار 50 نەچچە يۈشلىق زىيالىي.
شالارغا ھامى مەسئۇلىيەتچانلىق، قىزغىنلىق ئۇنىڭ سۆزىدىن ھېلىنمۇ تۇرتىمۇ،
ئۇ ئۆزىنى گويا ۋەزىيەتنىڭ قىستىشى بىلەن جەددىيلەشكەن قېلىپ كۆزىتىشكە ئۇرۇنۇ-
ۋاتاتتى.

مەسلەنمۇ بۇرۇن تۆۋەندە ئۇندىم 10 يىللىق باش بوغالتىرا باش قىزىنىڭ
تۆزۈمى يولغا قويۇلدى. ئۇنىڭ ئالدىدا ھەممىنى زاۋۇت باشلىقى قىلىدىكەن. بىلمىدىم،
زاۋۇت باشلىقى ئۇچ ۋەزىپىنى قانداق ئورۇنلىۋېدىكىنىستاك. مەن بىرلا ساھەگە، يەنى
پۈتۈن زاۋۇتنىڭ تېخنىكا ئىشىغا مەسئۇل. بۇ خىزمەت تۆۋەندىكى تۆت ئىشنى ئۆز
ئىچىگە ئالىدۇ: بىرىنچى، ئۆزۈن يىللىق پىلان، ئىككىنچى، تېخنىكىلىق ئېچىش،
ئۈچىنچى، ئۇنۇمنى ئاشۇرۇش، تۆتىنچى، پەن - تېخنىكا خادىملىرىنى باشقۇرۇش قا-
تارلار. ئۆزۈن رەتلىك پىلانلا مەزمۇنى بولغاندەك، قىسقا رەتلىك پىلانلا ئۆزۈن مەزمۇنى
بولىدۇ. لاۋلونىڭ قىلىدىغىنى تۆتلا ئىش بولغىنى بىلەن بۇ ئىشلار نەچچە مىڭ: ئادەمگە،
مىللىون، مىليارد رەقەملىك پۇللارغا چېتىلىدۇ. 1 مىليارد 340 نەچچە مىللىون
ئېيۇەنلىك مەبلەغ ئامېرىكا بېرلياد تېخنىكىسى، ئىتالىيە تېكنىلوت شىركىتىنىڭ پىلان-
لىشى بىلەن قۇرۇلۇۋاتقان 300 مىڭ تونىنا بىرلىكمە ئامېياك، 520 مىڭ تونىنا ئۇرىيا ئىشلەپچى-
قىرالايدىغان ئىككىنچى خىمىيىۋى ئوغۇت زاۋۇتى، كېيىنكە يېتىپ قۇرۇلۇۋاتقان خىمىيىۋى تالا زاۋۇتى
ۋە باشقا زاۋۇتلارنىڭ پىلان، قۇرۇلما، ئىشلەپچىقىرىش، بازار تېپىقىش، سېتىلىش ئىشلىرىنىڭ
ھەممىسىلا لاۋلونىڭ ئاشۇ تۆت مادداسى ئۈچىگە كىرىدۇ. يەنە قانچىلىغان پەن - تېخنىكا خا-
دىملىرىنىڭ تەتقىقات نەتىجىلىرى، كەشپىياتلىرى لاۋلونىڭ تەستىقى ۋە باھاسىغا قارىشلىق...
ت كا ھەممىسى پەن - تېخنىكا بىرىنچى ئىشلەپچىقىرىش كۈچى دېگەن سۆز تۇنجى قېتىم جۇڭگودا
ئۇتتۇرىغا قويۇلدى. يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ بۇ كەشپىياتى بىزنىڭ تېخنىكا ئۇرۇنلىرىنى
ئىشلەشكە رىغبەتلەندۈردى. بىزنىڭ ھازىرقى ۋەھىمىزلەرنىمىزنىڭ ھەممىسىلا ھېسسىيات،
ئېلىپكتر، تېخنىكا قاتارلىق كەشپىلەر بويىچە ئالىي مەكتەپلەرنى تۈگەتكەن. مەن شەنشى
جىنانىيەت داشۆسىنى، تۈگەتكەن. مەن ھەم ئىشچى ھەم ئىنجالىي ئۆزۈمىنى ئويلاشقا نەدە
ۋاقىت. ئىش، زاۋۇت ۋە خەلقنى ئويلايمىز. زىيالىيلارنىڭ پەن - تېخنىكا خادىملىرى-
نىڭ نەھۋالىنى دەمسىز!؟ ھەر يىلى كەسىپلەرنى ئېگىلىگەن 2400 نەپەر، كەسىپى
خادىم بار. بۇ بىر كۆچلۈك قوشۇن، بۇلارنىڭ ئالىي ئۇنۋانلىقلىرى 78 نەپەر، ئوتتۇرا
دەرىجىلىك ئۇنۋانغا ئېگىلىرى 489 نەپەر، تۆۋەن دەرىجىلىك ئۇنۋانلىقلىرى 1436
ن نەپەر، مۇشۇلار بولغاچقا، پەتتە خىلى مەھسۇلات كەشپىياتىمىز مەملىكەت ۋە ئاپتونوم
رايون بويىنچە مۇكاپاتقا ئېرىشتى، ئەلا مەھسۇلاتلارنىڭ تۆر تىنىشتى، 54 پىرسەنت،
پ مەھسۇلات تىنىشتى، 88.18 پىرسەنت بولالىدى. ئاتە تەتقىقات، ئىسپىرتتىن ئەكىرىتىپ ھەزىم
قىلىش بولۇپ 19 خىل كەشپىيات ئاتە تېخنىكا مەملىكەت، ئاپتونوم رايون بويىنچە
مۇكاپاتلاندى، كۆرگە زىمىگە قويۇلدى. بەزىلىرى مەملىكەت بويىچە چوڭ تەسىر قوزغىدى.

ئۇ ئەتىسىلەر بىزگە يالغۇز شان ـ شەرەپلا كەلتۈرۈپ قالماي زور ئىقتىسادىي ئۇتۇقمۇ
بەردى...
لاۋلونىڭ تاغزىدىن چىققان رەقەملەرنى قەغەزگە بىرمۇ ـ بىر يېزىپ ئولتۇرمىدىم.
ئېلىمىز تەتقىقات، ئىشلەپچىقىرىش مەھسۇلاتىنى سېتىش بىر كەڭ دائىرىلىك يۇرۇندا
ھەممىلا ئىش ئىلىم ـ پەننىڭ يېتەكچىلىكىدە بولىدىكەن.
ـ باش زاۋۇتنىڭ ئىلىم ـ پەن سەۋىيىسىنى دۇنيانىڭ ئىلغار سەۋىيىسىگە
سېلىشتۇرۇشقا بولامدۇ؟
لاۋلو ماڭا قاراپ كۈلۈپ قويۇپ، ئاددىيلا جاۋاب بەردى:
ـ 90 ـ يىللارنىڭ سەۋىيىسى دېيىشكە بولىدۇ... لېكىن ئىلغار سەۋىيىگە يېتىش
ئۈچۈن نۇرغۇن ئىشلارنى قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.
ئۇ ھازىرقى باسقۇچتا ئىشلەشكە تېگىشلىك ئىشلارنى سۆزلەشكە باشلىدى. ئۇ
ئارىلىقتا نەچچە قېتىم ئۇنى ئىزدەپ ئادەم كىردى، تېلېفونلار جەرىڭلىدى؛ ئۇ ئۆز
ئىشىنىڭ سۆزلەشنى ھەممىدىن زۆرۈر ھېسابلىسا كېرەك. ئەلۋەتتە ئىشقا مۇھەببەت باغ
لىغان! تۆھپىكارلارنىڭ ھەممىسىلا شۇنداق.
يەر شارىنىڭ بولغان نېفىتىنى پىششىقلاپ ئىشلەش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماي
ئۇنىڭ كۆپ خىل مەھسۇلاتقا ئايلاندۇرۇش كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن ئىلىم ـ پەندە ئىپچىل
ئىختىراچىلىقنى راۋاجلاندۇرۇش، ئىختىرانىڭ ئىشلەپچىقىرىش، بازار بىلەن بىرلەشتۈرۈش
تولىمۇ زۆرۈر ئىكەن. ھازىرقى گەپ ھۆسۈنگە قوشۇش، قۇرۇق نام ـ ئاتاقلا
بىرىلىش ئەمەس، نەق ئۇنۇمنى ئاساس قىلىش. يەنى ئىقتىسادىي قىممەتنى بىرتىنچى
ئورۇنغا قويۇش زۆرۈر. ماڭا مۇشۇنداق بولغاندا خەلق ئىلىم ـ پەنگە ئىشىنىدۇ. ئىلىم ـ
پەنگە ئىشىنىشتە بىز باشقىلاردىن، بولۇپمۇ ئىلغارلاردىن ئارقىدا.
شۇنداق، غىزاسىز ئۆرە تۇرغىلى بولمىغاندەك ئىلىم ـ پەنسىز جەمئىيەتنى گۈل
لەندۈرگىلى بولمايدۇ. لاۋلو ئاخىر ئۆزىنىڭ ئائىلە ئىشلىرىنى سۆزلەشكە ئۆتكەندە ئۇ
مېنىڭ كونا خىزمەتدىشىم سۇڭ بىنيىنىڭ ئەپەندىمنىڭ جىيەن ئىنىسى بولۇپ، چەتتە
لاۋسۇڭ ئۇيغۇر تىلى تەتقىقاتىغا ئۆزىنى بېغىشلىغان ئادەم ئىدى. لاۋلو مەن بىلەن
دوستلىشىپ قالدى. ئۇ ئىشەنىدە ئوقۇغان شىنجاڭلىق ساۋاقداشلارنىڭ تىزىملىكىنى
بىرمۇ ـ بىر كۆرسىتىپ چىقىپ:
ـ سىز بۇ تىزىملىكتە يوقمۇ؟ ـ دېدى مەن ئۇنىڭغا:
ـ تىزىملىكنىڭ ئۈچۈپ كەتكەن يېرىدە. مەن بارلا دەپ چاقچاق قىلدىم.
شۇنداق، شىنجاڭ دۇنيا خەرىتىسىدىمۇ سۇس ـ خىرە كۆرۈنىدۇ ـ دە.
ئىشەنچ نېفىتىنى بىلىمەسلىك شىنجاڭنى بىلىمەسلىك. شىنجاڭنى بىلىمەسلىك ئۆزـ
ئۆزىنى بىلىمەسلىك!
مانا بۇ لاۋلونىڭ سۆزىنى ھەم خۇلاسىسى: ئۇنىڭغا رەھمىتىم؛ يېرىم سائەت ئەمەس،
ماڭا ئىككى سائەت ۋاقتىنى بەردى. لېكىن ئۇنىڭ تەن قۇرۇلۇشى لاۋلونىڭ تەتۇرسىچە
ئالدىمدىكى بۇ كىشى 55 ياش،

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يىغىنچاق تورخالتىسى

ئورۇق. ئۇنىڭ ماڭا تەقدىم قىلغان ئىسسىق كارتوچكىسىغا پارتكوم شۇجىسى، ئالىي ئىنژېنېر نەزىر دەپ يېزىلغان. بۇ كىشىنىڭ ئىسمى مەن لۇڭشىن.

مەن شۇجى كۇاڭجۇغا ماڭماڭچىكەن. بۇ يەرنىڭ رەھبەرلىرى ئاشۇنداق تۇيۇقسىزلا يىراق - يىراقلارغا سەپەر قىلىدۇ، سەۋەبى ئۇلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ماتېرىيالىلىرى بازىرى، خام ئەشيا تەمىنات بازىرى، مېتاللورگىيە بازىرى، مەھسۇلات - ئۇسكۇنە بازىرى، ئۇچۇر بازىرى ئۇچۇن قۇرغان ماددىي ئەشيالار شىركىتى، باش زاۋۇت نېفىت ئىشخانىسى، مالىيە شىركىتى، تىجارەت شىركەتلىرى بار. ئۇلار شىنجاڭنىڭ ئىچى ۋە سىرتىدا بولۇپ 60 نەچچە كارخانا بىلەن ھەر خىل ھەمكارلىق مۇناسىۋەتلىرى ئورناتقان. شاڭخەي، چىڭدۇ، بېيجىڭ، جېجىياڭ قاتارلىق جايلاردا ئالاقىلىشىش ئورۇنلىرىنى قۇرغان. ھازىر ئۇلارنىڭ نېفىت مەھسۇلاتلىرى جەنۇبىي جۇڭگو شەھەرلىرىدە مۇقىم بازارلارغا ئىگە بولغان. ئۇلار يەنە ھازىرغىچە 12 دۆلەت بىلەن بەش نۇسخا توختام، 11 نۇسخا تەكلىپنامە، توققۇز نۇسخا ئىقتىسادىي تېخنىكا توختامى تۈزگەن ۋە ئالمۇتا، قورغاس ئېغىزىدا دائىمىي ئورگان قۇرۇپ، مۇستەقىل دۆلەت تەركەۋدىسىدىكى دۆلەتلەر بىلەن سودا، ئۇچۇر ئالماشتۇرۇش ئىشلىرىنى يولغا قويغان. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىگىلا زاۋۇت رەھبەرلىرى ماڭىدۇ. ئۇلار ئالدىراش بولماي قانداق قىلسۇن؟!

غەربىي جەنۇب نېفىت شۆيۈەننىڭ تۆگمىتېپ 1963 - يىلى ئۆزى ئىلتىماس قىلىپ بۇ يەرگە كەلگەن بۇ نېفىت جەڭچىسى 30 يىلدىن بېرى جاپالىق ئەمگەك قىلىپ، بۇگۈنكى ئىگىلىك گۈللەنگەن، شەھەرلىرى گۈزەللەشكەن، ئىشلەپچىقىرىش زامانىۋىلاشقان ئىگىلىكنىڭ خوجىسىغا ئايلانغىچە ئىشلىگەن ئىشلىرى، كۆرگەن - ئاڭلىغانلىرىنى زوقمەنلىك بىلەن سۆزلەشكە باشلىدى:

— ماڭا ئوخشاش جەنۇبلۇقنىڭ غەربىي شىمالغا كۆنمىكى ئاسانمۇ؟ گۈرۈچ يېيىشكە ئادەتلەنگەن ئادەمنىڭ نان - لەڭمەن يېيىشكە كۆنمىكى شۇنچاڭلىقلارنىڭ ئۆڭ ۋاق گۈرۈچ تامىقىغا كۆنمىكى تەس بولغىنىدەكلا تەس ئىش. لېكىن مەن شىنجاڭ ئۇچۇن ئىشلىگىلى كەلگەچكە بۇ قېتىمچىلىقلارنى يەڭدىم. مەن ھازىر شىنجاڭنى قىزغىن سۆيىدىمەن. بۇ يەرگە مۇھەببىتىم بار. شىنجاڭنى گۈللەندۈرۈشنىڭ ئاچقۇچى ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش، قاتناشنى ياخشىلاش. بىز نېمە ئۇچۇن ھە دېسىلا خام ئەشيا ئىشلەپچىقىرىمىز؟ ئۇزۇم، قوغۇن، ئات، يۇڭ، تېرە، پاختا قاتارلىق ئالاھىدە مەھسۇلاتلارغا ئوخشاش نېفىتنىمۇ خام ماتېرىيال قىلىپ سىرتقا ساتىدىغان ئەھۋالنى ئۆزگەرتىش كېرەك. نېفىتتىن ئېلىنىدىغان مەھسۇلاتلارنى 60 — 70 خىلدىن بىرنەچچە يۈز خىلغا يەتكۈزۈشنىڭ ئامالىنى قىلمىشىمىز كېرەك. بىز ھازىر قارامايدا، جۇڭغار، جەنۇبىي شىنجاڭ، تۇرپان - قۇمۇل نېفىتلىرىنىڭ بىر قىسمىنىلا بۇ يەرگە كىرگۈزەلەيمىز. قالغىنى نېفىت پېيتى باشقا يەرلەرگە كېتىۋاتىدۇ. بىز ھەممىسىنى خام ئەشيا قىلىش لايىقىتىگە ئىگە بولۇشىمىز كېرەك!

مەن دېرىزىدىن شەرققە قارىدىم. كېچە - كۈندۈز لاۋۇلداپ يېنىپ تۇرغان مەشئەلمۇ، ئاسمان - پەلەك سىرلىق ماشىنىلارنى جانلاندۇرۇپ ھايات كۈچكە ئىگە قىلىۋاتقانمۇ ئاۋۇ خۇش خۇي چىرايلارغا خاتىرجەملىك بەرگەنمۇ، مۇنۇ پارتكوم شۇجىسىنىڭ

ھېسسىيات ۋە غايىلىرىنگە مەنبە بولۇۋاتقانلىقىمۇ يەر شەرىتى ـ بىتزىنىڭ يېرىمىزدىن چىقىۋاتقان نېفىت. سانلىق مەلۇماتلارنى سېلىشتۇرۇپ كۆردۇم، ئالىملارنىڭ پەرەز ۋە پاكىتلىرىنى سالماقلاپ باقتىم. گەرچە مەن نېفىت ھەققىدە ھېچقانچە بىلىمگە ئىگە بولمىسامۇ، ممن شۇجىدەك نېفىتقا ئۆزىنى بېغىشلىغان، سېخىلاردا، جاپا ـ مۇشەققەت ئىچىدە ياشىلىقىنى ئاخىرلاشتۇرغان ئادەملەرنى چۈشىنىشتە خېلى لاياقەتكە ئىگىمەن. مەن مۇشۇ ئالاھىدە لىكىم بىلەن خەلقىمگە شۇنداق دېمەكچى: يېرىمىزنىڭ ئۈستىلا ئەمەس، ئاستىمۇ گۈزەل. يېرىمىز ئانارغا ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ سىرتى جەلپكار، ئىچى شەرىەتلىك! يېرىمىز بىلەن پەخىرلىنىشىمىز، پەخىرلىنىش ھېسابىغا يەرگە قان ـ تەرىمىزنى سەرپ قىلىپ، ئوتتۇرا شەرقنە نېسىپ بولغان مەمۇرچىلىق ۋە بایاشادچىلىقتىن خەلقىمىزنى بەھرىمەن قىلدۇرۇش ئۈچۈن تىرىشىشىمىز لازىم.

مېنىڭ بۇ ھېسسىيات مەھسۇلى بولغان سۆزلىرىمنى ئاڭلاپ، بىر ئۇيغۇر يىگىت يارا تماستىن كۈلۈپ قويدى. بۇ يىگىت بەش مىليون دوللارغا سىرتتىن ئەكىرگەن ئېلېكترونلۇق ھېسابلاش ماشىنىسىنى ئۆگىنىشتىن دوستلىرى بىلەن ھاراق ئىچىپ كۆڭۈل ئېچىشنى ئەۋزەل بىلىدىغان ياشلاردىنمۇ ياكى قۇرۇق پاراڭغا ئۆچلۈك قىلىدىغان ئەمەلىيەتچى ئىشچانلاردىنمۇ، بۇ تەرەپلىرى ماڭا بەلگىسىز. بۇ يىگىتنىڭ تەنىلىك كۈلكىسى مېنى بۇ زاۋۇتنىڭ مەدەنىيەت ئىشىغا قىزدىقتۇرۇپ قويدى. زاۋۇت پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ باشلىقى غوپۇر بىلەن بولغان سۆھبەت مېنى يېڭىچە چۈشەنچىگە ئىگە قىلدى. غوپۇر 1973 ـ يىلىدىن باشلاپ تەشۋىقات خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلگەن «كەسىپ ئەھلى» ئىكەن. جاپالىق يىللاردا بىز بۇ زاۋۇتنى قۇرغان. ئۇ چاغدا سوقما تاملىق ئۆيلەردە 50 پىرسەنت قوناق يېپ، تۆۋەن مائاش ئېلىپ ئىشلەيتتۇق، 1978 ـ يىلى نەق 3 ـ ئومۇمىي يىغىن بولغان يىلى بىز بۇ يەرگە يۆتكەلدۇق. سۈۋاقسىز ئىشخانىلاردىن مۇشۇ كۆركەم، زامانىۋى ئۆيلەرگە كۆچتۇق. مەنمۇ باشقىلاردەك تۆۋەندە ئىشلىدىم. نېفىت ئايرىش زاۋۇتىدا ئىشلىدىم. 90 ـ يىلدىن باشلاپ تەشۋىقات بۆسىدا ئىشلەپ كېلىۋاتىمەن... ئىسلاھات ـ ئېچىۋېتىش تەشۋىقات خىزمىتىنىڭ مەزمۇنىدا يېڭى ئۆزگىرىشلەرنى پەيدا قىلدى. دەۋرگە ماسلاشماق، ئېقىم بىلەن بىللە ماڭماق راستتىنلا تەس. لېكىن دۇنيادا تەس ئىش يوق. باشقا يەردە قانداقكىن، بىزنىڭ بۇ يەردە ياخشى ئىش قىلىدىغان ياخشى ئادەملەر راستتىنلا بار. زاۋۇت بويىچە 62 لىي فىگدىن ئۆگىنىش گۇرۇپپىسى بار. ئۇلار باشقىلارغا ھەقسىز ئىشلەپ بېرىدۇ، بىر قىز ئاپتوبۇستىن يەتتە گرامملىق مېدالىيون تېپىۋېلىپ تەشكىلگە تاپشۇرۇپ بەرگەن، مۇكەررەم ئىسىملىك كۆتكۈچى ياتاق تازىلاۋېتىپ ئىككى مىڭ يۈەن تېپىۋېلىپ ئىگىسىگە تاپشۇرۇپ بەرگەن. بۇنداق ئىشلار بولۇپ تۇرىدۇ. كادىرلار ئىستىلىدا ساپ ـ دىيانەتلىك بولۇش، زاۋۇتنى، كەسىپنى سۆيۈش، باشقىلارنىڭ، كۆپچىلىكنىڭ مەنپەئىتىنى كۆزلەش، پۇلغا، راھەت ـ پاراغەتكە بېرىلىپ كەتمەسلىك قاتارلىق ھەممىلا دەۋردە ئالقىشلىنىدىغان ئېسىل خىسلەتلەر بىزنىڭ بۇ يەردە دائىم تەشۋىق قىلىنىدۇ، قەدىرلىنىدۇ. باش زاۋۇت پارتكومى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى

كتاۋمقتېتنى قوردى. زاۋۇت باشلىقى، شۇجىتلاۋ ابۇ ئىشقا مەسئۇل. ئۇلار ئىشچى، خىزمەتچىلەرنىڭ مەنئۇى ئەلاھىيىتى ئىشلىرىغا ئاسانلىقچە كۆڭۈل بۆلىدۇ. ياخشى ئىش قىلغان شەخسلەر دائىم مۇكاپاتلىنىدۇ. تاساددىپىي ھادىسىلەرگە كۆكرەك كېرىپ اچىقىنىم لارنى 500 ـ 600 يۈەن مۇكاپات بېرىلىدۇ. ئۇچ ئورۇن ئاپتونوم رايون بويىچە نەمۇنىچىل بىرلۈپ نى سايلايدى. [illegible] بۇ يەرنىڭ بىر يىللىق ماتارىپ خىراجىتى 6 مىليون يۈەن ئىكەن. ئەگەر بۇنچە پۇل ئۆز كۈچىنى كۆرسەتمىگەن بولسا بۇ ئورۇن ئۆتكەن يىل مەملىكەت بويىچە ئۇقۇتقۇچىلارنى ھۆرمەتلەپ، ماتاردىقا كۆڭۈل بۆلۈش نەمۇنچىسى دېگەن شەرەپلىك نامغا ئېرىشەلمىگەن بولاردى، يەنە پۇل بولمىغان بولسا ئورۇمچى نەپىت ـ خىمىيە باش زاۋۇتى ئىشچى ـ خىزمەتچىلىرىگە بۇنچە كۆپ كۇلۇب، ئىشچىلار ئۆسمۈرلەر ساراي لىرى، قىرائەتخانا، ئويۇنخانا، كىنوخانا، تاماشا زالى قاتارلىقلارنى قۇرۇپ بەرەلمىگەن بولاتتى. بۇ يەرنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپلىرىدىن ھەر يىلى خېلى كۆپ بالىلار ئالىي مەكتەپلەرگە ماگىدىكەن. بىر يىلدا ئون مىڭ يۈەنلىك سىننىڭ لۇغۇ لېنتىلىرىنى سېتىۋېلىپ، ئىلىھكتىرلەشتۈرۈپ، تېلېۋىزور لاشقان تەرىبىسە فىلىملىرىنى قويۇپ بېرەلەيدىكەن. بۇلار نىڭ ھەممىسى ئىقتىسادىي ئاساسىنىڭ ياخشى بولغانلىقىدىن بۇنى ھەممە ئادەم چۈشىنىدۇ. پۇتۇن جەمئىيەت مانا مۇشۇنداق بولۇشنى ئارزۇ قىلمىدۇ ئەمەسمۇ؟

مەن غۇپۇرغا بۇ يەرلىكلەرنىڭ ئىبېتتىلىم، ئۇ كىشى بېشىنى ئىرغىتىپ: بۇ دېگىنى ياخشى ئوروئلاردىن ياردەم سورايدىغانلار كۆپ، بۇمۇ جەمئىيەتنىڭ گۈللىنىشى ئۈچۈن بولۇۋاتقان ئىش، بۇزغۇ ئۆزى ئىچكىرى ئۆلكىلەردىكى چەت ئەللەردىن ياردەم ئىستەيدىغان گۈللەنگەن ئوروئلار كۆپ ئىكەن. زاۋۇت، كارخانا، ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئوزۇنلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى، رەقەم بىلەن ئىپادىلىنىدىغان بولدۇ. لېكىن مەنئۇى بايلىق يارىتىشنى ئوروئلارنىڭ تەرەققىياتىمۇ كۆرسىتىپ بېرىدىغان سانلىق مەلۇماتلار يېتەرلىك. ئادەملەرنىڭ روھىي دۇنياسىدىكى كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان شەرەسىنى مېۋە ئولارنىڭ يېزىلىقلىرى يوشۇرۇنغان. بۇنى كېرۇش ئۈچۈن تولمۇ ئوتكۇر كۆز كېرەك.

مەن ئورۇمچى نەپىت ـ خىمىيە باش زاۋۇتىدا ماددىلىنىڭ روھقا ئايلانغان ئەھمىيىتى ھەققىدە ئويلىنىپ كەتتىم. ئىنسانغا شەرەپ، ئەقىدىم قىلغان سۆيۈملۈك يېرىمىز ئولار ھاكۆزەل غايە، ئەخلاق، غەيرەت، شىجائەت، ئەقىل ـ پاراسەت ۋە ئالىيجانابلىق، مەردلىكتەك روھىي شەرەپ تاللىرىنى ئەقىدىم قىلغان.

2. كۆزگەن، پاكلىغان ۋە ئويلىغانلىرىم

بۇ مەرتىۋىلىك ئىمپېرىيە باغچىسىدىكى سۇنۇشىي ياسالغان چوققىغا ئېرىشكەنلىكى، ئۇنىڭ ئۈستىگە كۆل ئىنېرگىيىسى قويۇق ئورمان، ئاقباشلىق بۇغدا چوققىلىرى بويىدىكى

ئەنگلولله، ستىركە: بۇ قەدىمىي گۇمۇدى قاقاسلىقى ئۇستىدە پەيدا بولغان ياپيېشىل ئالما، ژاۋۇت ئەمەس، ئىستراھەتخانا، دەپ چۈشەندۈرىدۇ. مەن بۇندىن ئالتە يىل بۇرۇن كەچكۈزنىك بىر كەچقۇرۇنلۇقى گېرمانىيەنىڭ زېيىن دەريالىق بويىدىكى گۈزەل شەھىرى فرايبورگدا مۇشۇنداق بىر يېشىل چوققىدا تولتۇرۇپ، تەبىئەت ۋە ئىنسانىيەت توغرىسىدا پەيلاسوپلارچە خىيال سۈرگەنىدىم. ئادەم قانداق ۋاقىتتا ئۆزىنى پەيلاسوپ ھېسابلايدىكەن، بۇنى ھازىرغىچە بىلمەيمەن. جەنۇبىي جۇڭگونىڭ گۈزەل دېگىنى ياقمىسى شەھەرلىرىدە، شەرقىي شىمالنىڭ تەبىئىي ئورمانلىقلىرىدىمۇ يۈرگەنىمەن، ئۇ يەرلەردە شائىرانە ھېسسىياتلار بىلەن شېئىر ۋە خاتىرە يازالىغان. لېكىن ئۆزۈمنى پەيلاسوپ ھېسابلاپ باقمىغان. كۆلىمى 234 مو كېلىدىغان ئىستراھەت باغچىسىدا ئېگىزلىكى 30 مېتىرمۇ كەلمەيدىغان چوققىغا چىقىۋېلىپ نېمىشقا ئۆزۈمنى پەيلاسوپ ھېسابلىغانلىقىمنى بىلمەيمەن: 703290 تۇپ دەرەخنى بۇ يەرنىڭ 20 نەچچە مىڭ ئادىمىگە بۆلۈلسە، تەخمىنەن بىر كىشىگە 35 تۇپتىن توغرا كېلىدىكەن. ئۆزلىرىگە نېسىپ شەرەپلىك تەقدىم قىلغان ئانا يەرگە بۇ يەرنىڭ ھەر بىر ئادىمى 35 تۇپتىن دەرەخ، چىرايلىق تېپىتساق 35 تۈرلۈك گۈل تەقدىم قىپتۇ. ھەر كۈنى بىر خىل تابادا تىنىڭ جېنىغا زامىن بولۇۋاتقان 6 مىليارد بىخەلق يەر شارىغا مۇشۇنچىلىكتىن گۈل تەقدىم قىلغان بولسا، يەر شارى قانچىلىك گۈزەللەشكەن بولارىدى؟ تېرەك، سۆگەت، قارىياغاچ، تاكا تسىيە قاتارلىق 40 نەچچە خىل دەرەخ 16 كۋادرات كىلومېتىر يەرگە يېشىل تون بىتولۇپ يېپىلغان. يەردىن ئېلىنىشنىلا بىلىپ، يەرگە بېرىشنى بىلمەيدىغان ئادەملەر ئۇرۇمچى نېفىتخىمىيە باش زاۋۇتىغا كېلىپ ماڭا ئوخشاش چوققىدا تولتۇرۇپ پاكىز ھاۋادىن نەپەس ئېلىپ ئۆزۈن-ئۆزۈندىن سۇراپ باقسا بولغۇدەك: ئۆز قولىڭىز بىلەن تەبىئەتكە نېمە تەقدىم قىلدىڭىز؟ بىر تال كۆچەت، بىر تۇپ گۈل تىكىپ باقتىڭىزمۇ؟ يەنە سۇراپ بېقىڭ: قانچىلىك دەرەخ كەستىڭىز، قانچىلىك گۈل يولدىڭىز؟ گۈللە تكۈچىلەر كۆپمۇ، يوقا تقۇچىلار مۇ؟

كۆچەت تىكىشنى زادى بىلمەيدۇ، ھەمدە سىنى يەيدۇ، شېخىنى ئېلىپ ئۆيىگە ئېسىپ قويىدۇ، ئۆيىگەن مىسرالاردىكى ئېدىداكتىك مەزمۇنلارنى چىقىرىۋېتىپ تاشلاپ، ئۇنىڭ مېخانىك ھالدا چۈشەنسەك راستلا كۆچەت تىكىشنى بىلمەيدىغانلارنىڭ سانىنى قانچىكىن؟ بىر نەچچە يىل ئىلگىرى ئېسلامئابادنىڭ بىر رىسالىياھەت تۆپىلىكىدە بولغانمەن. ئۇ يەردىن قارىغىسامۇ مىڭلىغان بىر ياپيېشىل ئالقىم كۆرۈنگەن. يېشىل تاغلار، تۇرمىلىغا يوشۇرۇنغان شەھەرگە قاراپ شۇ چاغدىمۇ يوقىرىقىدەك سوئالنى سورىغانمەن. چۈنكى شۇ تۆپىلىكتە دۇنيا مەركەزلىرى ئۆزۈ قوللىرى بىلەن تىككەن كۆچەت ۋەدەرەخلەر بار ئىدى. بۇ سەركەردىلەر ئىچىدە بىزنىڭ داۋلەت ۋەھبىلەر بىر-بىزدىن يەتتە كىشى بار ئىدى. ئۇلارنىڭ 155 گېكتار يەرنى تۇرمانلاشتۇرۇق، ئېدىنى 130 نەچچە كىشىلىك كۆكەرتىش ئەترىتىنىڭ مەسئۇلى، ئالىي مەكتەپ پۈتتۈرگەن قىزغىن، تۇمتۇراق يىگىت

دۇك لەيشىن ماڭا ئەۋال تونۇشتۇرۇپ، ــ يەنە 420 مو يەردە كۆچەت يېتىشتۇرۇش مەيدانىمىزمۇ بار. 300 مو يەرگە مېۋىلىك باغ قىلدۇق. گۈلزارلىقىمىز 32413 كۋادرات مېتر.

ــ ئورمانلارنىڭ ئۆزۈنلۈقىچۇ؟

ــ 16 مىڭ 996 مېتر كېلىدۇ. يول ياقىلىرىنىڭ ئۆزۈنلۈقى 14 مىڭ مېتر.

16 كىلومېتر، 14 كىلومېتر ئېيتماقتا ئاسان. قەدىمىي تاشلىق، سۇسىز يەر بېتىنى بۇگۈنكى ئادەمگە راھەت، گۈزەللىك بېرەلەيدىغان قويۇق ئورمانلىق، خۇش پۇراق گۈللۈك، شېئىر مىسرالىرىدەك ھېسسىيات بېغىشلىغۇچى يەرگە ئۆزگەرتىش ئۈچۈن قانچىلىك ئەقىل، غەيرەت ۋە كۈچ كېتىدىغانلىقىنى تەبىئەتكە مۇھەببەت باغلىغان ئەمگەكچىلەرلا بىلەلەيدۇ.

«... 1994 - يىلى بۇ يەردىكى بارلىق قۇرۇلۇشلار ئىشقا كىرىشىپ ئىقتىسادىي ئۇنۇم بەرگىلى تۇرغاندا ئۇرۇمچى نېفىت - خىمىيە باش زاۋۇتىنىڭ مۇقىم مەبلىغى ئىككى يېرىم ــ 3 مىليارد يۈەنگە، يۇقىرىغا تاپشۇرىدىغان نەق پايدىسى 400 مىليون يۈەنگە يېتىدۇ. ئۇ چاغدا بۇ زاۋۇتنىڭ خىمىيە مەھسۇلاتلىرى يالغۇز شىنجاڭ بازارلىرىنى قامداپلا قالماستىن، شىنجاڭنىڭ يۇقىرى، پاختا توقۇمىچىلىقىدىكى قالاق ئەھۋالىنى ئۆزگەرتىپ، يېنىك سانائەتتىكى ئەۋزەللىكىنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ، پۈتۈن غەربىي شىمالنى تەمىنلەپ، ھىندىستان ۋە غەربىي ياۋروپا بازارلىرىغا يۈزلىنىدۇ.»

مانا بۇ «ئۇرۇمچى نېفىت خىمىيە گېزىتى»نىڭ «شىنجاڭ نېفىت - خىمىيە سانائىتىنىڭ بىر چوڭ تۇغۇلۇكى» ناملىق ماقالىدىن ئېلىنغان سۆز. بۇ يەردە دېيىلگەن تۇغۇلۇك نېفىت مەھسۇلاتى بولغان پولى پروپىلىن مەھسۇلاتى. پولى پروپىلىن ئىنسانلارنىڭ زىننەت، ئېھتىياج ۋە گۈزەللىك ئېھتىياجىنى قاندۇرالايدۇ. ئورمانچۇ؟ ئۇ ئادەملەرنىڭ ئەمەس، ئىنسانىيەتنىڭ، بۇگۈنكىلەرنىڭ ئەمەس، تۇغۇلغۇسى ۋە كەلگۈسىدە ياشىغۇچىلارنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرالايدۇ. بايلىقمۇ گۈزەللىك تۇيغۇسى بېرەلەيدۇ، لېكىن ئۇ بەزىدە پاجىئەگىمۇ سەۋەبچى بولالايدۇ. لېكىن تەبىئەت گۈزەللىكى تەبىئەتنى گۈزەللەشتۇرگۈچىلەرنىڭ قەلبى ھېچقاچان، ھېچكىمگە پاجىئە كەلتۈرمەيدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن مەن بۇ يەردىكى بايلىق ياراتقۇچىلارغا، ئۆزلىرى ھەر كۈنى دەسسەپ تۇرىدىغان يەرنى ئۆزىنىڭ ئۇزىتىۋاتقان قىزىدەك ياساندۇرۇۋاتقان پاكىز قەلبلەرگە ئىنسان رەھمىتىنى ئېيتماي تۇرالمايمەن.

تىوغرا، ئىنسانىيەتنى سۆيۈش، باشقىلارنى سۆيۈش سىزنى تەبىئەتنى سۆيۈشكە ئىلھاملاندۇرىدۇ. تەبىئەتنى سۆيگەنلەر قەلبى گۈزەل، گۈزەللىك تۇيغۇسىغا باي ئادەملەر. تەبىئەتنى ئاڭلىق ياكى ئاڭسىز ھالدا بۇزغۇچىلار چىڭگىز ئايتماتوۋنىڭ «قىيامەت» ناملىق رومانىدىكى تاشچاينار ۋە ئەكبەرە ناملىق بىر جۈپ بۆرىلەرچىلىكمۇ گۈزەللىك. ھېسسى بولمىغان ۋە ھىسسىياتسىز.

1987 - يىلى مەملىكەت بويىچە مۇھىتنى گۈزەل زاۋۇت دېگەن باھاغا ئېرىشكەن ئۇرۇمچى نېفىت - خىمىيە باش زاۋۇتى بايلىقى بىلەنلا، تۆھپىكار پەرزەنتلىرى بىلەنلا ھۆرمەت تېپىپ قالماي گۈزەل تەبىئەت ھۆسنى يەنى پاكىز كىسوچىلار، پۇراقلىق

گۈللەر، بۈك - باراقسان دەرەخلىرى بىلەنمۇ كىشىگە ھۈزۈر بېغىشلاپ قەلبىگەزدىن ئورۇن ئالالايدۇ.

يىگىنە يوپۇرماقلىق قارىغاي، ئارچىلىرى، يالتىراق يوپۇرماقلىق تېرەك، قارىياغاچ، تال - سۆگەت، ئاكاتسىيە، ئالما، نەشپۈت، شاپتۇللىرى؛ باراقسانلاشتۇرغۇچى گۈللەردىن قىزىلگۈل، ئەتىرگۈل، رەيھان، سېرىن، مەخمەل، جۇخۇا گۈللىرى بولۇپ 28 خىل دەرەخ، 12 خىل گۈللىرى كوچىلارنىڭ ھەممىلا يېرىدە سىزگە ئېھتىرام بىلدۈرۈپ تەۋرىنىپ تۇرىدۇ. بۇ زېمىن زامانىۋى كوچا - بىنالىرى، 40 خىلدىن كۆپ دەل - دەرەخ، گۈل - گىياھلىرى بىلەن ھەر بىر قەلبىتە يۇقىرىقىدەك گۈزەل مىسرالارنى پەيدا قىلالايدۇ.

— بۇ يەردە ئىشسىزلار يوق!

— بۇ يەردىكىلەرنىڭ تۇرمۇشتا غېمى يوق!

پېنسىيىگە چىققان بىر پېشقەدەمنىڭ بۇ سۆزلىرى توغرىكەن.

مەن «شىفېڭ» شىركىتىگە كېلىپ، رەھبەرلىرى بىلەن سۆھبەتلەشىپ بۇ گەپنىڭ راستلىقىغا ئىشەندىم (قەلەم ئىگىلىرى كۆپ چاغلاردا يالغان - ياۋداق گەپلەرگە ئىشىنىپ قالىدۇ). «شىفېڭ» شىركىتى بۇ باش زاۋۇتنىڭ رەھبەرلىكىدىكى ئەڭ چوڭ كولېكتىپ ئىگىلىكتىكى كارخانا ئىكەن. بۇ كارخانا ئون يىل تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، خىمىيە سانائىتى، قۇرۇلۇش، قۇراشتۇرۇش، قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى، يېنىك سانائەت، قاتناش، باقمىچىلىق، سودا، مۇلازىمەت قاتارلىق توققۇز خىل ئىشنىڭ بىرلەشمە ئىقتىسادىي گەۋدىسىگە ئايلىنالىغان. بۇ كارخانىنىڭ 1633 نەپەر ئىشچى - خىزمەتچىسى ئاشۇ توققۇز خىل ساھەگە قاراشلىق 30 نەچچە زاۋۇت، كارخانىدا ئەمگەك قىلىپ، 1992 - يىلى 53 مىليون 310 مىڭ يۈەنلىك ئايلىق يارىتىپ، ۋەزىپىنى 1991 - يىلدىكىدىن 14.4% ئاشۇرۇپ، 3 مىليون 117 مىڭ يۈەن ساپ پايدىغا ئېرىشكەن، زىيالىي ياشلار، ئائىلە ئايالىلىرى ۋە مېيىپلارنىمۇ ئىش بىلەن تەمىنلەپ، باش زاۋۇتنىڭ كۈچلۈك ئارقا تىرىكىگە ئايلىنالىغان. بۇ شىركەتنىڭ رەھبەرلىرى تولىمۇ قىزغىن، ئىشچان يىگىتلەر ئىكەن. ئۇلارنىڭ كۈنلىرى جىددىي ئىشلار بىلەن ئۆتىدىكەن. ئۇلار مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا تولىمۇ ئەھمىيەت بېرىدىكەن. ئادەملىرىنىڭ تەركىبى مۇرەككەپ (ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىشتىن بوشانغان 50 نەپەر خادىمىمۇ بارئىكەن)، دائىرىسى كەڭ بولغاچقا، ئۇلارنىڭ خىزمىتى سالمىقى ئېغىر، ئىش تۈرلىرى كۆپ ئىكەن. كىچىك ئىدارە بىلەن چوڭ ئىش قىلىش ئۇلارنىڭ شۇئارى ئىكەن. پارتكوم بىر شۇجى، بىر ئىنتىزام تەكشۈرۈش شۇجىسىلا بارئىكەن. جەمئىي، جۈرىنىلىرى 37 ياشتىن 50 ياشقىچە، خادىملاردا ياشلار كۆپ، ئىشخانىلىرى ئاز ئىكەن. مەن ئۇلارنىڭ قىزغىن، ئىشچان رەھبەرلىرىدىن جاۋجىي، چېن جىيەنشىن يولداشلار بىلەن ئۇزاق سۆزلەشتىم، ئۇلار مەن ئويلىغان شىركەت باشلىقلىرىغا زادىلا ئوخشىمايدۇ. ئۇلارنىڭ گەپ - سۆزلىرىدىن 60 - يىللار قۇرغۇچىلىرىنىڭ ئەستايىدىللىقى بىلەن ئۆمىدۋارلىقى چىقىپ تۇرىدۇ. مەن ئۇلارنىڭ مەدەنىيەت يارىتىش تۇغرىسىدىكى ماتېرىيالىنى كۆرۈپ چىقىپ، بۇ رەھبەرلەرنىڭ

ئىشلەرنىڭ كۆپلۈكىنى تەخمۇ چوڭقۇر ھېس قىلدىم.

— پۇل تېپىشتىن تارتىپ پىلانلىق تۇغۇت، كەلگۈسى ئەۋلادلارغا كۆڭۈل بۆلۈش خىزمىتىگىچە ھەممىسىلا بىزنىڭ ئىشىمىز. ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى ئاساس قىلىپ ئىشچى خىزمەتچىلەرنىڭ ئۆستۈرۈش، ئىدىيە ئۆزگەرتىش ئىشلىرىغىمۇ ئوخشاشلا كۈچ چىقارىمىز.

— مانا بۇ ئىزناھىر ۋە شۇجى چېن جيەنشىنىڭ سۆزى.

— مەن بۇ زاۋۇتتىكى ئۇيغۇر ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرگە دوكلات بېرىپ ئادەملەرنىڭ سۆيىكەت قاتلىمى تەۋرىمەيدىغان تەسىرلىك گەپلىرنى قىلغان ئوخشايمەن. كىم بىلەنلا سۆزلەشسەم چېن جيەنشىنغا ئوخشاش مۇشۇ توغرىدا سۆزلەيدۇ.

— ياخشى ئىقتىسادىي ئاساس، گۈزەل تەبىئەت مۇھىتى، سۈپەتلىك ئادەملەر توپى ئىنسانلار ئارزۇ قىلمىدىغان كونكرېت شەيئىلەر. بۇ ئۈچ نەرسە تۈگەل بولغاندا ئادەم يەنە نېمىلەرنى ئارزۇ قىلارکىن تاڭ؟

گېزىتخانا خادىمىنىڭ بۇ سوئالىغا جاۋاب بېرىشنى كەلگۈسىگە قالدۇرىمەن. ھازىر- چە شۇنىلا دېيىلەيمەن: گۈزەللىك چەكسىز، غايە — ئارزۇمۇ چەكسىز!

لېكىن پېنسىيىگە چىققان پىشقەدەم ئىشچىلار بىلەن قىلغان سۆھبەتلەردىن مەن بۇ نۇرلۇق ماكاندىمۇ خېرە بۇلۇڭلارنىڭ بارلىقىنى بىلمەپ قالدىم:

— بىزنىڭ قۇرغۇچىلىرى — جاپاسىنى تارتقۇچىلىرى. لېكىن ھالاۋىتى ياشلارنىڭ! — دېدى سۇڭ فىڭگاڭ ئىسىملىك پىشقەدەم ئىشچى نارازىلىقىنى يوشۇرماستىن، — باھا ئۆستى، بىزنىڭ پۇلىمىز ئۆسمىدى. ياشلار 500 — 600 يۈەن ئالدۇ. بىز ئاران 300 — 400 يۈەن ئالىمىز. بىز قانچىلىك تەر تۆكتۇق، ئۇلار قانچىلىك؟

بۇ يەردە پېنسىيىگە چىققان دەم ئېلىشقا 655 نەپەر ئىشچى ـ خىزمەتچى بارلىكەن، بۇنىڭ 76 نەپىرى كادىر ئىكەن. ئۇلار ئۇچۇن سېلىنغان بەش قەۋەتلىك بىنادا ئۇلارنىڭ ئىدارىسى، ئۇيۇنخانىلىرى بار ئىكەن. بۇ يەرنىڭ ئاۋات، كۆكۈللۈك جايلارنىڭ بىرى ئىكەن. 3100 كۋادرات مېتىرلىق مەنزىرىلىك جايدا بىر ئۆمۈر نېپىمىت خىزمىتىنى ئۇچۇن تەر تۆككۈچىلەر ئۆزلىرى خالىغان ئويۇنلىرىنى بىلەن كۈنلىرىنى ئۆتكۈزىدىكەن. لېكىن ئۇلار دەۋر قەدىمگە ماسلىشالمىغانلىقى ئۇچۇن ھەسرەت چېكىدىكەن: تەمچۇكسىزلىق نەدە، يوق؟ ھەر بىر كىشىگە بېرىلمىدىغان 40 — 50 يۈەن پۇل بىلەن كۆكۈللۈك ئىش قىلغىلى بولمايدۇ. زاۋۇت ـ كارخانىلارنى كۆتۈرە بېرىش تۈزۈمىنى يولغا قويۇلغاندىن بېرى قېرىلارنىڭ پەرزەنتلىرىمۇ ئۇلارغا ئانچە ياردەمچى بولالمايدىغان بولۇۋالغان.

— سوتسىيالىزمنىڭ ئەۋزەللىكى نەدە؟ — بىر بوۋاي گويا مەن ئۇنى قىيىن ھالغا چۈشۈرۈپ قويغاندەك مۇڭلۇق ھۆمۈدەپ قاراپ مەندىن سورىدى، — بىر ئۆمۈر ئىشلەپ قېرىغاندا راھەت كۆرمەيمىزمۇ؟ راھەت ھەممە ئادەمگە زۆرۈر، بولۇپمۇ قېرىلارغا زۆرۈر. ئەمما راھەتمۇ ھەممە نەرسىگە ئوخشاش نىسپىي نەرسە.

ئۇرۇمچى نېفىت - خىمىيە باش زاۋۇتىدىكى ماشىنىغا ئولتۇرۇپ سۇ يىغىش پونكىتىغا ماڭغاندا راھەتلىنىپ كېتىپ بېرىپ ماڭا سوئال قويغان قېرىلارغا جاۋاب بەردىم:

— ياشلار كۆرۈۋاتىدۇ. ئۇلارنىڭ راھىتىنى سىزنىڭكىدىن كۆپرەك. لېكىن ئۆمرىدە بىر قېتىممۇ باشقىلارغا راھەت كۆرسىتىشنى ئويلىمايدىغان بىر قىسىم ئادەملەرگە قارىغاندا ياشلارنىڭ راھىتىمۇ ئاز، ناھايىتى ئاز، تەر تۆكمەي، جان كۆيدۈرمەي باشقىلارنىڭ ئەمگەكلىرى ھېسابىغا بەھىساب راھەت - پاراغەتكە ئېرىشكەن بىر قىسىم ئادەملەر بار. ئۇلارنىڭ نەپسىمۇ چەكسىز چوڭ. سىز شۇلارغا ھەمىيلىك، شۇلارنى ئەيىبلەڭ، چۈنكى ئۇلار چىرىگەنلەر، ئەيىبلىنىشكە ھەقلىق!

15 - ئىيۇن ھېنىڭ ئاخىرقى زىيارەت كۈنۈم. سۇ يىغىش پونكىتى ھەن ئاخىرقى قېتىم كۆرگەن يېڭىلىققا ئىگە جاي. بۇ يەر ھەنزىرىلىك — ئورمانلىق، گۈللۈك باغ. بۇ يەردىكى سەككىز ماشىنا يەنى بېسىم بىلەن سۇ سۈمۈرۈش پومپىسى يىراقلارغا جايلاشقان 17 ئورۇندىكى 300 مېتر چوڭقۇرلۇقتىكى قۇدۇقلاردىن سېكۇنتىغا 9.0 كۇب مېتر سۇ سۈمۈرەلەيدىكەن. بۇ قۇدۇقلاردىن بىر يىلىغا 20 مىليون كۇب مېتر سۇ يىغىلىدىكەن. ئانا يەرنىڭ تومۇر - تومۇرلىرىدىن سۈمۈرۈۋېلىنغان بۇ سۇ مەخسۇس ياسالغان سېمونت كۆلگە ئەۋەتىلىدىكەن.

ئۇرۇمچى نېفىت - خىمىيە باش زاۋۇتىدىكى بەش چوڭ زاۋۇت بىلەن «شىنخېك» شىركىتى قارىمىقىدىكى بارلىق زاۋۇتلار مانا مۇشۇ كۆلدىن كېلىدىغان سۇ بىلەن تەمىنلىنىدىكەن.

شەربەت بەرگەن زېمىن ئۆز پەرزەنتلىرىگە ئۆز قان تومۇرلىرىدىنمۇ ئورۇن بەرگەن. بىز يەرنى شورايمىز، بىز يەردە كۆكەيمىز، يەنە يەرنى كۆكلىتىمىز. لېكىن يەرگە بېرىدىغىنىمىز كۆپمۇ، يەردىن ئالىدىغىنىمىز كۆپمۇ بۇنى بىلمەيمىز. بۇ ھال بىر بالىنىڭ ئاتا - ئانىسىدىن ئالغان - بەرگەنلىرىنى زادىلا ھېسابلاپ باقمايدىغانلىقىغا ئوخشايدۇ.

— زېمىن، بىزنىڭ ئانىمىز، ئۇ بىزگە شەربەت بېرىدۇ. لېكىن بىزچۇ؟ يەرنى دەسسەيمىز، بۇلغايمىز، خورلايمىز. پەقەت پاجىئەگە يولۇققانلارلا دۇم يېتىپ يەرنى سۆيىدۇ. شۇڭا ئادەملەر پاجىئەگە ئامراق ئەمەس. يەر بىلەن سۆزلەشكەنلەرنى ساراڭ دەيمىز. يەرنى سۆيگەنلەرنىمۇ نەرۋىسى چاتاق دەيمىز. ئەمما بىرى ياخشى نىيەت بىلەن سىزگە شەربەت سۇنسا، ئۇنىڭغا چىن دىلىمىزدىن رەھمەت دەيمىز. ئۇنداقتا نېمە ئۈچۈن بىز بىر ئۆمۈر شەربەت سۇندىغان ئانىمىز — دەسسەپ تۇرغان زېمىنغا رەھمەت ئېيتمايمىز؟ ھەن خەلقىم تىلى بىلەن ئانا يەرگە ئېگىلىپ تەزىم قىلىپ، ئۇنىڭغا باغرىمنى يېقىپ، كۆز يېشىم بىلەن ئۇنىڭ توپىسىنى نەم قىلىپ رەھمەت ئېيتاي:

— زېمىن، ئۆزۈڭ بىر شەربەت، ساڭا رەھمەت، بەھىساب رەھمەت!

1993 - يىل 7 - ئاي، غۇلجا.

مەسئۇل مۇھەررىر ئالىمجان ئىسمايىل

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
www.uyghurkitap.com

قالدۇرۇلغان ھېكايە

ئىدرىس بارات

(ھېكايە)

يېقىندا مەن يېقىن ئۆتمىشىدىغان بىر ئاپتونۇمنىڭ قالدۇرۇلغان ھېكايىسىنىڭ كوپىيىسىنى ئىزدەپ ئەسەر ئارخىپىنى ئاختۇرۇۋاتقىنىمدا قولۇمغا بىر قول يازما چىقىپ قالدى. ئادەتتە تەھرىر بۆلۈمىگە كەلگەن ئەسەرلەرنىڭ تۆپىسىگە مۇھەررىرنىڭ بىر تەرەپ قىلغان پىكرى ئېنىق يېزىلاتتى، بۇ ئەسەرنىڭ تۆپىسىدە مۇھەررىرنىڭ پىكرىمۇ يوق. ئەسەرنىڭ بېشىدا ماۋزۇسىمۇ، ئاپتورنىڭ ئىسمىمۇ يوق ئىدى. مەن مۇھەررىر بەلكىم شۇ سەۋەبتىن ئۇنىڭغا پىكىرمۇ يازمای قالدۇرۇۋەتكەن بولسا كېرەك، دېگەن ئويغا كېلىپ، نېمە بولسىمۇ ئەسەرنى ئوقۇپ باقسام بۇ ۋەقەنى بىر يەردە ئاڭلىمىغاندەكلا قىلاتتىم، ئەسەر خېلى تۇزۇكلا يېزىلىپتۇ، دەپ ئويلىدىم-دە، ئەسەرگە ئىسىم قويۇپ، ئۇنى ھېكايە دەپ ئاتىدىم، لېكىن ھېكايىنى ئاپتورسىز چىقارغىلى بولمايدىغۇ، ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىرى بېشىغا ئۆزۈمنىڭ ئىسمىنى يازدىم. ئۇچىمدە بولسا ناۋادا ئەسلى ئىگىسى دەۋا قىلىپ قالسا، سېنىڭ شۇنداق ئەسىرىڭنىڭ قول يازمىسىنى چىقارغىنا، دېمەيمەنمۇ.

* *

ۋىلايەتلىك پارتكوم مەركەزنىڭ چىرىكلىكىگە قارشى تۇرۇش ھەققىدىكى چاقىرىقىنى ئىزچىللاشتۇرۇش تەدبىرى سۈپىتىدە ھەرقايسى ئورۇنلارنىڭ دېموكراتىك تۇرمۇش يىغىنىنى ئۆتكۈزۈپ، ئۆزلىرىنى تەكشۈرۈشنى ئوتتۇرىغا قويدى. ۋالىمي مەھكىمە پارتكومىنىڭ بۇ يولىورۇقىغا ئاساسەن ئىشنى ۋالىيلاردىن باشلاشنى، ۋالىيلارنىڭ تەييارلىق كۆرۈپ قويۇشىنى ئۆتۈندى.

ۋالىيلار كۆرۈنۈشتە خاتىرجەم كۆرۈنگىنى بىلەن، كۆڭلىدە قاتتىق سارىسىمىگە چۈشتى. ھەممىسى ئۆز ئىشخانىلىرىغا بېكىنىپ، ئويۇن - تاماشا، كەيىپ - ساپا-

لاردىن ۋاز كەچمەپ، تاماكىنى پۈرقىرىتمەپ چېكمەپ، ئۆزىنىڭ قايسى ئىشى پاش قىلىنمىپ قېلىشى مۇمكىنلىكىنى، ئۇنى كىمنىڭ پاش قىلىش ئېھتىمالى بارلىقىنى، ئۇنىڭغا قارشى ئۆزىنىڭ قانداق «قالقان» ۋە «ئوق» لارنى تەييارلىشى لازىملىقى ئۇستىدە باش قاتۇرۇشقاباشلاشتى.

ۋالىيلارنىڭ رەت تەرتىپىنىڭ بۇزۇلۇپ، ئۇقۇشماسلىق كۆڭۈل ئاغرىقىدىن خالىي بولۇش ئۈچۈن، بۇ ھېكايىدا بىز ۋالىيلارنىڭ ئىسمىنى ئىلىپبە تەرتىپى بويىچە ئاتاشنى مۇۋاپىق كۆردۇق.

A ۋالىي ئويلايتىكى، ئەگەر B ۋالىي ھېنىڭ ئىككى ئىنىمنى ئىككى ناھەيگە ۋە شەھەرگە دۇئاۋىن ھاكىم ۋە مۇئاۋىن شۇجى قىلىپ ئۆستۇرگەنلىكىمنى، شەھەر ئىچىگە سالغان داچامنىڭ ياغاچ - تاشلىرى ئەنە شۇ ئىنىلىرىمنىڭ «پادىشاھلىقى» دىن كەلتۈرۈلۈپ يەتكۈزۈلگەنلىكىنى، بىر كادىر جىيەنىمگە شەھەرنىڭ ئاۋات يېرىندىكى بىر مېھمانخانا ۋە رېستۇراننى ئەرزان باھادا ھۆددىگە ئېلىپ بېرىپ، يىلىغا 50 مىڭ يۈەن سىرتتىن كىرىم قىلىۋاتقانلىقىمنى، ئەركە نايزاق قىزىمنىڭ غەلۋىسىنى بېسىقتۇرىمەن دەپ، تۆت - بەش ئورۇنغا يۆتكەگەنلىكىمنى پاش قىلىپ قېلىشى مۇمكىن: خوش، ئۇنداقتا مېنىڭمۇ ئاغزىم ئېچىلىدۇ. مەنمۇ ئۇنىڭ قۇرۇلۇشلارنى تەستىقلاش ۋە قۇرۇلۇشنى شىركەتلەرگە ھۆددىگە بېرىش ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ، شەھەر سىرتىدىكى راھەتباغ ئېچىدىن بىرمۇ يەر ئىگىلەپ، شۇ يەرگە سالغان، ھازىر 100 مىڭ كوينا يارايدىغان ئاستى تاختايلىق ئىككى قەۋەت «ئوردا - سارايى» دەل ئەنە شۇ قۇرۇلۇش - لارنىڭ «قوشۇمچە قۇرۇلۇشى» ھېسابىدا بىر سىنت خەجلەنمەي پۈتكەنلىكىنى پاش قىلىمەن. ئۈيىگە قويۇۋالغان ئالىي دەرىجىلىك سافالارنىڭ نەدىن كەلگەنلىكىنى، ستېرىئولۇق ئالىي ئۇنىۋالغۇ، 27 دىۋىزىلۇق رەڭلىك تېلېۋىزور، سىنىۋالغۇ، ئۆيلىرىگە سېلىۋالغان گىلەمىلەرنىڭ قانداق پەيدا بولغانلىقىنى سورايمەن، ئىقتىساد قىلىپ ئاندىم دېسە، ئەر - خوتۇن ئىككىلارنىڭ 400 — 500 يۈەن مائاشىغىلار بىلەن ئالتە بالىنى قانداق باقتىغىلار ئەمسە؟ دەپ سورايمەن. ناۋادا C ۋالىي ئۆزىنى دەڭسىمەيدىغان، ھېنى چىشلەپ تارتىمەن دېسە، مەنمۇ قىلچە يۇز - خاتىرە قىلمايلا، ئۇنىڭ ئۆز يۇرتىدىن چاقىرتىپ چىققان ئاققۇزلاردىن قۇرۇلۇش ئەترىتى تەشكىللەپ، M،L ناھىيىلىرىدىكى كۆۋرۈك، توما، سۇغىغۇچ قۇرۇلۇشلىرىنى شۇلارغا يۈكلەپ باھادا ھۆددىگە ئېلىپ بېرىپ، ئۇلارنى ئۆز ھوقۇق دائىرىسىدىكى سېمونت، پولات بىلەن ئەرزان باھادا تەمىنلەپ، ئۇستىدىن يىلىغا 100 مىڭ يۈەنلەپ «چوتۇ» ئايرىپ ئېلىپ تۇرغانلىقىنى، بۇ ئىشنىڭ «بۇسى» چىقىپ كېتىشتىن ئەنسىرەپ، بۇ پۇللارنى ئۇدۇللۇق ئۆز يۇرتىغا يوللاپ، ئۇ يەردە ئاللىقاچان ئۇچ قەۋەتلىك داچا قۇرۇپ بولغانلىقىنى، بۇ داچىنىڭ ھازىرقى يىللىق ئىجارە ھەققىلا 30 مىڭ يۈەن ئىكەنلىكىنى (بۇ ئىشلارنى مەن ئېكسكۇرسىيىگە بېرىش يولۇمدا ئۇنىڭ ئۆيىنى يوقلاپ بارغاندا، ئۇنىڭ تۇغقانلىرى ماختىنىپ دەپ بەرگەن)، كەم دېگەندە 30 — 40 قارا نوپۇسنى شەھەر نوپۇسىغاتالدۇرۇپ ئىشقا ئورۇنلاشتۇرغانلىقىنى ئېچىۋېتىپتىمەن. يەنە تېخى ياپونىيە شياڭگاڭغا بىللە بارغاندا، ئاتالمىش تۇغقانلىرى سۇۋغا - سالام قىلغان نەرسىلەردىن ماڭا بىر ئالتۇن زەنجىر، بىر «تېتونى» قول سائىتى بەرگەنلىكىنىڭ يۈز خاتىرىسىنى

قىلمايلا، ئۇنىڭ ئاشۇ كاپىتالىستلار سوۋغا قىلغان 30 دىۋىدىق رەڭلىك تېلېۋىزور، سىنئالغۇ، سائەت، ئالتۇن زىننەت بۇيۇملىرىنى قوبۇل قىلغانلىقىنى، ئۇنىڭ بەدىلىگە ئاشۇ كاپىتالىستلاردىن ئون كىشىنى «يېڭى يىلنى تەكشۈرۈش، ئېكسكۇرسىيە قىلىش ئۆمىكى» دېگەن نام بىلەن تەكلىپ قىلىپ كېلىپ، ھۆكۈمەت پۇلى ھېسابىغا كەم دېگەندە ئاشۇ ئەللەرگە ئەڭ چەكسا 100 مىڭ يۈەنگە يارايدىغان ھۆنەر - سەنئەت بۇيۇملىرىنى سېتىۋالغا قىلىپ يولغا سالغانلىقىنىمۇ ئېچىۋېتىمەن. شۇنىڭ بىلەن ئۇمۇ كۆرگۈلۈكىنى كۆردىمۇ، تېخى. ئالىمادىس D ۋالىيىنىڭ تاپقان ۋەجىي قارىنىنى ئېسىپ، قىلغان ئەيش - ئىشرەت، كەيپ — ساپالىرى بىلەن خۇددىنى يوقىتىپ ھېنىڭ پاچىقىمنى غاجاپ سالسا، ئۇنىڭمۇ ھېنىڭ ئالدىمدا تىلى توتۇلىدىغان يەرلىرى ئاز ئەمەس. كۆرۈنۈشتە تېخى كىشىگە ھەممىدىن پاكىتەك كۆرىنىدىغان بۇ جەمغۇرنىڭمۇ خېلى ئىشلىرىنى بىلىپ قالدىم. ئۇ بىرقانچە يىلدىن بۇيان دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، ئورمانچىلىق ئىشلىرىدا ئومۇمىنىڭكىنى ئەمەس، ئۆزىنىڭكىنى ئوبدان راۋاجلاندۇرۇپتۇ. مەن تاغلارنى، باغلارنى ئارىلاپ كېلىشنى ياخشى كۆردىمەن، ئۇ يەرلەردە ھېنى بىلىدىغانلار كۆپ، D نىڭ ئىشىنمۇ شۇ يەردىكى كىشىلەر ماڭا ئىشىنىپ دەپ قويدى. ئاللا كارامەت، بۇلۇم - لۆمۇ بوش ئەمەسكەن، بىزمۇ ئۆزىمىزنى پۇختا دەپ يۈرۈپتۇق، دەۋەتتىم ئېچىمدە، ئۇ W ناھىيىسى بىلەن × ناھىيىسىگە يايلاق بۆلۈپ بېرىش پۇرسىتى بىلەن، W تەرەپكە يان بېسىپ 1000 دو يايلاقنى كۆپ ئايرىپ بېرىپتۇدە، ئۇنىڭ بەدىلىگە 200 قوينى ئۆزىنىڭ «تەجرىبە ئېتىزى» قىلىپ بېقىپ بېرىشكە ھاۋالە قىلىپتۇ، بۇ قويلار شۇ يايلاقتىن بەھرىمەن بولىدىغان يېزا - كەنتلەرنىڭ ئوپچە ۋە شەخسىي قوي پادىلىرىدىن ھەشقاللا سوۋغىسى ھېسابىدا ئايرىلىپتۇ. ئۇ قويلارغا ھازىر ئۇنىڭ يېزىدىن ئاپارغان ئىككى تۇغقىنى قارايدىكەن، بۇ بەش يىلنىڭ ئالدىدىكى ئىش بولۇپ، بۇ قويلار ھازىر كۆپەيىپ 670 كە يېتىپتۇ. كالىسى 12، قوتىزى ئون بولۇپتۇ. بەش يىلنىڭ ئابەينىدە شەھەرگە ئەكەلىدۇرۇپ يەۋەتكىنى ۋە سېتىۋەتكىنى بۇنىڭ سىرتىدا، بۇ بىر ھېساب؛ تاغلاردىن بىكارغا ياكى ئەرزان باھادا ئەكەلدۇرۇپ ئەيلەتمە، شېنجىڭدىكى ئىنىسىنىڭ خۇرۇم شىركىتىگە ئەۋەتىپ بەرگەن شاۋرۇننىڭ ئۆزى 1000 پارچىدىن ئاشىدۇ. ئۇ بەك پۇختا ئىكەن، ئۇنىڭ ئۆيىدىكى ئالمىي ئېلېكتر سايمانلىرىنىڭ ھەممىسى شۇ تەرەپتىن كەلدى. مەن تېخى ئۇنىڭ ئىنىسى بەك بېيىپ كەتكەن بولسا يارەم قىلغاندۇ دەپتىكەنمەن، ئەمدى بىلسەك ئۇ نەرسىلەر بۇ تەرەپتىن بىكارغا ئەۋەتىلگەن نەرسىلەرنىڭ ھېسابىغا كەلگەنىكەن، ئۇ يەرلەردە قانچىلىك پۇلى بانكىدا تېخى؟ بۇنى ھازىرچە بىلىپ بولالمىدۇق. شەھەر ئەتراپىدىكى بىر يېزىدا 50 مو سەيلىكى بولۇپ، ئۇ يەرلەرنى ئۇنىڭ ئاققۇن يۇرتلۇقلىرى تېرەپ، يىل بويى ئۇنىڭ ئائىلىسىنى سەي - كۆكتات بىلەن تەمىنلەپ تۇرغانىنىڭ سىرتىدا، كىرىمىنىڭ خېلى بىر قىسمىنى D غا كىرگۈزۈپ بېرىدىكەن، چۈنكى ئۇ يەرلەر D نىڭ تەستىقى بىلەن ئالۋان - سېلىقىسىز قىلىۋېتىلگەنىكەن، ئىش چىڭغا چىقسا بۇنىڭ ھېسابىنىمۇ ئېلىۋېتىشى مۇمكىن تېخى. D نىڭ ئۇ يەرگە ئاۋۋال يېزا نوپۇسى قىلىپ ئەكىلىپ، كېيىن شەھەر نوپۇسىغا ئالغان كىشىلىرى

ئىچىدە چىرايلىق قىزلاردىن ئۇچ - تۆتى بار، بۇ قىزلار ھەپتىسىگە بىر - ئىككى قېتىمدىن بۇ «باشپاناھ» نى ئۆز ھوجرىلىرىدا كۈتىدۇ، بۇ ھۇ كىچىك ئىش ئەمەس، ئەلۋەتتە. يەنە E، F لارنىڭ ئىشلىرىمۇ بار. گەپنىڭ تېخىلمىگىنى ياخشى، تېخى تېپىلا قالمىدىكەن، ھېچقايسىمىز ساق قالمايمىز. خۇدايا، ئۆز پاناھىڭدا ساقلىغايسەن بىزنى.

مانا بۇلار A ۋالىينىڭ بىر كېچە-كۈندۈزدە ئويلاپ يەتكەنلىرى ئىدى. ئۇ يەنە ناۋادا گەپ تېخىلىپ قالسا، كىملەرنىڭ ئۆزىگە ھۇجۇمغا ئۆتۈش ئېھتىمالى بارلىقىنى، كىملەرنىڭ ئۆزىگە ھېسداشلىق قىلىشى مۇمكىنلىكىنى، يۇقىرىدا كىملەرنىڭ ئۆزىگە باشپاناھ بولۇپ، ئۆزىنى قوغداپ قېلىشقا تىرىشىدىغانلىقى ۋە ئۆزدىن باشقا B، C، D لارغا كىمنىڭ قانداق پوزىتسىيىدە بولىدىغانلىقى قاتارلىقلار ئۈستىدىمۇ بىر قۇر تەھلىل يۈرگۈزۈپ، كاللىسى قاپاق بولۇپ كەتتى. ئوھوي، نېمانداق مۇرەككەپ جەمئىيەت، نېمانداق مۇرەككەپ مۇناسىۋەت بۇ، دەۋەتتى ئۇ.

A ۋالىينىڭ قەلب ئېكرانىدىن ھەر خىل پىكىرلەر ۋە كۆرۈنۈشلەر گىرەلىشىپ ئۆتكىلى تۇردى: بۇ شامال بوش يەردىن چىقمىدى، شامالنىڭ ۋەھىمىسى بارغانسېرى كۈچىيىۋاتىدۇ، يۇقىرىدىمۇ بىر - ئىككىسىگە جازا بېرىلدى. ئۇلارنىڭ ئاشكارا بولغان ئىشلىرى بىزنىڭ ئىشلارغا سېلىشتۇرغاندا كىچىكلا ئىشلار ئىكەن، ھەي شەرمسارلىق، ھەي نومۇس، بىر ھېسابتا ئادەم ئەمەلدار بولمىسىمۇ ياخشىكەن، غەم - ئەندىشىسىز خاتىرجەم تۇرمۇش نېمىدېگەن بەخت-ھە؟ بەخت؟ ھازىرقىنىڭ تەتۇرىسىچە ئەگەر سەن پۇقرا بولساڭ، ئەمەلدارلارغا يېلىنىپ، يالۇۇرۇپ غۇربەتچىلىكتە ئۆتسەڭ بەخت بولامتى؟ ياق، ئۆمۈر دېگەن شۇنچىلىك نېمىغۇ، 50 — 60 يىللىق ئۆمۈرنىڭ بەش - ئون يىلىنى بولسىمۇ ھازىرقىدەك كىشىلەرنىڭ ئىززەت - ھۆرمەت نەزىرىدە، راھەت - پاراغەت ئىچىدە ئۆتكۈزۈۋېلىپ، ئاندىن نېمە بولسىمۇ مەيلى ئەمەسمۇ؟ جان كۈندە چېچەكلەمىتى؟ كىشى ئۆلۈپمۇ كېتىدىغۇ ئاخىر؟ بوپتۇ، شەرمەندە قىلىشىسا، قىلىشار، كۆرگەن راھەت-پاراغەتلىرىمدىن ئارزۇ - ئارمانلىرىمغا يەتتىمغۇ!

ھەي - ھەي، مەن شەرمەندە بولۇپ پەگاغا چۈشۈپ قېلىپ، باشقىلار ساق قېلىپ تۆرنىڭ ئىگىسى بولۇشى، ئۇلارنىڭ بۇنىڭدىن كېيىن بىز كۆرگەن مەئىشەتلەرنى كۆرۈشى ئادەمنىڭ ئىچىنى ئېچىشتۇرىدۇ - دە. بۇگۈنكى ۋالىينىڭ ئەتىسى پالانى ئاخۇن، پوستانىسى ئاخۇنغا ئايلىنىشى كىشىگە تېخىمۇ ئەلەم قىلىدۇ، تېخى! ھەي تەقسىز زامان، ھەي تەقسىز زامان!

بۇنداق خىياللارنىڭ ھېچبىر چېكىگە يەتكىلى بولمايتتى. تاماكىنى چېكىۋېرىپ كاللىسى قاپاقلىشىپ كەتتى. ئاخىرى ئۇ ئورنىدىن دەلدەقشىپ تۇرۇپ، ئىشكاپتىكى ھاراقتىن بىر رومكىغا تولدۇرۇپ قۇيدى - دە، ئۇنى نەچچە مەڭ كىشىلەرنىڭ ھاجىتىمەن كۆزلىرىنى تەلمۈرتكەن، نەچچىلىگەن چىرايلىق قىز - چوكانلارنىڭ لەۋلىرىدىن لەززەت ئالغان ئاغزىغا ئاپىرىپ غورتۇلدىتىپ ئىچكىلى تۇردى، شۇ ئەسنادا ئايالى ئىشىكنى ئېچىپ كىردى - دە، بۇ ھالنى كۆرۈپ «ۋاي تووا! ما ئادەمنىڭ نېمە قىلغىنى بۇ!» دەپ چۇقان

سالدى. A ۋالىينىڭ خوتۇنىغا قاتتىق ئاچچىقى كەلدى. ماڭ چىق! دەۋەتتى ئۇ غەزەپ بىلەن. «ساراڭ بوپتۇمۇ بۇ» دېدى ئايالى چىقىپ كېتىۋېتىپ. ھاراق ئۈنى بىرئاز خاموش قىلغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ دەككە-دۈككىسى تېخىمۇ ئاشتى. ئۇ بىردەم سەگىنلى سىرتقا چىقىتى. تۇن نىسپى بولغانىدى، قوشنىلار-نىڭ دېرىزىلىرىگە قارىدى، باشقا ۋالىيلار-نىڭ چىراغلىرىمۇ يېنىق ئىدى، ئىش ئېنىق ئىدى. غەم-ئەندىشە ئۇنىڭ يۈرىكىنى قۇرت غاجىلىغاندەك غاجىلايتتى. كېچىچە كۆزىگە تۇزۈككىنە ئۇيقۇ كىرمىدى. ئەتە-سى قاپاقلىرى ئىششىپ قوپتى...

دېموكراتىك تۈرمۈش يېغىنى باش-لانىدى. ئۇ سەپسالدىكى، يېغىنغا كەلگەن بىر نەچچەيلەننىڭمۇ ئۆزىگە ئوخشاش قاپا-قى ئىششىپ كەتكەن، كۆزلىرىنىڭ ئېقى قىزىرىپ كەتكەن، ئۇلار بىر-بىرىگە ئانچە چىراي ئاچماي سۆرلۈك قىياپەتتە لاپسى-يىپ ئولتۇرۇشتى، ئادەتتە يېغىن ۋاقتىدا بىر-بىرى بىلەن چېقىشىپ دېيىشىدىغان چاقچاقلارمۇ يىتىكەنىدى. بىرەر سائەت سۈكۈت ئىچىدە ئۆتتى. كىمدۇر بىرى سۆز باشلىدى. شۇنىڭ بىلەن باشقىلارغىمۇ جان كىردى. بۇ سۆزلەر بىر-بىرىگە تولىمۇ ئوخشىشىپ كېتەتتى؛ ھۆكۈمەت ئىشىدا پاك بولۇشنىڭ مۇھىملىقى، زۆرۈرلۈكى، تەخىر-سىزلىكى بۇ ھەقتىكى ئەمىر-پەرمان، نىزاملارنىڭ ئوتتۇرىغا قويۇلۇشىنىڭ ئىنتايىن توغرا بولغانلىقى، قەتئىي ئىزچىل ئىجرا قىلىشنىڭ زۆرۈرلۈكى ،دەل ۋاقتىدا بولغانلىقى، قەتئىي ئىزچىل ئىجرا قىلىش-نىڭ زۆرۈرلۈكى؛ بىر ئوچۇم پاراخور، خىيانەتچىلەرنى ئىنتىقلاپ چىقىپ جازاغا تارتىشنىڭ مۇھىملىقى زۆرۈرلۈكى... كەڭ-كۇشادە سۆزلەندى. شۇ ئارىدا كىمدۇر بىرى: بىز ھاكىمىيەت ئىشلىرىنى بېجىرىشتە ئاساسىي قانۇنغا، پارتىيە ئىشلىرىنى بېجى-رىشتە پارتىيە نىزامنامىسىگە ئەمەل قىلى-مىز. مەن ئاساسىي قانۇننى ھەم پارتىيە نىزامنامىسىنى تەپسىلىي ئوقۇپ چىقتىم، بىراق ئۇنىڭ ھېچبىر ماددىسىدا «پاكلىق قۇرۇلۇشى» دېگەن ئاتالغۇنى ئۇچراتمىدىم، بۇ قانداق گەپكەن؟ — دەپ قويدى. شۇ-نىڭ بىلەن يىغىن ئەھلى دەررۇ جانلىنىپ، بۇ ھەقتە بىر ھازا مۇنازىرە قىلىشتى. بەزىلەر «بۇ سۆز شىائىگاڭ مەمۇرىلىرىنىڭ پاك ھاكىمىيەت مەھكىمىسى» دېگەن ئاتال-غۇسىدىن كۆچۈرۈپ كېلىنگەن دېدى، يەنە بەزىلەر بۇ ئاتالغۇ بۇرۇن ئۆتكەن ئۇلۇغ-لارنىڭ ئەسەرلىرىدە ئۇچرىمايدۇ، نۆۋەتتىكى بۇ ھەرىكەتنىڭ نەزەرىيىۋى ئاساسى نې-مىكىن؟ دېدى. يەنە بەزىلەر بۇ ئاتالغۇ مەملىكەتنىڭ ئەمەلىيىتىگە بىرلەشتۈرۈلۈپ ئىجاد قىلىنغان، دېدى. ئىشقىلىپ ئاتال-غۇلار ۋە نەزەرىيىۋى ئاساسلار ئۈستىدە مۇنازىرە كەسكىن بولدى، ھەممەيلەن كۆڭلىدە يىغىنىنىڭ مۇشۇ كەيپىيات ئىچىدە داۋام-لىشىشىنى ئۈمىد قىلاتتى. ناۋادا سىرتتىن بىرەر چوڭ ئەربابنىڭ بۇ يىغىنغا كېلىپ قالسا، بۇلارنىڭ يىغىندىكى قىزغىن كەيپىياتىغا يۇقىرى باھا بەرمەي قالمايتتى.

بىرەيلەن دانالىق بىلەن:

— ئەڭ ياخشىسى، ۋىلايىتىمىز تەۋە-سىدە پاك ھاكىمىيەت قۇرۇلۇشىنى قانداق كۈچەيتىش توغرىسىدا بىر بەلگىلىمە ياكى قارار چىقارساق، ئۇنداقتا ئەمەل قىلىدى-غان نىزام بولغان بولاتتى، — دېدى. بۇ پىكىر دەرھال قوللاپ-قۇۋۋەتلەشكە ئۇچرىشتى

هەم كاتىپلارغا بۇ ھەقتە ھۆججەت تەييارلاش تاپىلاندى. كاتىپلار كىچىچە مېڭمىسىنىڭ قېتىقىنى چىقىرىپ باش قاتۇرۇپ، ئۇ كېزىتە بۇ ماتېرىيالدىن كۆچۈرۈپ، قۇراشتۇرۇپ، بىر لايىھىنى تەييارلىدى.

يېغىن ئەتىسى جانلىق كەيپىيات ئىچىدە داۋاملاشتى. يېغىن ئىشتىراكچىلىرى كاتىپلار تەييارلاپ چىققان لايىھىنىڭ ماددىلىرىنى، سۆز - ئىبارىلىرىنى ئەستايىدىل قاراپ چىقىپ، مۇھىم تۈزىتىشلەرنى كىرگۈزدى. مەسىلەن، مۇقەددىمە قىسمىدىكى ۋىلايىتىمىز رەھبەرلىرى مەخسۇس يېغىن ئېچىپ، پاك ھاكىمىيەت قۇرۇلۇشى مەسىلىسىنى مۇزاكىرە قىلدى، تولۇق مۇزاكىرە قىلىش ئارقىلىق مۇنداق قارار قوبۇل قىلىندى، دېگەن جۈملىگە زور پرىنسىپاللىق تۈزىتىش كىرگۈزۈلۈپ، مۇنداق ئۆزگەرتىلدى: «ۋىلايىتىمىز رەھبەرلىك بەنزىسىنىڭ بارلىق ئەزالىرى يۇقىرى دەرىجىلىك پارتىيە - ھۆكۈمەتنىڭ چاقىرىقىغا قىزغىن ئاۋاز قوشۇپ، يۇقىرىنىڭ يولىيورۇقلىرىنى، ئەمىر - پەرمانلىرىنى قەتئىي تۇردە ئىزچىل ئىجرا قىلىپ، ۋەتەننىڭ پاك ھاكىمىيەت قۇرۇلۇشىنى يەنىمۇ ئىلگىرى سۈرۈپ ۋە كۈچەيتىپ، ھەر مىللەت خەلقىنى دادىل يېتەكلەپ يېڭى ۋەزىيەت بەرپا قىلىش ئۈچۈن × × × × - يىل × - ئاينىڭ × - كۈنىدىن × - كۈنىگىچە ۋالىي مەھكىمەمىزدىكى يېغىن ئېچىپ، پاك ھاكىمىيەت قۇرۇلۇشىنى يەنىمۇ ئىلگىرى سۈرۈپ ۋە كۈچەيتىپ، ھەر مىللەت خەلقىنى دادىل يېتەكلەپ يېڭى ۋەزىيەت بەرپا قىلىش ئۈچۈن ھازىرقىدەك ياخشى بولۇپ باقمىغان، پاك ھاكىمىيەت قۇرۇلۇشى ۋەزىيىتىمۇ پۈتۈن مەملىكەتنىڭگە ئوخشاش چوڭ ياخشى، ئەزەلدىن ھازىرقىدەك ياخشى بولۇپ باقمىغان. يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبەرلىك ۋىلايىتىمىز رەھبەرلىرىنىڭ خىزمىتىدىن رازى. ئىشىنىمىزكى، ۋەزىيەت توغرىسىدىكى بۇ ئىلمىي يەكۈنگە ۋىلايىتىمىزدىكى كەڭ ھەربىر مىللەت خەلقى پۈتۈنلەي قوشۇلىدۇ. يېغىندا پاك ھاكىمىيەت قۇرۇلۇشى مەسىلىسىنىڭ ئوتتۇرىغا قويۇلۇشىنىڭ دەۋر ئارقاكۆرۈنۈشى، نەزەرىيىۋى ئاساسى، نۆۋەتتىكى چوڭقۇر رېئال ئەھمىيىتى ۋە يىراق كەلگۈسى ئەھمىيىتى، بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ مۇھىملىقى، زۆرۈرلۈكى، كەسكىنلىكى ۋە تەخىرسىزلىكى ئەستايىدىل مۇزاكىرە قىلىندى. كۆپچىلىك تولۇپ تاشقان دېموكراتىك كەيپىيات ئىچىدە، پارتىيە ۋە خەلق ئىشلىرىغا سادىق بولۇشتەك ئىنقىلابىي قىزغىنلىقى بىلەن كەڭ - كۈشادە پىكىر بايان قىلىپ، تولۇق غۇلغۇلا قىلىش ئارقىلىق تۆۋەندىكىچە قارار ماقۇللىدى. ۋەتەننىڭ ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىكىنىڭ قەتئىي ئىزچىللاشتۇرۇپ ئىجرا قىلىشىنى، كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ ئەستايىدىل ئۆگىنىش قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.»

شۇنداق قىلىپ، بۇ قېتىمقى ئەسلى نامى دېموكراتىك تۈرمۇش يىغىنى ئاخىرىدا مۇھىم قارار ماقۇللاش يىغىنى بولۇپ غەلىبىلىك تاماملاندى، يىغىن تۈگىگەندە A ۋالىي ئۆزىنى يېنىك سەزدى، تۈنۈگۈنكى بىھۇدە خىيالىدىنى ئېسىگە ئېلىپ، مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى. ئەمدى بۈگۈن تازا بىر كۆڭۈللۈك ئولتۇرۇش بولسىدى، دەپ ئويلىدى ئۇ، دېمىسىمۇ بەزىمىسىز، نەزىمسىز كۈنلەر كىشىنى زېرىكتۈرىدۇ - دە...

مەسئۇل مۇھەررىر ئالىمجان ئىسمائىل

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
www.uyghurkitap.com

قاھار جەلىل

ئاناغا قەبرى ئالىدىدا

(ھېكايە)

بۇ ــ مەرھۇم ئانامنىڭ قەبرىسى. ئۇنىڭ مەڭگۈلۈككە ھەربىكەتتىن توختىغان جەسىمىنىڭ مۇشۇ بىر دۆۋە تۇپراق ئاستىغا كۆمۈلگىنىگە مانا ھەش ـ پەش دېگۈچە ئىككى يىلدىن ئاشتى.

بىز پەرزەنتلەر ئاتا ـ ئانىمىز ھايات ۋاقتىدا كۆپىنچە ئۇلارنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى تولۇق ھېس قىلالمايدىكەنمىز. ئوقۇش، خىزمەت ۋە باشقا تۇرمۇش ھەلەكچىلىكىدىن تاشقىرى نادانلىق، بەڭباشلىق ۋە يەنە ئاللىقانداق ئارزۇ ـ ھەۋەسلەر بىزنى چىرمۇۋېلىپ، پەرزەنتلىك بۇرچىمىزنى ئادا قىلغۇزمايدىكەن. بەزىلىرىمىز ئۆمرىمىزنىڭ ئاخىرىغىچە بۇ ئەيىبىمىزنى تونۇمايلا تۇپراقتا ئايلىنىپ كېتىدىكەنمىز، يەنە بەزىلىرىمىز ھايات ۋاقتىمىزدا ئۇنى چۈشىنىشكە ئۇلگۈرسەكمۇ، لېكىن ئۇ چاغدا ئاتا ـ ئانىمىز باقىي ئالەمگە كېتىپ قالغان بولىدىكەن. ھاياتلىقىدا ئاتا ـ ئانىسى ئۈچۈن كۆيۈنگەن خىزمەت قىلغان بالىلارمۇ باردۇ، ئەلۋەتتە. لېكىن ئۇلارمۇ پەرزەنتلىك بۇرچىنى تولۇق ئادا قىلالمدىم دېيەلمسە كېرەك.

مۇشۇ ئىككى يىلدىن بۇيان مەن بۇ توغرىلىق كۆپ ئويلىدىم. بىر پەرزەنت سۈپىتىدە ئۆتەشكە تېگىشلىك نۇرغۇن ئىشلارنىڭ زېممىمدە قەرز قالغانلىقىنى چۈشەندىم.

كۆزۈمنى يۇم، كۆزگە ئايلانسۇن كۆكۈل.
ــ جالالىدىن رۇمى

تېخى تاڭ ئاتمىغان، ئەمما شەرق تەرەپ ئاقىرىپ كەلمەكتە. جىمجىتلىق ۋە سۈرلۈك قەبرىستانلىق. مەن باراقسان بولۇپ ئۆسكەن بىر تۇپ يۇلغۇن تۇۋىدىكى قەبرە ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇردۇم. ۋۇجۇدۇم سېغىنىش، پۇشايمان ۋە ھەسرەتتىن لەرزىگە كەلدى، كۆزلىرىم گويا بىر جۇپ بۇلاققا ئايلاندى.

بىراق ئەمدى ئۇنى ئادا قىلاي دېسەم ئانام بۇ ئالەمدە يوق، قانچە ئىزدىسەممۇ ئۇنى تاپالمايمەن. ماڭا قالغىنى پەقەت ئەسلىمىدىلا ئىبارەت بولۇپ قالدى، خالاس.

بىز بىر دادا، بىر ئانىدىن تۆت ئوغۇل ئىدۇق، مەن كەنجىسى ئىدىم. دادام مەن ئۇچ ياشقا كىرگەن يىلى ۋاپات بولۇپ كەتكەنكەن، شۇڭا ئۇنىڭ ھەققىدە ھېچ نەرسىنى ئەسلىيەلمەيمەن. ئەمما ئانام ھەققىدىكى ئەسلىمىلىرىمىنىڭ چېكى يوق. مەن تۇلا چاغلاردا باشقا ئىشلارنىڭ ئەسلىمىلىرىمگە دەخلى يەتكۈزمەسلىكى ئۈچۈن بىرەر خالىي يەردە ئولتۇرۇپ، كۆزلىرىمنى يۇمىمەن. شۇ ھامان ئالدىمدا مەرھۇم ئانامنىڭ شادلىق ۋە تەشۋىشلەر گىرەلىشىپ كەتكەن، ئەمما باشتىن - ئاياغ مېھرىبانلىق ئۇرغۇپ تۇرغان نۇرانە چىرايى گەۋدىلىنىدۇ.

ھازىرمۇ شۇنداق بولىدى. قەبىرە ئالدىدا كۆزلىرىمنى يۇمغان پېتى سۈكۈتكە چۆمدۇم، كۆڭلۈم شۇ ھامان ئەسلىمىلەر بىلەن قاناتلىنىپ، ئانامنىڭ خىيالىمدا ناما-يان بولغان نۇرلۇق سىيماسى بىلەن سىر-دىششقا باشلىدىم.

* *

جېنىم ئانا، سىزنى ئەسلەشكە باشلىساملا نېمىشقىدۇر ھېلىقى ئايرىلىش مەزگىلى ئېسىمگە كېلىۋالىدۇ. ئېسىڭىزدىمۇ، شۇ چاغدا سىزنى ئۇزۇنچىگە بىز بىلەن بىللە كېتىشكە تەۋسىيە قىلىدۇق. لېكىن سىز كۆنمىدىڭىز.

— بالىلىرىم، سىلەردىنغۇ ھۇددەس① ئايرىلغۇم يوق، — دېدىڭىز دەردلىك خورسىنىپ، كىرپىكلىرىڭىزگە مەرۋايىتتەك ياش تامچىلىرى قوندى، — لېكىن بۇ يەردە يەنە ئۇچ ئوغلۇم، ئونلىغان نەۋرە - چەۋرىلىرىم بار. ئۇلارنىڭ غېمى - تەشۋىشى سىلەرنىڭكىدىن كۆپ. مەن شۇلار بىلەن قالاي. سىلەر پات - پات كېلىپ يوقلاپ تۇرارسىلەر.

شۇنداق، ئاكىلىرىمنىڭ غېمى - تەشۋىشلىرى راستتىنلا كۆپ ئىدى. ئۇ چاغ «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» نىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرى بولۇپ، خەلق كوممۇنىسىدىن ئىبارەت «جەننەتكە كىرىشنىڭ ئالتۇن كۆۋرۈكى» دېھقان بىچارىلەرنىڭ ئەڭ ئاخىرقى مادارىنىمۇ تامام قۇرۇتۇپ بولاي دەپ قالغانىدى. مەن ۋە ئايالىم ھەر ئايدا 40 نەچچە سومدىن ئىش ھەققى ئېلىپ تۇرىدىغان «ئايلىقچى» لاردىن بولغىنىمىز ئۈچۈن تۇرمۇشىمىزنى ھەر ھالدا يامان دېگىلى بولمايتتى. شۇنىڭغا قارىماي سىز ئاكىلىرىمنىڭ يېنىدا قېلىشنى لايىق كۆرمىدىڭىز. ماڭا ئوخشاش تۇرمۇش قۇلايلىقىنى، شەخسىي ئارزۇ ۋە ھەۋەسنى ئەمەس، ئانىلىق مەسئۇلىيىتىڭىزنى ئۆلچەم قىلدىڭىز. پات - پات ئويلاپ قالىمەن: مۇبادا دۇنيادا ئادەمزاتنى باپىراۋەر ھالەتتە كۆرستىدىغان بىرەر خىسلەتلىك ئەينەك بار دېيىلسە، ئۇ پەقەت ئاتا - ئانا قەلبىلا بولۇشى مۇمكىن، ئۇنىڭ ئۈچۈن پەرزەنتلىرىنىڭ شاھ ياكى گادايلىق، باي ياكى پۇقرالىق پەرقى

① ھۇددەس — ھەزىگەز، مۇتلەق، زادى. (ئاپتور)

يوق. ئەپسۇسكى، بىز پەرزەنتلەرچۇ؟ ئاتا-ئانىلىرىنىڭ ھوقۇق ياكى بايلىقىدىن ماخ-تىنىپ، ئاددىي پۇقرا ياكى پەقىرلىقىدىن نومۇس قىلىدىغان بالىلار تۇرمۇشتا زادى يوقمۇ؟!

كېيىنكى چاغلاردا ھەر قېتىم يۇرتقا كەلگىنىمدە سىز چوڭقۇر خورسىنغان ھالدا مۇنداق دەيتتىڭىز:

— بالام، مەن كۈندىن-كۈنگە ئاجىز-لاپ كېتىۋاتىمەن. ئارىلىقىمىز بەك يىراق بولۇپ قالدى. «جان بار يەردە قازا بار» دەپتىكەن، مۇبادا ياراتقان ئىگەم ئۇشتۇمتۇت ئامانەتنى تاپشۇر دەپ قالسا، يۈز كۆرۈشەلمەي قالارمىزمىكىن، دەپ بەك ئەنسىرەيمەن.

بۇ كەملەردە سىز 90 ياشقا ئۇلىشىپ قالغانسىز. مۇنچىلىك ئۆمۈرنىڭ ناھايىتى كەمىدىن-كەم كىشىلەرگىلا مەنسۇپ بولىدىغانلىقى، شۇڭا ئەندىشىلىرىڭىز-نىڭ ئورۇنلۇق ئىكەنلىكى ماڭا بەش قول-دەك ئايان ئىدى. شۇنداقتىمۇ مەن ھەمىشە مۇنداق تەسەللى بېرەتتىم: — ئانا، كۆڭ-لىڭىزنى يېرىم قىلماڭ. خۇدايىم سىزنى يەنە كۆپ يىللار ياشاشقا نېسىپ قىلار. ئاندىن قالسا، ئۇرۇمچى بىلەن بۇ يۇرتنىڭ ئارىسى ئايروپىلاندا ناھايىتى ئىككى-ئۈچ سائەتلىكلا يول. ئاغرىپ-تارتىپ قالسىڭىز، تۇغقانلار ماڭا تېلېفون بېرىدۇ. مەن ھايالشمايلا ئالدىڭىزدا ھازىر بولىمەن.

— ئۇلۇغۇرلەرسىزمىكىن، — دەيتتىڭىز مەيۈسلەنگەن ھالدا.

ئىككىمىزنىڭ ئاخىرقى قېتىم دىدار-لىشالمايدىغانلىقىمىزنى كۆڭلىڭىز بۇرۇنلا تۇيغانىكەن. مەن بولسام قانداقتۇر ئايروپىلان ۋە تېلېفونلار توغرىسىدا گەپ سېلىپ سىزنى ئالداپ قويۇپتىمەن. بىچارە ئانا، سەكراتقا چۈشكەن ۋاقتىڭىزدا ماڭا قانچىلىك تارتىشقانسىز - ھە! ئىككى يىل-دىن بۇيان مېنى ئىزچىل قىينىۋاپ كېلىۋاتقان ھەسرەتلىرىمنىڭ بىرى مۇشۇ ئىش. چۈنكى، شۇ چاغدا سىزنىڭ ئاغرىپ قالغانلىقىڭىز ھەققىدە تېلېفون ئالغانىدىم. بىراق شۇ كۈنلا يولغا چىقالمىدىم. ئايروپىلان بېلىتىغۇ ئىككى-ئۈچ سائەتكە قالماي قولۇمغا تەگدى. بىراق ئۇ ئەتىسى ئۈچۈدىغان ئايروپىلاننىڭ بېلىتى ئىدى. مەن قانچە تەقەززا بولغىنىم بىلەن 2000 كىلومېتر-دىن ئاشىدىغان مۇساپىنى قانات چىقىرىپ ئۇچۇپ ئۆتەلمەيتتىم. ئەتىسى چۈشتىن كېيىن كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن مەھەللە-مىزگە يېتىپ بارغىنىمدا مېنى سىز ئەمەس، ھازىدار تۇغقانلىرىم كۈتۈۋالدى. مەن يۈز بېرىگەن ھادىسىگە ئىشىنىشنى خالىماي ئاكىلىرىمغا ئېسىلدىم:

— ئانام قېنى؟ ماڭا ئانامنى كۆرسىتىڭلار! — دەپ پەرياد چەكتىم.

لېكىن بۇ چاغدا سىزنىڭ مۇبارەك تېنىڭىز ئاللىقاچان تۇپراق ئاستىغا كىرىپ بولغانىكەن. مېنىڭ پەرىيادلىرىمنى ئېھتىمال سىزنىڭ كۆكتە پەرۋاز قىلىپ يۈرگەن روھىڭىز ئاڭلىسا ئاڭلىغاندۇر، بىراق ئۇ ماڭا ھېچقانداق جاۋاب قايتۇرمىدى.

ئانا، ئېسىڭىزدىمۇ؟ بۇرۇن ھەر قېتىم سىزنى يوقلاپ يۇرتقا بارغان چېغىمدا يېزىدىكى چوڭ ئۆيىمىزگە ئادەتتە ھەر قېتىم كەچكە يېقىن يېتىپ باراتتىم. سىز ئالدىنئالا خەۋەر تاپقاچقا ھەمىشە دەر-ۋازا ئالدىغا چىقىپ، ھاسىڭىزغا تايانغان ھالدا يولۇمغا قاراپ تۇراتتىڭىز، ئاندىن مېنى كۆز يېشى قىلىپ كۈتۈۋالاتتىڭىز،

ئورۇق قوللىرىڭىز بىلەن قۇچاقلاپ ئىسسىق باغرىڭىزغا باساتتىڭىز. بۇ چاغدا مەن بۇ مەھرىبان كۆكرەكتىن 40 نەچچە يىل بۇرۇنقى ئوغۇز سۈتىنىڭ تولىمۇ مەززىلىك پۇرىقىنى ھىدلىغاندەك بولاتتىم. ئارقىدىن قوللىرىڭىز دەم بېشىمنى، دەم يۈزۈمنى، دەم مۇرىلىرىمنى سىيلايتتى.

— جان بالام، جىگەر پارەم بالام! — دەيتتىڭىز تىترەك ئاۋازدا، — ئەجەبمۇ سېغىنىدۇرىدىكەنسىز مېنى...

ۋۇجۇدۇم لەرزىگە كېلەتتى.

— جېنىم ئانا، خىزمىتىڭىزنى قىلالمىدىم، ۋاپاسىز ئوغلىڭىزنى... — دەپ گەپ باشلايتتىم كۆز چاناقلىرىم ياشقا تولۇپ.

— ئۇنداق دېمەڭ بالام! — ئالدىراپ سۆزۈمنى بۆلەتتىڭىز، — مەن سىزدىن رازى، مىڭ مەررە رازى، ئىككىلا ئالەمدە رازى.

شۇندىن كېيىن ئاكىلىرىمنىڭ ئارىلىشىشى بىلەن مېنى باغرىڭىزدىن ئاستا بوشىتاتتىڭىز. كۆز ياشلىرىڭىز تامام توختىمىغان بولسىمۇ، چىرايىڭىزنى يېقىملىق تەبەسسۇم ئىگىلەيتتى. مېنى يېنىڭىزدا ئولتۇرغۇزۇپلىپ، گاھ كېلىنىڭىز ۋە نەۋرىلىرىڭىز ھەققىدە، گاھ مېنىڭ سالامەتلىكىم، تۇرمۇشۇم توغرىسىدا قايتا - قايتا سورايتتىڭىز. مەنمۇ تەكرار جاۋاب بېرىشتىن ئېرىنمەيتتىم. ئانا - بالا ئىككىمىزنىڭ بۇ تەرىقىدە كۆرۈشۈشىمىزگە نەۋرە كۆرگەن ئاكىلىرىم ۋە يەڭگىلىرىم كۆزلىرى ياشلانغان ھالدا چەكسىز تەسىرلىنىش ۋە زوقلىنىش ئىلكىدە قارىشىپ تۇراتتى.

كېيىنكى ئىككى يىل ئىچىدە سالامەتلىكىم جىددىي ھالدا ياماناشتى، تولا چاغلاردا ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالىدىم. دوختۇرلار يىراقتىن يەرلەرگە سەپەر قىلىشىمنى چەكلەپ قويدى. شۇڭا يىلدا بىر قېتىم يۇرتقا بېرىپ سىزنى يوقلاش مەجبۇرىيىتىمىنى ئادا قىلالمىدىم. سىز ئىلگىرى ئەۋەتكەن خەتلىرىڭىزدە ئۆز ئەھۋالىڭىزنى تەپسىلىي بايان قىلىپ، مەن بىلەن تېزرەك دىدارلاشقۇڭىز بارلىقىنى تەكرار ئىزھار قىلاتتىڭىز. لېكىن ئەمدىكى خەتلىرىڭىزدە: «مەندىن ئەندىشە قىلماڭلار، خۇدايىمنىڭ ئىلتىپاتى بىلەن ئوبدان تۇرۇۋاتىمەن» دەپ قويۇپلا، ئاندىن نېمىلەرگە دەققەت قىلىشىمنى قايتا - قايتا جېكىلەيدىغان بولدىڭىز. ئېھتىمال، سېغىنىشلىرىڭىزنى زادى باسالمىغان بولسىڭىز كېرەك، بىر قېتىملىق خېتىڭىزدا: «سىزنى شۇنداق كۆرگۈم كەلدى بالام، لېكىن كەل دەپ زورلىيالمايمەن، ياراتقان ئىگەم بىر كۈنلىرى دىدارىمىزغا قاندۇرار» دەپ يېزىپتىكەنسىز، ئۇنى ئوقۇۋېتىپ كۆز ياشلىرىمنى توختىتالماي قالدىم. سىز بىچارىنىڭ پەرزەنت ئىشقىدا ئوت - كاۋاپ بولۇپ يېنىۋاتقانلىقىڭىز، ئەما مېنىڭ ئامانلىقىم ئۈچۈن ئۆزىڭىزنى زورغا بېسىپ تۇرۇۋاتقانلىقىڭىز كۆز ئالدىمدىن نېرى كەتمىدى. مەن ئۈچۈن بەكرەك ھاياجانلىنىش زىيانلىق ئىدى. بىر دەمدىن كېيىن مىجەزىم ئۆزگىرىپ، ئورۇن تۈتۈپ يېتىپ قالدىم. ئايالىم بىلەن بالىلىرىم پايپېتەك بولۇپ كېتىشتى. ئەتىسى كەچتە سىزنىڭ يەنە بىر پارچە خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. خېتىڭىزنىڭ بېشىدىلا ئۆزىڭىزنى ئەيىبلەپ: «بالام، مەن ئەقىلسىزنى ئەپۇ قىلىڭ، تۇنۇگۈنكى خېتىمدە سىزنى بىئارام قىلىدىغان گەپلەرنى يېزىپتىمەن. كېچىچە كۆپ پۇشايمان قىلدىم. مەن ئۇچۇن ھەممىدىن

ئەۋزىلى سىزنىڭ سالامەتلىكىڭىز. مەندىن غەم قىلماڭ. كۆرسەن دەپ كېلىشكە ئۇرۇنماڭ، كۆڭلىڭىزنى توق ۋە خۇشال تۇتۇپ، ئوبدان داۋالىنىڭ. سىز تېخى ياش، جەزمەن ساقىيىپ كېتىسىز، قاچان دوختۇر رۇخسەت قىلسا شۇ چاغدا كېلەرسىز» دېگەنلەرنى يېزىپسىز.

ئاھ، ئانا قەلبى، سەن راستىنلا مېھرىبانلىق ئوكيانى ئىكەنسەن. ياق، ئوكيانمۇ چېكى بولىدۇ، لېكىن سەن چەكسىز بىپايان، ھەتتا كائىناتمۇ سېنىڭ ئالدىڭدا تارلىق قىلىدۇ!

سىزنىڭ بۇ خېتىڭىز يەنە بىر قېتىم كۆزلىرىمنى ياشلىدى. لېكىن بۇ ياشلار ۋۇجۇدۇمدىكى كېسەللىك ئىللەتلىرىنى ئېقىتىپ كەتكەندەك بىردىنلا يەڭگىللەپ قالدىم.

ئاكىلىرىمنىڭ ئېيتىشچە، سىزنىڭ ۋاپاتىڭىز بەكمۇ ئۇشتۇمتۇت ۋە تېز ۋاقىت ئىچىدە يۈز بېرىپتۇ. شۇ كۈنى شەھەردە خىزمەت قىلىدىغان ئىككى جىيەنىم خوتۇن - بالىلىرىنى ئېلىپ سىزنى يوقلاپ كېلىشكەنىكەن.

— بالىلىرىم، سىلەرنىڭ بىر داستىخان ئەتراپىدا جەم بولغانلىقىڭلاردىن بېشىم ئاسمانغا تاقاشقاندەك بولىدى، — دەپسىز بىر چاغدا كۆز يېشى قىلىپ، — لېكىن ئىككى ئوغلۇم بىلەن ئۇلارنىڭ بالا-چاقىلىرىنى ئويلاپ كۆڭلۈم يېرىم بولدى.

ئۇغقانلار مەرھۇم ئىككىنچى ئاكامنى ئەسلىشىپ خېلىغىچە سۆكۈتكە چۆمۈپتۇ، ئاياللار سىزگە قوشۇلۇپ كۆز يېشى قىلىشىپتۇ. نېمىشقىدۇر، ئۇ كۈنى سىزنىڭ كەيپىياتىڭىز ئاللىقانداق مەيۈس، دۇكۇلۇق بولۇپ قالغانىكەن.

— بالىلىرىم، — دەپسىز يەنە بىر دەمدىن كېيىن، — ئىككى ئىنىم بىلەن بىر ئوغلۇم مەندىن بۇرۇن بۇ دۇنيا بىلەن خوشلاشتى. ياراتقان ئىگەم ماڭا مۇشۇنچىلىك ئۆمۈر بېرىپتۇ. بۇنىڭغا مىڭ مەررە شۈكۈر قىلىمەن. ئەزرائىل ئالدىمغا ئەتە كېلەمدۇ، ئۆگۈنمۇ؟ بۇ — بىر خۇدانىڭ ئىلكىدىكى ئىش...

— ئانا، مۇنداق دېمەڭ، خۇدايىم ئۆمرىڭىزنى بېرەر، — سۆزىڭىزنى بۆلۈپتۇ چوڭ ئاكام.

كىچىك ئاكامۇ ئۇنىڭغا ئۇلاپلا:

— ئانا، تېنىڭىز ساق، يەنە ئۇزاق يىللار ياشايسىز تېخى، — دەپتۇ.

كېلىنلىرىڭىز بىلەن نەۋرىلىرىڭىزمۇ ھەر خىل سۆزلەر بىلەن كۆڭلىڭىزنى ياساشقا تىرىشىپتۇ.

— رەھمەت بالىلىرىم، — دەپسىز چوڭ قۇر تەسىرلەنگەن ھالدا، — بۇرۇن قىز بالام يوق، قېرىغاندا ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالسام قانداق قىلارمەن؟ دەپ كۆڭلۈم بەك يېرىم بولاتتى. بىكار ئەندىشە قىپتىكەنمەن. سىلەرنىڭ ھەر بىرىڭلار مەن ئارزۇ قىلغاندىنمۇ ئارتۇق خىزمىتىمنى قىلىدىكلار. خۇدايىم ماڭا ۋاپادار ئوغۇللارنىلا ئەمەس، يەنە ئىنسابلىق، كۆيۈمچان كېلىنلەرنىمۇ بېرىپتىكەن. بۇ دۇنيادا ئارزۇ-ئارمانىمغا يەتتىم. بالىلىرىم، مەن ھەممىڭلاردىن مىڭ مەررە رازى!

كېيىنكى چاغلاردا سىز ھۇشۇ ماۋۇزۇدا پات-پات سۆزلەپ تۇرىدىكەنسىز. شۇڭا تۇغقانلار بۇ قېتىممۇ باشقىچە ئويلاردا بولماي، بۇرۇنقىدەكلا كۆڭۈللىرىنى ئىزھار قىلىشىپتۇ:

— ئانا، ھەر قانچە قىلساقمۇ پەر-

زەنتىلىك قەرزىمىزنى ئادا قىلىپ بولالمايمىز.

— ئانا رازى، خۇدا رازى دەپتىكەن.

— بىزمۇ ئۆز قىزلىرى.

— سىلە بىزگە ئۆز ئانىمىزدىنمۇ كۆپرەك ياخشىلىق قىلدىلا...

تۇغقانلار ناھايىتى كەچ تارقىشىپ، ئۆيدە سىز ۋە سىزگە ھەمراھ بولۇپ ياتقان كىچىك يەڭگەملا قاپسىلەر. يەڭگەم ئاۋۋال ئورنىگىزنى يېڭىباشتىن راسلاپ سېلىپ، سىزنى ياتقۇزۇپتۇ، ئاندىن ئۆزىنىڭ ئورنىنى سېلىپ چىراغنى ئۆچۈرمەكچى بولغانىكەن، سىز بىردىنلا:

— قىزىم، توختاڭ، بىر قىسما بۇلۇڭاتسمەن، مېنى يۆلىگىلا، — دەپ قاپسىز.

يەڭگەمنىڭ يۈرىكى «جىغ» قىلىپ، دەرھال يېنىگىزغا بېرىپتۇ - دە، ئارقا تەرىپىگىزگە ئۆتۈپ، سىزنى يۆلەپ، قۇچاقلاپ ئولتۇرۇپتۇ. دەل شۇ چاغدا ئىشىك ئېچىلىپ كىچىك ئاكام كىرىپتۇ. ئۇ بۇ ئۆينىڭ چىرىغى تېخىچە ئۆچمىگەنلىكىنى كۆرۈپ نېمىدېگەندۇر ئەنسىرەپ كىرگەنىكەن.

— ھوي، نېمە ئىش بولدى؟ — ھەيرانلىق ۋە ئەنسىرەش ئىلكىدە سوراپتۇ ئۇ، — ئانا، ببئارام بولۇۋاتامسىز؟

— بالام، ئوبدان كىردىگىز، — دەپ سىز تولىمۇ پەس ئاۋازدا، — مېڭىڭ، ئاكىڭىز بىلەن يەڭگىزنىڭ چاقىرىپ كىرىڭ، چوڭ نەۋرىلىرىمۇ كىرسۇن.

ئىككى ئوغۇل، ئىككى نەۋرە ۋە تۆت كېلىن يېنىگىزدا جەم بولغاندىن كېيىن ھۇنداق دەپسىز:

— بالىلىرىم، ئامانەتنى تاپشۇرىدىغان ۋاقىت ئاخىرى يېتىپ كەلگەنلىكىنى كۆڭلۈم تۇيدى. كىچىك ئوغلۇمنى بەكمۇ كۆرگۈم بار ئىدى، ئەمما ئۇنىڭ بىلەن يۈزتۇرانە خوشلىشالمايدىغان ئوخشايمەن. تەقدىر - قىسمەت شۇنداق بولسا نېمە دېگۈلۈك. ئۇنىڭغا يەتكۈزۈپ قويۇڭلار، مەن ئۇ بالامدىنمۇ، كىچىك كېلىنىمدىنمۇ مىڭ مەرتىۋە رازى. ئىلاھىم، ئۇلارمۇ بالا - چاقىلىرىنىڭ راھىتىنى كۆرەر... — سىز ئارقۇچە تۇقچە سۆزلەشتىن قىينالغاندەك بىر پەس جىم بولۇپ قېلىپ، يەنە سۆزىگىزنى داۋاملاشتۇرۇپسىز، — سىلەرگە باشقا سۆزۈم يوق. لېكىن ماۋۇ ئىشلار ئېسىڭلاردا بولسۇن: نەپىسىم توختىغاندىن كېيىن دەرھال يىغلاپ ھازا ئاچماي، ئېڭىكىمنى تېڭىپ قويۇپ، ئاۋۋال، بىر تەرەپتىن ھويلا ۋە ئۆيلەرنى سىرتىپ - سۈپۈرۈپ، كىگىز - كېچە سېلىپ، نەرسە - كېرەكلەرنى بېسىقتۇرۇپ تەييارلىق قىلىپ قويۇڭلار، نامىزىمغا ناھايىتى كۆپ ئادەملەر كېلىدۇ، سىغماي قالمىسۇن. يەنە بىر تەرەپتىن، يىراق - يېقىندىكى ئۇرۇق - تۇغقان، تۇنۇش - بىلىشلەرنىڭ جىمىسىگە خەۋەرچى ئەۋەتىڭلار. مۇشۇ ئىشلارنى پۈتتۈرۈپ بولۇپ، ئاندىن ھازا ئاچساڭلار بولىدۇ. بولمىسا يۇقىرىدا تاپىلىغانلىرىم چالا قالىدۇ...

ئاھ، بۇ نېمىدېگەن ۋەھىمىلىك سۆزلەر! ئاكىلىرىم، جىيەنلىرىم ۋە يەڭگىلىرىم نېمە دېيىشنى بىلەلمەي ۋە چىدىيالماي يىغلاشقانىكەن، سىز:

— بالىلىرىم، بايا تىنىقى گەپلەرنى كىمگە قىلدىم؟ ھېلىتىنلا يىغنى باشلىدىڭلار - يا؟ — دەپ نارازى بولۇپسىز ۋە ئەسلى كەپىڭىزنى تۇگىتەلمىشقا ئالدىراپسىز، — ناۋادا كىچىك ئوغلۇمغا خەۋەر يەرمەكچى بولساڭلار، مېنى ۋاپات بولدى

دېمەي، ئاغزىڭ قالدى دەگلار. ئۇ بالامنىڭ كېسىلى بار، ئېغىر خەۋەرنى كۆتۈرەلمەي قالدۇ.

ئاھ، مېھرىبان ئانا، سىز يورۇق دۇنيا بىلەن خوشلاشقاندىن كېيىنكى مەزگىللەر ئۇچۇنمۇ مېنىڭ غېمىمنى يەپسىز، سەكرات ئىلكىدە تۇرۇپ مېنىڭ ئامانلىقىمنى ئويلاپسىز!

تۇغقانلار سىزنىڭ تاپىلىغانلىرىڭىزنى تەلتۆكۈس بەجا كەلتۈرۈشكە ۋەدە بېرىپ شىپتۇ، كۆز ياشلىرىنى توختىتالماي ئۇنىڭسىز يىغلىشىپتۇ. سىز گويا ئۇلارنىڭ ياشلىرىنى كۆرمەي دېگەندەك بېشىڭىزنى كۆتىنىڭىزنىڭ كۆكرىكىگە قويۇپ كۆزلىرىڭىزنى يۇمۇپسىز. بۇ ھالەت بىرنەچچە مىنۇت داۋاملىشىپتۇ. شۇڭغىچە سىز بىر تەكشى نەپەس ئېلىپ تۇرغانىكەنسىز، بىر چاغدا بۇرنىڭىزنىڭ ئېتراپى ۋە لەۋلىرىڭىز سارغايغاندەك بولۇپتۇ - دە، بېشىڭىز بىردىنلا بىر تەرەپكە لەپپىدە قىيشىيىپتۇ. قورسىقىڭىز ئۇستىدە تۇرغان ئوك قولىڭىز پەسكە سىيرىلىپ چۈشۈپتۇ. لېكىن چىرايىڭىزدا قىلچىمۇ قىينالغانلىق، پۈت - قولىڭىزدا ئازراقمۇ تارتىشقانلىق ياكى تىتىرىگەنلىك ئالامەتلىرى كۆرۈلمەپتۇ. بەئەينى شېرىن ئۇيقۇغا كەتكەندەكلا جىمجىت ھالدا نەپەس ئۈزۈپسىز.

بۇ خەۋەر سىزنىڭ ھۇنۇ گەپلىرىڭىزنى ئېسىمگە كەلتۈردى:

— بالام، ئۆلۈم دېگەن بەك قورقۇنچلۇق ئىشمىش، — دەيتىتىڭىز بەزىدە، — شېرىن جان بەدەندىن ئاجرايدىغان چاغدا ئادەم بەك قىينىلارمىش، جىسمى ئەزالىرى بىر - بىردىن ئاجرارمىش. بولۇپمۇ گۈناھى كۆپ كىشىلەرنىڭ جېنى بەكمۇ تەستە چىقارمىش. مەن ھەمىشە ياراتقان ئىگەمدىن ماڭا ئوڭاي ئۆلۈم بېرىشىنى تىلەيمەن.

بىراۋغا، بولۇپمۇ ئۆز ئاناڭغا ئۇنىڭ ئۆلۈمى توغرىسىدا قانداقمۇ بىرەر نەرسە دېگىلى بولسۇن! مەن قىسىلغان، تەڭلىكتە قالغان ھالدا گەپنى باشقا تەرەپكە بۇرنۇېتەتتىم. ئەمما ماڭا شۇنىسى ئېنىق ئىدىكى، مۇبادا بىر ئادەمنىڭ ئۆلۈمىنىڭ قىيىن ياكى ئوڭاي بولۇشى — ئۇنىڭ گۇناھ ۋە ساۋابلىق ئىشلارنى قانچىلىك قىلغانلىقىغا باغلىق دېيىلىدىكەن، ئۇ ھالدا سىزنىڭ ئەڭ ئوڭاي، خۇددى شېرىن ئۇيقۇغا كەتكەندەك بىر خىل ھالەتتە ئۆزەرىڭىزنى ئاخىرلاشتۇرىدىغانلىقىڭىزغا قىلچە گۇمان قىلمايتتىم. چۈنكى سىز بىر سەمىمىي، ئىخلاسمەن مۇسۇلمان بولۇپلا قالماي، بالا - چاقىلىرىڭىزغىلا ئەمەس، يات كىشىلەرگىمۇ قولىڭىزدىن كېلىشىچە مېھرىبانلىق كۆرسىتىدىغان بىر شەپقەتچى ئىدىڭىز؛ بىراۋنىڭ يىگىنە چاغلىق نەرسىسىگە كۆز قىرىڭىزنى سالماي ئۆمرىڭىزنى ئانا سۈتىدەك پاك ئۆتكۈزگەنىدىڭىز.

ھاياتتا پاك ئارزۇ - تىلەك بىلەن نەتىجىنىڭ ئوخشاش چىقىدىغان چاغلىرى كەمدىن - كەم ئۇچرىسىمۇ، ھەر ھالدا كىمگىلەردۇر بەزىدە مۇنداق ئامەتكە نائىل بولالايدۇ. مەن سىزنىڭ بۇ ئەڭ ئاخىرقى تىلىكىڭىزگە ئۆزىڭىز ئۇمىد قىلغاندەكلا ئارتۇقراق ئېرىشكەنلىكىڭىزگە ئىشەندىم.

* * *

جېنىم ئانا، سىز بىز تۆت ئوغۇل ئۇچۇن ھەم مېھرىبان ئانا، ھەم مەسئۇلىيەتچان

يەتچان دادا ئمدىگىز. بىزنى بېقىپ ئۆسـ
تۈرۈپ قاتارغا قوشـقۇچە چەكـكەن جەبـ
رى - جاپالىرىگىزنى سانـاپ تۈگىتەلمەيمەن.
لېكىن شۇ تاپتا ــ قەبرىگىز ئالدىدا مۇڭغا
پېتىپ ئولتۇرغان چېغىمدا ئۆزۈم شاھىت
بولغان ئىشلاردىن بەزىلىرى كۆز ئالدىمدا
بىر - بىرلەپ نامايان بولدى ۋە نېمىشقىدۇر
ئۇلارنى سىزگە سـۆزلەپ بەرگۈم كەلدى:
1965 - يىلى ناھىيىدە بـۆلۈم باشـ
لىقى دەرىجـىلىك خىزمەت ئىشـلەيدىغان
ئىككىنچى ئاكامنىڭ ئۇشتۇمتۇت «پارتىيىگە
قارشى ئۇنسۇر» دەپ ئەيىبـلىنىپ خىز-
مەتتىن ھەيدەلگەنلىكى جەمەتىمىز ئۈچۈن
ناھايىتى ئېغىر زەربە بولدى. ئىلگىرى
نۇرغۇن كىشىلەر ئۇنىڭغا خۇشامەت قى-
لىپ ئەتراپىدا پايپېھتەك بولۇپ يۈرۈ-
شەتتى. ئەمدىلىكتە ئۇلارنىڭ بىر مۇنچىسى
بىر ئۆرۈلۈپلا ئاكامغا «غەزەپلەنگـۈچىلەر»
ۋە «لەنەت ياغدۇرغۇچىلار» غا ئايلىنىشتى.
يەنە بەزىلىرى ئىلاجسىز ھالدا «ھوشـ
يارلىقنى ئۆستۈرۈپ» چەك - چېگرا ئاج-
رىتىشقا مەجبۇر بولۇشتى. ھەتتا بىر بالـ
لىق بولغان ئايالىمۇ «ئۆزى ۋە بالىسىنىڭ
ئىستىقبالىنى كۆزلەپ» ئۇنىڭدىن ئاجرىشىپ
كەتتى.

ئاكام ئۆزى ئۆستىدە چىقىرىلغان
ھۆكۈمنى ئاڭلىغاندىن كېيىن نېمىشقىدۇر
مەن بىلەنمۇ كۆرۈشمەي ئۇدۇل يېزىغا ــ
سىزنىڭ يېنىڭىزغا كەتكەنىكەن. مەن بۇ
خەۋەرنى ئەتىسى ئاڭلاپ، شۇ ھامان
يېزىغا باردىم. ئاكام سىزنىڭ يېنىڭىزدا
ئىكەن، ئۇ ئۆزىنىڭ مۇشۇنداق قىسمەتكە
يولۇقىنانلىقىدىن خىجىل بولدىمۇ ياكى
«ئىنىم ئەيىبلەرمىكىن؟» دەپ ئويلىدىمۇ،
ئەيتاۋۇز مېنى كۆرۈپ سەل ھودۇقىنىدەك
بولدى. لېكىن سىزنىڭ كەيپىياتىڭىزدىن
بۇرۇنقىدەكلا بىر خىل تەمكىنلىك چىقىپ
تۇراتتى.

ــ ھەممىلار ئايرىم ئۆيلۈك - ئوچاق
لىق بولۇپ كېتىپ يالغۇز قېلىۋىدىم، ــ
دېدىڭىز ئالدىمىزغا داستىخان سېلىۋېتىپ،ــ
ھەر نېمە بولسا، خۇدايىم بۇ ئوغلۇمنى
يېنىمغا ئەكىلىپ بەردى. ئەمدى يالغۇز-
لۇق تارتمايدىغان بولدۇم.

بىردەمدىن كېيىن ئاكامنىڭ نېمە
ۋەجىدىن جازالانغانلىقىدىن خەۋەر تاپتىم:
ئادەتتە خىزمەت ئېھتىياجى تۈپەيلى ئۇنىڭ
كۆپ ۋاقتى يېزىلاردا ئۆتىدىغان بولغاچقا،
دېھقانلارنىڭ تۇرمۇشى توغرىلىق كـۆپ
ئەھۋاللارنى بىلىدىكەن، بىرمۇنچە ئىشـلار
ئىدىيىسىدىن ئۆتمەيدىكەن.

ــ نۇرغـۇن دېھقانلارنىڭ قولـغا
تېگىدىغان دارامىتى يىلدىن - يىلغا ئاز-
لاپ كېتىۋاتىدۇ. ئاشلىق نورمىسىمۇ يې-
تىشمەيۋاتىدۇ، ــ دېدى ئاكام قىزىشـقان
ھالدا، ــ كادىرلار ئارىسىدا خىيانەتچىلىك،
زىناخورلۇق، دېھقانلارنى ئۇرۇپ - تىللاش
ھادىسىلىرى بارغانسېرى ئەۋج ئېلىۋاتىدۇ.
دېھقانلار بۇ ئىشـلار تـوغرىسىدا ئېغىز
ئېچىپ قويسىلا كادىرلار ھەر خىل ئاماللار
بىلەن ئۆچ ئالىدىكەن، بەزىلىرىگە ھەتتا
«بۇزۇق ئۇنسـۇر» دەپ قالپاق كىيگۈزە-
دىكەن. شۇڭا دېھقانلارنىڭ ئەمگەك قىز-
غىنلىقى سـوۋۇپ كېتىگلىك. بەزى يېزە-
لاردا ياش يىگىتلەرنىڭ بىر مۇنچىسى ئۆز
يۇرتىنى تاشلاپ نەلەرگىدۇر كېتىپ قې-
لىشىپتۇ. يېزىلاردا سوتسىيالىستىك تەر-
بىيە ھەرىكىتى ئېلىپ بېرىلىپ يۇقىرىقى
ئىشلار سەل - پەل تـۈزۈلگەندەك قىلغان
بولسىمۇ، تامام تـۈگەپ كەتمىدى. يەنە

تېخى تەربىيە كادىرلىرى يېزىدىن كەتـ
كەندىن كېيىن يېزا كادىرلىرى يېڭىباشـ
تىن كـونا سەنەمـگە دەسسىگـىلى تۇردى.
ئۇكام، ئويلاپ بېقىڭا، ئەھۋال ھۇشۇنداق
داۋاملىشىۋەرسە، قانداق ئاقىۋەت كېلىپ
چىقىدۇ؟ مەن بۇ ئىشلار ھەققىدە كـۆپ
باش قاتۇردۇم ۋە ئاخىرى بىر قېتىملىق
سىياسىي ئۆگىنىشتە ئويلىغانلىرىمنى ئوچۇق-
يـورۇقلـۇق بىلەن ئوتـتـۇرىغا قويدۇم.
مەن تېخى، پـىكىرلىرىم رەھبـەرلەرنىڭ
دىققىتىنى قوزغىسا، ئۇلار بۇ مەسىلـەرنى
تـېزرەك ھەل قىلار، دەپ ئويلاپتىمەن.
لېكىن بۇ ئىشنىڭ نەتىجىسى ئويلىغىنىمنىڭ
ئەكسىچە بولدى. بىرىنچى شـۇجى مېنى
ئالدىغا چاقىرتىپ: «سەن كـۆپچىلىك ئالـ
دىدا قۇتراتقۇلۇق قىلىپ پارتىيىگە، خەلق
كومۇنىسىغا زەھەر خەندىلىك بىلەن ھۇـ
جۇم قىپسەن، سوتسىيالـىستىك تەربىيە
ھەرىكىتىنىڭ نەتىجىسىنى يوققا چىقىرىپسەن»
دېدى. مەن قايىل بولمىدىم. ئەتىسىدىن
باشلاپ رېئونىيە كومىتېتى مەخسۇس
ئادەم بەلگىلەپ مەسىلىرىمنى تەكشۈـ
رۈشكە باشلىدى. ئادەمنى دومىلە باسسا
بېسۇغىرىدىكەن، مېنى تەكشۈرۈشكە مەسـ
ئۇل بولغان كادىر بىلەن بۇرۇن بىر ئىشتا
ئازراق قىزىرىشىپ قالغانىدۇق. مەنغـۇ
ئۇنى ئېسىمدىن چىقىرىۋەتكەن. لېكىن ئۇ
ئۇنتۇماپتىكەن، بۇ ئىشنى پۇرسەت بىلەن
ماڭا خىيالىمغىمۇ كەلمىگەن ئاللىقانداق
ئەيىبلەرنى قويغىلى تۇردى. ئۆزى ئالدىن
يېزىپ تەييارلاپ قويغان ماتېرىيالغا
مەجبۇرىي قول قويغۇزماقچى بولدى. مەن
رەت قىلدىم. بارا-بارا قىزىرىشتۇق. ئۇ
ئاخىرى مېنى ھاقارەتلەشكە ئۆتتى: مەن
تاقەت قىلالماي ئۇنى ئىشخانامدىن قوغلاپ
چىقاردىم. بولغان ئىشنىڭ ھەممىسى شۇ.
ئۇچ كۈندىن كېيىن تونۇم پىچىلدى.

ئاكام ئاچچىق كۈلۈپ قويۇپ سۆزىنى
تۈگەتتى. مەن ئۇنىڭ ئۇۋالچىلىقىنى تۈگـ
تىمەن دەپ ئۆزىمۇ ئۇۋالچىلىقا ئۇچرـ
غانلىقىنى چۈشەندىم. جەمئىيەتتە مۇنـداق
ناھەق ئىشلارنىڭ يۈز بېرىپ تۇرىدىغانـلـ
قىدىن مېنىڭمۇ خەۋىرىم بار ئىدى. لېـكىن
ئۇ ھەقتە سۆز قىلىشـتىن ھەزەر ئەيـلەيتـ
تىم، بولۇپمۇ ئاكامدەك سىياسـىي ئۆگـ
نىشلەردە «قارشـى مۇقام تـوۋلايـدىـغان»
گەپلەرنى زادى قىلمايتتىم. چۈنكى مېنىڭ
نەزەرىمدە مۇنداق سىياسىي ئۆگـىنىشـلەر
مەخسۇس مەدھىيىلەش، ماختاش ئۇچـۇنلا
تەسىس قىلىنغاندەك تۇيۇلاتـتى.

ــ ئاكا، شۇ ئىشلار ھەققـىدە ئېـغىز
ئۇپرىتمىپ نېمە قىلار ئىدىڭىز؟ مانا ئەمـ
دى...ــ دېدىم مەن ۋە ئارقىدىنلا ئورۇنـ
سىز سۆزلەپ قويـغىنىمـنى ھېـس قىلىپ،
تۇزىتىـشكە ئالـدىرىدىم،ــ بوپـتـۇ، بەك
قايغۇرۇپ ئۆزىڭىزنـى يوقتىپ قويـماڭ.
مېنىڭچە، سىزگە كۆرۈلـگەن چارە پۈتۈنـ
لەي خاتا ئىكەن. يۇقىرىغا ئەرز يازسـىڭىز
بەلكىم مەسىلـگە توغـرا قارايـدىغانـلارمۇ
چىقىـپ قالار.

ــ مەنمۇ شۇنداق قىلايـمىكـىن دەيـ
مەن،ــ دېدى ئاكام.

ئەمما سىز بۇ پىكرىمىزگـە قارشـى
چىقتىڭىز:

ــ بالام، سـىـز دېھـقان بـىچارىـلەر
ھەققىدە ئازراقـمۇ يالـغان گەپ قىلماپـ
سىز،ــ دېدىڭىز ئاكامـغا قاراپ جـىددىي
ھالدا،ــ ئۇنىڭغا بـىزنىڭ ھۇشۇ يەردىـكى
ئىشلارمـۇ كۈۋاھ بولالايـدۇ،سىز زىنى جازا-

لىغان چوڭلىرىڭىز نېمە دېسۇن، ئەمما راست سۆزلىگەن ئادەمنىڭ يۈزى ھەمىشە يورۇق بولىدۇ. ھەرگىز پۇشايمان قىلماڭ. يۇقىرىغا ئەرز يازمىغانمۇ دېمەك. نېمىشقا دېگەندە، بىرىنچىدىن، ھۆكۈمەتكە ھۆكۈمەت ئۇستىدىن ئەرز يېزىپ ئاقتۇرالمايسىز. ئىككىنچىدىن، كادىر بولمىسىڭىز نېمە بوپتۇ؟! بالام، ئىلگىرى بىزنىڭ يۇرتتىن نى ـ نى چوڭ مەنسەپدارلار، بەگلەر چىقىپتىكەن. ھەممىسى ئۆلۈپ تۇ، كېتىپتۇ. ئەل ـ يۇرت ئۇلارنى پاتلا ئونتۇپ كېتىشتى. ناگان ـ ناگاندا بىر ئەسلەپ قويۇشمۇ، ھەرگىز ياخشى گەپ پىنى قىلمايدۇ. ئۇلارغا سېلىشتۇرغاندا سىزنىڭ ئەمىلىڭىز قانچىلىكتى. «ئېشىكى يوق مۇللامنىڭ قۇلقى تىنچ» دەپتىكەن. خۇدايىم بىزگە ئاتا قىلغان رىزقى ـ نېسىۋىمىزگە شۈكۈر قىلىپ، تىنچقىنا ياشايلى، بالام،ــ سىز بىرئاز تۇرۇۋېلىپ، كېيىن يەنە مۇنۇ گەپلەرنى قوشۇپ قويىدىغىز،ــ خەقلەر نېمە دېسە دېسۇن، مەن ئۇچۇن سىزمۇ باشقا ئوغۇللىرىمغا ئوخشاشلا قەدىرلىك، جىگەر پارەم سىز. جېنىم تېنىمدىلا بولىدىكەن، سىزنى ھەرگىزمۇ مۇشكۈلچىلىكتە قالدۇرمايمەن.

ئاكا ـ ئۇكا ئىككىمىز چوڭقۇر تەسىرلەنگەن ھالدا چىرايىڭىزغا ھۆرمەت بىلەن تىكىلدۇق. ئەتىسى ئۆيدە ئاكامىنىڭ يوق ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ ماڭا مۇنداق دېدىڭىز:

ــ بۇ ئىش ئاكىڭىزغا بەك ئېغىر كەلدى. مېنىڭمۇ ناھايىتى ئېچىم ئاغرىيدۇ. ئەمما تەقدىر ـ قىسمەتكە تەن بەرمەي ئىلاج يوق بالام. ئاكىڭىز بۇرۇن ياخشى يەپ، ياخشى كىيىپ ئۆگىنىپ قالغان. ھەنمۇ ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسەمنى ئايىمايمەن. سىزمۇ پات ـ پات ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرۇڭ.

قەدىردان ئانا، بۇ گەپلىرىڭىز ماڭا ئانىلىق قەلبىڭىڭ يەنە بىر خاسىيىتىنى نامايان قىلىپ بەردى: قارىماقىغا ئاكامىنىڭ بېشىغا كەلگەن پالاكەت سىزگە ھېچقانداق تەسىر قىلمىغاندەك تۇرغىنى بىلەن ئۆزىڭىزدە بۇ ئىشتىن چەكسىز قايغۇرۇۋاتقانلىقىڭىزنى، ئەمما ئۇنىڭ دەردىنى يەڭگىللىتىش ئۈچۈن قولىڭىزدىن كېلىشىچە تىرىشچانلىق كۆرسىتىۋاتقانلىقىڭىزنى چۈشەندىم. بەرھەق، دۇنيادا ئۆز ئاناڭدىن ئارتۇق سىرداش مەدەتكار يوق ئىكەن!

ئاكام يۇقىرىغا بىر نەچچە قېتىم ئەرز يازدى. لېكىن سىز توغرا ئېيتىپتىكەنسىز، ھېچقانداق سۈرۈشتۈرۈش، قايتا تەكشۈرۈش دېگەنلەر بولمىدى، ھەتتا ئەرزلىرى ھەققىدە ئۇچۇرغىمۇ ئېرىشەلمىدى. ئۇزۇن ئۆتمەي «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دەپ ئاتالغان مۇدھىش تېررورلۇق باشلىنىپ كېتىپ، ئاكامنىڭ ئىشى شۇ پېتىچە قېپقالدى.

ئەمدى مېنىمۇ دومىلە باستى. مەكتىمىزگە «مەدەنىيەت ئىنقىلابى خىزمىتى گۇرۇپپىسى» كېلىپ، مەنمۇ «گېزەنىڭ دىلەرى» سېپىگە قېتىلدىم. بىر مۇنچىلىغان ۋەھىمىلىك قالپاقلار بېشىمغا ئۆستۈرۈپ ئۆستىلەپ كىيگۈزۈلدى. جىمى كىشىلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىم ئۇزۇپ تاشلىنىپ، قاتتىق نازارەت ئاستىغا ئېلىندىم. قانۇنسىز سىرتقى مەھبۇسلۇق ھاياتىم باشلاندى.

قەدىرلىكىم ئانا، ھايات ۋاقتىڭىزدا

www.uyghurkitap.com

ياشانغان يۆرىكىڭىزنى زېدە قىلماي دەپ ئاشۇ مۇدھىش كۈنلەردىكى تارتقان جەبرى - جاپالىرىمنىڭ تەپسىلاتىنى سىزدىن يوشۇرغانىدىم. ھازىر سىزنىڭ پاك روھىڭىز بىلەن سىردىشىۋاتقان چېغىمدا ئۇلارنى ئېنىقراق قىلىپ ئېيتىپ بېرگۈم كەلدى.

راست، مەن سولانغان جاي تۈرمە ئەمەس مەكتەپ، تۇرىدىغان ئۆيۈم كامېر ئەمەس، ئوقۇغۇچىلار ياتقى ئىدى. لېكىن بۇ يەردىكى نازارەت، بېسىم، باشقۇرۇش ۋە تىل - ھاقارەتلەر ھەقىقىي تۈرمىدىكىدىن ئېشىپ چۈشەتتى. كۈندە دېگۈدەك ئۇرۇش - تېنىاشتىن خالىي بولالمايتتۇق. ئاڭلىشىمچە، ھەقىقىي تۈرمىلەردە مەھبۇسلار ئۆپچە كامېرلارغا سولىنارمىش، ئۆز-ئارا پاراڭلىشارمىش. ناگان - ناگاندا بىرەر قېتىم سوراققا ئېلىپ چىقىلغانىدىن باشقا چاغلاردا ۋاقتى ئاساسەن بىكار ئۆتەرمىش، شۇڭا ئۇلارنىڭ جىسمانىي جەھەتتىن ئارام ئالىدىغان، يېتىپ ئۇخلايدىغان چاغلىرى كۆپ بولارمىش، بىمالال ئويۇل خىيال سۈرەلەرمىش. لېكىن بىزچۇ؟ ھەر بىرىمىز ئايرىم - ئايرىم سولانغانىدۇق. كۈندۈزلىرى يا ئاتالمىش «جىنايەت ماتېرىيالىلىرى» يېزىپ تاپشۇراتتۇق، يا چوڭ - كىچىك يىغىنلاردا كۈرەش - پىپەن قىلىناتتۇق (ياپىر، ھۇنداق يىغىنلار شۇنداق سۈرلۈك كەيپىياتتا ئېچىلاتتىكى، ھازىر ئويلىساممۇ ۋۇجۇدۇمغا تىترەك ئولىشىدۇ!) ۋە ياكى يۈزلىرىمىزگە قازان قارىسى سۈرتۈلۈپ، بېشىمىزغا ئالىيېشىل قالپاقلار كىيگۈزۈلۈپ، كوچا ئايلاندۇرۇلۇپ سازايى قىلىناتتۇق. يەنە تېخى مەيدانغا سۇ چاچتۇرىدىغان، كۆتەك يارغۇزىدىغان ئىشلارمۇ بار ئىدى. مەيدانغا سۇ چاچتۇرۇشمۇ بىر خىل قىينىاش ئۇسۇلى ئىدى. ئېھتىمال ئېسىڭىزدە ئەكىكى قولىمىزدا ئىككى چېلەك سۇنى ئېلىپ ماڭغانىدىمۇ، مەيداندىن ئېھتىياتقا سۇ ئالغىلى قايتقاندا مۇ بەيگىگە چۈشكەن ئاتلاردەك يۈگۈرۈشكە مەجبۇر قىلىناتتۇق. مەيدانغا يېتىپ بارغۇچە چېلەك سىلكىنىپ سۇنىڭ يېرىمى قالاتتى. گۈندىپايلىق ۋەزىپىسىنى ئارتقۇرۇۋاتقان «باتۇر ئەزىمەت» بولسا، بىزنى سۇنى قەستەن تۆكۈۋېتىپ ئاز ئەكەلدىڭ، دەپ تىللايتتى. «پۈتۈن دۇنيانى ئۆزگەرتىش ئىقتىدارىغا ئىگە» دەپ تەرىپلىنىۋاتقان بۇ «قەھرىمان» نىڭ بۇيۇك ئەقلىگە «چېلەكلەر ئۇزۇكسىز سىلكىنىپ تۇرسا ئىچىدىكى سۇيى تۆكۈلمەي قالمايدۇ» دېگەن مۇشۇ ئەقەللىي پىكىرنىڭ كەلمىگىنىگە ھەيران بولاتتۇق، لېكىن ئاغزىمىزدىن چىقىرالمايتتۇق. ئىشقىلىپ بىرەر سائەت ۋاقىت سۇ چېچىش ئارىلىقىدا توپا ئۆرلەپ تۇرىدىغان مەيدانمۇ، ئۇستىبېشىمىز-ھۆل بولاتتى، ئەمما كۈن بويى جۇۋاز سۆرىگەن ھۆكۈزدىن نەچچە ھەسسە ئارتۇق ماغدۇرىمىزدىن كېتەتتۇق.

ئۇ چاغلاردا مەكتەپسىمىزدە قىشلىقى ئاساسەن ئوتۇن يېقىلغۇ قىلىناتتى. ئىلگىرىكى يىللاردا بۇرۇنلا يېرىپ قۇرۇتۇپ قويۇلغان تەييار ئوتۇنلارنى سېتىۋالىدىغان. شۇ يىلى قايسى ئەقىللىق ئويلاپ تاپتىكىن، نەچچە يۈز جىڭ كېلىدىغان كۆتەكلەرنىلا سېتىۋاپتۇ. ئېھتىمال، بۇمۇ بىزنىڭ قىينىشىمىز ئۈچۈن ئوغۇلغان پىكىر بولسا كېرەك! مەكتەپ ئىچىدىكى «گېزەندىلەر» شېپىدە 50 تىن ئارتۇق ئادەم بار ئىدۇق. بىراق كۆپىنچە

چىسى ياشانغانلار، ئاغرىقلار ۋە ئايالالار بولۇپ، ھېلىقى كۆتەكلەرنى يېرىپ پارە-چىلاش مەن دېمەتلىك يەتتە - سەككىز ساغلام يىگىتنىڭ زىممىسىگە چۈشتى. ھەر بىرىمىزگە ساپلانغان ئىككىدىن پالتا تەقسىم قىلىپ بېرىلدى. يا تۇلۇق قۇرۇلغان ياكى ھۆل ئەمەس بۇ كۆتەكلەر تازىمۇ بەز ھالەتتە بولۇپ، ئۇلارنى يېرىپ پارچىلاشتا تولىمۇ قىينىلاتتۇق. پالتىنىڭ سېپى ئوڭايلا سۇنۇپ كېتەتتى. ئاندىن زاپاس پالتىنى قولىمىزغا ئالاتتۇق، ئۇ كاردىن چىقىپ بولغۇچە ئالدىنقىسى ساپلىنىپ تەييار قىلىناتتى. كۆتەك يېرىش بىر مىنۇتمۇ ئۈزۈلۈپ قالمايتتى. نۇرغۇنلىغان «كىچىك ئەزىمەتلەر» ئەتراپىمىزغا توپلىشىپ قاراپ تۇرۇشاتتى، مەسخىرە قىلىشاتتى. لېكىن بەزىلىرىنىڭ چىرايىدىكى ۋە كۆزلىرىدىن چوڭقۇر ئىچ ئاغرىتىش ۋە ھېسداشلىق ئالامەتلىرىنىمۇ كۆرۈپ قالاتتۇق. ئىشقىلىپ، ئاشۇ ھېسابى يوق كۆتەكلەرنى يېرىپ بولغۇچە بەدىنىمىزدىن تالاي قانلار ئاقاتتى...

سوراقچىلار ۋە نازارەتچىلەرنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاب بېرىشتىن ئۆزگە ھوقۇقىمىز يوق ئىدى. تاماق ئەكىرىشكە ياكى ھاجەتكە چىقىشىمۇ يېنىمىزدىن ئىككى نەپەر «قىزىل قوغدىغۇچى» ئايرىلمايتتى. ئاخشىمى يېرىم كېچىگىچە يا «قىزىل كىتابلار» نى ئوقاتتۇق ياكى كىچىك «جەڭگىۋار گۇرۇپپا» لاردا قىيمىن - قىستاقتا ئېلىناتتۇق. بۇنىسى رەسمىي تەررورلۇق سورۇنى ئىدى. سوراقچىلار سەن زادى ئويلاپ باقمىغان ئاجايىپ غەلىتە سوئاللارنى سورايتتى (سەن شولوخوۋ، ئايبېك قاتارلىق شۇجىڭجۇيىچىلار بىلەن نەچچە قېتىم خەت - ئالاقە قىلىشتىڭ؟ دېگەن بىر سوئالى ھازىرمۇ ئېسىمدە تۇرۇپتۇ). بىز ئەلۋەتتە ئۇلار قانائەتلەنگۈدەك جاۋاب بېرەلمەيتتۇق، نەتىجىدە «ئىنقىلابىي خۇرۇچى ئۆرلەپ پەلەكتە تاقاشقان كىچىك ئەزىمەتلەر» يەكلىرىنى شىمايلاپ، كۆزلىرىدىن قەھرى - غەزەپ ياغدۇرۇپ بىزگە تاشلىناتتى - دە، ئۇرۇش، قىينىاش باشلىنىپ كېتەتتى. مۇنداق چاغلاردا كۆپىنچە، نېمىشقىدۇر چىراغ بىر - ئىككى مىنۇت ئۆچۈپ قالاتتى ۋە بىز ئۆزىمىزنى كىمنىڭ ئۇرۇپ، كىمنىڭ دۇمبالاۋاتقانلىقىنى بىلمەي قالاتتۇق.

جېنىم ئانا، ئېسىڭىزدىمۇ، مەن ئۇ چاغدا ئاران 23 ياشقا كىرگەنىدىم، ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ ئوقۇتقۇچى بولغىنىمغىمۇ تېخى تۆت يىللا بولغانىدى. لېكىن مەن شۇ بىرنەچچە ئاي ئىچىدە پۈتۈن ئۆمرۈمگە يېتەرلىك - ئاشقۇدەك جەبرۇ - جاپالارنى بېشىمدىن كەچۈردۈم.

مەن بەدىئىي ئەسەرلەرگە بەكمۇ ئامراق ئىدىم. ئوقۇغۇچىلىق ۋاقتىمدا بىزنىڭ نامرات دۆلتىمىزدىكى ئەڭ نامرات تەبىقىگە تەئەللۇق بولغىنىمغا قارىماي، ھەر ئايدا ناھايىتى تەستە ئېرىشىدىغان 2 - 3 سوم پۇلۇمغا يايىملاردا باھاسى چۈشۈرۈلگەن بەزى ئەدەبىي كىتاب ۋە ژورناللارنى سېتىۋالاتتىم. ئۇلارنىڭ ئىچىدە سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدا نەشر قىلىنغانلىرى خېلى كۆپ بولۇپ، تاشكەنتتە ئۆزبېك تىلىدا چىقىدىغان «شەرق يۇلتۇزى» نامىلىق ژۇرنالنىڭ ئون نەچچە سانىمۇ بار ئىدى. ئوقۇشۇم پۈتكەندە ئۇلارنى يۇرتۇمغا بىللە ئېلىپ كەلدىم. ياش، بويتاق

ئوقۇتقۇچىلار كوللېكتىپ ياتاقلاردا ياتاتتۇق. ھەر كۈنى كەچتە كىتاب، ژۇرنال ئوقۇيدىغان ئادىتىم بولغاچقا، ئۇلاردىن ياتاقداشلىرىمۇ خەۋەر تاپتى ۋە سوراپ ئېلىپ ئوقۇشتى. گەرچە ئۇ چاغلاردا سوۋېت ئىتتىپاقىدا نەشر قىلىنغان كىتابلارنى ئوقۇش رەسمىي رەۋىشتە چەكلەنمىگەن بولسىمۇ، لېكىن 1963 - يىلى مەكتىپىمىزدە ئېلىپ بېرىلغان «شيۇجېڭجۇيىغا قارشى تۇرۇش» ئۆگىنىشىدە ئۇلارنىڭ ساقلاش، ئوقۇش قانداقتۇر شيۇجېڭجۇيىچىلارغا چوقۇنغانلىق، زەھەرلەنگەنلىك دەپ قارالدى. مەن سەل چۆچۈپ قالدىم. ئەمما ھېلىقى كىتاب، ژۇرناللارنىمنى تاپشۇرۇپ بەرگۈم ياكى يوقىتىۋەتكۈم كەلمەدى، شۇڭا ئۇلارنى ئاكامدىن يېزىدىكى ئۆيگە ئەۋەتتىم. «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دا «كېزەندە» بولغىنىمدىن كېيىن بەزىلەر تەشكىلگە ئاشۇ كىتاب - ژۇرناللىرىمنىڭ تەپسىلىي تىزىمىنى تاپشۇرۇپتۇ. سوراقتا مەنمۇ ئىقرار قىلدىم ۋە ئۇلارنىڭ ھازىر نەدىلىكىنىمۇ ئېيتىپ بەردىم. شۇنىڭ بىلەن بىر كۈنى كەچقۇرۇنلۇقى «خىزمەت گۇرۇپپىسى» نىڭ بىر كادىرى نىڭ باشچىلىقىدا يەتتە - سەككىز ئوقۇغۇچى ماڭا سېلىپ يېزىغا ئېلىپ بارىدى. شۇ چاغدىكى كۆرۈشۈش ھېچقانداق چۈشەندۈرگىلى بولمايدۇ. بىز يېزىغا يېرىم كېچىگە يېقىن يېتىپ باردۇق، سىز ۋە ئاكىلىرىم ئويغىتىلدىڭلار. بىر - ئىككى ئېغىز ئەھۋال سورىشىشقىلا رۇخسەت قىلىندى. ئاكام كىتاب - ژۇرناللارنى تولۇق ساقلىغانىكەن. مەمىسنى تاپشۇرۇپ بەردى. شەھەر بىلەن يېزىمىزنىڭ ئارىسى 10 نەچچە كىلومېتر كېلەتتى. پىيادە ماڭغانلىقىمىز ئۈچۈن ھەممىلا چارچىغانىدۇق. شۇنىڭغا قارىماي «خىزمەت گۇرۇپپىسى» نىڭ رۇپپىسى» نىڭ كادىرى دەم ئال قايتىشىنى بۇيرۇدى. شۇنىڭغىچە سىز ۋە ئاكىلىرىم ئەنسىرىگەن ۋە قايغۇرغان ھالدا ماڭا سۆكۈت ئىچىدە قاراپ تۇرۇشقانىدىكلار. قايتىش كېچىنى ئاڭلاپ سىزنىڭ سەۋرى قاچمىغىز تاشتى.

— توختاڭلار، بىزدە ئۆيىگە كەلگەن ھەر قانداق يات ئادەم مېھمان ھېسابلىنىدۇ. بىزەر پىيالىدىن چاي ئىچمەي ھېچىكىلار! — دېدىڭىز.

لېكىن «ئىنقىلابچىلار» بۇ تەكلىپنى قوپاللىق بىلەن رەت قىلدى.

— ئەمىسە بوپتۇ، — دېدىڭىز يەنە بىر خىل قەيسەرلىك بىلەن، — مېنىڭ ئاش - تۇزۇم ئۆز ئوغلۇمغا ھالال. سىلەر ئازراق تەخىر قىلىپ تۇرۇڭلار. مەن ئۆز نىڭغا ئۆز قولۇم بىلەن بىر ۋاقلىق غىزا ئېتىپ يېگۈزۈۋالاي.

— ھەي خوتۇن، قوي مۇنداق گەپ قىلمىنى، بىز ساقلاپ تۇرالمايمىز! — سىز نى قوپاللىق بىلەن سىلكىۋەتتى «كەچلىك ئەزىمەتلەر» دىن بىرى.

«خىزمەت گۇرۇپپىسى» نىڭ خادىمۇ قاپىقىنى ئۇرۇپ:

— بىز دەرھال قايتمىساق بولمايدۇ! — دېدى.

ئانا، شۇنداق ئېيتمىدە تۇرۇپتۇ: سىز ئاجايىپ بىر خىل تەمكىنلىك بىلەن ئاۋۋال ھېلىقى «كەچلىك ئەزىمەت» كە:

— ھەي بالام، سەن مېنىڭ نەۋرەچىلىرىمنى بارگەنسەن، ئۆزۈڭدىن چوڭلارغا بەۋرەتلىك قىلما! — دېدىڭىز،

ئاندىن ھېلىقى خادىمغا بۇرۇلۇپ سۆزلەپ كەتتى داۋاملاشتۇردىكەن، ئاخىرسام، كۆلدىخانىغا سولانغانلارغىمۇ ئۆيدىكىلەر ئېلىپ بارغان غىزانى كەركۈزەرمىش، سىلەر ھېنىڭ بالامنى ئالدىمغا ئېلىپ كەپ سىلەر، ئۆز قولۇم بىلەن بىر ۋاق غىزا ئېتىپ بېرىشىمگىمۇ ئۇنىماسسىلەر؟

سىزنىڭ سۆزىڭىز بەزىلەرگە تازا تولا تەسىر قىلغان ئوخشايدۇ، ئۇلار باشقىلىرىنى بىر يەرگە قىلىشىپ ئېھتىياجلىرىنى يېزىپ بېرىشىنى ئېيتىشتى، لېكىن ھېلىقى خادىم يەنىلا:

— بۇ توغرىلىق باشلىقلاردىن يول يورۇق سورىمىغان، ئۆز ئىختىيارىمچە رۇخسەت قىلالمايمەن، — دەپ تۇرۇۋالدى.

ھەرقانداق ئىشتا باشلىقنىڭ رۇخسىتىنى ئېلىشقا كۆنۈپ كەتكەن ئۇ «ئىنقىلابچى» نى ئەيۋەشكە كەلتۈرۈش راستىتىن قىيىن بولۇپ قالغانىدى. لېكىن سىز كۆتۈلمىگەن بىر جاسارەت بىلەن ئۇنى ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدىڭىز.

— بىر ئاننىڭ مۇشۇنچىلىك ئىلتىجاسىنمۇ راۋا كۆرمىدىڭ كادىرىم، — دېدىڭىز بىر خىل مەردانە قىياپەتتە، — ئەمىسە بوپتۇ، مۇشۇنداق يامان ئوغۇلنى تۇغقان ئانا مەن بولغاندىكىن، ھېسىمۇ بىللە ئاپىرىپ سولاڭلار! — ئاندىن ھېسىنىڭ يېنىمغا كەلدىڭىز - دە، بىر ياقتىن سۆزلىگەچ، بىر ياقتىن ئۆشنەھىگە ئارتىلغان تاغارنى سىلكىپ پەسكە چۈشۈردىڭىز، — بالام، بۇ بالا تەككۇر كىگىز كىتابلارنى تەڭ كۆتۈرۈپ ماڭايلى.

ئۇشتۇمتۇت يۈز بەرگەن بۇ ئىش «ئىنقىلابچىلار» نى گاڭگىرتىپ قويدى. ئۇلار يەنە بىر پەتىس نېمىلەرنىدۇر پىچىرلاشتى - دە، ئىككىسىدىن باشقىلىرى سىزنىڭ باشتىكى تەلىپىڭىزگە قوشۇلۇشتى.

— ئەمىسە، تېزرەك بولۇڭ، غاچ-غۇچ پىشىدىغان بىر نەرسە ئېيتىڭ! — دەپ ئەسكەرتتى «خىزمەت گۇرۇپپا» خادىمى.

سىز ھەش - پەش دېگۈچە بىر نەچچە گۆش نان پىشۇردىڭىز، بۇ چاغدا ھېنىڭغۇ بىر نەرسە يېگۈم يوق ئىدى، ئەمما سىزنىڭ بۇ غىزانى ماڭا يېگۈزۈش ئۈچۈن قانچىلىك ھەرەج تارتقانلىقىڭىزنى ئويلاپ تازا تويغۇچە يېدىم. سىز يەنە بىر نەچچە تۇخۇم پىشۇردىڭىز. ئېشىپ قالغان ئىككى، ئۈچ گۆش نانىنى ئۇلارغا قوشۇپ بىر سومكىغا سېلىپ مۇرەدىن ئۆتكۈزۈپ قويدىڭىز. ئاندىن كىچىك ئاكامغا قاراپ:

— بالام، ئېشەكنى توقۇڭ، ماۋۇ ئۇۋا تەككۈز① كىتابلارنى ئېشەككە ئارتىپ شەھەرگە يەتكۈزۈپ بېرىڭ، — دېدىڭىز.

«ئىنقىلابچىلار» سىز بىلەن يەنە دە - تالاش قىلىشىنى راۋا كۆرمىدىمۇ ياكى تېزرەك ھېكىپ ھايالشىغان ۋاقتىنىڭ ئورنىنى چىقىرىۋالماقچى بولۇشتىمۇ، ئېيتاۋۇر، بۇ ئورۇنلاشتۇرۇشقا قارشى چىقمىدى.

خوشلىشىدىغان چاغدا سىز ھېنى بىردىنلا قۇچاقلاپ باغرىڭىزغا مەھكەم باستىڭىز.

① ئۇۋا تەككۈز — بالا تەككۈر (ئاپتور).

ـ ئوغلۇم، خەقنىڭ نېمىسى دېسە دېسۇن، سىز مېنىڭ جىگەر پارەم، ئوبدان بالام! ـ دېدىڭىز تېتىرەك ئاۋازدا، ـ ھەرگىز كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلماڭ. مەكتەپتىكى سوئال ـ سوراقلار تۈگىگەندە ئالدى ـ كەينىڭىزگە قارىماي قايتىپ كېلىڭ. ھۆكۈمەت سىزنى لازىم قىلمىسا مەيلى، مەن ۋە ئاكىلىرىڭىز سىزنى بېشىمىزغا ئېلىپ كۆتۈرىمىز.

بىر يىل ئىلگىرى ئىككىنچى ئاكامغا قارىتىپ ئېيتىلغان بۇ گەپلەرنى يەنە بىر قېتىم ئاڭلاپ شۇ تاپتا مېنى ئۆزىگە مەھكەم چاپلاپ تۇرغان ئانا يۈرىكىنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغلۇقىنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلدىم.

ـ ئوغلۇم، سىزگە نەسىھىتىم شۇ بولسۇن، ـ دېدىگىز يەنە مېنى سەل-پەل بوشىتىپ چىرايىمغا جىددىي ھالدا تىكىلىپ، ـ ھەرقانچە قىيىن ـ قىستاق-قا ئېلىنىسىڭىزمۇ ھەرگىز يالغان سۆزلىمەڭ. ئۆزۈڭگە ئوڭايلىق بولارمىكەن، دەپ باشقىلارنى چىشلەپ تارتماڭ...

ـ بولدى، ئەمدى كېپىڭىزنى توختىتىڭ! ـ سۆزىگىزنىڭ بېلىگە تەپتى «خىزمەت گۈرۈپپا» خادىمىسى.

لېكىن سىز ئۇنىڭغا پىسەنت قىلماي گېپىڭىزنى داۋاملاشتۇردىڭىز:

ـ بۇ كۈنلەرمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ. ئەمما باشقىلارغا قىلىنغان ياخشىلىقىمۇ، يامانلىقلارمۇ ئۇنتۇلمايدۇ. كېيىن كىشىلەر سىزنى قارغىمايدىغان بولسۇن، بالام. بۇ گەپلىرىمنى قۇلىقىڭىزدا مەھكەم ساقلاڭ!

ئەمدى «ئىنقىلابچىلار» تاقەت قىلالمىدى ـ دە، مېنى دەرھال ئالدىغا سېلىپ ئېلىۋالدى. مەن ئاقلىنىپ، نامىم ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەندىن كېيىن سىزنى شەھەرگە يېنىمىزغا ئەكىلىۋالدۇق. ئاھ، قانداق ياخشى چاغلار ئىدى ئۇ! راست، تۇرمۇشىمىزنى بايلىقى دېگىلى بولمايتتى، مەنمۇ، ئايالىممۇ «سەپەق توقۇزىنىچى» لارغا مەنسۇپ بولغىنىمىز ئۈچۈن، سىياسىي جەھەتتىمۇ يەنە پات ـ پات يەكلىنىشكە ئۇچراپ تۇراتتۇق. بىراق چۈشلۈكى ۋە كەچقۇرۇنلۇقى ھەممىمىز ئۆيىمىزگە جەم بولۇپ، بىر داستىخان ئەتراپىدا ئولتۇرغان چېغىمىزدا بىزدە غەم ـ ئەندىشە، قايغۇ ـ ھەسرەت دېگەندىن ئەسەرمۇ قالمايتتى. ئۇچ ئەۋلادنىڭ باغرىغا ئېلىپ تۇرغان بۇ كىچىككىنە ئائىلە ھەقىقىي بەختلىك، سەمىمىيلىك، خاتىرجەملىك ۋە ئىززەت-ھۆرمەتنىڭ مۇقەددەس قەسىرىگە ئايلىنىپ قالغان 70 ياشقا تاقاپ قالغان بولسىڭىزمۇ ناھايىتى تېتىك ئىدىڭىز، چېچىڭىزغا ئاندا ـ ساندا ئاق تالغان ئاقلارنى ئاز ۋاقىت ئىچىدە بىرەر بۇ بىر ساناپ تۇگەتكىلى بولاتتى. ئۇچ كىلو-مېتر نېرىدىكى شەھەرگە پىيادە بىمالال كېزىپ چىقالايتتىڭىز.

ـ شەنبە چۈشتىن كېيىن ياكى يەكشەنبە كۈنلىرى يېزىدىكى تۇغقانلىرىمىزنى يەزىدە بىر ـ ئىككىدىن، يەزىدە ھەممىنى يىغىلىپ بىزنى يوقلاپ كېلەتتى. ھەۋەس داق كۈنلىرى ئۆيىمىزدە گويا باپرام

بولاتتى. سىز بۇلەكچە شادلىنىپ تېخىمۇ تېتىكلىشىپ كېتەتتىڭىز. ئايالىم بىلەن ئەڭ مەززىلىك غىزالارنى ئېتىش ھەققىدە مەسلىھەتلىشەتتىڭىز. ماددىي تۇرمۇشىمىز قەدىر ـ ئەھۋال ئۆتۈۋاتقان كۈنلەر بولسىمۇ، ھۆندىق چاغلاردا ئايالىم جەمەتىمىزنىڭ تەۋرۈكى بولغان سىز بۇزرۇكۋارنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلىش ئۈچۈن نورمىلىق تەمىنلىنىدىغان جىمىكى ئاق ئۇن، گۈرۈچ ۋە گۆش ـ مايلىرىنى توللۇق سېرىپ قىلىۋېتىشتىنىمۇ ئايانمايتتى، غىزا ۋاقتىدا سىزنى داستىخانىنىڭ تۆرىگە ئولتۇرغۇزاتتۇق. ئۆزىڭىز ئانچە كۆپ بىر نەرسە يېمەيتتىڭىز، ئەمما ئوغۇللىرىڭىز، كېلىنلىرىڭىز ۋە نەۋرىلىرىڭىز بىر داستىخان ئەتراپىغا جەم بولغانلىقىدىن چەكسىز سۆيۈنۈپ، ھېلىنى ئۇنى، ھېلى بۇنى كۆپرەك يېيىشكە زورلايتتىڭىز. بىز يېزىغا ـ ئاكىلىرىمىزنىڭ ئۆيىگە بارغان چېغىمىزدىمۇ خۇددى شۇنداق بولاتتى. داستىخان ئەتراپىدا ئۆزىگە خاس قانداشلىق غەمخورلۇقى، جەمەتىنىڭ كۆيۈنچانلىقى جۇش ئۇرۇپ ھەممىمىزگە ئىپادىلەش تەس بولغان بىر خىل ئىناق لىق ۋە بەختىيارلىق تۇيغۇسى بەخش ئېتەتتى! قاچا ـ قۇچىلار يىغىلىپ دۇنيا قىلىۋاتقان چېغىمىزدا سىز قوللىرىڭىزنى ئۇزاققىچە چۈشۈرمەي ئاللىنىمىلەرنى پىچىرلايتتىڭىز، ئاندىن ئاۋازىڭىزنى قويۇپ بېرىپ: ـ ئۇلۇغ خۇدا، ئوغۇللىرىمىنىڭ، كېلىنلىرىمنىڭ ئىككىلا ئالەمدە يۈزىنى يورۇق، يولنى كەڭ، مەرتىۋىسىنى ئېگىز قىلغايسەن! ئۇلارغا ھەمىشە خۇشاللىق ھەمراھ بولغاي!ـ دەپ تىلەيتتىڭىز.

ئىلگىرىكى ۋاقىتلاردا قېيىن ئانا ۋە كېلىنلەر ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەتتە كۆپىنچە قېيىن ئانىلار ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلەيتتى. كېلىنلەر ئۇۋالچىلىقتا ئۆچرايتتى. ئەمما ھازىر ئەھۋالدا ئۆزگىرىش بولدى. ئەمدى كۆپ ھاللاردا كېلىنلەر ئۈستۈنلۈك قازىنىپ قېيىن ئانىلار ئازار يەپ قالمىغان بولۇشتى. ئوغۇللارنىمۇ بەزىلىرى بىلىپ تۇرۇپ، بەزىلىرى ئامال سىز ھالدا ئايالىلىرى بىلەن بىر سەپتە تۇرمىغان بولۇۋېلىشتى. ئانىلارنىڭ ئوغۇللىرى بىلەن بىر ئائىلىدە ياشاۋاتقانلىرى ئىچىدە «ئارتۇقچە يۈكلەر»، باشقا ـ باشقا يەردە ياشاۋاتقانلىرى ئىچىدە. «ئۇنىتۇلۇپ قېلىنىۋاتقانلار ياكى ناھايىتى كەمدىن كەم ئەسكە ئېلىنمىغانلار» بارغانسېرى كۆپەيمەكتە.

ئانا، سىز ۋە كېلىنلىرىڭىز بۇ جەھەتتە تەلەيلىك چىقتىڭلار. سىز ئۇلارنى ئۆز قىزلىرىڭىزغا ئوخشاش ئاسرىدىڭىز، ئىززەت قىلدىڭىز. ئۇلارمۇ سىزگە ئۆز ئانىسىغا ئوخشاش كۆيۈنىدى، جان دىلى بىلەن خىزمەتكىزنى قىلدى. ھەتتا نەۋرە كېلىنلىرىڭىزمۇ سىزنىڭ كۆپ رەڭ دۇنايىڭىزنى ئېلىۋېلىشقا تىرىشتى.

شۇ تاپتا ھۆندىق بىر ئىش ئېسىمگە كېلىپ قالدى، بىر كۈنى كەچىك ئاكامنىڭ ئايالى شەھەرگە ـ بىزنىڭ ئۆيگە كېلىپ، سىزگە ئېسىلغىنىچە يىغلاپ كەتتى. بىز ئۇنىڭ سول مەڭزىنىڭ كۆكىرىپ ۋە ئىششىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ نېمە ۋەقە سادىر بولغانلىقىنى پەملىدۇق. سىز ۋە ئايالىم ئۇنى بىر ھۆنچە بەزلىگىنىڭلاردىن كېيىن، ئۇ ئاستا ـ ئاستا ئۆزىگە كەلدى ـ دە، ئېسەدەپ تۇرۇپ يۈز بەرگەن ئەھۋالنى ئېيتىپ بەردى: ئاكام

ئۇنى ئۇرۇپتۇ، ئەپسۇسكى، بۇ ماجىراغا سەۋەب بولغىنى ئەرزىمەس بىر ئىش ئىكەن.

— بالام قوپۇڭ، شەيتانچاقبىگىز① نى مىنىپ ئۇ ھارامزادىنى تېپىپ كېلىڭ! — دەپ بۇيرۇدىڭىز ماڭا ۋە مەن ئىشىكتىن چىقىۋاتقاندا يەنە مۇنۇ گەپنى قوشۇپ قويدىڭىز، — زۆرۈر ئىشلىرى بولمىسا چوڭ ئاكىلىرىڭىزنى كەلسۇن! ئاكىلىرىمنى چاقىرىپ كەلگەن چېغىمدا كەچلىك تاماق تەييار بولۇپ قالغانكەن، سىز چوڭ ئاكىلىرىم بىلەن قىسقىچە سالاملاشتىڭىز، كېچىك ئاكامنىڭ چىرايىغا قارىپىمۇ قويمىدىڭىز. لېكىن تاماق يېيىلىپ داستىخان يىغىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا قاتتىق كايىپ كەتتىڭىز.

— ھەي ھارامزادە، ئېيتقىنا، مۇشۇ ئاجىز بېچارىنى ئۇرۇشقا يۆرىكىڭ قانداق چىدىدى؟ — دەپ ئارقا - ئارقىدىن سوئال قويدىڭىز ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن تىكىلىپ، — مۇشۇ بېچارە تۇغۇپ ئۆستۈرگەن، بەش بالاڭدىنمۇ نومۇس قىلمىدىڭمۇ؟ مەن سېنى مۇشۇنداق باغرى تاش لۇكچەك بولار دەپ ئويلىمىغانىدىم؟

ئاكام خېلىغىچە گەپ قىلالماي يەرگە قارىغىنىچە ئۆپكىدەك ئېسىلىپ ئولتۇرىدى، ئاندىن كېيىن تونۇپ توۋا قىلىدى. باشقىلىرىمىز سىزگە تەسەللى بەردۇق. شۇندىن كېيىن سىز سەل پەسكارىغا چۈشۈپ، بىز ئاكا - ئۇكىلارغا نەسىھەت قىلدىڭىز:

— بالىلىرىم، خۇدايىم سىلەرگە ئۆمۈرلۈك ھەمراھ بولسۇن دەپ قوشقان ھالال چۆپتۇكلارغا دىل ئازار بەرگۈچى بولمىغايلار. سىلەرنى مەن قانداق ئەتىۋارلاپ باققان بولساق، كېلىنلىرىمنىمۇ ئاتا - ئانىسى شۇنداق بېقىپ ئۆستۈرگەن، قايسى ئاتا - ئانا ئۆز قىزلىرىنى يات بىرسىگە تىل - دەشنام ئاڭلىسۇن، تاياق - دۇمبا يېسۇن دەپ بېرىدۇ؟ بىچارە كېلىنلىرىم كۈن بويى ئېتىزلىقتا ئەمگەك قىلىپ، بالا ئوقۇتۇپ، يەنە نېنىكلارنى ياقىدۇ، غەزەپكە لارنى ئېتىدۇ، كىرلەرنى يۇيىدۇ، بالاكىلارنى تۇغۇپ قاتارغا قوشىدۇ. بۇ ئىشلار ئوڭايمۇ! ئۇلارمۇ بەدىنى گۆش بىلەن سۆڭەكتىن پۈتكەن ئادەم زاتىغۇ! سىلەر بولساڭلار تەييارغا ئىنگە بولىسىلەر. نېمىشقا ئۇلارغا ئېچىڭلار ئاغرىمايدۇ سەلەرنىڭ! بالىلىرىم، بۇندىن كېيىن ھۇنداق باغرى تاشلىق قىلغىنىڭلارنى ھەم ئاڭلىماي، ھەم كۆرمەي. يەنە قايسىڭلار شۇنداق قىلساڭلار ئىككىلا ئالەمدە رازى بولمايمەن. ئۇقتۇڭلارمۇ؟!

ھەممىمىز بەس - بەستە ۋەدە بەردۇق. ۋە كېيىنمۇ ۋەدىمىزگە ئەمەل قىلدۇق.

ئانا، سىزنىڭ كۆيۈمچانلىقىڭىز ئۆز جەمەتىڭىزدىكىلەر بىلەنلا چەكلەنگەن ئەمەس. سىز مەيلى شەھەردە، مەيلى يېزىدا تۇرغاندا بولسۇن، قولۇم - قوشنىلار بىلەن ناھايىتى ئىناق ئۆتەتتىڭىز، بىزنىمۇ شۇنداق قىلىشقا دەۋەت قىلاتتىڭىز. ھەر قېتىملىق تاماق ۋاقتىدا ئىككى يان قوشنىمىزغا بىر چىنىدىن غىزا چىقارماي داستىخانغا ئولتۇرمايتتىڭىز، ئۇلارمۇ بىزگە تاماق كىرگۈزمەي قويمايتتى. قولۇم - قوشنىلار ئارىسىدىكى ھەر قانداق جېدەل - ماجىرا، ئازارلىشىشلار سىز

① شەيتانچاق — ۋېلىسىپىت. (ئابدۇر).

ئارىلاشقان ھامان بېسىقىپ قالاتتى، يۇرتتا كىم ئاغرىپ، كىم ۋاپات بولسا، ئۇلارنىڭ ئۆيلىرى ھەرقانچە يىراق بولسىمۇ بارماي قالمايتتىكىز. يېزىدا تۇرۇۋاتقان چېغىڭىزدا بىز سىزنى يوقلاپ ئېلىپ بارغان قەنت - گېزەك، تاتلىق تۇرۇملەرنى مەھەللىدىكىلەرگە بىر تال، يېرىم تالدىن بولسىمۇ تارقىتاتتىكىز.

ــ تەڭ يېگەن تەڭگە سىڭەر بالىلىرىم،ــ دەيتتىكىز بىزگە. بۇ ئادەتلىرىڭىز تاكى ۋاپات بولغانغا قەدەر داۋاملىشىپتۇ. ئاكىلىرىمنىڭ ئېيتىشچە، شەھەردىكى جىيەنلىرىم سىزنى قۇۋۇۋەتلىكرەك غېرىبانىسىۋېن دەپ كۆش، كاۋاپ، ھەسەل دېگەنلەرنى پات - پات ئېلىپ باراتتىكەن، سىز ئۇ نەرسىلەردىن جەمەتىمىزدىكى چوڭ كىچىك ھەممەيلەنگە، قولۇم - قوشنىلارغا ئېغىز تەگكۈزمەي قالمايدىكەنسىز، تۇغقانلار:

ــ ئانا، سىز ياشىنىپ قالدىڭىز ھەم كېسەلچان، بۇ نەرسىلەرنى ئۆزىڭىز يېيىڭىز بولاتتى،ــ دېيىشسە، سىز:

ــ ئۆگىنىپ قاپتىمەن بالىلىرىم، يالغۇز يېيىشكە كۆڭلۈم ئۇنىمايدۇ،ــ دەيدىكەنسىز.

ئانا، سىز ئوقۇغۇچىلارغىمۇ بەك كۆيۈنەتتىڭىز. مەكتەپتە بىر مەزگىل تەرتىپ ئىنتىزام قاتتىق چىڭىتىلىپ، ھەر ھەپتىدە خۇلاسىلەپ تەقدىرلەش ۋە تەنقىدلەش تۇرۇمى يولغا قويۇلدى. مەن سىنىپ ھۆددىرى ئىدىم، سىنىپىمىزدا شەھەرلىك بالىلار كۆپىرەك بولۇپ، يەھۈدە شوخلۇق قىلىدىغان، دەرسىلەرگە كېچىكىدىغان، قاتناشمايدىغان ئېشىلار ھەمىشە يوق بېرىپ تۇراتتى. شۇڭا ھەر قېتىملىق خۇلاسىلەشتە «قارا بايراق» بىزگە مەنسۇپ بولۇپ قالاتتى. مەن ناھايىتى زور تىرىشچانلىق كۆرسەتكەن بولسامۇ، سەۋەنلىكلەرنى تامام تۈگىتەلمىدىم. راست، ئوقۇغۇچىلىرىمنىڭ دەرس ئۆزلەشتۈرۈش نىسبىتى ئالدىنقى قاتارىدا تۇراتتى. لېكىن ھېلىقىدەك ئېشىلار تۈپەيلىدىن «قالاق» دېگەن ئاتاقتىن قۇتۇلالمىدۇق. سىنىپنىڭ ئىلغارلىق - قالاقلىقىنى باھالاشتىكى بۇ خىل شەكىلۋازلىق ئىدىيەمدىن ئۆتىمىسىمۇ، ئۇنى قوبۇل قىلماسلىققا ئامالسىز ئىدىم، جەمئىي بولاتتىمۇ، بويسۇناتتىم. بىر شەنبە كۈنى ئاۋۇال سىنىپ ھەيئەتلىرى، ئاندىن ھەممە ئوقۇغۇچىلار بىلەن يىغىن ئېچىپ، ئالدىمىزدىكى ھەپتىدە «ئىلغار» دېگەن نامغا ئېرىشىشكە قەتئىي نىيەت باغلىدۇق، تەدبىرلەرنى يەنمۇ كۈچەيتتۇق. شۇ ھەپتىسى سىنىپ ماڭا بۆلەكچىلا ياخشىلىنىپ كەتكەندەك تۇيۇلدى. ئىنسان بالىسى تەمەدىن تامامەن خالى بولالمايدىكەن، ھەپتە ئاخىرلاشقانسېرى مەنمۇ: «بۇ نۆۋەت چوقۇم تەقدىرلىنىدىغان بولدۇق» دەپ ئۆزۈمنى خۇشال قىلىپ يۈردۈم. بىراق، خۇلاسە يىغىنىدا يەنە تەنقىد ئاڭلىدىم، «قارا بايراق» يەنىلا ئورنىدىن قوزغالمىدى. مەلۇم بولۇشىچە، ھەپتىنىڭ 6-كۈنى شەھەرلىك بىر ئوقۇغۇچى 5 - سائەتلىك دەرسكە 10 مىنۇت كېچىكىپ قاپتۇ. بۇ قېتىم ئۆزۈمنى زادى باسالمىدىم. مەجلىس ئارىلىقىدا غىپپىدە سىرتقا چىقىپ ھېلىقى ئوقۇغۇچىنى تاپتىم - دە، مەن يىغىندىن قايتقۇچە ئۆيىگە قايتىپ كەتمەي سىنىپتا مېنى ساقلاپ نۇرۇشىنى بۇيرۇدۇم. يىغىندىن كېيىن سىنىپقا بارسام، بۇ ئوقۇغۇچى گۇناھكارلارچە

شۇمشيىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇنى كۆردۈمۇ، ئۆزىنى ئاقلاشقا ئازراقمۇ پۇرسەت بەرمەي تالاپ كەتتىم. 15 - 16 ياشلارغا كىرەپ قالغان بۇ يىگىت ئۇنسىز ياش تۆكۈشكە باشلىدى. شۇندىمۇ ئەيىبلەشتىن توختىتمىدىم. بىر چاغدا ئىشىك تاراققىدە قىلىپ ئېچىلدى. ئاچچىقىم بىلەن بۇرۇلۇپ قارىشىمغا سىزنىڭ غەزەپلەنگەن چىرايىڭىزغا دۇچ كەلدىم.

— بالام، قاچاندىن بېرى مۇنداق زالىملىشىپ كەتتىڭىز؟— دەپ سورىدىڭىز ماڭا مىختەك تىكىلىپ ۋە جاۋاب كۈتمەيلا سۆزىڭىزنى داۋاملاشتۇردىڭىز،— بايا تېنىياقىي ئاڭلاپ تۇرسام، ئۆتمۈشتىكى ئەمەلدار - بەگلەردىنمۇ قاتتىق دەشنەم بەردىڭىز بۇ بالىغا.

— ئانا، بۇ ئىشقا ئارىلاشماڭ!— دەپ گېپىڭىزنى بۆلدۈم مەن ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم سىزگە شۇنداق تەلەپپۇزدا گەپ قىلىپ.

— نېمىشقا ئارىلاشمىغۇدەكمەن؟— دېدىڭىز ماڭا تېخىمۇ قاتتىق تىكىلىپ،— مېنىڭ زالىم بالام بۇزەك قىلىۋاتقان بىر بىچارىنى مەن قوغدىمىسام، كىم قوغدايدۇ؟

— لېكىن مەن مۇشۇ بالا تۇپەيلىدىن يەنە تەنقىد ئاڭلىدىم. شۇڭا ھازىر بۇ ھارامزادىنى...

— تىلىڭىزنى تارتىڭ!— سىز غەزەپ بىلەن سۆزۈمنى بۆلۈۋەتتىڭىز،— ئالدىڭىزدا تىترەپ تۇرغان بۇ بىچارىنىڭ تىل تەگكۈزمەك! ئۇنىڭ كۆز ياشلىرىنى كۆرمىدىڭىزمۇ؟ نېمانچە باغرى تاشلىق قىلىسىز؟

سىز ئۆمرىڭىزدە ماڭا ھېچقاچان مۇنداق چېچىلەپ باقمىغاندىڭىز، شۇڭا ئۇجۇقۇپ كەتتىم. ھېلىقىنى بالا بىردىنلا ئۇن سېلىپ يىغلاپ كەتتى. سىز ماڭا تازا بىر ئالىيىۋېتىپ، ئۇنىڭ يېنىغا بارىدىڭىز - دە، لىچىكىڭىزنىڭ ئۇچى بىلەن كۆز ياشلىرىنى سۈرتكەچ. تەسەللى بەردىڭىز. بالا بىرھازادىن كېيىن ئېسەدەپ تۇرۇپ:

— دادام دوختۇرخانىدا يېتىپ قالغان، چۈشلۈك دەم ئېلىش ۋاقتىدا ئۇنىڭغا تاماق ئاپىرىمەن دەپ... — دېدى.

سىز ماڭا شۇنداق زەردە بىلەن قارىدىڭىزكى، مەن ئۇچۇن ئاسمان يېرىق، يەر قاتتىق بولدى.

جېنىم ئانا، شۇ تاپتا مۇشۇ ئىشلارنى ئەسلەۋېتىپ، يەنە كۆز ياشلىرىمنى توختىتالمايا قالدىم. سىز راستىنلا بىر مېھرىبانلىق پەرىشتىسى ئىكەنسىز. سىزدەك پەرىشتىلەر مەڭگۈ ئۆلمەيدۇ ھايات ياشىسا، بۇ ئالەم قانداق بەختىيار بولۇپ كېتەر ئىدى - ھە!

شۇ تاپتا بىر دانىشمەنىنىڭ مۇنۇ بىر سۆزى ئېسىمگە كېلىپ قالدى. ئۇ بىر ئادەمنىڭ ئۆمرىنى سايىغا ئوخشىتىپ: «بىزمۇ شۇنداقلا بىر سايە خالاس، ئاشۇ سايىگە ئوخشاش دېپ، لا قىلىمىز - دە، غايىب بولىمىز» دەپتىكەن، ئېھتىمال، ئۇ بۇ يەردە ئىنسان ئۆمرىنىڭ تونىمۇ قىسقا بولىدىغانلىقىنى نەزەردە تۇتتىمىكىن دەپ ئويلايمەن. ئىنسانىنىڭ شۇ قىسقا ئۆمرى ئىچىدە قىلغان - ئەتكەن ياخشى-يامان ئىشلىرى بويىچە ئېيتقاندا، ئۇنداق دېگىلى بولمىسا كېرەك. چۈنكى، سايە دېگەن ئۆچكەندىن كېيىن ھېچقانداق ئىز قالدۇرمايدىغان نەرسە. قەدىرداننىم ئانا، سىز بىز پەرزەنتلەر ئۈچۈن

هەرگىزدۇ لىپ قىلىپ ئۆچكەن سايە ئەمەس! بىزنىڭ قانداق ئادەم بولۇشىمىز ئۆچۈن سىز قالىدۇرۇپ كەتكەن ئۆرنەكنى لەر بەك تولا. مەنىڭ بۇگۈن ئەسلىگەنلىرىم بىر نەچچە تادىچلا، خالاس!

ئانا، هايات ۋاقتىگىزدا: «سىلەرگە قىلىدىغان ئاخىرقى ئىلتىماسىم، قازا قىلغىنىمدىن كېيىن مېيىتىمنى هەممە قائىدە - يوسۇنلارغا مۇۋاپىق ئۇزىتىڭلار، بىرەرسىمۇ قېلىپ قالمىسۇن» دېگەن گەپنى كۆپ تەكرارلايتتىگىز. هازىر سىزگە شۇ توغرىلىق سۆزلەپ بەرمەكچىمەن:

ئاكىلىرىمنىڭ ئېيتىشچە، مېيىتىڭىز ئۇزىتىلىشتىن ئىلگىرى ئىككى - ئۈچ سائەت هەلقە قىلىنىپتۇ، يىغلىغان ئادەملەر هويلىمىزغا سىغماي كوچىدىمۇ سەپ بولۇپ ئولتۇرۇشۇپتۇ. شەهەردىن كەلگەن ئادەملەرنىڭ ماشىنىلىرى مەهەللىمىزگە سىغماي قاپتۇ. جىنازىڭىزنى تالىشىپ كۆتۈرۈشكەن ئادەملەرنىڭ هەددى - هېسابى يوق ئىكەن. قەبرىڭىز ئالدىدا يۇرىمىزدىكى ئەڭ ئابرويلۇق مولىلام ئۇزاق قىچە تەپسىر ئېيتىپتۇ، سىزنىڭ پەزىلەتلىرىڭىزنى بىرەر بايان قىلىپتۇ. هېچكىمنىڭ سىزدە قەرزى ياكى دەۋا - دەستۇرى يوق ئىكەن. قەبرىڭىز ئالدىغا چېدىر تىكىلىپ 10 نەچچە ئۆسمۈرنىڭ قۇرئان ئوقۇۋاتقانلىقىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. بۇ ئىش ئۇچ كېچە - كۈندۈز داۋاملىشىپ تۆتىنچى كۈنى ئاندىن توختىتىلدى. ئۇچ، يەتتە، يىگىرمە ۋە قىرىق نەزىرلىرىڭىز تولۇق بېرىلدى.

يەنە بىر ئىشنىمۇ ئېيتىپ ئۆتەي، بۇنى ئاڭلىسا روهىڭىز تېخىمۇ خۇشال بولىدۇ.

سىز دەپنە قىلىنىغان كۈنىڭىز ئۆتەر كەچىسى يېزىمىزدىكى يۈزلىگەن ئايال - لار هويلىمىزغا جەم بولۇپ تۈنەك قىلىشتى. شۇ ئاخشىمى بىز ئاكا - ئۇكىلار يانىدىكى چوڭ ئاكامنىڭ ئۆيىدە سىزنى ئەسلىشىپ ئولتۇرغانىدۇق. بىر چاغدا، ئايالىنىڭ چوڭ ئۆي تەرەپتىن بىر هۆكۈمەت① ئوقۇۋاتقان زىل ئاۋازى ئاڭلاندى. مەن باشتا: «بىرەر بۇۋىمنىڭ قىزغىنلىقى قوزغىلىپ قالغان بولسا كېرەك» دەپ ئويلاپتىمەن، لېكىن ئاردىدىن ئۇزاق ئۆتمەي بايىقى يېگانە ئاۋاز - غا بىر توپ ئايالنىڭ تەكشى هالدىكى: «هـا - هۇم» دېگەن ئاۋازى قوشۇلۇپ ئىختىيارسىز دىققىتىمنى تارتتى.

— ئايالار مەرهۇم ئانامنىڭ روهىغا ئاتاپ هەلقە قىلىۋاتىدۇ، — دەپ جاۋاب بەردى چوڭ ئاكام بۇ هەقتىكى سوئالىمغا، — ئۇلار بۇ ئىشنى تاڭ ئاتقۇچە داۋاملاشتۇرىدۇ. بۇ گەپنى ئاڭلاپ هەيران بولدۇم. بىزنىڭ بۇ يۇرتتا ئەزەلدىن مۇنداق بىر ئادەت بار ئىدى: يۇرتتا كىمنىڭ ۋاپات بولسا (مەيلى ئۇ ياشانغان بوۋاي، مومايي

① هۆكۈمەت - هېكمەت سۆزىنىڭ جانلىق تەلەپپۇز قىلىنىشى. بۇ يەردە ئاممىۋى دىنىي پائالىيەتلەردە هاپىزلار تەرىپىدىن ئاھاڭنا سېلىنىپ ئوقۇلىدىغان تەسەۋۋۇپ مەزمۇنىدىكى شېئىرلار نەزەردە تۇتۇلىدۇ.

ياكى تېخى چىقمىغان بوۋاق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر)، ئۇنىڭ نامىزى چۈشۈرۈلۈشتىن ئىلگىرى جامائەت مەسىت چىقىقان ئۆيگە جەم بولۇپ، بىرەر ھاپىز-نىڭ باشلامچىلىقىدا مەلۇم ۋاقىت ھەلقە قىلىپ، جەرە سالاتتى. بۇ خىل پائالىيەتكە ئىشتىراك قىلغۇچىلار سانىنىڭ ئاز-كۆپلۈكىنى ۋە ئۇنىڭ قانچىلىك ۋاقىت داۋاملاشقانلىقىغا مەرھۇمنىڭ ئەل - يۇرت ئىچىدىكى ئابرويىغا مۇناسىۋەتلىك بولاتتى. بۇ ھېچقانداق مەجبۇرىيەت ياكى ماددىي مەنپەئەت تۈسىنى ئالمىغان ئىخ-تىيارىي ئاممىۋى پائالىيەت بولغاچقا جاما-ئەتنىڭ ھەقىقىي ھۆرمىتىگە سازاۋەر بول-غان كىشىلەرنىڭ ھەلقىسىگە ناھايىتى كۆپ كىشىلەر قاتناشاتتى ۋە خېلى ئۇزاق داۋاملىشاتتى. لېكىن ئۇنداق پائالىيەت بىلەن ئايالارنىڭمۇ مۇناداق پائالىيەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلىقىنى، يەنە كېلىپ ئۇنى پۈتۈن بىر كېچە ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى ھەم كۆرمىگەن، ھەم ئاڭلىمىغانىكەنمەن.

— بۇ ئادەت بۇرۇنمۇ بارمىدى؟— ئىختىيارسىز قىزىقىپ سورىدىم.

— بار ئىدى، لېكىن ھازىرقىدەك ئەمەس، ئۇرۇغ - تۇغقان، قولۇم - قوشنا ئايالار بىلەنلا ئېلىپ بېرىلاتتى. ھازىر ياشقا مەھەللىلەردىن، ھەتتا خېلى يىراق جايلاردىنمۇ كېلىدىغان بولۇشتى. ھېلى بالىلارنىڭ ئانىسىدىن ئاڭلىسام، بۇگۈن بۇ يەرگە يىغىلغانلار ئىچىدە قوشنا يېزى-لىق ئايالارمۇ بارمىش.

— مەن بىر پەس خىيالغا چۆكتۈم: بۇ ئىش قارىماققا نۇقۇل دىنىي پائالىيەتتەك كۆرۈنىدۇ، ئاڭلىشىمچە، ئەرەبىستان ۋە پاكىستان تەرەپلەردە مۇنداق ئىش يوقمىش. بۇنىڭدىن قارىغاندا ئۇلى بىر خىل دىنىي مەزھەپنىڭ مەسئۇلى بولسا كېرەك، دەپ ئويلاش مۇمكىن. بىراق بىزنىڭ يۇرتلۇقلار بىلەن ئوخشاش مەزھەپكە تەئەللۇق بولغان بەزى جايلاردا مۇنداق ئادەت يوق ئىكەن. بۇ نۇقتىدىن قارىغاندا، ئۇ مەزھەپكىمۇ تەۋە بولماي، بەلكى مەھەللىۋى خاراكتېرگە مەنسۇپ بولۇپ قالىدۇ. مەيلى نېمىلا بولمىسۇن، ئۇنىڭدا مۇئەييەنلەشتۈرۈشكە تېگىشلىك مۇنداق بىر نۇقتا بار: كىمكى تىرىكلىكىدە ياخشى ئىشلارنى كۆپ قىلىپ، ئەل - يۇرتىنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولسا، ئۆلۈمىمۇ شۇنچە قەدىر - قىممەت تاپىدۇ! ھازىر شەھەرلەردىمۇ بەزى داڭلىق ئەربابلارنىڭ ئۆلۈمى ئۇچۇن داغدۇغىلىق تەزىيە يىغىنلىرى ئېچىلىدىغۇ، بىر خىل سىياسىي پائالىيەتتەك كۆرۈنگەن مۇنداق يىغىنلار ئەمەلىيەتتە: مەرھۇمنىڭ ھۆكۈمەت ۋە جەمئىيەت ئالدىدىكى ئىززەت - ھۆرمىتىنىڭ يەنە بىر قېتىم نامايان قىلىنىشى. يېزىلاردىكى ئاددىي ئادەملەر ئۇچۇن ئۆتكۈزۈلگەن بۇ خىل پائالىيەتلەر دىنىي شەكىل ئالغان بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئەل - يۇرتنىڭ مەرھۇمغا بولغان ئىخلاسمەنلىك چوڭقۇر ئىپادىسى سۈپىتىدە ئوخشاشلا قەدىرلىكتۇر! بۇ خۇددى «ھەممە-نىڭ يۈزى كەبىگە قارىغان. كەبىنى

ئېلىۋەتسە مەلۇم بولىدىكى، ئىنسانلار بىر-بىرسىنىڭ قەلبىگە سېغىنىدۇ. بىرىنىڭ قەلبى باشقىسى ئۈچۈن سەجدىگاھ»① دېيىلگىنىگە ئوخشاش.

* *

يەنە قەبرىستانلىق. بىر چاغدا ئارقا تەرىپىمدىن خىرتىلدىغان، ئېسەدىگەن ئاۋازلار قۇلىقىمغا كىردى. ئىختىيارسىز ئارقامغا بۇرۇلۇپ قارىدىم. 40 — 50 تەك ئادەم ئارقامدا رەتسىز تىزىلىپ تۇرۇپتۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاپئاق ساقاللىق بوۋايلارمۇ، بۇرۇتسى ئەمدىلا خەت تارتقان يىگىتلەرمۇ بار، ھەممىسىنىڭ چىرايى قايغۇلۇق، كۆزلىرىدە ياش.

بۇگۈن پەيشەنبە كۈنى ئىدى. كىشىلەرنىڭ بۇ كۈنى بامدات نامىزىدىن كېيىن قەبرە يوقلايدىغانلىقى ئېسىمگە كەلدى. ئېھتىمال، بۇ ئادەملەر ئۆزلىرى كۆزلەپ چىققان قەبرىلەرنى ئارىلاپ بولۇپ، ھۇشۇ يەرگە كېلىشكەن بولسا كېرەك. مەرھۇم ئانامنىڭ قەبرىسىگە دۇئا قىلىشقا كېلىشتىمىكىن ياكى مەن بەك ئۇزاق ئولتۇرۇپ كەتكەچكە ماڭا تەسەللى بېرىش ئۈچۈن كەلگەنمىدۇ؟ مەن تېخى سوئالىمغا جاۋاب تاپماي تۇرۇپلا ئۇلار ئارقا-ئارقىدىن يۇمشاق توپا ئۇستىگە تىز چۆكۈشتى. ئاندىن ئەڭ مويسىپىت بىرەيلەننىڭ ئىشارىسى بىلەن بىر ياش يىگىت گېلىنى قىرىپ قويۇپ «تاباردەك»② نى باشلىدى. ئەمدى بايىقى سوئالىمغا جاۋاب تاپتىم: بۇ كىشىلەرمۇ بۇ يەرگە مەرھۇم ئانام ئۈچۈن كېلىشكەنمىكەن!

جەمجىست قەبرىستانلىق ئاسمىنىدا قارىيىنىڭ مۇڭلۇق ۋە رېتىملىق ئاۋازى ئۇزۇلۈكسىز ياڭراپ، بىز تەرىكلەرنىڭ مەرھۇملارغا بولغان سېغىنىشىمىز ۋە قايغۇ-مىزنى ئۇلارنىڭ سىلىمادا پەرۋاز قىلىپ يۇرگەن روھلىرىنىڭ يېنىغا ئېلىپ كەتتى. مەن ئۇنىڭغا قۇلاق سالغاچ، ئانامنىڭ جىسمانى ئۆزۈك باغرىغا ئېلىپ تۇرغان بىر دۆۋە تۇپراقنى سۈكۈت ئىچىدە قاراپ ئولتۇرۇپ مەشھۇر مۇتەپەككۇر ئابدۇل ھەسەن ھەرەكانىنىڭ مۇنۇ سۆزلىرىنى ئەسلىدىم: «ئاھ، يەر ئۈستىدە يۇرگەن بەزى ئادەملەرنى بىز تېرىك ھېسابلايمىز، ئەسلىدە ئۇلار ئۆلۈك. يەر ئاستىدا ياتقان بەزى زاتلارنى بىز ئۆلۈك ھېسابلايمىز، ئەسلىدە ئۇلار تېرىك.»

1993 - يىل ئىيۇن، ئۈرۈمچى.

ھەسئۇل مۇھەررىر روزىمۇھەممەت جۈمە

---

① «جالالىددىن رۇمى» ناملىق كىتابتىن ئېلىندى.

② تاباردەك — قۇربانلىق قىلىنغان بىر خىل ھايۋان.

www.uyghurkitap.com

گادىلجان تۇنىياز

غايەت زور يۇلتۇزدۇر بۇگۈن يەر شارى

ئۆي

بار بولغاچقا دېرىزە،
ئوخشىمىغان ئۆيلەر قەبرىگە.

تونۇلاپ قالغان دەرەخزار ئارا،
خىلۋەت كەنت پۈركۈنۈپ قارغا،
ئاق توشقاندەك ياتاز جىمغىنا،
پاكار - پاكار قىزغىر ئىشكىلەر.
چۈشلىرىدە قىلار تەبەسسۇم،
ساقاللىرى ئاپئاق پورەكلەپ،
كىرىپ كەلگەن يات يولۇچىغا.
تام ئۈستىدە بەزى - بەزىدە،
ئاي نۇرىدىن چۆچۈپ ئويغانغان،
چوكا مۈزلار قالار يالتىراپ.
يىغلىغاندەك ھاۋشۇيدۇ ئىتلار،
لېكىن ماڭا ئەمەس يېقىملىق.
پەنجىرەمدە نەپىس تور توقۇپ،
بەزلىمەكچى بولار ئۆمۈچۈك.
بېرەلمەيدۇ لېكىن ئىللىقلىق،
ياشلىرىمنى سۈرتۈمەن پەقەت،
شېئىرىمنى قول ياغلىق قىلىپ.

مەن سەھرانىڭ غېرىب شائىرى،
غېرىب ئاي ھەم يۇلتۇزدىن باشقا،
تونۇمايدۇ ھېچكىممۇ مېنى.
خىيالىمغا سالغان كەپەمگە،
كەپ باقمىدى تىخى بىر ئادەم.
كەلمەسلىكى مۇمكىن ئەبەدىي،
(بەلكىم يالغۇز مېنىڭدۇ ئالەم).
خىيالىمنىڭ يىراق چېتىدىن،
شولا تارتىپ كۆتۈرۈلەر كۈن.
بەرىبىردۇر ئەتىمۇ يەنە،
بەرىبىردۇر كۈنلەر مەن ئۈچۈن.
مەن سەھرانىڭ غېرىب شائىرى.

چۈشكە قايتىش

تاڭ يېپلىرىدا،
رۇجىكىڭنى ئۇلاپ قويۇپ
رۇجەكلىرىمگە،
پىچىرلىشايلى تاتلىق چۈشلەرنى.
سەن ئېيتىپ بەر چۈشۈڭنى ماڭا،
مەن ئېيتىپ بېرەي چۈشۈمنى ساڭا.
كىم بىلىدۇ ئىككىمىزنىڭ
ئەڭ ئاخىرقى ئوخشاش بىر چۈشى،
مەڭگۈلۈك بەختىنىڭ

باشلىنىشى بولامدۇ تېخى؟
يا ئازابلىق رېئاللىقنىڭ مۇقەددىمىسى؟
كېلىپ قالسا ئۇخلاۋاتقان چېغىمدا،
كىرپىكىمگە ئىلىنىدۇرۇپ قوي،
چوكۇلدىتىپ سۆيۈشلىرىڭنى.
قالدۇرۇپ كەت تامچە يېشىم ئۇستىدە،
گۈگۈمدىكى جىمجىت كۈتۈشنى.

* * *

سەن چۈشكەن چىنارىدا،
ئۈۋىلىسا مېنىڭ قۇشلىرىم.
مەن چۈشكەن گۈلزارىدا،
پورەكلىسە سېنىڭ گۈللىرىڭ.
بېغىڭدىكى سۆيۈملۈك ئالما،
بېرەلەرمۇ كەچكۈزدە ماڭا،
شاخ - شېخىدا ساڭگىلاپ تۇرغان،
ئالما كەبى ئۇتلۇق يۈرەكنى.

* *

ئانام تىكىپ بەرگەن شاپاق دوپپامنى،
كالا باققان يەرلەردە يىتتۈرۈۋەتكەندەك.
ئاناڭ توقۇپ بەرگەن گۈل ياغلىقىڭنى،

ئۇت ئالغان ئېتىزدا ئۇنتۇلۇپ كەتكەندەك.
ئۇنتالمىسام مۇمكىن قانچە ۋەت،
بىرلا قېتىم كۆرگەن شۇ چۈشنى؟!

* *

بۇزۇلسىمۇ چۈشىمىز بىزنىڭ،
دۇنيا يەنە قالار قىز پېتى.
سىغدۇرمىغاندەك
بىر ۋاقىتتا ئاي بىلەن كۈننى،
سىغدۇرمىسا بىزنى ئادەملەر
يۈر! قولۇڭنى بەر!
قايتىپ كېتەيلى گۈزەل چۈشلەرگە.

يالغۇزلۇق

خانەم سوغۇق تاملار بەك سوغۇق،
ئېھ قورقمەن يالغۇز قېلىشتىن.
كارىۋات سوغۇق يۈرىكىم سوغۇق،
قورقمەن جىم خىيال سۈرۈشتىن.

دېرىزەمنى ئېچىپ قويىمەن،
توڭلاپ كەتتىم كىرسۇن دەپ باھارە
ئەللەي ئەتكەن مېنى تەبىئەت،
ئۇخلاي بىغەم كۈلسۇن ئاپئاق قار...

غەزەللەر

1

تېتىدىم نەچچە زامان يېگانىلىقنىڭ تەمىنى،
مىڭ تۈزۈككەن يار ئۈچۈن يۇتماق رەقىبلەر زەھمىنى.
قورشىسا كۈن - تۈن دىلىڭنى شۇ غېرىپلىق لەشكىرى،
كىم قىلۇر تاقەت، يۇتۇپ يېڭىلمىقنىڭ دەردىنى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى يۇرتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئىنىسى

يار دېگەن ئامەت ئىكەن، دۆلەت ئىكەن. سۆلەت ئىكەن،
يەڭگىلى ئۆتكۈر قورال شۇم قىسمىتىڭنىڭ قەھرىنى.
چاقنىسۇن سۆيگۈ، ساداقەت كۆكىدە كۈندەك ئەبەد،
نۇر بېرىپ ئاسمان - زېمىنغا ياشنىتىپ بار شەيئىنى،
يۇرگىنىڭ ئۆلگەنگە تەڭ «يۇلغۇن» يېگانە غەم بېسىپ،
چىن ۋاپادار يار ئۇچۇن كەچكىن ساداقەت بەھرىنى.

2

ئاق چىراي، ئاپئاق چىرايلار مەستلىكىمنى كەلتۈرەر،
گۈل سىياق، گۈلدەك سىياقلار مەستلىكىمدىن يەشكۈزەر.
كۈن دېسەم ئاھۇ كۆزى بار، گۈل دېسەم ئاھۇ ھسال،
چاچسا ئىپار ھىدلىرىن، ئەقىلۇ ھوشۇمنى كەتكۈزەر.
بۇ گۈزەل باغ ئەركىسى رەڭدار كېپىنەكلەرمۇ يا،
جانىمنى رەققاسسىمان شادلىق كۆلىگە چۆككۈزەر.
خۇش تەبەسسۇم، خۇش سالام، خۇش پېئىللىك، خۇش كالام،
بەلنى يا چاقتەك ئېگىپ، باشىمنى كۆككە يەتكۈزەر.
مەنمۇ چۆلنىڭ زىننىتى دەپ بولما «يۇلغۇن» ناپىسەنت،
كىمگە بەرىدىڭ زوق - ھۇزۇر، بىلگىن «نومۇس ئەر ئۆلتۈرەر».

3

راھىتىنى كۆرمىدىم سۆيگۈ دېگەنىنىڭ دەپتىمەن،
بىر كۆيۈپ، مىڭ بىر ئۆلۈپ غەملەر يېگەنىنىڭ دەپتىمەن.
ئاھ ئۇرۇپ ھىجران چۆلىدە بىداۋا بىمار بولۇپ،
دەردىنى تارتتىم ۋىسالغا يەتمىگەنىنىڭ دەپتىمەن.
نە پەرى، نە ئادىمىنى ئىستىمەس ئاشىق ئۇچۇن،
كەچتە يوق ھىجران، جىممىسى ئەتمىگەنىنىڭ دەپتىمەن.
بولسا گەر ئىشقىم خۇسۇسىي، مىكرىدىن تاپقاي ۋىسال،
چۇنكى گۈل، بۇلبۇل سىياقى ساير قانىنىڭ دەپتىمەن.
بىلكى «يۇلغۇن» سۆيگۈسى — ھىجران چۆلىنى كۆكلىتىش،
ئۇنچە تېز چۆلنى كۆكەرتمەك ئالجىغانىنىڭ دەپتىمەن.

4

ئى گۈزەل يار ئالدىڭدا مەن «بىۋاپا» نى تاشلىماڭ،
سىزنى دەپ قان يىغلىغان قەلبى يارانى تاشلىماڭ.

باشتا سۆيگەنـدىم ساداقەت بىلدۇرۈپ مىنىڭ جان بىلەن،
روھىي ئىستەك توزىغان بەختى قارانى تاشلىماڭ.
مەن نېتەي، شۇ جان ئانام باغرىنى زەردار ئەيلىسەم،
ئۆزى تەڭلىك ئىلكىدە قەلبى ئازانى تاشلىماڭ.
ئۇندا سىز، مۇندا ئانام، ئۇندا ئۆيۈم، مۇندا ئۆزۈم،
جەملىمەككە بىر ئۆمۈر جانىي پىدانى تاشلىماڭ.
تىلىكىم: سۆيىمەڭ بۆلەكنى ۋە يانا كۆيمەڭ ماڭا،
ۋە تامام ئۇنتۇڭ، يەنە ئىككى ئارانى تاشلىماڭ.
كىم بىلەر، يىلتىز تىرەنلىك ياگۇناھ، ياكى ساۋاب؟!
ھېچ ئەمەس ئۆلگەندە «يۇلغۇن» سىز مازارنى تاشلىماڭ.

ئابابەكرى تۇيغۇن

شۇنداق گۈزەل ياتسەن ئۇخلاپ...

شۇنداق گۈزەل ياتسەن ئۇخلاپ،
ئۇنتىغاندەك تۆرەلگىنىڭنى.
روھىڭ نەگە كەتكەندۇ چاچراپ؟
تاشلاپ نازۇك لېۋەنلىكىڭنى.
ئاھ! مەن كەلدىم بولۇپ ئاق تۇمان،
ۋۇجۇدۇڭنى يۇكلە پەرىزات!
كۆكسۈم سېنىڭ بولسۇن ئۆز ئۆيۈڭ،
يۇرىكىمدە كۆكلە پەرىزات!

شۇنداق گۈزەل ياتسەن ئۇخلاپ،
ئۇنتىغاندەك تۆرەلگىنىڭنى.
كىم ئۇ سەرسان كۆيمىنى يادلاپ،
يۇدۇپ يۇرگەن نازۇك ئۇنۇڭنى؟

ئەجەب تاتلىق شېرىن سۆكۈتىڭ،
ئويناق بىر روھ ياراتتىڭ ئاخىر.
ئۇچۇپ كەتتىڭ چەكسىزلىك تامان،
پەرۋازىڭنى ئويناتتىڭ ئاخىر.

ئۇيۇپ قالغان كۆكسۈڭدە دېڭىز،
ئەگمەپ يۈرگەن ئۇۋۇسىز بىر مۇڭ،
قۇشلىرىنى ھۆركۈتتى تۆگەل،
سوغۇققىنا كۆيلەپ بىر غەزەل.
كىرپىكىڭدە كۆيۈپ قاتقان كۆي
تۇرار مەڭگۈ سىيرىلماس بولۇپ.
سىغدۇرارسەن ناخشاڭنى نەگە،
زىنىقىڭغا ئۇ ئالسا قونۇپ؟

نەسرۇللا ئابلەت

تارىم ناخشىسى

تەسىرلىك، يېقىملىق ناخشاڭغا تارىم
كىرگەندە ئەقلىمگە قويدۇم مۇھەببەت.
مەندىكى چىن غايە ئىپتىقاد پەقەت
ناخشاڭنىڭ كۆيچىسى بولۇش تا ئەبەت!

سەن ناخشا مەنبەئىسى، ئەقىل بۇلقى،
سەن يۇرەك پارىسى، ئۇنىڭ چىرىغى.
مەن كەچكى شەپەقە باقىمەن تاغلار
ئوتقاش رەڭ ئالدۇ ئاخشامدا ھەيۋەت.

مەن سامان يولىغا تاشلىسام نىگاھ،
سەن ئۇندا ئاقسەن، تۆكۈسەن شەربەت.
سەن شەپەق ئىنسانلار ئىنتىلىدىغان،
سەن نۇرلار مەنبەسى تۈگىمەيدىغان.
يۇمران، ئۇز نىھالدەك ساناقسىز بوۋاق
ئىگىلەپ تۇغۇلار قۇچاقلىرىڭدا.
سەن تەڭرى تېغىنا قۇرداش دەريا سەن،
تاۋلاندى ئىرادەم ئوچاقلىرىڭدا.
ھاياتلىق بەھرىسەن ئانىغا بۆشۈك،
بىر ئىللىق ئوچاقسەن، سەن ئالتۇن كۆشۈك.

سەن مەۋجۇت-مەن مەۋجۇت ئېگىم.دا ھامان،
تەسەددۇق ئەيلىدىك شۇنداق مۇھەببەت.
سەن چايقاپ ئاققاندا ئالتۇن، قاشتېشى،
ھاياجان ياشلىرىم ئاققان بىتاقەت!
سەن ۋۇجۇت مەن ئوچۇن كۆكلەشكە قابىل،
سەن بوشلۇق مەن ئوچۇن ئۆرلەشكە كامىل.
سەن تاغلار بېشىدىن ساقىپ كېلىسەن،
تاغلارنى باغلارغا ئۇلاپ ياشارتىپ.
نى باغلار جەم بولار قوملۇقلار ئارا،
سەن شەربەت ئىچكۈزگەچ چۆلنى ئازايتىپ.
سەن تاغلار بېشىغا ئورالغان لېچەك،
سەن باغلار ھۆسنىگە باغلانغان يېنىمەك.

تەڭرى تاغ يىراقتىن باقىدۇ ساڭا،
يان - يېنىڭ سەن ئوچۇن تۇغمەسىن بۇلاق.
مىڭ يىللاپ مۇشۇنداق سالماقتا تەزەر،
ھەر نىگاھ شەنىگە ئوقۇلغان قوشاق.
جىسمىڭى ئېقىنلار چېتىلغان ساڭا،
جىسمىڭى قوشاقلار قېتىلغان ساڭا.

ھەر كۈنى سۈيۈمدەم ئۈپۈق ئاقارسا،
بالقىيدۇ يۈرىكىم كۆكتە قۇياش.
بۇركۇت بوپ مەن كۆكتىن باقسام،
تۇغسەن،

مىسالى مىڭ قۇياش، دىلداش قەلبىڭ،
سەن قۇياش ئانىسى، ئەي ئۇلۇغ دەريا،
سەن ھاياتكۈيچىسى، ئەي بەدەر - بەرنا.

ۋادىلار قىرغاقلار يېشىل بىر جاھان،
يىل بويى ھەر يەردە ئۇتۇق نامايان.
تەۋرىنەر ھەر يانداڭ ئاق بۇلۇتلار ھەم
كىشنىشەر يىلقىلار قوچۇپ شەرەپ - شان.
سەن كۈزەل ماكانىڭ بىمىسال سۈيى،
سەن ھېكمەت - سىرلارنىڭ ئۆكسۈمەس
كۈيى.

يان، يېنىڭ گويا كى بىر گۈزەل جىلغا،
يىللارنىڭ سوغۇتى، زىننىتىمۇ ئۇ؟
شۇ جىلغا، شۇ يارلار بەئەينى جەننەت،
سۈيىنىڭ كۈچىمۇ، ئىززىتىمۇ ئۇ!
سەن بىلەن ياشىرار بۇ كەڭرى ماكان،
پەقەت سەن بېرىسەن ماكانغا ئىمكان.

گاھىدا ھېكمەت كۆپ تەبىئەت سېخىي،
ئۇستۇڭدىن تۆكۈلەر بۇلۇتلار يېشى.
بىلمەيسەن شۇئاندا ئۇپۇق چېتىنى،
قەيەر كۆل، ھاسىل ھەم ئېقىنلار بېشى.
تەبىئەت تومۇرى سەن بىلەن تۇتاش،
سەن بىلەن ھەتتاكى ئاسمانمۇ دىلداش.

شۇ چاغدا جانلىنىپ كېتىسەن ھەيۋەت،
تەبەسسۇم ئەيلىسە ھەسەن - ھۈسەن ھەم.
ئوقۇيسەن كىشىلىك مەرغۇللىرىڭنى،
يەر - زېمىن شادلىقى ساڭا مۇجەسسەم،
جىمىكى ئىللىقلىق تۇغۇلار سەندە،
شادلىقنىڭ شاۋقۇنى ئۇلغىيار سەندە.

ئويناقشىپ ئاقسەن، دولقۇنۇڭ ھەيۋەت
خىيالىلار، ئۇپقۇنلار ئۆزرە ئويناىدۇ.

كىم ساڭا شۇنچه كۆپ تېره‌نلىك به‌رگه‌ن؟
ئۆركه‌شلىك قاينىمىڭ زوقنى قوزغايدۇ.
دولقۇنۇڭ مىسالى قاتار - قاتار تاغ،
شۇ ئۇلۇغ ئېقىنىڭ قه‌لبىم كۆلكه‌ن چاغ.
كۆكتىن ئاي مارىسا، قۇياش ئىللىتار،
كۆز قىسىپ يىراقتىن چاراقلار يۇلتۇز.
هه‌يۋه‌تلىك شاۋقۇنلار تۇگىمه‌س يۇلتۇز.
هه‌يۋه‌تلىك شاۋقۇنلار تۇگىمه‌س ناخشا،
پىلتىڭلاپ سۇيىڭده ئويناىدۇ قۇندۇز.

ئاشقلار كۆزىنىڭ نىگاهى ئۆزۈڭ،
جىمجىكى ئۇزلۇقىنىڭ ده‌رگاهى ئۆزۈڭ.
سه‌ن مه‌ڭگۈ قۇرىماس ده‌ريا‌سه‌ن تارىم،
سۇغاردىڭ ئانا يه‌ر — چۆللۈڭ ماكانىنى.
سۇغاردىڭ يۇره‌كنى، ئه‌مگه‌كچان ئه‌لنى،
سۇغاردىڭ مېهرىڭده پۈتكۈل زامانىنى.
سه‌ن زېمىن ئه‌ركىسى، ئاقسه‌ن ئه‌به‌ت،
سه‌ن بىله‌ن ياشنايدۇ سۆيگۈ - مۇهه‌ببه‌ت!

تاهىرجان مۇهه‌ممه‌ت

ئۇمىدلىرىم كه‌تتى چېچه‌كله‌پ

ئۇمىدلىك بوسۇغا

جىسمىڭدىن سىنىپ، قه‌دىردان پارتا.

تاقالمىغان سىنىپ ئىشىكى،
بىرى كېله‌ر چه‌كسىز يېقىنلاپ.
خىيالىمدا يېقىملىق ئۆرله‌ش،
ئۇمىد بىله‌ن ئويلايمه‌ن بىرى،
چېكه‌ر چوقۇم ئىشىكنى شۇ تاپ.

به‌ك لېپىلداپ كه‌تتى سول قېشىم،
كارىدوردا تونۇشلا تۇيۇش.
ئه‌سلىمدىن بىخالاس قه‌لبىم، —
ئۇيقۇ باسقان خىرە كۆزۈمنى،
ئىگىلىدى ئۆزگه ئويغىنىش.

كۆزلىرىنى يىراقتا تىكىپ،
مۇگده‌يدۇ غېرىب بوسۇغا.

كىرىپ كېله‌ر به‌لكى پوچتالىيۇن،
سېغىنغان جاي خېتىنى ئېلىپ.
دادامىمكىن يا ئانامىمكىن،
غۇۋا چۈشته‌ك هېلىقى قىزمۇ؟
ئۆتۈپ كه‌تتى «لىپ» پىده قىلىپ.

ئولتۇرىمه‌ن بىلىپ هه‌ممىنى،
قايتىپ كه‌لمه‌س ئه‌لله‌ي ناخشىسى،
ئاۋغۇستتىكى كۆكۈش رەڭ تۇيغۇ.
نېمىشقىدۇر شۇنداق تۇرۇپمۇ،
بوسۇغامنى يوقلىماس ئۇيقۇ.
«چوقۇم بىرى كىرىپ كېلىدۇ».

تۇمىدىم چىقتى سوغ كارىدوردا.

ئەسلىمىگە يېتىۋېلىش

كەتسەڭمۇ گەر سەن مېنى تاشلاپ،
كېتەلمەيسەن مەڭگۈ يىراقلاپ.
تۇن كېچىدە يانغان ئۇمىدىم،
يېتىۋالار ساڭا شۇ جايدا،
بېسىپ كىرەر خىلۋەت ھۇجرالىغا،
توسالغۇنى تامام پاچاقلاپ.

دەل مۇشۇ جاي،
چىمەنلىك بىر باغ،
خىيالىمغا گۈل بەرگەندەك.
باشلاپ كېلەر سېنىمۇ چوقۇم،
خەتلەرنىڭنى گۈزەل كېپىنەك،
قانىتىغا چېگىپ كەلگەندەك.

ھەر ئاخشىمى ياتسام غەمسىنىپ،
تىنىقىمدىن تۇتۇن چىقىرىپ.
دېكابردا ئاۋغۇست شامىلى،
ياتقىمغا كېلىدۇ كىرىپ،
ھەسرەتلىك بىر سېغىنىش بېرىپ.

ئۈنتىلىدۇ سىرتقا خىيال،
ئۈسسىق ئېقىم تاراتقاندا پار،
دەپ قالمەن بولدىمۇ باھار.
يىراقتىكى ئاقباش چوققىلار
ئۇمىدىمگە سېپىۋەتتى سۇ.
تۇمانلاردىن زېرىكتى قۇياش،
ئېتىزلىقتا ئۇمىدسىز بالا
دەيدۇ «بېدە كۆكى چىقماپتۇ.»

جىمجىت ياتاق، پارلانماقتا تۇن،
ئاڭلىنىدۇ يېنىڭ پۇشۇلداش.
سەزمىگەنمۇ غەمسىز دوستلىرىم،
سېغىنىش ئوت سېلىپ ئىچىمگە،
كەتكىنىمىز سەنمۇ ياكى مەن؟
قىزىل گۈلنى تۇتۇپ خىيالچان،
تۇن كېچىنى ئايدەك يورۇتۇپ،
يىغلاپ تۇرغان پەرىزات كىمسەن؟

ئېخ، سۆيۈملۈك ئەسلىمىلىرىم
قاياقلارغا مۆكۈندۈڭ شۇ تاپ.
بارسام بولۇپ جەنۇب شامىلى،
ئەسلىمىگە ئورناشقان گۈللەر
ئېچىلارمۇ قايتا غۇنچىلاپ.
قايتا سىزاي سۈرىتىڭنى مەن
ۋەتىنىڭنىڭ كۆڭلىگە ئاتاپ.
ئاۋغۇست، باغ، بىر جۈپ قىزىلگۈل؟
ئۇكە نىمكىن گىرىمسەن خىيال،
سېغىنىشتا ياتسام ئوت بولۇپ.
لەيلەپ يۈرەر تونۇشلا پۇراق.
ئۇمىدىمۇ ئېچىپتۇ چېچەك،
سېغىنىشتىن كەتتىم قۇتۇلۇپ.

كۆك چۆچۈرىسى

كۆك چۆچۈرىسى سېغىنىمغانمۇ،
نېمىدېگەن تۇگىمەس ئۇخلاش؟

خىيال سۈردۇم جىمجىت ئولتۇرۇپ،
مەن بىلمىگەن بىلەن دوستلىرىم،
سەھەر كۆرگەن شېرىن چۈشىگە،
يېتىشقاندۇ مەنىلەر قۇرۇپ.

تاغ ئارقىسى يىراق يېزىدا،
باشلانغاندۇ يېقىملىق سەھەر.
ھويلا سۈپۈرۈپ قالغاندۇ ئانا،
ئىللىققىنا بىر كۈلۈمسىرەش،

«چوقۇم قۇرۇق قايتىشمدىغۇ،
كۆكەرمىگەن بولسا يەر ئەگەر.»

خدىيالىمغا بەردى نۆل نومۇر،
قۇياش نۇرى ياتاقتا كىرگەچ.
ئۇكىلىرىم خۇشال بوپ كەپتۇ،
ئويغىنىڭلار، ئۇيقۇدىن دوستلار،
دېرىزىنى ئېچىۋېتىڭلار،
تۇتۇش قىلدى مانا ئانىمىز،
كۆك چۆچۈرىسى يەيمىز بۈگۈن كەچ.

ئالتىنچى مۇھەببەت

كۆرەلىسەن شاد كۈلكىمنىلا،
ياشلىرىمنى تۆكسەم پىنھاندا.

ئۇچراپ قالدىڭ قايسى گۈلشەندە،
ھەۋەسمەنىڭ قۇربانى بولۇپ.
ھەممە قىزلار ياسىغاچ ئاچقۇچ،
ئېچىپ كىرەر قەلبىم ئۆيىمگە،
مېنىڭدە بار شۇنداق بىر قۇلۇپ.
كىرەلىسەن سۆيۈملۈك بولۇپ.
قوللىرىڭنى ئېلىپ قاچمىغىن،
ئېخ، سۆيۈملۈك يىگىتىمگى قىزچاق.
قېنىۋالسۇن ئاچكۆز لەۋلىرىم،
قېنىپ بولۇپ تاشلىسام سېنى،
بولالمايدۇ لېۋىمىز ئىناق
بىلىنمىدۇ لەۋلىرىڭ قىزىتاق.

كۈلۈۋالغىن قېنىپ بۇ كېچە،
كۈلەلمەيسەن كېيىنچە بەلكىم.
يۇلتۇزلارمۇ چىقالماس نۇرلۇق،
سۆگەتلەرمۇ تارقاتماس ئىپار،
تونۇلغاندا ھەقىقىي ئەپتىم،
تولۇنئايمۇ شۇنچىلا غەمكىن.
مەن،

ئاچكۆزلۈكتە بىرەقىپ لۈكچەك،
ياشلىرىڭنى تۆكمىگىن بىكار.
بىز سىرداشقان ئاشۇ كېچىلەر،
سەن ئۇچۇن بىر شېئىر ئەسلىمە،
لېكىن،
مەن ئۇچۇن بىر ئاددىيلا شىكار.
قويۇۋەتكىن قولۇمنى قىزچاق،
لەۋلىرىڭنى ئېپ كەتكىن يىراق.
توپىلاردا كۆمۈلسە جىسمىم،
ئېگىپ بېرىدىغان ساڭا بوينۇمنى،
مۇنكىر ـ نەكىر قىلغاندا سوراق.
قېنىپ ـ قېنىپ ئۇرغىن شاپىلاق.

مەھىر
چۈشلۈكىمنى خۇش قىلغان قىزچاق،
تاپاي ئەمدى مەن كەچلىك تاماق.
كۈنلەر ماڭا مەنىسىز تۇرسا،
نە ئامالىم قىلمايي ئاشۇنداق.
ياشلىما سەن كۆزۈڭنى جېنىم،
ۋە يېنىمدىن يوقالغىن تېزراق.

كۈتۈپ تۇرار يەتتىنچى قىزچاق،
كۈلۈشلىرى بۆلەكچە ئوماق.
كۈلۈۋالغىن قېنىپ بۇ كېچە،
كۈلەلمەيسەن كېيىنچە بەلكىم.
يۇلتۇزلارمۇ چىقالماس نۇرلۇق،
سۆگەتلەرمۇ تارقاتماس ئىپار،
تونۇلغاندا ھەقىقىي ئەپتىم،
تولۇنئايمۇ شۇنچىلا غەمكىن.

5. توپلەي ئاۋازى

يېنىككىنە توپلەي ئاۋازى
يەنە كەلدى چەكسىز يېقىنلاپ.
قۇلاق سالدىم يەنە بىر قېتىم،
تولۇنئايىنى قالدۇرۇپ ھەيران،
ياستۇقتىكى يېشىمغا خىلاپ.

قۇشتەك يۇرگەن ئەنبەر پۇرىقى...
ئۇمىدلەندىم يەنە بىر نۆۋەت.
يىراقلىدى ئاياغ ئاۋازى،
يېتىپ كەلدى ھەسرەتكە ئۆچرەت.
ئېخ، ئۇ تۇنلەر، يارقىن يۇلتۇزلار،
ئەۋمتەلمەس يىراقلاردىن خەت.

يېنىك - يېنىك ماڭغان بىر تەۋىش،
كۆرمىگەندەك مېنىملا ئەسلا،
ئۇچۇپ كەتتى كەچقۇرۇن مەھەل.

زەردار بولغان خىيالىمغا،
كەيىپلىكىم ئۆرلىگەندە دەل،
خۇشاللاندىم بېرىپ ئالتۇن ھەل.

قۇياش كۈلدى يەنە بىر قېتىم،
يۇلتۇزلارمۇ يوقىلىشتى تېز.
يېنىك - يېنىك ماڭغان بىر تەۋىش،
يەر جاھانىنى كۆكۈش رەڭ قىلىپ،
يېتىپ كەلدى قېشىمغا مانا،
ئۇزاپ كەتتى بىر نۆۋەت ئىزسىز،
توپىلارمۇ ياتار سېزىمسىز.

ئۇچقۇنجان ئۆمەر

روبائىيلار

ئۆمۈرنىڭ ھەر كۈنى بىزگە ئىمتىھان،
ئىمتىھان دېمەكلىك، چوڭ سىناق، مىزان.
كىمىكى ۋەتەن دەپ چەكسە رىيازەت،
يار بولۇر بەختىگە، قالغاي نام - نىشان.

* *

ۋەتەننى سۆيمەكلىك ھەققانىي چوڭ ئىش،
چوڭ ئىشتىن چېكىلەر دىلغا گۈل - نەقىش.
كىمىكى بولمىسا ۋەتەنگە تالىق،
تېگىدۇ ئىنسانلىق ئالەمدىن قارغىش.

* *

ياماندىن ياخشىلىق كۈتمە ئېيى كۆكۈل،
ئازابنى ئىچىگە يۇتما ئېيى كۆكۈل.
ياخشىغا يامانلىق ھايۋانلىك ئىشى،
نامەردلىك كوچىسىدىن ئۆتمە ئېيى كۆكۈل.

* *

بىلىمسىز ئادەمنىڭ كۆڭلى قاراڭغۇ،
ھال چۈشكەن بۇغدايدەك شالاڭ، ئالاڭغۇ.
بىلىملىك ئادەمنىڭ كۆڭلى نۇر - زىيا،
گويا شوخ، مۇزىكا، بىر نەپىس چالغۇ.

* *

تىرىشچان ئادەمگە بەخت يار بولۇر،
كۆڭلىمۇ ئازادە، يوقى بار بولۇر.

ھورۇنلۇق جۇۋىسىدا ئۇخلاپ ياتسا كىم،
نۇسرەتتىن يىراقلاپ، ئاجىز خار بولۇر.

* *

ئادەمگە قۇت بېرەر غايە تۇيۇقسىز،
غايىسىدىن چېچەكلەر ئۆمۈر گۈللۈكى.
ئىرادە - غايىسى بولمىغان ئەرنىڭ،
ۋەتەنگە، خەلقە نېمە كېرىكى؟

* *

يالۇۇرۇپ تۇنۇگۈن «ۋاي ئاكا» دېدىڭ،
«سېنىڭدىن باشقىسى ھەم بىكار» دېدىڭ.
تۇف! بۈگۈن كۆۋرۈكتىن ئۆتۈۋېلىپلا،
«سېنى مەن كۆرمىگەن، ئاتاكا!» دېدىڭ.

* *

كۈلمىگىن ئۆزگىنىڭ شورىغا ھەرگىز،
قۇرمىغىن تور - توزاق يولىغا ھەرگىز.
بۇ ئالەم قونالغۇ، ئۆتنە ئالەمدۇر،
يانمىسۇن ئۆزۈڭگە، زورىغا ھەرگىز.

* *

ئادىللىق ئالەمنىڭ تەڭشەك - كىرىچى،
پارقىرار ئۇنىڭدىن شەمشەر - قىلىچى.

ئادىللىق بولمسا ئالەم چاك - تۇزان،
گەزگە ئەن مۇناسىپ، لازىم غېرىچى.

* *

باللار تۇيغۇسى ئانا قولىدا،
تەقدىرى، سۆيگۈسى ئانا قولىدا.
ئانىدۇر مېھرىبان، شەپقەتلىك ئىلاھ،
مىللەتنىڭ كەلگۈسى ئانا قولىدا.

* *

بالىغا ئاتا - ئانا ئەڭ بۈيۈك ئۇستاز،
ھەر ئىبغىز گېپىمدىن قىلىدۇرار پەرۋاز.
تەلەپچان ئۇستازنىڭ بالىسى ئالىم،
بىتەلەپ ئادەمنىڭ بالىسى داغۋاز...

* *

ھاياسىز ئادەمدە يوقتۇر نومۇس - ئار،
بىنومۇس كۆڭۈلدە يوقتۇر ئېتىبار.
«ئۆگەنگىن ئەدەبنى ئەدەبسىزلەردىن»،
شۇنىدىلا خىسلەتتىن تېكلەيسەن مۇنار.

* *

بىگۇناھ، دۈشمەنلىك بولۇپ تارتتىم دەرد،
دەرد ئىچرە يۈرىكىم بولدى جاراھەت.
قولۇمغا كەلدى دەپ — كۆرەڭلەپ كەتمە!
ئۆزگىنىڭ قىساسى تۇتار ئاقىۋەت.

* *

ئۆگىنىڭ كارۋانىنىڭ ئاياغ - بېشى بار،
ھەتتاكى يىلنىڭمۇ باھار - قىشى بار.
بولمسا باش دېگەن بولامدۇ ئاخىر،
مەنسىز ھاياتنىڭ قايغۇ يېشى بار.

* *

نومۇسلۇق ئەر ئۆچۈن ئاسمان بەك يىراق،
نومۇسسىز ئەر ئۆچۈن تېرەكمۇ دوڭغاق.
نومۇسنىڭ يۈكىنى كۆتۈرەر ۋىجدان،
ياخشىغا قاراۋۇل، دىل كۆزى ئويغاق.

* *

ئادەمنىڭ زىننىتى — شەرمى ھايادۇر،
ھايادىن ئەر كۆركەپ، ئالەم قانادۇر.

ئەخلاقنىڭ كەمىرى چىنىڭ باغلانغان ئەر،
كۆڭۈللەر قېتىدىن ئالتۇن قازادۇر.

* *

ئەي پەلەك، قىلمىغىن يارىمدىن مەھرۇم،
تامچىدىن تۆرەلگەن جانىمدىن مەھرۇم.
كىندىكقان تۆكۈلگەن جاي ئەڭ مۇقەددەس،
قىلمىغىن، تەڭرى تاغ، تارىمدىن مەھرۇم.

* *

ئابرويۇڭ تۆكۈلدى، ياپراق تۆكۈلدى،
دەملىگەن ناۋات چاي، قايماق تۆكۈلدى.
چۈشمىسۇن ئۆمرۈڭدە ئابرويۇڭغا داغ،
شۇنىدىلا ئالدىڭغا ياڭاق تۆكۈلدى...

* *

شەپەرەڭ ھېچقاچان ئاپتاپنى سۆيمەس،
ھۆل ئوتۇن پىژىلداپ، ئوچاقتا كۆيمەس.
كىمىكى ھەق ئۈچۈن بايراق كۆتۈرسە،
ئاۋامنىڭ قەلبىدە مەڭگۈگە ئۆلمەس.

* *

چوقۇرنى يوشۇرار رەڭ - پەرداز، ئۇپا،
ياخشىغا يېقىندۇر تەنە ھەم تاپا.
ئالتۇنمۇ بەزىدە ئەخلەت ئىچىدە،
نېچۈنكى بېھىنىڭ يۈزىدە توپا؟

* *

ئۆستەڭ ھەم دەريانىڭ ئېقىش يولى بار،
دەل - دەرەخ، گىياھنىڭ يىلتىز، غولى بار.
كىم ئوتسا تەتۇر ئىش قانۇنىيەتكە —
ئىرغىتىپ تاشلىنار، ھەقنىڭ قولى بار.

* *

پارىخور — پاك ئەرنى يامان كۆرىدۇ،
سوۋغا، پۇل ئوتقۇزسا تادان كۆرىدۇ.
شۇ رەزىل قىلمىشقا ئۇرسا كىم قامچا،
ئۇ ئالتۇن بولسىمۇ، سامان كۆرىدۇ.

* *

ھاۋايى - ھەۋەس ئۇ، لاي سۇدا ئاقماق،
ئۇ خۇددى كىيىمگە چۇشكەن چەل - ياماق.

كېمىكى ھەۋەسنىڭ لېيىغا پاتسا،
ئەيلەيدۇ پۇشايمان، يەيدۇ مۇشت - توقماق.

* *

ئالدامچى، نامەردنىڭ كۆڭلى ئالا، غەش،
ھۇنىرى - ئويۇنى پەردازلاش، پەنلەش.
ھەقىقىي جىنىڭ ئەركەك يولىدىن تانماس،
جىنىڭ گەپ قىل ئۆلسەڭمۇ، نوچىغا ئەگەش.

* *

كەسىپداش، شائىر دەپ بولغاچ مەن شوتا،
شوتىدىن يامىشىپ تونۇلدۇڭ كاتتا.
ئىلىمنى خېلى كۆپ ئالغان بولساممۇ،
«ھۇنەر» دە سېنىڭدىن ئىكەنمەن چولتا.

* *

ئىنسانغا قۇت بېرەر ئىنساب، دىيانەت،
قانائەت - سەۋرىدىن كۆكلەر زىرائەت.
دىيانەت دېمەكلىك ئۇلى چىڭ دېمەك،
تۇرامدۇ بولمىسا ئۇلسىز ئىمارەت؟

* *

ئۆزىنى بىلمىگەن كېلىدۇ تەنتەك،
تەمەننا - كىبىرىدىن چاينايدۇ چەلپەك.
ئادەمنىڭ قىممىتى ئۆزىنى بىلىشتە،
كەمتەر بول، تەمكىن بول، كۆرۈپ تۇر ئەينەك!

* *

دىلىرەبا، سەن ئۇچۇن بولدۇم مۇنتەزەر،
ۋە لېكىن، يۈرۈيسەن شۇنچە بىخەۋەر.
ۋىسالىنىڭ ئىشقىدا كۆيمىگەن كىم بار؟
ھەتتاكى ئاي بىلەن قۇياشقا قەدەر؟

* *

ھاياتلىق ئانىسى بىباھا تۇپراق،
گۈھەردەك تۇپراققا بولماس كىم ئامراق؟
شۇ تۇپراق بولمىسا، مېھنەت، ئەجىرسىز—
بىز سۆيگەن گۈزەللىك كېلىدۇ قانداق؟

* *

بۇرادەر، ياخشىغا قۇردۇڭ سەن توزاق،
ئويلىما، ھەرگىزمۇ يوق ساڭا سوراق.

سۆكۈلەر ھەرقانداق پىنھانىنىڭ چېكى،
ھەممىگە تۇرمايدۇ يېپىلغان تۇۋاق!

* *

ئەركەككە قانات تۇر ئات - تۇلپار ھەردەم،
ئەقىللىق، زېرەكلىك ئاڭا مۇجەسسەم.
قىلمىشى تۇپەيلى چۈشەر نەزەردىن،
بىراۋنىڭ تۇندا تەرلىگەن ئادەم.

* *

ئەي ساقىي، مەي قۇيغىن بۇ ئالتۇن جامدا،
يار چەككەن شوخ گۈل بار ياغلىق، ياقامدا.
مەي ئىچىرە كۆرۈندى نىگارىنىڭ ئەكسى،
ئېي كۆڭۈل سۆي ئۇنى، بىر قەدەم چامدا!

* *

ھاكاۋۇر — نېمە ئۇ، كەمتەردىن ئۆگەن،
ئۇنلەشنى دەمدەردىن — كەپتەردىن ئۆگەن.
كەمتەرنىڭ ئادەمنىڭ دوستى زىيادە،
كىم كەمتەر، شۇ ئېسىل، ئەختەردىن ئۆگەن.

* *

ھەنمەنچى ئادەمنىڭ تېگى - تەكتى بوش،
كىم ئۇنى ماختىسا، بولىدۇ بىھوش.
ئېي كۆڭۈل، يىراق تۇر، ساختىپەزلەردىن،
جاھاندا ئىش تولا، مۇرەككەپ تۇرمۇش.

* *

ۋىجدانلىق ئەر ئۇچۇن توپمۇ قاتتىق،
ۋىجدان پاك، قۇت تاپار پىيادە، ئاتلىق.
كىمدەكىم غۇرۇرلۇق، ۋىجدانلىق بولسا،
ئوخشايدۇ مېۋىسى، پىشىدۇ تاتلىق.

* *

ئېسىلنىڭ ئەۋلادى، ۋەسلىمۇ ئېسىل،
قىش - يېزى ئوخشاشلا پەسلىمۇ ئېسىل.
ئېسىلىڭ ئاشۇنداق ئېسىلغا ئېسىل،
پەزىلەت - ۋىجدانى، نەسلىمۇ ئېسىل.

* *

لاي ئەتسەڭ پىشىقتۇر ساينىڭ سېغىزى،
يۇلغانچە كۆكلەيدۇ مايسا، ئېگىزى.
بولامدۇ يات خەقنى ئوغقان قىلغىلى؟
ئوغاندۇر — بادامنىڭ قوشماق مېغىزى.

* *

ئىجتىهات ــ گويياكى ئاققان ئۇلۇغ سۇ، سۇ بولسا قىيەردە شوخ ئۇزۇر ئاق قۇ. هورۇنلۇق ــ ئىشچانلا تەتۇر تاناسىپ، بولمىغىن توختام سۇ، دولقۇنلا مەڭگۇ.

* *

جاهاندا هېچ نەرسە تۇرمايدۇ تىمتاس، يىلسېرى، كۈنسېرى قېرىيدۇ يولۋاس.

تورلاشسا كۆزلىرى «قېرىندى» دېمە، هوشيار بول، خىسلىتى هەرگىز قېرىماس.

* *

نادانلار هەرقاچان ئەخمەق كېلىدۇ. بىكېرەك توزىغاق قامىغاق كېلىدۇ. ئېچى كۆڭۈل، هەزەر قىل سۇخەنچىلەردىن، يۇنداقلار پىنهاندا چاققاق كېلىدۇ.

«هازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتى»، ««تارىم»ۋە مەن» ناملىق كىتابلار پات ئارىدا كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشىدۇ

△ هازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ئاز كەم بىر ئەسىرلىك تارىخىدا خەلقنىڭ هۆرمىتىگە سازاۋەر بىر تۈركۈم تالانتلىق ئەدەبىلەر قوشۇنىنى بەرپا قىلدى. بۇ ئەدەبىلەر بىلەن تونۇشۇش كىتابخانلىرىمىزنىڭ ئۆزۈندىن بۇيانقى ئارزۇسى ئىدى. كىتابخانلىرىمىزنىڭ بۇ ئارزۇسى پات ئارىدا ئەمەلگە ئاشىدۇ. شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى ئابلىمىت ئىسمايىل بىلەن ماخمۇتجان ئىسلام تۈزگەن «هازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىلىرى» ناملىق كىتابنى نەشر قىلدى.

بۇ كىتابتا 69 ئەدىبنىڭ هاياتى هەم ئىجادىي پائالىيىتى تونۇشتۇرۇلغان هەمدە ئۇلارنىڭ ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە ئەسەرلىرى قىسقىچە تەھلىل قىلىنغان.

△ ئەنۋەر ئابدۇرېھىم تەرىپىدىن نەشرگە تەييارلانغان «تارىم» ۋە مەن» ناملىق ئوبزورلار توپلىمىغا بىر تۈركۈم ئەدىبلىرىمىزنىڭ تالانتلىق ئەسەرلىرى كىرگۈزۈلگەن. يېقىندا شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان بۇ توپلام كىتابخانلارغا قىممەتلىك پايدىلىنىش ماتېرىيالى ۋە ئۆزگىچە بەدىئىي زوق تەقدىم قىلىدۇ.

«هازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىلىرى» نىڭ باهاسى 16.50 يۈەن، «تارىم» ۋە مەن» نىڭ باهاسى 3.00 يۈەن، ئىككىدىن ئارتۇق كىتاب سېتىۋالغۇچىلارغا باهادا ئېتىبار بېرىلىدۇ. سېتىۋالغۇچىلار «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىدىكى ئەنۋەر ئابدۇرېھىم بىلەن ئالاقىلاشسا بولىدۇ.

«تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى

ئۇيغۇر كتاب توربىتى
www.uyghurkitap.com

خلۇە تىكى بىنا

ئالمجان ئىسمائىل

(پوۋېست)

1

قۇياش ئېگىز بىنالارنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ، كوچىغا سوغۇق، كۈل رەڭ قاراڭغۇلۇق يېيىلىدى. تاغ تەرەپتىن ئۇرۇۋاتقان ئەتىيازنىڭ ئىزغىرىن شامىلى يول يۈزىدىكى قۇرۇغان توپا - قۇرۇملارنى، ئەخلەت - چاۋالارنى ئۇچۇرتۇپ ئېگىز بىنالارغا ئۇراتتى. ئىشتىن ۋاقچە قايتقان ياسىنجان ئېغىر ماتېرىيال سومكىسىنى كۆتۈرۈپ كوچا ئاپتوبۇسدىن چۈشتى - دە، كوچىنى كېسىپ ئۆتۈپ، ياندىكى تار كوچىغا قايرىلدى. كوچا تولىمۇ مەينەت ئىدى. كوچىنىڭ ئىككى قاسىنقىدىكى ئىس - قۇرۇمدىن قاردىاپ كەتكەن قار دۆۋىسى ئېرىپ، توپا بىلەن ئارىلىشىپ قاپقارا ئەگىز بولۇپ ئاقماقتا ئىدى. يول يېقىنسىغا قاتار قويۇلغان ئەخلەت تۆكۈلرىدىن تېشىپ چىققان ئەخلەتلەر كوچىنىڭ يېرىمىنى ئېگىلىگەنىدى، ئۇنىڭدىن ئادەمنىڭ كۆكىلىنى ئاينىتىدىغان بەدبۇي پۇراق گۇپۇلدەپ ئۇراتتى. ياسىنجان ئەلەم بىلەن ئېچىگە تىندى. ئىچىدە كوچا ئىش باشقارمىسىدىكىلەر- نى، رايون، ھەتتا شەھەر باشلىقلىرىنىمۇ تىللىدى. تازىلىق پۇلى دەپ يىغىشنى تازا بىلىدۇ، بىردەم كۆچەت ئالىمىز، بىردەم بولسا يەنە ھاشارات دورىسىغا دەپ پۇل ئالى- دۇ، كوچىنىڭ نېمە بولۇپ كەتكىنى بىلەن كارى يوق، قانچە قېتىملاپ پىكىر بېرىلى- دى، شەھەرلىك ھۆكۈمەتكە ئەرزمۇ يېزىلدى، لېكىن ھېچكىم قۇلاق سالمىدى. بۇ مە- سىلىدىكىلەر ھەر ئەتىيازدا مۇشۇ كۈننى كۆرمەكتە ئىدى.

ياسىنجان قۇرۇق يەرلەرنى تاللاپ ماڭغاچ ئەتراپقا نەزەر تاشلىدى، ئۇنىڭ تەرەپ- تىكى مەھەللە ئىش باشقارمىسى خىزمەت بىناسىنىڭ توسقان قورۇق تېمى زەيدەپ كۆ- رۈپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ قارشىسىدىكى ئاممۇي ھاجەتخانىنىڭ يېرىم تېمى ئۆرۈلۈپ ياتاتتى.

ياسىنجانىڭ ئېسىمگە بۇرۇنقى چاغلار كەلدى، ئىلگىرى بۇ مەھەللە شەھەرنىڭ كۆزى ئىدى. كوچىنىڭ ئىككى قاسنىقى مىلىچ ماللار، موزدۇزلۇق، تۇماقچىلىق، ساتىراچلىق دۇكانلىرى بىلەن ئاۋات ئىدى، كوچىدىن ئادەم ئۈزمەيتتى، كېيىنچە ھۆكۈمەت بۇ كوچىنى تار كۆردىمۇ قانداق، مەھەللىنىڭ كۈنپېتىش تەتى، كېيىنكى سايلىقتىن چوڭ كوچا ئالدى - دە، ئۇ يەرگە چوڭ - چوڭ ماگىزىنلارنى سالدى، ئادەم دېگەن قويغا ئوخشاش قاياقتا يېتىلىسە كېتىۋېرىدىكەن، بازار بىلەن تەڭ كىشىلەرمۇ شۇ ياقتا ئېقىپ، بۇ مەھەللە كۈندىن - كۈنگە چۆلدەرەپ، ئارقا كوچا بولۇپ قالدى. كېيىن ھۆكۈمەت كوچىنىڭ جەنۇب تەرىپىدىكى مال بازىرىنىمۇ يۆتكەپ، ئۇنىڭ ئۇرنىغا قاتار - قاتار ئائىلىلىك بىنالارنى سېلىشقا ياشلىدى. نېمىشقىدۇر مۇشۇ كوچىغا تېخىچىلا قول تەگمەي قەدىمىي پېتىچە تۇرماقتا ئىدى.

ياسىنجان كوچىنىڭ ئوڭ قانىتىدا قارىيىپ تۇرغان كۈل رەڭ تۆت قەۋەتلىك بىنا-غا قارىدى. ئۇنىڭ كۆزىگە بۇ بىنا بۈگۈن خۇددى قېرىپ مۈكچىيىپ قالغان بوۋايدەك كۆرۈندى، دەرۋەقە ئۇنىڭ ئالدىغا چۈشكەن بىر - بىردىن ئېگىز، رەڭگا - رەڭ بىنالار ئالدىدا بۇ بىنا خۇددى خىلۋەتتىكى ئەسكى ئۆيدەك مىسكىن كۆرۈنەتتى.

ياسىنجان كۆڭۈلسىز خىياللار بىلەن بىنانىڭ ئىشىكىگە كېلىپ قالغانلىقىنى تۇيماي قالدى. ئەينىكى سۈنۇپ، سىرلىرى ئۆچكەن كونا ئىشىك قىيا ئوچۇق ئىدى. ياسىنجان ئېغىر سومكىنى ئوڭ قولىغا يۆتكەپ، ئوڭغۇل - دوڭغۇل پەلەمپەي بىلەن يۇقىرىغا كۆتۈرۈلدى. ئۇنىڭغا بۈگۈن گويا پەلەمپەي تىكلىشىپ كەتكەندەك، قەدىمى ئېغىرلىشىپ كەينىگە تارتاتتى، يۈرىكى سېلىپ، دېمى سەگلاتتى. نېمە، قېرىلىقنىڭ ئالامىتىمۇ بۇ؟! بۈگۈن ماڭا نېمە بولدى؟

ياسىنجان ئىككىنچى قەۋەتتە بىرەم دەم ئېلىۋالماقچى بولۇپ پەلەمپەي سالا-سۈنىغا يۆلىنىپ تۇرۇۋالدى. يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلغاندەك بولۇپ نەپىسى سەگلدى، پې-شانىسىدىن مۈزدەك تەر قۇيۇلدى، ئۇنىڭ خىيالىغا غەلىتە ئويلار كېلىشكە باشلىدى: ئۇ مۇشۇ پەلەمپەيدە ھازىرغىچە قانچە قېتىم ماڭغاندۇ؟ يەگىرمە يىلغا يېقىن مېڭىۋاتىدۇ، كۈنىگە ئوتتۇرا ھېسابتا ئون قېتىمدىن ماڭغان بولسا قانچە بولۇپ كەتتى؟ پەلەمپەي سانىنى قوشسىچۇ؟ بەلكىم ئايغىسۇ يېقىنلاپ قالاتتىمكىن... مەن نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم...

ياسىنجان ئۆز خىيالىدىن خىجىل بولغاندەك يۆتىلىپ قويدى. ئۇستۈنكى قەۋەتتە قايسىدۇر ئىشىك ئېچىلىپ، بىرىنىڭ سىرتقا چىققان شەپىسى ئاڭلاندى، مېڭىشىدىن قا-رىغاندا ئۇدۇل قوشنىسى ھەمىت توختىدەك قىلىدۇ، بۇ قەۋەتتە پەقەت شۇلا مۇشۇنداق شىپىرلاپ ئاۋازسىز ماڭىدۇ. ئايال تۇنۇشى جىمىپ كەتتى، قايسى ئىشىكنى تېكىشاۋاتقا-دۇ بۇ ئاداش؟ ياسىنجان يۇقىرىغا قاراپ قويدى. ئۇ بۇ قوشنىسىنىڭ ئادىتىگە كۆنۈپ قالغانىدى.

ئۇ سىرتتىن كىرگەندىمۇ، ئۆيدىن چىققاندىمۇ كارىدورda تۇرۇپ، ئىشىكلەرنى بىرەم ماراپ تېكشايدۇ. خۇددى خۇمارەكلا، ئۇدۇلدىكى ئۆيگە سەلمە دوختۇر كۆچۈپ

كەلگەنىدىن بۇيان ئۇنىڭ قىلىقى تېخىمۇ كۆپەيدى. ياسىنجان نەچچە قاتار ئۇنىڭ شۇنداق قىلىپ تۇرغانلىقىنىڭ ئۈستىگە چىقىپ قالدى. ياكى بۇ سەلىمەگە ...

يۇقىرىدىن چۈشۈۋاتقان تونۇش شەپە يەنە ئاڭلاندى، ياسىنجانمۇ قوزغالدى. ئۇلار ئارىلىقتىكى پەلەمپەي ئايلانمىسىدا دوقۇرۇشتى.

ــ ھە ياسىنجان، ئىشتىن ئەمدى يانغان ئوخشىمامىلا، بۈگۈن ۋاق قاپلىغۇ؟ــ دېدى ئۇ ئادىتى بويىچە ئالتۇن چىشلىرىنى كۆرسىتىپ كۈلۈمسىرەپ.

ــ ھەئە، ــ دېدى ياسىنجان خۇشياقمىغان ھالدا.

ــ ئاڭلىدىڭلىمۇ؟ ــ ھېمىت توختى بىر ئىشنى دەيدىغاندەك چىرايىغا جىددىي تۈس بېرىپ، ــ بۈگۈن كېچە تۆك توختىغۇدەك.

ــ شۇنداقمىكەن، نېمە بولغاندۇ؟

ــ كۆرمىدىڭلىمۇ، بىزنىڭ كوچىنىڭ ساھىنا ئۆرۈۋېتىپتۇ ئەمەسمۇ، نېمە پالاكەت بولسا بىزنىڭ مۇشۇ بىناغا كېلىدۇ، بۇ بىنانىڭ ئولتۇرغۇچىلىكى قالمىدى جۇمۇ، شام ئەكىرىپ قويايي دەپ ماڭدىم، ــ دېدى ئۇ بېشىنى چايقاپ، ــ بۇ-گۈن تېلېۋىزوردا ئەسمەتبايىنىڭ كىنوسىنى بېرەتتى، ھارام بولدىغان بولدى ــ دە.

تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى بۇ فىلىمنى قانچە قېتىم بەرسە ھېمىت توختى ئۇنى ئۆتكۈزۈۋەتمەي كۆرەتتى ۋە ئەتىسى قورۇدا قوشنىلارغا ئۇنى بىر باشتىن سۆزلەپ بې-رەتتى. ئەتە بۇ ئاداش سۆزلىيەلمەيدىغان بولدى ــ دە، ياسىنجان پەلەمپەيدىن ئالدى-راپ چۈشۈۋاتقان قوشنىسىغا قاراپ ئېچىدە كۈلۈپ قويدى.

ياسىنجان ئېغىر تىنغىنچە ئۆچىنچى قەۋەتكە چىقتى. مانا، كۆك سىرلانغان ئىشىك ئۇنىڭ قەدىناس ئۆيى، ئۇنىڭ بىر ئۆمۈر تىرىشىپ ــ تىرمىشىپ تاپقان بايلىقى، بەختى ــ ھالاۋىتى مانا مۇشۇ ئۆينىڭ ئىچىدە، ئاسىيە نېمە قىلۋاتىدىكىن، مېھرای ئىشتىن كەلگەنمىدۇ؟ بەلكىم ماڭا قاراپ تاماقمۇ يېمەي ئولتۇرۇشتىمىكىن، ئاسىيە قانچە ئەنسىرەپ كەتتىكىن؟ تۇرمۇش دېگەن قىزىق بىر تېپىشماق ئىكەن، ياتلا بىر ئەر-ئايال بىر ئۆيگە كىرىدىكەن، بىللە ياشايدىكەن، قان ــ قېرىنداشتىن ئۆتەر قەدىناس بو-لۇشدىكەن. ئاخىرى بىرىنى تاشلاپ يېگانە ماكانغا كېتىدىكەن، بۈگۈن مەن نېمە-لەرنى ئويلاپ كەتتىم. قوشنىلاردىن بىرى چىقىپ قېلىپ مېنىمۇ ھېمىتتەك ئىشىك ما-رايدىكەن دەپ ئويلاپ قالمىسۇن يەنە

ـ جىممدە كىرمەي ناخشا ئېيتىپ كىرسەم بولامتى، ـ ياسىنجان ئۇنىڭغا قاراپ كۈلدى، ـ بۇ تۇرقىدا ئۆيگە ئوغرى كىرسىمۇ تۇيمىغۇدەكسەن - دە.

ـ خىيال بىلەن تۇرۇپتىكەنمەن.

ياسىنجان سومكىسى بىلەن پەلتۇسىنى كىيىۋاتقىنىدا ئىلغۇچقا ئىلتۇپتىپ سورىدى:

ـ نېمە خىياللار بىسىۋالغاندۇر سېنى، بىزمۇ بىلسەك بولارمۇ؟

ئايال ئېرىگە قاراپ كۈلۈمسىرىدى.

ـ مەنمۇ ئادەم بولغاندىكىن خىيال قىلىمەن - دە، مەن شۇ كەمگىچە قايسى بىر ئىشنى سىزدىن يوشۇرغان، ـ ئايال ئىچىدىكى ھەممە خىياللىرىنى تۆكمەكچى بولغاندەك ئۇھسىنىدى.

ياسىنجاننىڭ بىردىنلا ئايالىغا ئىچى ئاغرىپ قالدى، مانا مۇشۇ ئايال ئوتتۇز يىلدىن بۇيان بۇ ئائىلىنىڭ يۈكىنى بىلەن تەڭ كۆتۈرۈپ كېلىۋاتىدۇ، ئۇ بىر چاغلاردا قانداق چىرايلىق، شوخ قىز ئىدى - ھە، ئۆتكەن يىللار ئۇنىڭ گۈزەل چىرايىنى ئوغرىلاپ ئېلىپ كەتتى. تۇرمۇشنىڭ غەم - قايغۇسىنى ئۇنىڭ نازۇك قامىتىنى ئېگىپ مۈكچەيتىپ، قۇرۇق ئۇستىخان قىلىپ قويدى، كېسەلگە گىرىپتار قىلدى، لېكىن يەنىلا ئۇ زارلانمايدۇ، شۇ تۇرمۇشقا رازى ... ئۇ ئوغرا دەيدۇ، شۇنچە يىللار مابەينىدە ئۇ ياسىنجاندىن ھېچبىر ئىشنى يوشۇرغىنى ئەمەس، ئەڭ ئۇششاق ئىشلارنىمۇ ئۇنىڭغا مەسلىھەت سالاتتى، تاماقنىمۇ يولدىشىنىڭ كۆڭلى تارتقىنى بويىچە قىلاتتى. ئوغرا، ئۇمۇ ئادەم بولغاندىن كېيىن ئەلۋەتتە خىيال بولىدۇ - دە، ياكى ئۆيدە يالغۇز ئولتۇرۇپ زېرىكىۋاتامدىكىن؟ ھېلىمۇ ئايلاپ - يىللاپ ئۇنىڭغا دەم ئېلىش يوق، يا كىنو - تىياتىرلارغا بارمايدۇ، بىزنىڭ غېمىمىزنى يەپ، تاماقنى ۋاقتىدا ئولگۈرتىمەن، دەپ كۈنى قازان بېشىدىلا ئۆتۈپ كېتىۋاتىدۇ، بۇنىڭغىمۇ ئۇۋال، مۇشۇنداق يۈرۈپ بىر كۈنى ئاغرىپ يېتىپ قالسا تۇغەشكىنىمىز شۇدە، يازدا بىر - ئىككى ئاي تۇغقانلىرىنىڭ يېنىغا ئەۋەتسەم بولارمىكىن، باللارمۇ چوڭ بولدى. ئەندىشە قىلىدىغان يېرىمۇ قالمىدى، نېمىشقا بۇ بالدۇررىاق ئېسىمگە كەلمىگەندۇ.

ياسىنجان ئۇنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرمەكچى بولۇپ چاقچاق قىلدى:

ـ نېمە ئويلاۋاتقانلىقىڭنى مەن دەپ بېرەيمۇ؟

ئاسىيە ئىشىنى توختىتىپ ئېرىگە قارىدى.

ـ قېنى دەپ بېقىڭا.

ياسىنجان خۇددى سېھىرگەرلەردەك بىر ھەرىكەتلەرنى قىلىپ، كۆزىنى يۇمۇۋېلىپ ئىچىدە بىر نېمىلەرنى پىچىرلىدى، ئاندىن ئايالىنىڭ كۆزىگە قادىلىپ تۇرۇپ دېدى:

ـ چوقۇم تاشكەنتتىكى ھەدەڭنى ئويلاۋاتسەن، شۇنداقمۇ؟

ئاسىيەنىڭ قاشلىرى ھەيرانلىقتىن كېرىلدى.

ـ ۋاي خۇدايىم، راستتىنلا پالچى ئىكەنسىزغۇ، ـ ئاسىيەنىڭ كۆزلىرى ئوينىغاچ كەتتى، ـ قانداق بىلىۋالدىڭىز؟

ـ مەن سېنىڭ كۆزۈڭگە قاراپلا ھەممىنى بىلىۋالىمەن، ئېسىڭدىمۇ، ئۆز ۋاقتىدا ماڭا كۆڭلۈڭنىڭ بارلىقىنى ئاشۇ كۆزۈڭدىن بىلگەن.

ـ ۋاي مېڭىگا، سىز ھەدەمدىن كەلگەن خەتنى ئوقۇپسىز ـ دە؟

ـ خەت كەلدىمۇ؟ ماڭا نېمىشقا دېمىدىڭ؟

ـ تېخى ئەتىگەن كەلدى، ـ ئاسىيە دېرىزە تەكچىسىدە تۇرغان، تېشىغا رۇسچە خەتلەر يېزىلغان كونۋېرتنى ئېلىپ ئىرىگە سۇندى، ـ ھەدەم قاتتىق ئاغرىق ئىكەن.

ياسىنجان خەتنى ئېچىپ ئوقۇدى. ئاسىيە بولسا ئېرىنىڭ چىرايىدىن كۆز ئۇزمەي قاراپ تۇردى. ئۇ شۇ تاپتا خەتنىڭ ئىرىگە قانداق تەسىر قىلىدىغانلىقىنى بىلمەكچى بولغاندەك ئىدى، ياسىنجان خەتنى بىر قۇر ئوقۇپ چىقىپ، يەنە باشىدىن كۆز يۈگۈرتۈشكە باشلىدى، ئاسىيە بولسا تاقەتسىزلەنگەن ھالدا ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتى. ياسىنجان ئاخىرى بېشىنى كۆتۈردى.

ـ بارايلى ئاسىيە، ـ دېدى ئۇ خەتنى قاتلاپ كونۋېرتقا سېلىپ تۇرۇپ، ـ ۋىزىمۇ بارغۇ، نەچچە ۋاقىتتىن بۇ ئىشنى نېمىشقا تاشلاپ قويدۇق ـ ھە، سەن بولسىمۇ يادىمغا سېلىپ تۇرساڭ بولمامتى؟

ـ سىزنىڭ قولىڭىز بىكار بولمىغاندىن كېيىن مەنمۇ گەپ قىلمىدىم.

ـ خىزمەت دېگەن ئۇلگەندە تۈگەيدۇ، ـ ئۇ ئاسىيەنىڭ مۇرىسىدىن تۇتۇپ ئۆزىگە قاراتتى، ـ بىزمۇ ئەل ـ جاھاننى كۆرۈپ كېلەيلى، خىزمەت، ئۆي دەپلا ئۆتەمدۇق، قېرىۋاتىمىز ئاسىيە، ئەتە ـ ئۆگۈن ماغدۇردىن كەتكەندە پۇشايمان يەپ قالمايلى.

ئاسىيەنىڭ كۆزلىرىدە لىغىرلاپ ياش پەيدا بولدى، لەۋلىرى ئۇمىچىيىپ تىترىدى، ئېرى ھەمىشەملا ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى تاپالايدۇ، شۇڭلاشقىمۇ تۇرمۇشنىڭ بارلىق مۇشەققىتىمۇ ئۇنىڭغا بىلىنمەي كەلدى، كۆڭلى توق ياشىدى.

ياسىنجان قولى بىلەن ئاسىيەنىڭ يېشىنى ئېيىتتى، ئاسىيە خاۋاتىرلەنگەندەك ئىشكىكە قارىدى.

ـ مېھراي كېرىپ قالدۇ، ـ دېدى ئۆزىنى كەينىگە تارتىپ، ـ قېرىغاندا ياراشمايدىكەن، كېرىپ بىردەم دېمىگىنى ئېلىنىڭ، قورسىقىڭمۇ ئاچقاندۇ؟

ـ ئاچمايچۇ، نېمە تاماق قىلىۋاتىسەن؟

ـ ئۆزىڭىز چۆچۈرە دېگەنتىڭىزغۇ.

ياسىنجان بېشىنى لىڭشىتتى ـ دە، مېھمانخانا ئۆيگە كىرىپ، دىۋانغا ئۆزىنى تاشلىدى. ئۇنى ھارغىنلىق بوشىتىۋەتكەندى، ئۇ بېشىنى دىۋاننىڭ يۆلەنچۈكىگە تاشلىغان ھالدا كۆزىنى يۇمدى.

ئىشىكنىڭ تاراقلاپ ئېچىلىشى ئۇنى ئويغىتىۋەتتى، كاريدوردا قىزى مېھرايىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى، ئۇ ئاپىسىغا بىر نېمىلەرنى دەۋاتاتتى، بىردەمدىن كېيىن ئۇ مېھمانخانا ئۆيگە كىرىپ كەلدى. بوي ـ تۇرقى ئاپىسىغا ئوخشاش ۋېجىك، دۇمىلاق يۈزلۈك بۇ قىزغا ھەربىر قارىسا ياسىنجاننىڭ ئېسىگە ئاسىيەنىڭ قىز چاغلىرى، ئۇلار يېڭى توي قىلغان چاغلار كېلەتتى، تووا، ئادەم بالىسىمۇ مۇنداق ئوخشايدىكەنە، قۇيۇپ

قويغان ئۆزى، ياسىنجان قىزىغا قاراپ شۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى.
ــ مىجەزىڭىز يوقمۇ دادا؟ ــ سوردى مېھراي ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ.
ــ ياق، بايا تىن كۆزۈم ئىلىنىپ قاپتۇ، ــ ياسىنجان ئۇرە بولۇپ ئولتۇردى، ــ كەچ قالدىڭغۇ قىزىم؟
ــ چوڭ كۆۋرۈكنىڭ يېنىدا ئىككى ماشىنا سوقۇشۇپ كەتكەنىدۇق، يول توسۇلۇپ، بىر سائەتكە يېقىن تۇرۇپ كەتتۇق، ــ ئۇ ئۇستەلدىكى تېلېۋىزىيە كېزىتىنى ئېلىپ كۆرۈشكە باشلىدى، ــ ئۇيغۇرچىدا يەنە «ئەسمەتخان» نى بەرگۈدەك، يا ئاللا، بۇلارنىڭ تېپىۋالغىنى شۇ بولدىغۇ، ئۇنىڭغا قارىغاندا خەنزۇچىدا خېلى يېڭى نەرسىلەرنى بېرىۋاتىدۇ، بۇگۈنمۇ ...
ــ ھوي راست، ــ ياسىنجاننىڭ ئېسىگە نېمىدۇر كېلىپ قىزىغا قارىدى، ــ بۇگۈن توك يوق دېگەنتى، شام بارمۇ ئۆيدە؟
ــ كىم دەيدۇ؟ ــ مېھراي قوپۇپ چىراغنىڭ يېنىنى تارتىۋىدى، لامپۇچكا ۋاللىدە يورۇدى.
ــ بايا تىن توختى مەمىت شۇنداق دېگەنتى.
ــ شۇ ئادەمنىڭ گېپىگە ئىشەنمەيمۇ دادا ...
ئاسىيەنىڭ ئاشخانىدا تۇرۇپ توۋلىغان ئاۋازى مېھرايىنىڭ گېپىنى ئۈزدى،
ــ ۋاي ئۆلەي، ئەمدى قانداق قىلارمەن؟
مېھراي بىلەن ياسىنجان تەڭلا قوپۇپ ئاشخانىغا چىقتى.
ــ نېمە بولدى ئاپا؟
ــ گاز تۇگەپ كەتتى، ــ دېدى ئاسىيە تۇڭنى چايقاپ كۆرۈپ، ــ ۋىييەي، ئۆلۈپ تۇردىغۇ بۇ، چۆچۈرىنى قازانغا سېلىپ قويغانتىم ـ دە، ئەمدى قانداق قىلارمىز؟
ــ توختا ئاپا، مەن سەلىمە ھەدەمنىكىگە چىقىپ باقاي، ئۇلارنىڭ قوش تۇڭدەك قىلىۋاتاتىتى، ــ مېھراي چىقىپ ھايال بولماي يېنىپ كىردى، ــ دادا، كېلىڭا تۇڭنى كۆتۈرۈشۈپ بېرەيلى!
ياسىنجان مېھرايىنىڭ كەينىدىن يانداكى ئۆيگە چىقتى. ئۇلارنى ئېگىز بويلۇق قاملاشقان، مېھرى ئىسسىق ئايال سېپايىلىق بىلەن قارشى ئالدى.
ــ ئۇكام، سىزنى بىسەرەمجان قىلىدىغان بولدۇق ـ تە، ــ دېدى ياسىنجان ئۇڭايسىزلىنىپ، ــ قوشنا بولساڭ يۆلەك بول، بولمىسا بۆلەك بول دېگەن مۇشۇ ـ دە.
ــ ئېچىقىسى يوق ياسىنجىنىكا، ــ دېدى ئايال مۇلايىم كۈلۈپ، ــ بارىنى تەڭ ئىشلەتىمىز، سىلەرنىڭ قوش تۇڭ ئەمەسكەن ـ دە؟
ــ داداڭ ئىدارىسى بۇنداق ئىشلارنى ھەل قىلىدىغان ئىدارە ئەمەسكەن، ــ مېھراي تەرىنى تۇرگىنىچە قاينىدى، ــ ھازىر ھەممە يەردە قوش تۇڭ بولۇپ كەتتى، دادامنىڭغۇ بۇنداق ئىشلار بىلەن كارى يوق، ئىشلەپ بەرسىلا بولدى.
ياسىنجان سەلىمەگە قاراپ كۈلۈپ قويدى.
ــ باللارمۇ ياراتماس بولۇپ كەتتى قارىڭ، ــ دېدى ياسىنجان بېشىنى چايقاپ،

ئىشكته ئاسىيه پەيدا بولدى.

ـ سەلمە، يۇرۇڭ، ـ دېدى ئوچۇق چىراي بىلەن، ـ چۆچۈرە ئەتكەنمدىم، بىر چەنە ئىچىپ چىقىڭ.

ـ رەھمەت ئاسىيە ھەدە.

ـ يۇرۇڭ، يالغۇزمۇ ئولتۇرىسىز، ئادىل ئوغلۇم كۆرۈنمەيدىغۇ؟

ـ تالاغا ئويناپ چىقىپ كەتكەنىدى.

ـ ئەمدى ئەتىياز كىردى، تالادىن كىرمەيدۇ ـ دە.

ـ ئاپا، قېنى بولغىنە ئەمدى، ـ مېھراي ئاپىسىنى ئالدىراتتى، ئاندىن سەلمەگە قاراپ كۆزىنى قىستى، ـ سەلمە ھەدە، ئەمسە ھازىرلا چىقىمەن جۇمۇ!

ـ ماقۇل.

ئىشكلەر بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى يېچىلدى. كارىدور جىمجىتلىققا چۆمدى، بىر دەمدىن كېيىن سول تەرەپتىكى ئىشىك ئېچىلىپ، ھىممەت توختى چىقتى. ئۇ ئەترapىقا بىر قارىۋېتىپ، سەلمەنىڭ ئىشكىگە يېقىن كېلىپ ئىچكىرىگە قۇلاق سالدى. ئۇ ئەمدىلا ئىشكىنىڭ تۇتقۇچىغا قول ئۇزىتىشىغا تۆۋەندىن بىرىنىڭ چىقۇاتقان ئاياغ تاۋىشىنى ئاڭلاپ ئىتتىك كەينىگە يېنىپ ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

پەلەمپەيدىن ئېگىز بويلۇق، بەستلىك كەلگەن، ئۇستىگە كاستۇم ـ شىم كىيىۋالغان بىر يىگىت چاققانغىنە قارا چامادانىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ بىرىنچى ئۆينىڭ ئىشىكى ئالدىدا توختىدى، ئۇ ئىشىكنى قولىنى سوزۇپ بولۇپ توختاپ، ئىشىكنى ئاۋايلاپ چەكتى.

ئىشىكنى ئاچقان مېھراي خۇشاللىقىدىن ۋارقىرىۋەتتى:

ـ ئاكا ... ! ـ ئۇ كەينىگە قاراپ توۋلىدى، ـ ئاپا، ئاكام كەلدى.

كارىدورغا ئاۋۋال ئاسىيە، ئارقىدىن ياسىنجان چىقتى، ئاسىيە ئوغلىنى قۇچاقلاپ يىغلىدى:

ـ بارمۇ شەن بالام، بۇگۈن كېلىپ قالمىغانىدەكلا تۇيۇلۇپ تۇراتتىڭ، ئورۇقلاپ قاپسەنغۇ، ئاغرىپ ـ تارتىپ قالمىغانسەن؟

ـ ياق ئاپا، ھېچ نەرسە بولمىدىم.

ـ يا خەتمۇ يېزىپ قويمايدىكەنسەن، ئەنسىرەپ بىر بولدۇم.

ياسىنجان ئۇنى يېگىدىن تارتتى.

ـ ۋوي، ۋوي، بولدى، نەچچە يىل كۆرمىگەندەك قىلىپ كەتتىڭغۇ، بىزنىمۇ كۆرۈشتۈرگىلى قويمامسەن؟

ئاسىيە ناۋادا ئوغلىنى قويۇپ بەردى، ھەممەيلەن مېھمانخانا ئۆيگە كىرىشتى.

ـ پويىزدا كەلدىڭمۇ؟ ـ سورىدى ياسىنجان.

ـ ياق ئايروپىلاندا.

ـ ئىشىكلار قانداق، ئوڭۇشلۇق بولدىمۇ؟

ـ ياخشى، ھازىرچە بىر مېھمانخانا قۇرىدىغان بولۇپ كېلىشتۇق.

ـ قەيەرلەرگە بارىدىكلار؟

ـــ كۆپرەك ئالمۇتادىلا بولدۇق، بىزدەك كوللېكتىپ چەققانلارنى ئەركىن ماڭغۇزـ مايدىكەن، ئاخىرى تاشكەنتكە تېلېگرام بەرگەنىدىم، چوڭ ئاپامنىڭ ئوغلى كەلدى.

ـــ ھەدەمنىڭ ئەھۋالى قانداقراق ئىكەن؟ـــ ئىتتىنك سوردى ئاسىيە.

ـــ خېلى ياخشى بولۇپ قاپتۇ، سىلەرنى قاچان كېلەر دەپ كۈتۈۋېتىپتۇ.

ئاسىيە كۆڭلى ئىمىن تاپقاندەك بولۇپ، ياسىنجانغا قاراپ قويدى. مېھرای ئاكـ سىنى سوئاللار بىلەن كۆمۈۋەتتى، ئۇ خۇددى كىچىك بالىدەك ھەيران بولاتتى، كـۆزلـ رىنى چەكچەيتىپ تەئەججۇپلىنەتتى، تەلەيلىك ئاكىسىغا ھەۋەس بىلەن تىكىلەتتى. شۇ تاپتا ياسىنجانمۇ ئوغلىغا قاراپ ھەۋەسلىنىپ قالدى. بىر چاغدىكى شوخلۇقى، جېدەل خورلۇقى بىلەن پۈتۈن مەھەللىگە تېتىيدىغان جۈرئەت مانا قانداق ئادەم بولۇپ قالدى. ئۇ ياسىنجانمۇ كۆرەلمىگەن چەت ئەللىنى ئايلىنىپ كەلدى. ياسىنجان بۇ ئوغلىنىڭ دەرـ دىنى ئاز تارتتىمۇ؟ تولۇق ئوتتۇرىنى مىلىق قىيامەتتە تۆگمىتىپ چەققان جۈرئەت ئالىـي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمىدى، ياسىنجاننىڭ بارمىغان مەكتىپى، كۆرۈشمىگەن ئادىمـى قالمىدى، ئاخىرى ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ ئۆزى خىراجەت تۆلەپ ئوقۇيدىغان رۇس تىلى سىنـ پىغا ئاران تەستە كىرگۈزدى. ياسىنجان رۇسچىنى ياخشى بىلگەچكە جۈرئەتسىكە ئۈيـدە قوشۇمچە ئۆگەتتى، جۈرئەت مەكتەپنى تۆگەتتى، لېكىن بىر يىلغىچە خىزمەت تاپـالماي يۈردى. تەلىيىگە چېگرا ئېچىلىپ، ئۇنىڭ بازىرى چىققتى. ئۆتكەن يىلى قىشتىسا ئۇ بىر دوستىنىڭ تونۇشتۇرۇشى بىلەن ھازىر ئىشلەۋاتقان شىركەتكە كىرگەنىدى، مانا، يېرىـم يىلدىن بۇيان ئۇنىڭ بارمىغان يېرى ئاز قالدى. شىركەتنىڭ ئەتۋارلىق ئادىمـى بولۇپ قالدى.

جۈرئەت مېھرايىنىڭ قارا چامادانغا پات-پات قاراپ قويۇۋاتقانلىقىنى سېزىپ، قوپۇپ چامادانىنى ئاچتى. ئۇ ئاۋۋال چىرايلىق مېتال قۇتىنى ئېلىپ دادىسىغا تۇتتى:

ـــ بۇ قېتىم جىق بىر نەرسە ئۆتكۈزەلمىدىم، ماۋۇ سوۋېتىنىڭ يانچۇق سائىتى ئىكەن.

ـــ ۋاھ، قالتىس چىرايلىق ئىكەنغۇ،ـــ ياسىنجان سائەتنى كۆرۈپ ھەيـران بولـ دى،ـــ ئالتۇن سائەتمۇ نېمە؟

ـــ ئەمدى ئاپا، دادامغا سائەت سالدىغان جىلىتكە تىكىپ بەرسەك بولىدىغان بولـ دى، ـــ مېھراي خۇش خۇيلۇق بىلەن كۈلدى.

جۈرئەت چامادانىدىن يۇڭلىرى ئۇزۇن پوپايكىنى ئېلىپ ئاپىسىغا سۇندى:

ـــ ماۋۇ پوپايكىنى ساڭا دەپ ئەكەلدىم، تېۋىتتە توقۇغانىكەن.

ئاسىيە خۇشال بولغىنىدىن كۆزىگە ياش ئالدى.

ـــ ۋايەي بالام، نېمە ئاۋارە بولۇپ يۈرەتتىڭ، رەھمەت بالام.

مېھراي تاقەتسىزلەنگەن ھالدا چامادانغا تەلمۈردى.

ـــ ساڭا ھېچ نەرسە ئەكىلەلمەي قالدىم، ـــ دېدى جۈرئەت سىڭلىسىغا قاراپ ۋە چامادانىنى ياپتى،ـــ بۇدا بارغىنىمدا ئەكىلىپ بېرىمەن.

مېھرايىنىڭ چىرايى سولىشىپ، كۆزلىرىگە يىغا ئولاشتى.

ـــ مەنغۇ سېنىڭ خىيالىڭغا كىرىپ چىققايمەن، بوپتۇ،ـــ دېدى تىترەپ. مېھراي

قوپۇپ ماڭاي دېيىشىگە جۇرئەت ئۇنىڭ قولىنى تارتىپ توختاتتى:
ــ ياتاللا، سەن يىغلاڭغۇغا ئەكەلمەي قۇتۇلغلى بولامدۇ، ــ ئۇ چامادانىنى ئېچىپ، يانچۇقىدىن بىر دۇخاۋا قاپلانغان قۇتىنى ئېلىپ ئۇنىڭغا بەردى. مېھراي قۇتىنى ئېچىپ خۇشاللىقتىن سەكرەپ كەتتى.
ــ ۋاھ، مېنالئۇن ئىكەن ئاپا، قاراپ باققىنا...
ئۇ ئەينەكلىك ئىشكاپنىڭ ئالدىغا بېرىپ مېدالئۇننى بويىنىغا ئاستى، ئۇ خۇشاللىقتىن قىلىق تاپالمايلا قالدى.
ــ ياراشتىمۇ ئاپا؟
ــ ياراشمامدىغان بالام، ئاكاڭغا رەھمەتمۇ دېمەيسەنغۇ؟
ــ رەھمەت ئاكا، ــ دېدى ئۇ ئەركىلەپ، ــ شىركەتكە بالدۇرراق چىقساڭمۇ بوپتىكەن، يۇ كەمگىچە خېلى بېيىپ قالاركەنمىز، مەنمۇ چىقايمىكىن يا دادا؟ ماشىنىستلىقتىن جاق تويدۇم.
ياسىنجان ئۇنىڭغا قاپىقىنى تۇركەن هالدا قاراپ قويۇپ، ئاسىيەگە دېدى:
ــ قېنى تاماقمۇ بەرمەمسەن بىزگە، جۇرئەتنىڭمۇ قورسىقى ئاچقاندۇ؟
ــ مانا هازىر، ــ ئاسىيە ئورنىدىن تۇردى، مېھراي تامدىكى سائەتكە قاراپ قويۇپ ئاپىسىنىڭ كەينىدىن ئاشخانىغا كىردى كەتتى.
ــ ئاپا، سەلمە هەدەمگە بىر چىنە ئۇسۇپ بەرگىنە، ئىسسىققىنە ئېچۇالسۇن.
ــ تامىقىڭنى ئېچۇۋېلىپ ئەپچىقىن.
ــ ئاڭغىچە تېلېۋىزور ئۆتۈپ كېتىدۇ، ماقۇل دېگىنە.
ــ ياتاللا، كۆرمىسە بولمايدىغان نېمىدۇ ئۇ شۇنچە؟
ــ سەن ئۇقمايسەن، ــ مېھراي شوخلۇق بىلەن ئەركىلىدى.
ئاسىيە مېھرايغا تاماق ئۇسۇپ بېرىپ بولۇپ، مېھمانخانىغا تاماق ئەكىردى.
ــ تۇۋا، بايا چۆچۈرىنى تۇگۈۋېتىپ جۇرئەت كېلىپ قالغان بولسىمۇ، ئۇ خويمۇ ئامراق ئىدى، دەپ ئويلىغانىدىم، مۇشۇ ئاشقا رىسقىڭ چۈشكەنىكەن، ئۇلگۈرۈپ كەلگىنىڭنى قارىغىنا، ئۇ ياقتا تاماقتىن قېلىنالغانسەن هەقاچان؟
ــ ئۇنى بىر دېمە ئاپا، ئۇ خەقنىڭ تامىقىغا كۆنمەيدىكەن ئادەم.
ــ بېرىپ كەلگەنلەرمۇ شۇنداق دەيدۇ، قېنى قىزىقىدا ئېچە بالام.
جۇرئەت تاماقنى ئېچىكەچ كۆرگەنلىرىنى سۆزلەشكە باشلىدى:
ــ هازىر ئۇ ياقتا ئوقەت قىلغىلى چىققانلار ساماندەك ئىكەن، ئېچىكىرىدىكى شىركەتلەر قاپلاپ كېتىپتۇ، هازىر نېمە ئەتۋار ئىكەن دېسە، بىزگە ئوخشاش رۇس تىلىنى بىلمىدىغان تەرجىمان ئەتۋار ئىكەن، ئايلىقىڭ مىڭ سومدىن چاتاق يوق.
ــ شىركەتكە چىقايمۇ - يا؟ ــ ياسىنجان ئاسىيەگە قاراپ كۈلدى.
ــ خۇدايا تۇۋا دەگە، قېرىغاندا نەلەردە سوكۇلداپ يۈرۈيسىز؟
ــ دادام ئىشلەيمەن دېسە مەن هازىرلا ئورۇن تاپىمەن، دادام رۇسچىغا مەندىن ياخشى، قازاقچىنى ياخشى سۆزلەيدۇ، تۈركچىنىمۇ بىلىدۇ، هازىر تۈركىيە سودىگەرلىرىمۇ

كۆپ كىلىۋاتىدۇ، قانداق ئىشلەمسىز دادا؟

ياسىنجان بېشىنى چايقىدى.

ـ قېرىغاندا پۇل تاپسەن دەپ نەدە يۈرەي، مۇشۇ تاپتا قولۇمدىكى كىتابنى ئىشلەپ پۈتتۈرۈۋالسام چوڭ گەپ.

ـ سەن- زە، دادا، كىتاب دەپلا ئۆتتۈڭ،ـ جۈرئەت بېشىنى چايقىدى،ـ ھازىر كىتابتىن نېمە چىقىدۇ، مانا مەسىلەن، سەن ئوتتۇز يىلدىن بۇيان كىتاب ئىشلىدىڭ، نۇرغۇن كىتابلارنى تەرجىمە قىلدىڭ، شۇنىڭ بەدىلىگە نېمىگە ئېرىشتىڭ؟ سەن نەچچە يىل تەر تۆكۈپ ئىشلىگەن كىتابىڭغا بېرىدىغان ھەق ناھايىتى بىرەر مىڭ سوم، ھازىر- چۇ ئۇنچىلىك پۇلنى بىر سائەتتىلا تاپقىلى بولىدۇ، دادا، مەيلى پۇلنىمۇ دېمەيلى، سېـ نىڭ شۇنچە يىل قىلغان ھالال ئەمگىكىنى كىم كۆرۈۋاتىدۇ، كىم باھالاۋاتىدۇ؟ ھازىر- غىچە يۇقىرى ئۇنۋانمۇ بەرمىدى، ئولتۇرۇۋاتقان ئۆيىمىز ماۋۇ، تېخىچىلا بىر رەڭلىك تېلېۋىزورغا ئېرىشەلمىدۇق، بۇ خىزمەتنىڭ نېمىسىنى ئارزۇلايدىكەنسەنكىن ـ تاڭ، سىلەر دەيسىلەر، ھازىرقى كۈنىمىز بۇرۇنقىغا قارىغاندا جىق ياخشى، مۇشۇنىڭغا شۈكرى دەيسىلەر، لېكىن سىلەر بىزنىڭ تۇرمۇشىمىزنى چەت ئەللىكلەرنىڭ تۇرمۇشى بىلەن، ئەڭ ئاددىيسى شېنجىڭ، جۇخەيلەر بىلەن سېلىشتۇرۇپ كۆرمەيسىلەر، مەن مانا قازاقىستانىنى كۆرۈپ كەلدىم، ئۇلارغۇ ياۋروپا بىلەن سېلىشتۇرغاندا نامرات بىر دۆلەت، لېكىن، شۇلارنىڭ ئولتۇرۇۋاتقان ئۆيلىرىنى كۆرسەڭ ئۇنىڭ قېشىدا بىزنىڭ بۇ ئۆيلىرىمىز مال قوتىنىغىمۇ ئەرزىمەيدۇ، ئەللىك پىرسەنت ئادەمنىڭ شەخسىي ماشىنىسى بار، بىزدىچۇ؟

ياسىنجان ئوغلىغا بىر پەس قاراپ تۇرۇپ سورىدى:

ـ سېنىڭچە مەنمۇ شىركەتكە چىقسام بولىدىكەن ـ دە؟

ـ ھەئە، ئۇنداق خىزمەتنى تاشلا ئەمدى.

ـ بولدى، قوي ـ قوي،ـ ياسىنجان قولىنى شىلتىدى،ـ سەنمۇ، مەنمۇ ھەممىمىز پۇل تاپقىلى چىقساق، كىتابلارنى كىم ئىشلەيدۇ، ماۋارىپ بىلەن، ئىلىم ـ پەن بىلەن كىم شۇغۇللىنىدۇ. باللارنى كىم ئوقۇتىدۇ؟ ھەممە ئادەم شىركەت قۇرۇپ سودا بىلەن بولسا باشقا ئىشلارنى كىم قىلىدۇ؟ ياق بالام، سودا بىلەن ھەممە ئىش پۈتمەيدۇ. جاھانـ مۇ بۇنداق كېتىۋەرمەيدۇ، ھازىر ھۆكۈمەت پۇل تېپىۋالار دېۋەدى، ھەممە ئادەمنىڭ كاللىسى قىزىپ كەتتى، سەن بەلكىم بىلمەيسەن، ئاپاڭ بىلەن بىز ئوبدان بىلىمىز، مەدەنىيەت ئىنقىلابىدا ماۋ زېدۇڭ ئىسيان كۆتۈرسەڭلار يوللۇق، دەپ قويۇۋېدى، ھەممە ئادەم ئىشنى تاشلاپ ئىنقىلابچى بولۇپ كەتتى، ئىككى ـ ئۈچەيلەن بىر يەرگە يىغىلىپلا ئىسمىدىن ئادەم چۆچۈگەندەك تەشكىلاتلارنى، سىلىكبۇلارنى قۇرۇپ كەتكەندى، ھازىر قارىسام بۇ شىركەت دېگىنىڭمۇ خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاپ قېلىۋاتىدۇ، بۇنىڭمۇ ئاقىۋىتى نېمە بولىدۇ، تېخى كۆرىمىز، جاھان بۇنداقلا بولۇپ كەتمەيدۇ، بۇنى بولدى سەنلا قىل، مېنى دەۋەت قىلما!

جۈرئەت دادىسىنىڭ مىجەزىنى بىلگەچكە بىر ئۇھ تارتتى ـ دە، ئورنىدىن تۇردى.

ـ نەگە؟ـ ئاسىيە ئۇنىڭدىن سورىدى.

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com

— بىر ـنىڭ ئەۋەتكەن ئامانىتى بار ئىدى، شۇنى بېرىۋېتىپ كېلەي.
— ئەتە بەرسەكمۇ بولار، ھېرىپ - ئېچىپ كەلگەندە دېمىگىنى ئالساڭچۇ؟
— ياق، بۇگۈنىدىن قالسا يولمايتتى، بىر دەمدىلا كېلىمەن، — ئۇ چامادانىدىن چاقماقنى خالتىنى ئېلىپ تالاغا چىقىپ كەتتى.
— تووا ماۋۇ بالىنى،— ئاسىيە ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قالدى ۋە خىيالغا پاتقان ئىپتىدىن سورىدى:
— چۆچۈرىدىن ئىچىپ باقامسىز؟
— ياق، تويدۇم، — دېدى ياسىنجان ئېسىگە كېلىپ، — مېھراي قېنى؟
— سەلىمەنىڭكىگە تېلېۋىزور كۆرىمەن دەپ چىقىپ كەتتى.
ياسىنجان ئاچچىق كۈلۈپ بېشىنى چايقىدى.
— ئاشۇمۇ بىز كۆرىدىغانىنى ياراتمايدۇ، — دېدى ئۇ ئايالىغا قاراپ،— بىز شۇنچىۋالا ئارقىدا قېلىپ كېتىۋاتىمىزمۇ - ھە؟ ئەجەب بىر زامانلار بولۇۋاتىدىغۇ ئۆزى، ئوغلۇڭنىڭ گېپىنى ئاڭلىدىڭمۇ؟
— ئۇنىڭمۇ گېپىنىڭ ئورنى بارەك قىلىدۇ.
— ئۇمۇ ئۆزىنىڭ يولىنى تاپتى، بوپتۇ، مېڭىۋەرسۇن، — ئۇ ئاسىيەنىڭ قولىغا قولىنى قويدى،— بۇ ئۆينى قۇرغان چاغدا ئىككىمىزلا ئىدۇق، ئاخىرى يەنە ئىككىمىز قالىدىغان ئوخشايمىز...
ئاسىيە ئېرىنىڭ يوغان قوللىرىنى مېھرىبانلىق بىلەن سىلىدى.

2

تار، ئۇزۇنچاق كەلگەن بۇ ئۆينىڭ ئىچى رەتلىك ۋە پاكىز ئىدى. دېۋانىنىڭ يۆلەنچۈكى، چامادانلارنىڭ ئۈستى، بۇلۇڭ ئۈستەلگە تىزىلغان ئەينەك، ئەتىر قۇتىلىرىغىچە ريشىلىيە ئىشلىگەن ياپقۇچلار يېپىلغانىدى، ھەممە تەرەپتىن بىر خىل يېقىملىق، كۆڭۈلنى كۆتۈرىدىغان نۇر چېچىلىپ تۇرغاندەك كىشىنى سۆيۈندۈرەتتى.
مېھراي تاماق كۆتۈرۈپ كىرگەندە سەلىمە دېۋاندا ئولتۇرۇپ تېلېۋىزور كۆرۈۋاتاتتى. ئۇ، مېھرايىنى كۆرۈپ ئىنتىك ئورنىدىن تۇردى.
— نېمە قىلىپ يۈرۈيدىغانسىز مېھراي، ئۆزىڭىز كىرىۋەرسىڭىز بولمىدىمۇ؟
— سىزگە دەپ قويۇپ ئۆزۈم يىتىپ كەتتىم، — دېدى مېھراي چىنىنى ئۈستەلگە قويۇپ، — بايىاتىن ئاكام كېلىپ قالدى، قېنى، سەلىمە ھەدە ئاش سوۋۇپ قالدىغۇ دەيمەن، ئىچىپ بېقىڭا!
— ھە، جۈرئەت قايتىپ كەلدىمۇ؟ تىنچ - ئامانلىقمۇ؟
— سالامەت كەپتۇ،— ئۇ بويىنىدىكى مېدالىئوننى ئوتۇپ كۆرسەتتى، — قاراڭ سەلىمە ھەدە، ماڭا مۇنۇنى ئالغاچ كەپتۇ.
— پاھ، قالتىس ئېسىل نەرسە ئەكىلىۋېتىپتىغۇ،— سەلىمە ھەۋەس بىلەن ئوتۇپ كۆردى، — مۇبارەك بولسۇن!
— ئۆزىڭىزدىن بولسۇن، ئادىل قېنى؟
— ئۇيناپ ھېرىپ كېتىپتىكەن، ئۇخلاپ قالدى.

مېھراي تېلېۋىزورغا قاراپ سورىدى:
— ھېلىقى تېياتىرنى باشلاپ كەتكەن ئوخشىمامدۇ؟
— ھەئە، خېلى بولدى.
مېھراي ھەممىنى ئۇنتۇپ تېلېۋىزورغا قادالدى. ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا بىر قېسىم ئاخىرلاشتى.
— ۋاي ئىسىتەي، — مېھراي ئۇھ تارتتى، — بۈگۈن تۈزۈكرەكمۇ كۆرەلمىدىم، يەنە بىر قىسمىنى بەرگەن بولسىمۇ.
— ئەگەر ھەممە قىسمىنى بەرسە تاك ئاتقۇچە كۆرىسىزغۇ دەيمەن.
— كۆرەتتىم.
— ئۇنداقتا سىزگە تېلېۋىزىيە فىلىمى توشاتقىلى بولمايدىكەن - دە، — سەلىمە ئۇنىڭغا قاراپ كۈلدى، — ئەمدى ئاخىرىنى كۆرمەي ئامالىڭىز بولمىدى - دە.
— شۇندە، ئەمدى قاچان بېرىدۇ؟ — مېھراي ئۇستەلدىكى تېلېۋىزىيە گېزىتىنى ئېلىپ قارىدى، — ئاخىرىنى دۈشەنبە بېرىدىكەن، دۈشەنبە كۈنى سىزنى يەنە ئاۋارە قىلمەن - دە.
— كېرەك، مەنمۇ سىزنىڭ باھانىڭىزدە كۆرۈۋالىدىغان بولدۇم، بۇ فىلىمگە مەنمۇ قىزىقىپ قالدىم.
— بەك تەبىئىي ھە، يازغۇچى تۇرمۇشنى بويىماستىن ھەقىقىي ئىپادىلەپ بەرگەن. مەسىلەن قاراڭ، جۇخۇا بىر تالانتلىق ئارتىس، ئاۋۇ يازغۇچىمۇ ئۇنى شۇنداق ياخشى كۆرىدۇ، نېمە دېسە جۇخۇانىڭ رايىغا باقىدۇ، ئۇلار ھەر جەھەتتىن قارىسا بىر - بىرىگە ماس كېلىدىغان جۈپلەر، بىر قىزبالا ئۇچۇن مۇشۇنىڭ ئۆزى يېتەرلىك ئەمەسمۇ، ئەمما جۇخۇا بۇنىڭغا قانائەت قىلمايۋاتىدۇ، ئەۋالدىن قارىغاندا ئاشۇ شوپۇرنى ياخشى كۆرۈپ قالىدىغان ئوخشايدۇ، مېنىڭ جۇخۇاغا ئاچچىقىم كېلىپ قېلىۋاتىدۇ، راست...
سەلىمە كۈلۈۋەتتى.
— ئەگەر سىز يازغۇچى بولسىڭىز جۇخۇانى تىللاپ بىر قىلغۇدەكسىز - دە. سىز دېگەندەك يازغۇچىنىڭ تۇرمۇشنى چىن قىلىپ يازغانلىقىنىمۇ ئاشۇ يەردىن كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. كۆڭۈل دېگەن شۇنداق مۇرەككەپ نەرسە سىڭلىم، سىز تېخى كىچىك، ئۇنداق دەۋرنى بېشىڭىزدىن ئۆتكۈزۈپ باقمىدىڭىز، شۇڭا بىلمەيسىز، مېنىڭچە جۇخۇامۇ ئامالسىز قالغاندەك تۇرىدۇ، ئۇنىڭچە بولسا ئاشۇ يازغۇچى بىلەن تۇيۇ قىلىۋېتىپلا تىنچ ياشىغۇسى بار، ئۇنىڭ ئەقلىشۇ مەسلىھەتنى بېرىدۇ، لېكىن كۆڭلى، يۈرىكى شوپۇرغا تارتىپ تۇرۇۋاتىدۇ، شۇڭا بۇ فىلىمگە «سۆيگۈگە مەسلىھەت ھاجەتسىز» دەپ ناھايىتى جايىدا ئىسىم قويغان. تۇرمۇش ئىشىغا يات ئادەم توغرا مەسلىھەت بېرەلمەيدۇ، بۇنداق دېسەم ئەتە - ئۆگۈن سىزمۇ ماڭا مەسلىھەت بەرمەكلار، دەپ تۇرۇۋالماڭ يەنە.
مېھراي خىجالەت بولۇپ كۈلدى.
— مەنچۇ سەلىمە ھەدە، مۇشۇنداقلا ئۆتىمەن.
— قېنى كۆرەرمىز.

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com

ــ راست... ئەگەر تۇرمۇش، ئائىلە دېگەن سۆزنىڭكىدەكلا بولىدىغان بولسا تۇرمۇش قۇرۇپ نېمە قىلىدۇ، مەن چوقۇم سارالڭ بولۇپ قالىمەن.

ــ ئۇنداق دەپمۇ بولمايدۇ، ــ سەلىمە غەمكىن قىياپەتتە ئۇھ تارتتى،ــ هەممە ئادەمنىڭ تەقدىرى ئوخشاش بولمۇرمەيدۇ.

ــ تۇرمۇش قۇرمايمۇ ئۆتكىلى بولىدىغۇ؟

ــ مەنمۇ بىر چاغلاردا خۇددى سىزدەك ئويلايتتىم، ئۇنداق بولۇشىمۇ مېنىڭ قۇندۇزئاي دەپ بىر نەۋرە هەدەم بار ئىدى، ئۆزى شۇنداق چىرايلىق قىز ئىدى. قولىمۇ شۇنداق ئىشلىق، مەھەللىمىزدە ئۇنىڭ پېيىگە چۈشمىگەن يىگىت يوق دېسەم بولىدۇ، هەممە خەق قۇندۇزئاينى قانداق تەلەيلىك يىگىت ئالار، دەپ هەۋەس قىلىشاتتى. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ بىر شوپۇر بىلەن قېچىپ كەتسە بولىدۇ، هەممە ئادەم ئۇنى ئەيىبلىدى، دادىسى قىزىنىڭ ئەلىمدە ئاغرىپ يېتىپ قالدى. هەممە تۇغقانلار قۇندۇزئاينى ئەقىلسىزلىكتە ئەيىبلەشتى. بىرنەچچە ئايدىن كېيىن مەن ئۇنىڭ تەگگەن يىگىتىنى كۆرگىلى ئالايىتەن ئۇنىڭكىگە باردىم. قارىسام خۇددى خانىچىدەك قاپقارىلا بىر ئادەم ئىكەن، ئوشۇق ـ تۆشۈك گەپمۇ قىلمايدۇ، هەدەم بۇ زەڭگىنىڭ نەرىگىمۇ ئاشىق بولغاندۇ، دېدىم ئىچىمدە، ئارىدىن ئون يىل ئۆتۈپ تۆت بالىلىق بولغان چاغدا ئۇ شوپۇر قۇندۇز ئايىنى تاشلاپ كەتسە بولىدۇ، قۇندۇزئاي شۇ دەرد ـ ئەلەمدە قېرىپ مومايلا بولۇپ قالدى، مەن شۇنى كۆرۈپ تۇرمۇش قۇرۇپ نېمە قىلىدۇ، دەيتتىم، لېكىن ئۆز بېشىمىزغا كەلگەندە ئامالىڭىز يوق ئىكەن، تەقدىر سىزنىڭ ئىختىيارىڭىزدا بولمايدىكەن.

مېھراي بىردەم ئارىسالدى بولۇپ تۇرۇپ كېتىپ سورىدى:

ــ سەلىمە هەدە، سىزدىن بىر گەپنى سورىسام خاپا بولارسىزمۇ؟

ــ نېمىشقا خاپابولغۇدەكمەن، سوراۋېرىڭ؟ــ سەلىمە كۈلدى.

ــ سىلەر نېمە بولۇپ ئايرىلىپ كەتتىڭلار؟ مەن هازىرغىچە سورايمەن دەيمەن، لېكىن سىزنى نېمە دەپ ئويلاپ قالار دەپ پېتىنالماي كەلدىم.

سەلىمەنىڭ چىرايىدا مۇڭ ئەكسىلەندى، مېھرايىنىڭ بۇ سوئالى ئۇنىڭ ئۇنتۇلغان كۆڭۈل جاراهىتىنى تاتىلىغاندەك بىئارام قىلدى. ئارىلىقنى ئىبغىر جىمجىتلىق باستى، سەلىمە بىر ئۇھ تارتتى ـ دە، بېشىنى كۆتۈردى:

ــ سىزگە نېمە دەپ چۈشەندۈرسەم بولىدىكىن مېھراي، ــ دېدى ئۇ غەمكىن قىياپەتتە، ــ ئادىلنىڭ دادىسىنى دەسلەپ ئۇچراتقان چېغىمدا مەن تەببىي ئىنستىتۇتنى پۈتتۈرۈش ئالدىدا تۇراتتىم، بىز تاسادىپىيلا سەپەردە تونۇشۇپ قالدۇق، مەن تەتىلدىن قايتىشىمدا ئۇنىڭ بىلەن بىر ئاپتوبۇستا يانمۇ يان ئولتۇرۇپ قاپتۇق. يېرىم كۈنگىچە گەپ ـ سۆز قىلىشماي ماڭدۇق، كۈن ئىسسىق بولغاچقا مېنى ئۇگدەك باسقىلى تۇردى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ماڭار ئاخشىمى دوستلىرىم كېلىپ تاڭ ئاتقۇچە ئۇخلىمىغانتىم، بىر ۋاقىتتا چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتىم، قارىسام ئۇنىڭ مۈرىسىگە بېشىمنى قويۇپ ئۇخلاپتىمەن، مەن خىجالەت بولغىنىمدىن نېمە دېيىشىمنى بىلمەي قالدىم. ئۇ بولسا ماڭا قاراپ يېقىملىق كۈلۈپ قويدى، تونۇششىمىز شۇ ئىشتىن باشلاندى، ئۇ پىداگوگىكا

ئىنسىتىتۇتىنى پۈتتۈرگىلى بىر يىل بوپىتۇ، هازىر بىر ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇتقۇچى بولۇپ ئىشلەيدىكەن، ئۇ يول بويى ماڭا سىياپە مۇئامىلە قىلىپ كەلدى، قونالغۇغا كەلگەندە ياتاق بېلىتى ئالدى، تاماققىمۇ ماڭا پۇل تۆلەتكۈزمىدى، ئۇرۇمچىگە كەلگەندىمۇ مېنىڭ يۈك - تاقلىرىمنىڭ جىقلىقىنى كۆرۈپ، يارەملىشىپ مەكتەپكىچە ئاپىرىپ قويدى، لېكىن شۇ جەريانىدا ئۇ ماڭا بىرەر ئېغىزمۇ غەيرىي گەپ قىلىپ باقمىدى، كېيىنچە ئۇ مېنى پات - پاتلا مەكتەپكە ئىزدەپ كېلىپ كىنو- تىياتىرلارغا ئاپاردى، لېكىن كۆڭلىدىكى گېپىنى دېمەيتتى، بىر يىل شۇنداق ئۆتتۇق، مەن مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ، دوختۇرخانىغا خىزمەتكە چىقتىم، شۇ ئاردا ئۇ ئاغرىپ قېلىپ، مەن ئىشلەۋاتقان بۆلۈمدە داۋالاندى. مەنمۇ ئۇنىڭ قېلىنلىرىغا يارىشا بىرەر ئاي باقتىم، بىر كۈنى ئۇ مېنىڭ قولۇمغا بىر پارچە خەتنى تۇتقۇزۇپ قويدى، بۆلۈمگە چىقىپ ئوقۇسام تەكلىپ قويغان خەت ئىكەن، نېمە دەيمەن؟ كۆڭلۈمدە ئۇنى ھەر تەرەپتىن تارازىغا سېلىپ ئۆلچەپ باقتىم، لېكىن مەن ياراتمايدىغان ھېچبىر يېرىنى تاپالمىدىم، ئۆزى ئىنستىتۇتنى تۈگەتكەن، قارا قورساق ئەمەس، كۆڭۈلدىكىدەك خىزمەت ئورنى بار، مىجەزىمۇ ئېغىر، شاللاق قىلىقلىرى يوق، مېنىڭ ئېسىمگە شۇ هامان قۇندۇزئاي كەلدى، شۇنچە يىگىتلەرنى ياراتماي ئاخىرى بىر قارا قورساق شوپۇرنىڭ قولىدا! تارتقان كۈنلىرى كېلىپ تۇرۇۋالدى - دە، مەنمۇ تاللاپ - تاللاپ تازغا ئۇچرىمايدىغان ئۇنىڭ تەلىپىگە ماقۇل بولدۇم. بىر يىل ئۆتۈپ توي قىلدۇق، تۇرمۇشىمىز ھەر هالدا كۆڭۈللۈك ئىدى، مەن تۇرمۇشىمىزدىن خاتىرجەم بولغان هالدا ئۆزۈمنى خىزمەتكە، كەسىپ ئىگىلەشكە ئۇردۇم، كۆپ ۋاقتىم بالىنىستا ئۆتەتتى، مېنىڭدە شۇنداق بىر مىجەز بار، — بىر نەرسىگە ئىنتىلگەن ئىكەنمەن، باشقا هەممە ئىشنى ئۇنتۇيمەن، شۇ چاغلاردا ئۆتنى ئوپېراتسىيە قىلىش خېلى نازۇك تېخنىكا هېسابلىناتتى، بۇنى پەقەت بۆلۈمنىڭ مۇدىرىلا قىلاتتى. مەن پۈتۈن ئەس-يادىم بىلەن شۇنى ئىگىلەشكە بېرىلىپ كېتىپ، ئۆيىنى ئۇنتۇپ قالدىم، ئادىلنىمۇ دادىسىغا تاشلاپ قويدۇم، ئۇ دەستىلەپ مەن بىلەن ئۇرۇشۇپ باقتى، كېيىنچە كارى بولماس بولدى، قاچان كەلسەم، يېرىم كېچىلەردە بالىنىستقا ماڭسامۇ چاتىقى يوق، ئۆزىمۇ ئۆيدە ئولتۇرماس بولدى. كېيىن ئۇقسام ئو بىرىنى يەنە كېلىپ مېنىڭ يېقىن بىر دوستۇمنى تېپىۋاپتۇ. خەقلەر قىز بالىنىڭ هەقىقي دوستى بولىنمايدۇ، دېسە نېمە دەيدىغاندۇ، دەپتىكەنمەن، راست ئىكەن. مەن بۇ دوستۇمنى ماڭا بۇنداق خىيانەت قىلار، دەپ زادىلا ئويلىماپتىكەنمەن. يىغلىدىم، قايغۇردۇم، ئاخىرى تەقدىرگە تەن بەرمەي بولمىدى، ئادىلنى ئېلىپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتىم، مانا، سىز قىزىقمان مېنىڭ تۇرمۇشۇم شۇ.

مېھرايىنىڭ ئۇنىڭغا قاراپ ئىچى سىيرىلدى.

— هازىرمۇ شۇ دوستىڭىز بىلەن ئۆتۈۋاتامدۇ؟

— هەئە، توي قىلىپ بالىلىقمۇ بولدى.

— ئۇ دوستىڭىزنىڭ ئەدىبىنى بەرمىدىڭىزمۇ؟

— نېمە پايدىسى؟— سەلىمە ئاچچىق كۈلدى،— شۇنداق قىلىشنىڭ هېسابىغا مەن

نېمىگە ئېرىشىمەن؟ سەتلەشمەكتىن باشقا ئىش يوق، شۇ ئارقىلىق مەن ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئۆزۈمگە مايىل قىلالايمەنمۇ؟ سەۋەنلىك مېنىڭ ئۆزۈمدىنمۇ كەتكەن تۇرسا. تۇرمۇش بىر قارىسىگىز تولىمۇ ئاددىي يەنەبىرقارىسىگىز تولىمۇ نازۇك، مۇرەككەپ بەرسە ئىكەن...

دالان ئىشىكىنىڭ تاراقلاپ ئېچىلىشى سەلىمەنىڭ كېپىنى بۆلۈۋەتتى. ئۆيگە ئېگىز، زىلىۋا بويلۇق، چېچىنى كۆپتۈرۈپ بۇدۇر قىلغۇزغان چىرايلىق قىز سەلىمەنىڭ سەنئىتىنى ئۇقۇشتىدا ئوقۇۋاتقان سىنىپىسى پەردە كەلدى، مېھرای ئۇنى پات-پاتلا ئۇچرىتاتتى، لېكىن ھازىرغىچە پاراڭلىشىپ باقمىغانىدى.

— نېمانداق كەچ قالدىڭ؟— سەلىمە سورىدى.

— ئەتە مۇئەللىملەر بىر ياققا يىغىنغا بارغۇدەك،— دېدى پەردە مېھرای بىلەن كۆرۈشۈپ بولۇپ، — قارىسام ياتاقتىكى قىزلارمۇ ئۆيلىرىگە كېتىشتى، يالغۇز قاپتىمەن، تۇرۇپلا زېرىكىپ قالدىم.

— ئۇنداق ئادەم بالدۇرراق كەلسەڭ بولمامتى؟ قورسىقىڭ قانداق؟

— تاماق ئەتىكەنمىدىڭ؟

— بالدۇرراق كەلگەن بولساڭ مېھرايىنىڭ چۆچۈرىسىگە ئېغىز تېگەتتىڭ، راستتىنلا قورسىقىڭ ئاچمۇ؟

— ياق، مەكتەپتە تاماق يېدىم.

— مەن چاي دەملەي، چاي ئىچەيلى،— دېدى سەلىمە ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇنىڭغا ئەگىشىپ مېھرايمۇ قوپتى.

— مەنمۇ ئەجەب ئولتۇرۇپ كەتتىم، ئۆيگە چىقىپ باقاي.

— نەگە ئالدىرايسىز،— دېدى سەلىمە ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپ، — ئۆيگە چىقىسىگىز مۇ ئۇلگۈرىسىز، پەردەمۇ كەپتۇ،— ئۇ مېھرايىنىڭ قۇلقىغا يېقىن كېلىپ دېدى، — ھېلى پەردەنى ناخشا ئېيتقۇزىمىز.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ مېھرای يايراپ كەتتى، ئۇ بۇ قىز بىلەن تونۇشۇشقا پۇرسەت تاپالماي يۈرەتتى.

— ئۇنداق يېرى بولسا مەيلى، پەرىدەنىڭ ناخشىسىنى بىزمۇ ئاڭلاپ باقايلى.

پەردە ناز قىلىپ كۈلدى:

— ۋىيەي، سىلەر ئاڭلىغۇدەك ئېيتالمايمەن.

— بولدى، سەنمۇ ئەمدى ناز قىلىپ كەتمە، سەلىمە ئۇنىڭ گېپىنى بۆلدى،— ئەمىسە، ئاۋۋال بىر پىيالىدىن چاي ئىچەيلى، ئاندىن مېھرای ئېككىمىز پەردەدىن ئىنىمتىھان ئېلىپ كۆرىمىز، نەچچە يىلدىن بېرى قانچىلىك ئۆگەندى - ھە؟

چاي ئۈستىدە مېھرای پات - پات پەردەگە قاراپ قويياتتى، ئۇنىڭ يۈز قۇرۇلۇشى، قاش - كۆزلىرى ھەددىسىگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشاتتى، پەقەت ئۇنىڭ تېرىسى ھەددىسىگە قارىغاندىمۇ ئاق، كۆزلىرى شوخلۇق بىلەن نازلىق ئويناپ تۇراتتى، بەلكىم سەلىمە ھەدەمۇ قىز چاغلىرىدا شۇنداق بولغىيتتى، ئەجەب خۇدايىم بۇلارغا چىرايىنى ئايىماي بەرگەنسىكەن، مۇشۇنداق ئايالنى ياراتماي تاشلاپ كەتسەن قانداق ئەردۇ ئۇ؟ شۇنىڭغا قارىغاندا كۆڭۈل دېگەن زادىتىنلا ساراڭغا ئوخشايدىكەن - دە، مېنىمۇ نېمە

تەقدىر كۈتۈۋاتقاندۇ؟ مېھرايىنىڭ بىردىن تېنى شۇركەنگەندەك، كۆز ئالدىدا نېمىسى بىلەندۇر ئۆزىگە قىزىقتۇرۇپ ئىنتىلدۇرگەن سىرلىق، ۋەھىمىلىك بىر دۇنيا نامايان بولغاندەك بولدى.

سەلىمە نېرىقى ئۆيدىن كۆتۈرۈپ چىقىپ پەردىگە تۇتقۇزدى:

— قېنى ئەمىسە، چېلىپ باققىنە، شۇنداق قىلايلىمۇ مېھراي؟

— ئاڭلايلى، ئاڭلايلى،— مېھراي دەررۇ ماقۇل بولدى.

پەردە تارتىنىپ ئولتۇرماستىنلا گېيتارنى قولىغا ئېلىپ، نازۇك بارماقلىرىنى ئۇنىڭ تارلىرى ئۈستىدە ئويناتتى، گېيتاردىن يۇرەكنى چېكىپ ئۆتكەندەك دولقۇنلۇق بىر سادا ياڭرىدى، ئۇ گېيتارنىڭ تارلىرىنى چەككەچ ئويلىنىۋالدى- دە، گېيتارنى شوخ بىر پەدىگە ئويناتتى، ئۇنىڭ بۇلۇتتەك يېيىلىپ دولقۇنلىنىپ تۇرغان قوڭۇر بۇدۇر چېچى ئالدىغا چۈشۈپ يۈزىنىڭ يېرىمىنى ياپتى، ئۇ مۇزىكىنى تەڭكەش قىلىپ، مۇرىلىرىنى چىرايلىق ئويناتتى، ئۇ پاۋۇزنى قايتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن تۆۋەن ئاۋازدا ناخشا باشلىدى:

جاناننى ئىزدەپ مەن ئېزىپ،
يۈردۈم جاھاندا چۆل كېزىپ.
ئۆمرۈمدە بۇنداق بەدبەخت
غالىب جامالنى كۆرمىدىم،
ئايدىن سورايمۇ جانانىم.
كۈندىن سورايمۇ جانانىم...

مېھراي پۈتۈن زېھنى بىلەن پەردىگە قادىلىپ قالدى. بۇ ناخشىنى ئۇ تويلاردىمۇ ئاڭلىغان، لېكىن ئۇ بۈگۈن مېھرايغا بۆلەكچىلا قاتتىق تەسىر قىلدى، ناخشا ئۇنى گويا جەمجىت ئورمانلىققا، بۇلاق سۈيى شىلدىرلاپ تۇرغان چىمەنلىك دالىغا ئېلىپ كەتكەندەك بولدى. ئۇ پەردىگە ئىچ- ئىچىدىن ھەۋەس قىلدى. بۇ قىز چىرايىنى بىلەنلا ئەمەس، مۇشۇ ناخشىنى بىلەنلا ھەر قانداق يىگىتنى ئۆزىگە قارىتىۋالغۇدەك، مەنچۇ؟ مېنىڭ قولۇمدىن ھېچ نەرسە كەلمەيدۇ، مېنىڭ ماشىنكىدا خەت بېسىشىم كىمنى تەسىرلەندۈرەلەيدۇ، نېمانچە دۆت، پەمسىز چوڭ بولۇپ قالغاندىمەن، مېھرايىنىڭ كۆڭلى بىرىدىنلا يېرىم بولۇپ قالدى.

پەردە ناخشىسىنى لەرزان شامالدەك يېنىك ئاياغلاشتۇردى.

— مەن ياخشى ئېيتالمايمەن،— ئۇ خىجالەت بولغان قىياپەتتە چېچىنى كەينىگە قايرىدى، مېھراي شۇ چاغدىلا ئېسىگە كەلدى، پەردە گېيتارنى ئۇنىڭغا تەڭلىدى،— ئەمدى سىز چېلىپ بېرىڭ.

مېھراي ھولۇقۇپ كەتتى.

— مەنمۇ؟!— ئۇ قولى بىلەن ئۆزىنى توسۇپ كەينىگە داجىدى،— مەن ئۆمرۈمدە ھا دەپ باققان بەندە ئەمەس، مەن ئاڭلاشقا ئۇستا، سىز بەك ياخشى چالىدىكەنسىز، نەچچە ۋاقىتتىن ئەجەب ئۇقماپتىمىز- ھە، سەلىمە ھەدە، بولمىسا نى ئولتۇرۇشلارنى قىلمۇبتەركەنمىز.

— مەنمۇ بۇنىڭ بۇنچىلىك چالالايدىغانلىقىنى بۈگۈن كۆردۈم،— سەلىمە سىگىلىسىغا قاراپ ھەۋەسلەندى.

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرنى كتابلىرىنى بىر يەردىن تاپالايسىز

ــ ئەدەبسىزلىك بولسىمۇ كۆڭلىڭىزگە ئالماڭ، ــ دېدى مېھراي كۈلۈپ تۇرۇپ، ــ «قارا كۆزۈڭ» نى بىر ئېيتىپ بېرىڭا، مەن بەك ياخشى كۆرەتتىم.

ــ بۇنى تازا ياخشى ئېيتالمايتتىم، ــ پەردىدە ئوڭايسىزلانغاندەك بولۇپ گىتارنى قولىغا ئالدى ـ دە، ئاۋۇال ئاھاڭنى بىر قۇر چېلىپ كەلتۈردى. ئاندىن بېشىنى كەينىگە تاشلاپ، گويا تېكىستنى ئېسىگە ئالماقچى بولغاندەك كۆزىنى تورۇسقا تىكتى. شۇنداق بىردەم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن ئۇ ئۆزىگە ياراشقان ئادىتى بىلەن چايقىلىپ تۇرۇپ ناخشىنى باشلىدى.

مېھرايغا بۇ ناخشا بەكمۇ ياقاتتى، ئو قىزىپ كېتىپ، پەردىدىگە قوشۇلۇپ ئېيتىشقا باشلىدى، سەلىمە بۇ ئىككى قىزغا ھەۋەسلەنگەن ھالدا قاراپ ئولتۇراتتى، ئۇلارنىڭ ياشلىق، شادلىق جۇشقۇنلاپ تۇرغان چىرايىغا قاراپ چوڭقۇر خىيالىلارغا كەتتى، قىزلىق دەۋر قانداق ياخشى ـ ھە، نېمىشقا بۇ چاغلار شۇنچە قىسقا بولىدىغاندۇ، كۆپىنچە قىزلار مۇشۇ دەۋرنىڭ قەدرىگە يەتمەي ئالدىراپ كېتىدۇ، ئۆزىنىڭ ھاياتىنى تەۋەككۈلگە تىكىدۇ، مەنمۇ شۇنداق بولدۇمغۇ، كېيىن قانچە پۇشايمان قىلساڭمۇ، بۇ چاغلار ئۇرنىغا كەلمەيدۇ، بۇ ئىككىسىمۇ شۇنداق بولارمۇ؟ سەلىمەنىڭ خىيالىنى نېرىقى ئۆيدىن مايكىچان، كالتە ئىشتان بىلەنلا چىقىپ كەلگەن ئوغلى ئادىل بۇزدى. ئۇنى كۆرۈپ ھەممىسى كۈلۈشۈپ كەتتى.

ــ نېمە بولدۇڭلار؟ ــ دېدى ئادىل ئۇيقۇلۇق كۆزىنى ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ.

ــ ۋاي خۇدايىم بۇ نېمە بولغاندۇ؟ ــ سەلىمە قوپۇپ ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى، ــ ئوخلاۋەر ساقام...

ــ پەردىنىڭ ناخشىسى ئادىلنىمۇ تەسىرلەندۈرۈۋەتكەن ئوخشايدۇ، ــ دېدى مېھراي سائىتىگە قاراپ قويۇپ ئورنىدىن تۇردى، ــ بۇگۈن ئادىلنىڭ ئۇخلاتمىدۇق، مەن ئەمدى چىقاي.

ــ نېمە ئالدىرايسىز؟ ــ سەلىمە ئۇنىڭغا قايرىلدى، ــ بىردەم ئولتۇرسىڭىز بولمامدۇ؟

ــ خوش، سىلەرمۇ دەم ئېلىڭلار، ــ ئۇ پەردىدىگە ئۆرۈلدى، ــ پەردىنىڭ ناخشىچى ئىكەنلىكىنى ئۇقۇۋالدۇق، خۇدايىم بۇيرۇسا بىر كۈنى قانغۇچە بىر ئاڭلارمىز. بۇ بىنادىچۇ بۇرۇختۇرۇمچىلىقتا ئادەم زېرىكىپ كېتىدۇ، تۇزۇككىنە كۆڭۈل ئاچقۇدەك بىر ئىش يوق، شۇنداقمۇ سەلىمە ھەدە؟

ــ ھەممە ئادەم ئۆز غېمىدە ئەمەسمۇ.

ــ بەزىدە قوپۇپ بىر ياقلارغا كەتكۈم كېلىپ قالىدۇ، بۇگۈن شۇنداق كۆڭۈلۈك بولدى، پەردە بىلەنمۇ تونۇشۇۋالدىم، ماقۇل مەن چىقاي.

ئۇ يورۇق ئىشىكتىن چىقىشىغا قاراڭغۇ زالدا تۇرغان قارا سايىنى كۆرۈپ، ۋارقىرىۋەتتى:

ــ كىم؟...

ئۇنى ئۆزىتىپ چىققان سەلىمە بىلەن پەردىمۇ چۆچۈپ كېتىشتى.

ــ مەن... ــ قارا سايە قوزغالدى.

ــ ئاكامۇ؟ ــ مېھراي ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى، ــ ئە جەبمۇ قورقۇتتىڭا. بۇ يەردە نېمە قىلىپ يۈرىسەن؟

ـــ مەن تالادىن ئەمدى كىرىشىم ،ـــ جۇرئەت پەرىدەنى كۆرۈپ ھولۇقۇپ قالدى،ـــ سەلىمە ھەدە ياخشىمۇسىز؟

ـــ ياخشىمۇسىز جۇرئەت، قاچان كەلدىڭىز ؟ـــ سەلىمە ئۇچۇق چىراي سورىدى.

ـــ بۈگۈن كەلدىم.

ـــ ماقۇل، كىرىپ كېتىڭلار ،ـــ مېھراي ئۇلارغا قول ئىشارىتى قىلدى.

ـــ بايا تىن ناخشا ئېيتقان كىم ؟ـــ جۇرئەت ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن سىڭلىسىدىن سورىدى.

مېھراي قۇۋلۇق بىلەن كۈلدى.

ـــ بۇ گەپچى - زە، بايا تىن ئاڭلاپ تۇرۇپسەن - دە، قانداق، ناخشا ياردىمۇ؟

ـــ ياماڭ ئەمەسكەن، كىم ئۇ؟

ـــ سەلىمە ھەدەمنىڭ سىڭلىسى ئېيتتى، ناخشا دېگەننى گۈل كەلتۇرۇۋېتىدىسكەن، گېپىتارنىمۇ پەيزى چېلىپ قويىدىكەن دېگىنە، بىر كۈنى دوستلىرىمنى چاقىرىپ بىر ئېيتقۇزايمىكىن دەيمەن، ئۇ چاغدا سەنمۇ ئىشىك ماراب ئاۋارە بولۇپ كەتمەيتتىڭ.

جۇرئەت كۈلۈۋەتتى ۋە سىڭلىسىنىڭ قۇلىقىنى بوش سوزۇپ قويىدى - دە، ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى.

3

ھىممەت توختى ئەتىگەندىن بۇيان ئالدىراش بولۇپ كەتتى. ئۇ سەھەر قوپۇپ قۇشخانىغا باردى ۋە گۆش بازىرىنى ئۇزۇن ئارىلاپ، ئاخىرى قاساپتىن كىلو- سىنى 13 يۈەندىن كېلىشىپ بەش كىلو گۆش ئالدى، ئۇ گۆشنى ئايالى مەكتىپىگە تاشلاپ بېرىپ ماگىزىنغا يۈگۈردى ۋە ھاراق - تاماكا ساتىدىغان بۆلۈمگە كىرىپ خېلى ئۇزۇنغىچە ھاراق تاللىدى. ئۇنىڭغا بازاردىكى ھەممە نېمىلەر بۈگۈن قىممەتلەشىپ كەتكەنىدەك تۇيۇلدى. ئاشۇ «ئىلى داچۇي» دېگەنلەر يېقىندىلا يەتتە يۈەن ئىدى، ھازىر 13 يۈەن دەيدىغۇ، ئوغىنىڭ ئۆزى بوپتۇغۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئا شۇجىغا بۇنى قۇيۇپ بەرسەم قاملاشماس. ئۇ ئاخىرى كۆزىنى يۇمۇپلا «ئىلى ئالاھىدە ھارىقى» دىن بىر بوتۇلكا ئالدى. ئۇ بوتۇلكىنى سومكىغا سېلىۋېتىپ، ھاراق زاۋۇتىنىمۇ، سودا ئىدارىسىنىمۇ ئىچىدە مىڭنى تىللىدى. ئىش بۇنىڭ بىلەنلا تۈگىمىدى، مەكتىسا ئۈستىلگە تىزىدىغان ھېچ نەرسە يوق، دەپ ئۇنى مېۋە - چېۋىلەردىن ئەكىلىشكە يەنە بۇيرۇدى، ئۇ ئاخىرى تىترەپ تۇرۇپ بۇنىڭغا 30 يۈەننى خەجلەشكە مەجبۇر بولدى. ئۇ ۋېلىسىپىتىنى بازاردىن كېلىۋېتىپ بۇگۈنكى چىقىمنى ھېسابلاپ كۆرۈۋىدى، يۈز يۈەندىن ئېشىپ كېتىپتۇ ،ـــ ئەستاغپۇرۇللا ،ـــ دېدى ئۇ ئەلەم بىلەن ئىچىگە تىنىپ ،ـــ قاراپ تۇرۇپ يۈز نەچچە يۈەننىڭ بېشىغا سۇ قۇيۇۋەتتىما، بىر ئايلىق خىراجەت قىلا تتۇق ئەمەسمۇ بۇ پۇلنى، مەيلى،بۇنى بىكارغا خەجلەۋاتمايمەنغۇ، بۇنىڭ ھېسابىغا باشقارما باشلىقلىقىنى ئالسام مەيلى ئەمەسمۇ، ئۇ چاغدا بۇنداق يۈز يۈەندىن نەچچىنى ئۇندۇرۇۋالغىلى بولىدۇ، ئۇ خاتىرجەم

ھالدا كىلىنى قەرىپ قويدى ۋە دىمغىدا «كۈل مەرەم» ناخشىسىنى غىڭشىغىنىچە ۋىلىسىپىتنى كۈچەپ تەپتى. ئۇنىڭ كۆڭلى ئېكرانىدىن ئىدارىدە تۇنۇگۈن بولغان ئىشلار ئۆتۈشكە باشلىدى، تۇنۇگۈن يېڭى كەلگەن ئا شۇجى ئىشقا چۈشكەنىدى، ئىدارىنىڭ ئىچى ئۆرە - تۆپە بولۇپ كەتتى، ئۇنىڭ ئىشخانىسىنىڭ ئالدى بازار بولدى. ھىمىت توختى شۇجىنىڭ يېنىغا قانداق كىرسەم بولار دەپ ئويلاپ تۇرۇشىغا قارا سومكا كۆتۈرگەن بىر يىگىت كىزىپ ھىمىت توختىدىن ئىدارىنىڭ مەسئۇلىنى سورىدى.

— نېمە ئىشىڭىز بار ئىدى ؟— دېدى ئۇ قىزىقىپ.

— تەكلىپنامە ئەكەلگەن ،— دېدى يىگىت سومكىسىنى كۆرسىتىپ.

ھىمىت توختىنىڭ كاللىسىغا شۇ ھامان بىر ئۇي كەلدى.

— باشلىق مەجلىسكە كىرىپ قالدى ،— دېدى ئۇ ئەتىراپىغا قاراپ قويۇپ ،— چۈشكىچە ئىدارىگە كېلىشى ناتايىن، بولمىسا ماڭا بېرىپ قويۇڭ، مەن چۈشتىن كېيىن بېرىپ قويايى.

بۇ گەپ يىگىتكە خۇش ياقتى بولغاي، سومكىسىدىن تەكلىپنامىنى چىقىرىپ ئۇنىڭغا تۇتقۇزدى. ھىمىت توختىنىڭ شادلىقتىن كۆڭلى ياپيراپ كەتتى. مانا ئەمدى شۇجى بىلەن كۆرىشىدىغان ياخشى باھانە تېپىلدى، ئۇ تەكلىپنامىگە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ شۇجىنىڭ ئىشخانىسى تەرەپكە ماڭدى. ئۇنىڭ تەلىيىگە ئىشىككە كېلىشىگە شۇجى كادىرلار باشقارمىسىنىڭ باشلىقىنى ئۇزىتىپ چىقىپ قالدى. ھىمىت توختى تەكلىپنامىنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى.

— سىلىگە بىر باغاق كەپتىكەن ،— دېدى ۋە كۈلۈمسىرىگىنىچە قولىدىكى قەغەزنى ئۇنىڭغا ئۇزارتتى.

شۇجى سەل ھەيران بولغاندەك ئۇنىڭغا بىر قارىدى - دە، باغاقنى قولىغا ئېلىپ ئوقۇپ چىقتى ۋە چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى.

— يەنە بىر شىركەت قۇرۇلغۇدەك - تە، ياخشى، ياخشى ،— دېدى شۇجى كۈلۈپ تۇرۇپ ،— قېنى، ئىشخانىغا كىرسىلە.

ھىمىت توختى شۇ بىر ئېغىز گەپنى كۈتۈپ تۇراتتى، ئۇ ئېگىلىگەن ھالدا شۇجىنىڭ دۇئانلار بىلەن توشقان ئىشخانىسىغا كىردى. شۇجى ئۇنىڭغا تامىكا تۇتقاچ قايسى بۆلۈمدە ئىشلەيدىغانلىقىنى، ئىلگىرى نەدە ئىشلىگەنلىكىنى سورىدى، ھىمىت توختىنىڭ كۆڭلىگە يېڭى شۇجى ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلىدىغاندەك تۇيۇلۇپ، دىلى ياپيراپ كەتتى.

— ئەتە ۋاقىتلىرى بولسا بىزنىڭ ئۆيگە بارامىلىكىن ،— دېدى ھىمىت توختى. شۇجى سائىتىگە يېنىشلاپ قارىغاندىن كېيىن ،— سىلى يالغۇز، ئۆيى تامىقىمۇ سېغىنىپ قالغانلا...

ھىمىت توختىنىڭ پەرىزىنىڭ ئەكسىچە شۇجى دەرھالا ماقۇل بولدى ۋە ئۆيىنىڭ نەدىلىكىنى سورىدى. ھىمىت توختى ئېيتىپ بېرىۋىدى ئۇ سەل ھەيران بولغاندەك قاراپ قويدى - دە:

ـ ئۇ مەھەللىنى بىلدىمەن، ماقۇل، ـ دېدى.

ھېمىت توختى شۇجىنىڭ ئىشخانىسىدىن چىقىپ يېنىپ چىقتى. ئۇ ئىشىكنىڭ ئالدىدا كادىرلار باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدى. ئىچىگە قان كەتسۇن جوھۇت، ـ دېدى ھېمىت توختى ئىچىدە، ـ مېنى نېمە دەپ چاقىرىپ ئويلاۋاتقانسەن، ياق، تېخى ئالدىرىما، چېقىش دېگەننى ئەمدى كۆرسىتىپ قويمىساق بولمايدۇ، ئەجەب بوزەك قىلىپ كېتىشتىكى، ئەمدى خۇدايىم بۇيرۇسا بىرسەن، نەچچە ۋاقىتتىن ئەجەب بوزەك قىلىپ كېتىشتىكى، ئەمدى خۇدايىم بۇيرۇسا بىرسەن، ئەمدى كۆرسىتىپ قويمىساق بولمايدۇ، ھېمىت توختىنىڭ كارامىتىنى ئەمدى كۆرۈسىلەر، مېنىڭ ئايىغىمنى سۆيۈسىلەر...

ھېمىت توختى مەمنۇنلۇق بىلەن كۈلۈپ قويدى ۋە سائىتىگە قارىدى - دە، ۋېلىسىپىتىنى تېزلەتتى. ئۇ ئۆيگە كەلگەندىن كېيىنمۇ كۆڭلى دەكىكە - دۈككىدە ئولتۇرالمىدى، كەلمەي قويارمۇ - يا، باشلىق دېگەننىڭ ۋەدىسىمۇ يالغان بولىدىغان، بىرەر جىددىي ئىشقا چىقىپ قالسا ياكى بىرەرسى كىرىپ مېنى يامانلاپ بەرگەن بولسا يالتىيىپ قالغانمىدۇ؟ ئۇنىڭ كۆڭلىگە بىر ۋەھىمە چۈشۈپ، ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

ـ مەن كوچىنىڭ ئاغزىغا چىقىپ باقاي جۇمۇ، ـ دېدى ئۇ ئاشخانا ئۆيىدە تاماقنىڭ ھازىرلىقىنى قىلىۋاتقان ئايالىغا، ـ ئا شۇجى بۇ ئۆينى ئۇقمايدۇ، تېخىپ قېلىپ يۈرمىسۇن يەنە.

ئۇ زالغا چىقىپ پەستەكى تاراق - تۇرۇققا، ئۇنلۈك پاراڭلارغا قۇلاق سالدى. ھايال ئۆتمەي ئۇچ - تۆت ناتونۇش ياش پەلەمپەيدىن ئۇزۇن بىر دىۋاننى كۆتۈرۈپ چىقىشتى، تۆۋەندە يەنە كىمنىڭدۇر كۈلۈشكەن، ئىشىكنى تاراقشتىپ ئاچقان ئاۋازى ئاڭلاندى. قايسى كۈنى ئۆينى كۆرۈپ كەتكەن شوپۇر كۆچۈۋېتىپتۇ-دە، ـ ئويلىدى ئۇ ئۇلارغا قاراپ، ـ بۈگۈن ئا شۇجى كېلىدىغان كۈنى ماۋۇ گۈلدۇر - تاراقنىڭ بولغىنىنى كۆرمەمدىغان، ئاراسىدىدا ئولتۇرغۇزمايدىغان بولدى - دە، بۇ نېمىلەر... ھېمىت توختى ئۇلارغا ئاچچىقى بىلەن قاراپ قويدى. ئاڭغىچە ئۇدۇلدىكى ئۆيدىن ياسىنجان چىقتى.

ـ يېڭى قوشنا كەلدى، ـ دېدى ھېمىت توختى ئۇنىڭغا يۈگۈرۈنى ئىما قىلىپ.

ـ شۇنداقمۇ؟ ـ ياسىنجان ئۇستۈنكى قەۋەتكە قاراپ قويدى، ـ ئۇيغۇر ئوخشامدۇ؟

ـ ھەئە.

ـ نەدە ئىشلەيدىكەن؟

ـ شوپۇر ئىكەن، تاكسىي ھەيدەيدىكەن، ـ ئۇ ياسىنجاننىڭ يېنىغا كېلىپ ئاستا دېدى، ـ بۇ كەلگىنىمۇ بويتاق ئوخشامدۇ، بۇ بىنانى بويتاقلار بېسىپ كېتىدىغان بولدى، ـ ئۇ شۇنداق دېگىنىچە سەلىمەنىڭ ئىشىكىگە قاراپ قويدى.

ـ شۇنداقمىكەن؟ ـ ياسىنجان مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى.

ـ تاماشىنى ئەمدى كۆرىمىز خۇدايىم بۇيرۇسا، ـ ھېمىت توختى بېشىنى چايقىدى، ـ بۇ بىنانىڭ-زە ئولتۇرغۇچىلىكى قالمىدى جۇمۇ، ئىدارىگە ماڭدىڭلىمۇ؟

ـ ھەئە، ئۆزۈڭلىچۇ، ئىشقا بارمىغان ئوخشىمامسىلەر؟ پەلەمپەيدىن چۈشۈۋېتىپ سورىدى ياسىنجان.

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com

ــ ياق، بىرى كەلمەكچىدى، شۇنى ساقلاۋاتىمەن، ــ ھىممەت توختى ئۇنىڭغا ئەگىشىپ چۈشۈۋېتىپ جاۋاب بەردى.

ئۇلار چۈشۈپ كېتىپ بىرئازدىن كېيىن سىم كارىۋات كۆتۈرگەن ئىككى ئادەم پەلەمپەيدىن چىقتى. ئۇلارنىڭ كەينىدە بىر قولىدا چامادان، يەنە بىر قولىدا نەقىشلەنگەن چىرايلىق بىر دۇتارنى كۆتۈرگەن ئېگىز بويلۇق، ئوتتۇرا ياشلاردىكى ئۇغداي ئۇيغۇر كىشى پەلەمپەيدىن كۆتۈرۈلدى.

ــ مۇشۇ ئوتتۇرىدىكى ئۆي شۇمۇ ئابلىزكا؟ــ كارىۋات كۆتۈرۈپ ئالدىدا ماڭغان يىگىت ھاسىراپ تۇرۇپ سورىدى.

ــ ياق، ئۇستۈنكى قەۋەتتىكى ئۆي.

ــ قونداق خېلى ئېگىزدىكەن - دە، ئابلىزكا؟

ــ شۇنداق قىلمىساق بەزى نەمىلەر ئادەمنى بوغۇپ قويىدۇ - دە.

زالدا كۈلكە ياڭرىدى.

شۇ ئەسنادا ئوتتۇرىدىكى ئۆينىڭ ئىشىكى ئېچىلىپ، چىرايلىق كىيىنىپ مۈرىسىگە چاقماق سومكىنى ئاسقان سەلمە چىقىپ كەلدى. ئۇ تەئەججۈپلەنگەن ھالدا ناتونۇش كىشىلەرگە قاراپ قويدى ۋە ئۇلارنىڭ ئۆتۈۋېلىشىنى كۈتۈپ ئۆزىنى چەتكە ئالدى. ئۇنىڭ كۆزى دۇتار كۆتۈرۈۋالغان ئابلىزنىڭ كۆزى بىلەن ئۇچرىشىپ ئەندىكىپ كەتتى. سەلمە قىزارغان ھالدا باشقا ياقتا قارىۋالدى. ئابلىزنىڭمۇ يۈرىكى ئوخشۇپ، قوللىرىدىن تەپچىپ تەر چىقتى، ئۇ بۇ كېلىشكەن ئايالنى ساقلىتىپ قويغانلىقىدىن خىجالەت بولغاندەك كۈلۈمسىرىدى - دە، ئۇنىڭ يېنىدىن ئېتىلىپ ئۆتۈپ يۇقىرىغا ماڭدى. ئۇ چىقىۋېتىپ سەلمەگە يەنە بىر قايرىلىپ قارىدى.

بىنانىڭ ئالدىدا كوچىغا قاراپ تۇرغان ھىممەت توختى بىنادىن چىقىپ كەلگەن سەلمەنى كۆرۈپ كۆزلىرى ئويناپ كەتتى.

ــ ھە سەلىمەخان، ئىشقا ماڭدىلىمۇ نېمە؟ــ ئۇ سەلمەگە يەۋەتكۈدەك تىكىلىپ تۇرۇپ سورىدى.

ــ ياق، بۈگۈن دەم ئالغانتىم، گۆش ئەكىلەي دەپ ماڭدىم.

ــ ئەتىگەن ماڭا دېسىلىچۇ، ــ دېدى ھىممەت توختى ئۇنىڭغا يېقىن كېلىپ، ــ مەن ئەتىگەن قۇشخانىغا گۆشكە بارغانتىم، ئەرزان ئالاتتۇق ئەمەسمۇ، بۈنىڭدىن كېيىن شۇنداق ئىشلار بولسا بىزگە دەۋەرسىلە.

ــ ۋىيەي، ــ دېدى سەلمە ئۇڭايسىزلىنىپ، ــ سىلىنى ئاۋارە قىلسام قانداق بولىدۇ.

ــ ئۇ قانچىلىك ئاۋارىچىلىق، قوشنىدارچىلىقتا بىر - بىرىمىزنىڭ ھالىغا يەتمىسەك بولامدۇ.

ــ كۆڭۈللىرىنگە رەھمەت.

ــ يېڭى قوشنا كەلدى، ئۇقتىلىمۇ؟ــ ئۇ سەلمەنىڭ مېڭىشقا تەمشەلگىنىنى كۆرۈپ توختاتماقچى بولدى.

ـــ هه، بىرى كۆچۈۋاتقاندەك قىلىدىغۇ.
ـــ بىر بويتاق شوپۇر ئىكەن، ئۇ، سەلىمەگە مەنسىلىك قاراپ قويىدى، ـــ شوپۇر دېگەن تازا قالايمىقان بولىدىغان خەق، بىنانى ئوخشاتمىسلا بولاتتىغۇ، يەنە كېلىپ سىلىنىڭ تۆپىلىرىدىكى ئۆيگە كۆچۈپتۇ، سىلىگە ئاراملىق يوق بولىدىغان بولدى.
ـــ قېنى كۆرەرمىز.
سەلىمە شۇنداق دېدى ـ دە، يولغا ماڭدى. ھىممەت توختى بۇ سىرلىق ئايالغا تاكى ئۇ دۇقمۇشتىن قايرىلغىچە قاراپ تۇردى. چىراي دېگەننى خۇدايىم ئايىماي بەرگەن ئىكەن ـ دە، بۇ چوكانغا ،ـــ ئۇ كالپۇكىنى تامشىپ تۇرۇپ ئىچىگە تىندى ،ـــ مۇ-شۇنداق ئايالنى ياراتماي قويۇۋەتكەن قانداق سىراقنى نېمىدۇ، بىزمۇ مانا ئاشۇ كالا-پاي خوتۇن بىلەن ئۆتۈۋاتىمىز، تەقدىشلىگەن ئالەم ئىكەن... ناۋادا ئۇ مېنىڭ بولسىغۇ... ئۇ شۇ خىيالار بىلەن تۇرغاندا ئالدى تەرەپتە پاكار بويلۇق، قورسىقى دومبىيىپ چىققان بىرى پەيدا بولدى، بۇ گەۋدە ئالدىرىماي، ئىككى يانغا چايقىلىپ مېڭىپ كېلىۋاتاتتى. ھىممەت توختى بىردىن ھوشىغا كەلگەندەك بولدى ۋە ھەمىنى ئۇنتۇپ، كېلىۋاتقان ئادەمنىڭ ئالدىغا يۈگۈردى.
ـــ تا شۇجى! ـــ دېدى ئۇ تىترەپ تۇرۇپ ئۆزىگە ئۇزىتىلغان دىقماق، سېمىز قولنى ئىككى قوللاپ ئاۋايلاپ تۇتۇپ ،ـــ بىزنىڭ بۇ كونا مەھەللىنى تاپالارمۇ دەپ ئەسىرىگەنتىم، ياخشى تېپىپ كەپلا، پىيادە كەلگەن ئوخشىمامىلا؟
ـــ ئازراق ماڭمساق بولماي قالدى ،ـــ دېدى تا شۇجى قورسىقىنى ئۇرۇپ تۇرۇپ.
ـــ ھە، مۇنداق دېسىلە، توغرا، توغرا.
تا شۇجى ئەتراپقا قىزىقىپ زەن سالدى.
ـــ بۇ يەرلەر جىقمۇ ئۆزگىرىپ كەتمەپتۇ.
ـــ شۇنداق، شۇنداق، سىلىمۇ بىلىدىكەنلا؟
ـــ بۇ بىزنىڭ كونا مەھەللىمىز ـ دە.
ـــ شۇنداقمۇ؟ ـــ ئۇنىڭ كۆزلىرى ھەيرانلىقتىن چەكچەيدى.
ـــ ئۆز ۋاقتىدا بۇ مەھەللە شەھەرنىڭ كۆزى ئىدى، ئاۋۇ كۆل رەڭ بىنادا نەچچە يىل ئولتۇرغان بىز، سىلى قايسى بىنادا؟
ـــ ئاشۇ بىنادا.
ـــ قايسى ئىشىكتە؟
ـــ بىرىنچى ئىشىك.
تا شۇجى ھىممەت توختىغا قاراپ قويدى ـ يۇ، گەپ قىلمىدى، ئۇ ئەتراپقا كۆيا تونۇش بىر نەرسىنى ئۇچراتماقچى بولغاندەك قىزىقىپ قارايتتى، ھىممەت توختى بولسا ئۇنىڭغا سوغداشقان ھالدا سۆزلەپ كەلمەكتە ئىدى.
ـــ بۇ بىنا بەك كونىراپ كەتتى دېسىلە، ئىدارىدە تۇرۇۋېرەك ئۆيى بولسىمۇ كۆچۈپ كېتەتتىم قارىسىلا، ئامالىنىڭ يوقىدىنلا ئولتۇرۇۋاتىمىز، مانا كەلدۇق.
ئۇ چاقچانلىق بىلەن ئالدىغا ئۆتۈپ، ئىشىكنى ئۇلۇغ ئېچىۋەتتى.

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com

ــ قېنى تا شۇجى ئۆيگە كىرىلى!

ئۇ، ئەتراپتىكى ئۆيلەرگە بىر قۇر قاراپ قويۇپ ئۆيگە قەدەم تاشلىدى.

ــ ئىچكەرىكى ئۆيگىلا كىرىپ كېتىلى، ــ ھەمىت توختى كەينىدە كېتىلەپ باشلىدى.

تا شۇجى قوپال ياسالغان دېۋانغا ئولتۇرۇپ دۇتا قىلغاندىن كېيىن ھەمىت توختىدىن سورىدى:

ــ سىلەر قاچاندىن بۇيان بۇ ئۆيدە ئولتۇرۇۋاتىسىلەر؟

ــ ئون يىلدىن ئېشىپ قالدى.

تا شۇجى ماقۇللىغاندەك بېشىنى لىڭشىتتى.

ــ بۇ گەپچە بىز كېتىپلا سىلەر كۆچۈپ كەپتىكەنسىلەر - دە؟

ھەمىت توختى بىردەم تېكىرقاپ تۇرۇپ كېتىپ سورىدى:

ــ سىلى مۇشۇ ئۆيدە ئولتۇرغان ئوخشىمامىلا؟ ــ دېدى ئۇ خۇشاللىقتىن نېمە قىلىشنى بىلمەي، ــ توۋا ماۋۇ ئىشنى، ھەي مەڭگۈ! ــ ئۇ ئاشخانا ئۆيگە بويۇنداپ قاردى، ــ ھەي مەڭگۈ تا شۇجى كەلدى، چىقىپ كۆرۈشۈڭلا!

ھايال ئۆتمەي ئىشىكتە مەڭگۈلۈك لىغىرلاپ تۇرغان گەۋدىسى پەيدا بولدى. ئۇ قاش - قاپاقلىرىنى سۈزۈپ مېھمانغا نەزەر سالدى - دە، يۈرىكى جىغ-غىدە قىلىپ قالدى. چىرايى تونۇشلا ئادەمغۇ، نەدە كۆرگەن بولغىيدىم توۋا، بۇ ئادەم شۇ ئەمەسمۇ، قاپىقىدىكى مېڭى شۇ، ۋاي خۇدايىم، ئەمدى قانداق قىلارمەن؟ مەڭگۈ تەمتىرەپ قالدى. ھولۇقۇش ۋە چۈشىنىپ بولماس بىر ھاياجاندىن ۋۇجۇدى تىترەپ، ئىچىگە بىر پارچە چوغ كىرگەندەك تولغاندى.

تا شۇجى بولسا مەڭگۈ بىلەن باش لىڭشىتىپلا كۆرۈشتى.

ــ مېنى تونۇمىدى بولغاي، ــ ئويلىدى مەڭگۈ ئۈنىڭدىن كۆزىنى ئۈزمەي، ــ دېمە-سىمۇ 30 يىل بولاي دېدى، توۋا، مەن بۇ ئادەم تونۇيالمىغۇدەك ئۆزگىرىپ كەتكەنـ دىمەنمۇ؟ ياكى قەستەن تونۇماسقا سېلىۋاتامدۇ؟ مەڭگۈ نېمە دېيىشنى بىلمەي ئارـ سالدى بولدى.

ھېمىت توختى تا شۇجىنى ھاياجان بىلەن ئۈنىڭغا تونۇشتۇردى.

ــ بۇياق تا شۇجى بولدۇ، مەن سىلىگە كېپىنى قىلىپ بەرديمغۇ، قارىمامسىلە خوتۇن، تا شۇجى ئىلگىرى نەق مۇشۇ ئۆيدە ئولتۇرغانكەن ئەمەسمۇ، ماۋۇ توغرا كېلىشنى كۆرمەمدىغان.

مەڭگۈنىڭ شالاڭ قېشى ھەيرانلىقتىن كېرىلدى.

ــ شۇنداقمىكەن؟

ــ مەنمۇ شۇنىڭغا ھەيران بولۇۋاتىمەن، ــ دېدى تا شۇجى مىيىقىدا كۈلۈپ.

ھېمىت توختى ئىتتىنىك گەپ قىستۇردى:

ــ نىيەتىنىڭ توغرىلىقى جۇمۇ، بۇگۈن - زە، ئۆز ئۆيلىرىدە ئولتۇرغاندەك بولۇلا - دە، قېنى مەڭگۈ، تا شۇجى ئۇسساپ قالغاندۇ، چاي ئەكىرىڭلا! ــ ئۇ مېھمانلىرىنى كۆزىنى

ئۇزمەي قاراپ تۇرغان ئايالىنى بۇيرۇدى، ئاندىن ئۆزى بۇلۇڭدىكى قاتلىما ئورۇندۇقنىڭ بىرىنى ئېچىپ مېھمانىنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ ئولتۇردى.

ــ قوشنىلارمۇ قالمىغاندۇ ھەقاچان؟ــ ئاشۇجى تاماكا تۇتاشتۇرغاچ سورىدى.

ــ يېنىمىزدىكى ئۆيدە سەلىمە دېگەن دوختۇر ئايال ئولتۇرىدۇ. ئۇ كۆچ-ۈپ كەلگىلى ئۇزۇن بولمىدى، ئۇدۇلىمىزدا ياسىنجان دېگەن ئادەم بار...

ــ ياسىنجان؟ــ ئاشۇجى ئىنتىنىڭ سورىدى،ــ ئاسىيە دەپ ئايالى بارمۇ؟

ــ ھەئە، شۇ، بىلىدىكەنلا ــ دە.

ــ نېمىشقا بىلمەيمەن، بىز قوشنا ئولتۇرغان تۇرساق، ياسىنجان ئېخىچىلا مۇشۇ ئۆيدە ئولتۇرۇۋۇپتىپتۇ ــ دە.

ــ ھەئە، ئۇ ئادەمگۇ ماڭا ئوخشاش ئۆيسەلمىگەن تەلەيسىزدىن ئىكەن.

ــ ھازىرمۇ نەشرىياتتا ئىشلەۋاتامدۇ؟

ــ ھەئە، پېنسىيەگىمۇ تاقاپ قالدى بولغاي.

ــ يېشىمۇ كېلىپ قالدى،ــ ئاشۇجى نېمىندۇر ئەسلىمەكچى بولغاندەك خىيال قىلىپ بېشىنى لىڭشىتتى،ــ خوش، سىلىنىڭ بالا قانچە بولۇپ كەتتى؟

ــ ئۈچ بالا چوڭ قىلغان،ــ ئۇ شالاڭ چېچىنى سىلاپ تۇرۇپ دېدى،ــ تۇنجىسى قىز ئىدى، تۇرمۇشلۇق قىلىۋىدۇق، تۇغۇتىدا ئۆلۈپ كەتتى، ئوتتۇرانچى ئوغۇل سەل كەپسىز چوڭ بولۇپ قېلىپ، بىر يىلنىڭ ئالدىدا تۇرمىگە كىرىپ قالدى. كەنجى ئوغۇل ياۋاش بالا بولغانتى، ئوقۇشتىمۇ ئەلاچى ئىدى، شۇنىسى، نەدىكى يوقىلاڭ بىر ئوقۇشنى ئوقۇيمەن دەپ يۈرۈيدۇ.

ــ نېمە ئوقۇش؟

ــ ھەيكەلچىلىك دەمدۇ، بىر نەرسە دەيدۇ، مەن قارىسام بۇت ياسايدىغان ئىش ئىكەن، شۇنچە ئوبدان مەكتەپلەرگە ئۇنىمايلا سەنئەت مەكتەپىگە كىرىپ شۇ ئىشنى ئۆگەنىدى، ئەمدى يەنە بىلىم ئاشۇرىمەن دەپ بېيجىڭغا كەتتى.

ــ ھەيكەلتىراچلىق ياخشى كەسىپ،ــ دېدى ئاشۇجى ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ،ــ بۇنى ئوقۇغانلار بىزدە بەك ئاز، ئوغلۇڭلار ئىستىقباللىق، ياخشى كەسىپنى تاللاپتۇ!

ــ ھەيي، تاڭەيي، خەقلەرغۇ پەرھات كېيىن ئاتاقلىق ئادەم بولىدۇ، دېيىشىدۇ. نېمە بولسىمۇ ئۆزىنىڭ شورى،ــ ھىممەت توختى مېھمانىنى داستىخانغا تەكلىپ قىلغاچ سۆھبەتنى ئۆزى تەقەززا بولۇپ تۇرغان مەسىلىگە يۆتكەشكە ئالدىرىدى،ــ ئاشۇجى سىلىنىڭ ئىدارىسىزگە كەلگەنلىرى قالتىس ئىش بولدى، بۇ ئىدارە ئەمدى تۈزۈلىدىغان بولدى جۇمۇسلا...

ــ قانداق دەيلا؟ــ ئاشۇجى قىزىققان ھالدا سورىدى.

ــ ھەيي، سىلىگە جىق ئىشلار تېخى قاراڭغۇ، بىزنىڭ بۇ ئىدارىدىكى ناھەق ئىشلارنى دەپ كەلسەك گەپ جىق، ئۆزلىرىمۇ ئاستا-ئاستا چۈشىنىپ قالالا، قېنى، ئالغاچ ئولتۇرسىلا، چۈشمۇ بولۇپ قالدى.ــ ئۇ ئايالى ئەكىرگەن بىر تاۋاق گۆشنى ئاشۇجىنىڭ ئالدىغا سۈرۈپ قويىدى،ــ گەپنىڭ ئوچۇقىنى دېسەك، قارىسىلا بۇ

ئىداردە ئىشنى قىلغانلار قايىدىلىپ قېلىپ، كېيىنى يوغان قىلىدىغانلار ئەتە ۋارلىنىپ كېتىۋاتىدۇ، ھەدىسە زىيالىي، ياش دەپ تۇرۇشقان. ئەمەلىمۇ شۇلارغا، ئۇنىڭ كەلسىمۇ شۇلارغا، ئۆي سالسىمۇ ئاۋۇال شۇلارغا بېرىۋاتقان، خۇددى شۇلار بولمىسا جاھان چۆرگىلىمەيدىغان بولۇپ قالدى، قالغانلارچۇ؟ ھازىر تەشكىلگە چىن ساداقىتى بىلەن ئىشلىگەنلەر قانداقتۇر خۇشامەتچى، چېقىمچى بولۇپ قالدى، مانا سىلىمۇ كونا كادىر، سىلى بىلەن بىز نۇرغۇن ئىنقىلابلارنى، ھەربىر تەلەرنى بېشىمىزدىن ئۆتكۈزدۇق، پارتىيە نەگە بۇيرۇسا شۇ يەرگە باردۇق، نېمىنى قىل دېسە شۇنى قىلدۇق، ھالا بۈگۈنگە كېلىپ قىلغان شۇ خىزمەتلەر ھېسابقا ئېلىنىپ مىسا تەكشۈرۈك بولمامدۇ، مانا، ئولتۇرۇۋاتقان ئۆيىمىز مۇشۇ، 30 يىل ئىشلەپ بىرەر بۆلۈمنىڭ مۇئاۋىنى قاتارلىق مەنسەپمۇ ئالالمىدۇق، مەنغۇ ئەمەلگە خۇشتار ئەمەس. لېكىن قىلغان خىزمەتنىڭ يۈزى بولۇشى كېرەك - تە...

ھېمىت توختى قورسىقىدىكى ھەممە گەپنى تۆكۈشكە باشلىدى. ئاشۇجى بولسا كۈلۈمسىرىگىنىچە يۈمشاق پىشقان پاخلان گۆشنى يېمەكتە ئىدى. بىردەمدىن كېيىن مەكىنسا نەچچە تەخسە قورۇما ئەكىردى ۋە توختىماي سۆزلەۋاتقان ھېمىت توختىنى پۈتى بىلەن تېپىپ قويدى. ئۇ شۇ چاغدىلا ئېسىگە كېلىپ پىشانىسىگە بىرنى ئۇردى - دە، ئىشكاپتىن ئەتىگەن ئەكەلگەن ھاراقنى ئېلىپ ئۈستەلگە قويدى.

— ئاشۇجى! — دېدى ئۇ بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى ئېچىۋېتىپ، — بۈگۈن پېقىرنىڭ ئۆيىگە قەدەم تەشرىپ قىلىپ، بىزنى بەكلا خۇش قىلىۋەتتىلە، سىلىنىڭ تەرىپىلىرىنى كۆپ ئاڭلىغان، بۈگۈن بۇ مۇنداقلا ئۆينى كۆرۈۋېلىش بولغاچقا داستىخىنىمىز قۇرۇق بولۇپ قالدى، خۇدايىم بۇيرۇسا بۇندىن كېيىن ئولتۇرۇشۇۋالارمىز، ئۆي تامىقى سېغىنسىلا كېلىۋەرسىلە، بۇ ئۆي ئۆز ئۆيىلىرىدەك، بۇرۇن ئۆزلىرى ئولتۇرغان ئۆي ئىكەن ئۇنىڭ - ئۈستىگە، قانداق دېدىم مەكىنسا؟

مەكىنسا ئاشۇجىغا قاراپ ناز بىلەن جىلمايدى.

— خوش، ئەمىسە، بۇ تۇنجى رومكىنى ئۆزلىرىنىڭ سالامەتلىكلىرى ئۈچۈن ئىچۋېتەيلى!

ئاشۇجى ماڭا زىيان قىلىدۇ، دەپ رومكىغا لېۋىنى تەككۈزۈپ قويۇپلا ئولتۇردى. ھېمىت توختى بولسا گەپ بىلەن بولۇپ تۆت - بەش رومكىنى ئىچىۋەتتى، ئۇ جىمغىراق ئىچكەنلىكتىنمۇ ياكى بۈگۈن ئارتۇقچە ھاياجانلىنىپ قالدىمۇ، ئۇزۇن ئۆتمەي چىرايى تاتىرىپ، تىلى كالۋالاشقىلى تۇردى، بىر كەمدە ئۇ دەس تۇرۇپ بۇلۇڭدىكى سانىدۇقىتىن قىزىل تاۋارغا يۆگەلگەن بىر بولاقنى تېپىپ چىقىپ ئۈستەلگە قويدى:

— ئاشۇجى، — دېدى ئۇ بولاقنى ئېچىۋېتىپ، — مانا بۇلارنى كۆرۈپ باقسىلا، بۇ پېقىرنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىمنى سۆزلەپ بېرىدۇ، جېنىم ئاشۇجى، كۆرۈپ باقسىلا دەيمەن، ھېمىت توختى ئۆمرىدە خېلى ئىشلارنى قىلغان ئادەم...

ھېمىت توختىنىڭ كۆرسەتكىنى ھەر خىل چوڭلۇقتىكى تەقدىرنامىلەر ئىدى. ئاشۇجى ئۇلارغا قىزىققان ھالدا بىر - بىردىن ئېلىپ ئوقۇدى: «سوتسىيالىستىك تەربىيە خىزمىتى ئاكتىپى»، «ئاھانلىقنى ساقلاشتەكى ئىلغار شەخس»، «ماۋ جۇشى ئەسەرلىرىنى ئۆگىنىش

ئاكتىپى» دېگەندەك تەقدىرنامىلەر ئىدى. ئۇلار شۇنداق رەتلىك، پاكىز، خۇددى ھاۋا-زىرلا بەرگەندەك يېڭىدىن ئىدى، ئا شۇجى ئۇ قەغەزلەرگە قاراپ كۈلۈپ قويدى.

— ئا شۇجى، بىزنى چۈشىنىپ قويسىلا، بىز جىق ئىش قىلغان ئادەم، ھاڭا-ھاڭ خەق «ھىممەت ھەربىكەت» دەپ بىكار لەقەم قويمىغان، سىلى ئوبدان بىلىلا، جېنىم شۇجى...

ھىممەت تېخىنىك گېپىنى ئۈزۈلۈپ، بېشىنى يەرگە سانگىلاپ قالدى. ئا شۇجى قوپۇپ ئۇنى ياندىكى دىۋانغا ئەكىلىپ ئولتۇرغۇزدى، ھىممەت تېخنى بېشىنى كۆتۈرمەكچى بولۇپ تىرىشتى - يۇ، لېكىن مادارى يەتمىدى. ئۇنىڭ بوينى خۇددى چاپانىنىڭ يېڭىدەك بوشاپ يانغا قىيسايدى ۋە دىۋانىنىڭ يۆلەنچۈكىگە بېشىنى قويغىنىچە خورەك تارتىپ ئۇيقۇغا كەتتى. شۇ ئەسنادا ئىشىكتە مەڭنسا پەيدا بولدى

— ۋاي ئۆلەي، ماۋۇ ئادەم مەست بولۇپ قاپتۇغۇ، — دېدى ئۇ تەرىنى تۇرۇپ.

— جىققراق ئىچىپ قويدى، — دېدى ئا شۇجى ئوڭايسىزلىنىپ.

— بۇ ئادەم دائىم شۇنداق، — مەڭنسا ئېغىزىغە ئاچچىقى بىلەن ئالايدى، — ھالىغا يېقىپ ئىچمەيدۇ، ئاخىرى ھېھماندىن ئاۋۋال ئۆزى تەييار بولىدۇ، سىلىنېمە دەپ قالىلىكىن؟

— ھېچقىسى يوق، بولىدىغان ئىشلار غۇبۇ.

— سىلى كۆڭۈللىرىگە ئالمىسىلا، — مەڭنسا ھېھمانغا قاراپ ئۆزىنى ئويناتتى، — ئا شۇجى، سىلى پەقەتلا ئۆزگەرمەپلا...

ئا شۇجى لەپپىدە ئۇنىڭغا قارىدى.

— سىلى؟

— مېنى تونۇمايۋاتىلا - ھە؟ — مەڭنسا كۈلدى، — سوتسىيالىستىك تەربىيىدە بىز بىللە ئىشلىمىدۇقمۇ؟

ئا شۇجىنىڭ كۆڭلىدىكى قاپىقى ھەيرانلىقتىن كېرىلدى، ئاق سېرىق يۈزىگە ۋىجدان قىزىللىق يۈگۈردى.

— سىلى مەڭنسا بولامىلا؟

— ھەئە، مەنغۇ سىلىنى بىر كۆرۈپلا تونۇدۇم.

ئا شۇجى ھودۇقۇپ قالدى، بۇ تەسادىپىيلىققا نېمە دېيىشىنى بىلمەي گاڭگىرىدى، ئۇنىڭ ئېسىگە شۇ ھامان 30 يىل بۇرۇنقى، ئۇ ئاللىقاچان ئۇنتۇلۇپ كەتكەن ئىشلار كېلىشكە باشلىدى: ئاچارچىلىق، كۆرەش يىغىنلىرى، ئېغىر ئەمگەكلەر... دادۇي خىزمەت گۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقى بولغان ئا شۇجى يۇمىلاقىغنە كەلگەن، ئاق يۈزلۈك مەڭنسا بىلەن قېلىن توغراقلىق ئارىسىدا قۇچاقلىشىپ ئولتۇرماقتا... سەھرالىق ساددا بۇ قىز چوڭ شەھەردىن كەلگەن مەدەنىي يىگىتكە بەك ئېچىكىپ كەتتى، جىگدىلىكلەردە ئۇلارنىڭ شېرىن، ئۇنتۇلماس مىنۇتلىرىنىڭ يالدامىسى بولۇپ قول ياغلىقلىرى قالدى،

بىر يىلمۇ بىلىنمەي ئۆتۈپ كەتتى، مەڭنسا بۇ شەھەرلىك يېڭىتنىڭ يانىدۇرۇپ - يانىدۇرۇپ بەرگەن ۋەدىلىرىنى ئېيلىپ، ئۇنى ئۆزىتىپ قويدى، كۈنلەر ئۆتتى. شەھەردىن كەلگەن بۇ يىگىتمۇ خۇددى چۈشىدە كۆرگەنىدەك بولغان ئۇ ساددا قىزنى پاتلا ئۇنتۇپ كەتتى.

ئا شۇجى گويا ئىشەنمىگەندەك مەڭنساغا باشتىن - ئاياغ كۆز يۈگۈرتتى.

— سىلى قانداق قىلىپ ئۇرۇچىلىقتا بولۇپ قالدىلا؟— سورىدى ئا شۇجى دۇدۇقلاپراق،— بۇ ياقتا كەلگىلى ئۇزۇن بولدىمۇ؟

— سىلى كەتكەندىن كېيىن بىر يىلغىچە خەت كۈتتۈم، قارىسام خەت يازمىدىلا، شۇ ئارىلىقتا بۇ ئادەم خىزمەتكە بېرىپ قالدى، بۇ‌ھۇ ھېنىك پېيىمغا چۈشكەندىن كېيىن ئاخىرى بۇنىڭغا تەگدىم. ئۇ چاغدا بۇ بىزنىك ناھىيىدە ئىشلەيتتى، ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي خىزمىتى ئۇرۇمچىگە يۆتكەلدى. شۇنىڭدىن بۇيان ھۇشۇ يەردە تۇرۇۋاتىمىز، مەن ئۇرۇمچىگە كېلىپلا سىلىنى سۈرۈشتۈرگەنىدىم، ئاڭغىچە ئىنقىلاب باشلىنىپ كېتىپ زادى دېرەكلىرىنى ئالالمىدىم. يا بىرەر يەردە ئۇچرىتىپمۇ قالمىدىم.

— مەن 70 - يىللىلا خىزمەت ئالمىشىپ قەشقەرگە كەتتىم.

— شۇڭا كۆرمەپتىكەنمەن - دە...

ھەمىت تۇختى مىدىرلاپ، ئۇيقۇچىلىقتا بىر نېمىلەرنى دەپ غۇدۇڭشىدى، تامدىكى سائەت داڭ ئۇردى، ئا شۇجى سائەتكە قارىۋېلىپ قويۇپ ئورنىدىن قوزغالدى.

— خوش، ۋاقتىمۇ بىر يەرگە بېرىپتۇ، مەن قايتاي.

— نېمە ئالدىرايلا؟— مەڭنسا ئۆزىنى ئويناتتى،— بولمىسا قونۇپ قالسىلا، ئۆيدە باشقا ئادەممۇ يوق.

ئا شۇجىنىڭ ۋۇجۇدى تىكەنلەشكەندەك بولۇپ شۇركەندى.

— رەھمەت، كەچتە ئىشىم بار ئىدى.

— ئەمىسە ئۆيىنى كۆرۈۋالدىلا، كېلىپ تۇرالا؟— دېدى مەڭنسا ئۇنىڭغا لەپپىدە بىر قاراپ.

— كېلىمىز، كېلىمىز...— ئۇ، بۇ ئايال كاپىلا قىلىپ ئېسىلدىغاندەك چۆچۈپ ئۆيدىن چىقىۋېلىشقا ئالدىرىدى، زالغا چىققاندىن كېيىن ئۇ قىسقىلا خوش ئېيتتى - دە، پەلەمپەيدىن ئالدىراپ چۈشۈپ كەتتى. پەقەت كوچىغا چىققاندىلا ئۇزنىڭ يۈرىكى جايىغا چۈشتى.

بۈگۈنكى بۇ تاسادىپىي ئۇچرىشىشتىن ئۇنىڭ كاللىسى ئېلىشىپ، چىڭقىلىپ كەتتى. تۈۋا، نېمە گەپ بولۇپ كەتتى ئۆزى، بۇ مەڭنسانىڭ ھىممەت توختىنىڭ ئاياللى بولۇپ چىققىنىنى كۆرمەدىغان، ھېلىمۇ ياسىنجان بىلەن ئۇچرىشىپ قالمىدىم، ئىككىنچى بۇ مەھەللىگە دەسسىمەسمەن.

ئا شۇجى قاراڭغۇ كوچىدا ھېچ نەرسىنى كۆرەلمەستىن ئۇدۇرۇپ - يېقىلىپ دېگۈدەك چوڭ كوچىغا قاراپ ماڭدى.

(داۋامى كېيىنكى سانىدا)

مەسئۇل مۇھەررىر كامىل، تۇرسۇن

مؤەممە تجان سادىق

پەرىشتە

(باللادا)

مؤقەددىمە

بۇلبۇل سايرىماستىن تۇرالامدۇ جىم،
شائىر ياشالامدۇ يازماستىن بىر كۈن؟!
مۇھەببەت — ئۇ ناخشا،
ئۇ، گۈزەل شېئىر،
ئۇ، گۈزەل ھاياتنى جارانلاشقان ئۇن!
تەبىئەتلەر قۇرلارغا مېڭىپ يۇرىكىم،
بۇلبۇلنىڭ يۇرىكى چوغ رەڭلىك گۈلگە.
كۆزۈمدە چىرايى نۇرلۇق پەرىشتە،
ئوخشايتتى گويا ئۇ يالقۇنلۇق كۈنگە.
بۇلبۇل سايرىماقتا،
يورۇق ئالەمگە
ئاشىقنىڭ يۇرىكى چاچىدۇ باھار.
مۇھەببەت تاپماستىن ئۆز باھاسىنى
بىلىمەن، قويمايدۇ ئالدىدا نىگار!
بۇ دۇنيا،
بۇ ھايات،
بۇ ئۇزۇن يوللار
بىلمىدىم، ئۆتكەنمۇ بولماي كۈن ۋە تۇن!؟
تۆرەلدى ئەر - ئايال، ئادەم ۋە ھاۋا،
ئاق ئايدىڭ كېچىدە پەچىرلىغان ئۇن...
بىلىنمەي ئۆتتى بۇ، يول جاپالىرى
بىلىنمەي ئۆتتى بۇ قايغۇ - دەرد، ئەلەم...

تۆرەلدى ناخشىلار،
تۆرەلدى تارىخ،
تۆرەلدى ۋاپادار غېرىب ۋە سەنەم.
قەدىناس قوشماقلار ئاياغلىرىدىن
كۆلدى جان تۇپراقتا يۇلتۇزلۇق ئاسمان.
ياغسىمۇ چوقىغا كۈمۈشتەك قارلار،
يۇرەكلەر سۆيگۈسى ھاياتقا داستان.
ئاھ، شۇنداق ياشىماق ئاسانمۇ، دوستۇم
چۈشىنىپ ئالەمدە بىرى بارمۇ؟!
ھاياتنىڭ قەدرىنى بىلگەن ئەر - ئايال
ئاچىدۇ سۆيگۈنىڭ تىلسىمىنى.
ئەرگە قول،
ئەرگە پۇت بولغان لەيلىلەر
ئازمۇ بۇ ھاياتتا؟
يۇلتۇزلۇق ئاسمان.
ئۇلارنىڭ مېھرىدىن ئەر ئۆمرى ناخشا،
ئۇلارنىڭ مېھرىدىن زېمىن گۈلىستان.
كۆزۈمدە شۇنداق بىر نۇرلۇق پەرىشتە،
يۇرىكىم ناخشا - كۈي مېكايىسىدىن.
ئۆيىدە نەچچە رەت ئىچكەن ئىدىم چاي،
پەتنۇستا سۇنۇلغان سىركايىسىدىن.
ئاھ، بىراق ئۇ، بۇگۈن يەرنىڭ ئاستىدا،
مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا كەتكەن ياش تۇرۇپ.
ئۇنىڭغا بېغىشلاپ ناخشا ئېيتىپ، دەيدۇ،

يۈرىكىم ھۈرمەتتە توختماي ئۇرۇپ.
ھۈرمەتلىك ئەي، ساقمي!
جام تۇتقىن ماڭا
تولدۇرۇپ بىلالى ئىچكەن شارابتىن.
ياڭرىسۇن ئالەمگە يېڭى بىر ناخشا،
يۈرەكتەك بېشى بار گۈلدار راۋابتىن.
كۆيلەرمىش بۇلبۇلمۇ تاڭ سەھەردىكى
قىزىلگۈل بەرگىدىن ئىچمەي شەبنەمنى.
بۇلارمۇ ئېيتقىنا، كۆيلىگىلى مەي
ئىچمەستىن مۇھەببەت، ھۈرى — سەنەمنى؟!
ئۆچمەكتە ئاخىرقى شەپەق شولىسى
بايىلا گۈل چېچىپ يانغان ئۇپۇقتىن.
كىرمەكتە مۇسىبەت قاراڭغۇسىغا،
بۇ ئالەم يېپىلغان قارا يوپۇقتىن ...
ياتىدۇ ئەجەلنىڭ چاڭگىلىدا ئاھ
كۆزلىرى ئىچىگە ئولتۇرغان ئايال.
كۆيلىگەن بىر چاغلار گۈزەللىكىنى
گۈل-چېچەك ئارىلاپ خۇش پۇراق شامال.
قەلبىنى كۆيدۈرگەن ئوتلۇق رەشكىتىن
غۇنچىمۇ چىدىماي كۆتۈرگەن پەريات.
بىر كۆرگەن يىگىتنىڭ ئالغان ھوشىنى،
شۇنچىلىك گۈزەلدى ئارزۇلۇق ھايات.
بىراق ئۇ، شۇ تاپتا ئەجەل قوينىدا،
چىرايى سارغايغان خازان رەڭگىدە،
تۇراتتى يەنىلا چىرايلىق بىر گۈل،
گۈزەللىك،

مۇھەببەت چېچىپ بەرگەندە ...
تۆكۈلەر قىلىياشتەك كىرپىكلەردىن
ئاخىرقى تۇيغۇلار،
لېۋىدە سۆزى.
تويماستىن تىكىلەر ئوغۇل - قىزىغا
ئارانلا پىلدىرلاپ چاقنايدۇ كۆزى.
بېشىدا ئولتۇرار كۆزى ياشلىق ئەر،
باغرىنى قان قىلغان ھەسرەت شەھىرى.
چىرايى كېچىدەك ...

يوقالغانمىدۇ
مەڭگۈگە ئاھ، ئۇنىڭ سۆيگۈ سەھىرى؟!
بوتىدەك بوزلايتتى بىر جۈپ ئوغۇل - قىز،
ئانا دىدارىغا تويماي تىكىلىپ.
ئانىنىڭ بېشىدا ئىككى مەجنۇنتال
تۆكەتتى زارىنى يىغلاپ، ئېگىلىپ ...
ياره ببى!
كېتەرمۇ راستلا خوشلىشىپ
بۇ يورۇق دۇنيادىن غەمگۇزار ئانا؟!
كېتەرمۇ مۇھەببەت يولتۇزى ئۆچۈپ
كېتەرمۇ توپىغا ئايلىنىپ رەنا؟!
كىملەردۇر؟
شاراقلار ئىشىك زەنجىرى،
ھەسرەتلىك بۇ ئۆيگە كەلدىمۇ مېھمان؟!
ئېرىگە! — چىقىڭ! دەپ قىلدى ئىشارەت،
قاپقارا كۆزىدىن چېچىپ گۈل - رەيھان.
ماڭدى ئۇ، ۋەلېكىن، كۆزى كەينىدە،
ئايالغا ئالدىغا بېسىلماس پەقەت.
ئۆزىگە تىكىلگەن مۇلايىم كۆزلەر
چاچاتتى تەبەسسۇم،
مېھرى - مۇھەببەت.
ئولتۇرار ئۇچ ئۇلپەت مېھمانخانىدا،
سۆزلىرى دوستلۇقنىڭ بېغىغا پۈرەك،
كەلگەنلەر بىلمەيتتى: ئۇرغانلىقىنى
توختاشنىڭ ئالدىدا بىر ئېسىل يۈرەك،
سۆھبەتنىڭ بازىرى قىزىماقتىدى،
كۈلكە ۋە چاقچاقنى توختماي چېچىپ.
يېمەكتە ساھىبخان قايغۇ ۋە ھەسرەت،
ئېيتالماي دەردىنى ئاھ، ئېغىز ئېچىپ.
سېلىندى داستىخان،
نازۇ - نېمەتلەر
تىزىلدى،
يىغلايتتى يۈرىكى بىراق ...
چىرايى يەنىلا باھار كۈندۈزى،
قايغۇ ۋە ئازابتىن پۈتۈنلەي يىراق...

ئايالى ئېرىگە جېكىلىگەندۇ
يۇتۇق دەرد ـ ھەسرەتنى ئىچىگىزگە دەپ؟!
قۇيسىمۇ قوللىرى چىنىلەرگە چاي،
يىغلايدۇ جۇپتىدىن بەكمۇ ۋايىم يەپ.
گاھ كىرەر، گاھ چىقار دەردلىك ساھىبخان
قىلچىلىك سەزدۈرمەي غەم ـ قايغۇسىنى.
يۈزىدە كۈندۈزگە ئايلاندۇرغان ئۇ
كۆڭلىنى باسقان تۈن قاراڭغۇسىنى.

ئۇزۇلۈپ، ئۇزۇلۈپ چىقاتتى سۆزلەر،
ئانىنىڭ كۆزلىرى قازان بېشىدا.
ئۇ يەردە سەي قورار قىزى ئاھ، مىلەپ
قاپقارا كۆزىدىن ئاققان يېشىدا.
«مېھمان ئۇ، ئىززىتى ئۆيىمىزنىڭ، ئاي
چاقنىسۇن ھەممىمىز كۈندەك پارقىراپ.
ئاتاڭنى سۆيگىنىم ساختا بولاتتى
مېھمانلار كەلگەندە يۈرسەم ۋارقىراپ.
يىغلىما يۈلتۇزۇم،
ھېنى خۇش قىلاي
دېسەڭ ئۇن چىقارما شۇ تاپتا پەقەت.
مېھمانلار ئۇزىغاي خۇش بولۇپ بىزدىن،
گۈل ئېچىپ ئاخىرقى قېتىم مۇھەببەت».
ئانىنىڭ تىنىقى توختاپ قالغاندەك
قالدى جىم،
قىز قەلبى كەتتى تىتىلىپ.
كەلدى ئۇ، ھور باسقان قازان بېشىدىن
ئانىسى يېنىغا ئوقتەك ئېتىلىپ.
مۇھەببەت چاچاتتى ئانا كۆزلىرى
سۆيۈملۈك ئاتىسىدىن ئويلاۋاتقاندەك.
يۈزىدە تەبەسسۇم،
ئاخىرقى قېتىم
گويا پاك ئىشقىنى تويلاۋاتقاندەك.
كەلدى سەي ...
قەدەھتە لىپمۇ لىپ شاراب،
كىرمەكتە يۈرەككە يېلىنجىغان ئوت.

پەقەتلا بۇ ئۆيدە ئۆچمىگەن چىراغ،
چۈش كۆرەر شۇ تاپتا قولوم ـ قوشنا، يۇرت.
بۇ ئۆيدە ئاجايىپ گۈزەل مۇھەببەت
قىلاتتى ئاخىرقى توي بەزمىسىنى!
نۇر چېچىپ يانغان بىر گۈزەل، پاك كۆڭۈل
ئۇ قاتتى مېھرىنىڭ كۈي ـ نەزمىسىنى!
ساھىبخان ئىچەتتى ھەسرەت شارابى
قۇلقى ھېمىشەم ياندىكى ئۆيدە.
يۈرىكى يىغلايتتى ئۇن ـ تىنسىز ئۇنىڭ،
خىيالى تۆشەكتە ياتقان شۇ گۈلدە.
چۈشەمۇ؟
ئويغىمۇ؟
تۇرار تاپسىدا ـ
ئايالى، ھۆسنىدىن چېچىلاتتى گۈل.
تۇراتتى نۇرانە پەرىشتە گويا،
تۆكەتتى مۇھەببەت قۇياشتەك كۆڭۈل.
ـ خوش، ئەنىۋەر!
كېتىمەن باقىي ئالەمگە
بولالماي بىر ئۆمۈر خىزمىتىڭىزدە.
رازىمەن سىزگە يار بولغانلىقىمدىن،
ياشىدىم مۇھەببەت، ئىززىتىڭىزدە!
بالىلار قالدى ئاھ، سىزگە ئەزىزىم،
يېتىملىك دەردىنى تارتماس، بىلىمەن.
كۆزىڭىز ئۇيقۇغا كەتكەن تۈنلەردە،
ئىشىنىڭ، مەن سىزنى يوقلاپ كېلىمەن!
مېھمانلار كەيپىنى بۇزماڭ زادىلا
ئەگمىسۇن قايغۇ ـ دەرد قامىتىڭىزنى!
مەن كەتتىم! ...
خۇدايىم بەرگەي ئاھ، سىزگە
ئۆزىڭىز كۈتكەندەك ئامىتىڭىزنى!
ئامرىقى كۆزىدىن بولغاندا غايىب،
تۇردى ئۇ، ئورنىدىن ئوقتەك ئېتىلىپ
چىققاندا ئايالى ياتقان شۇ ئۆيگە،
يۈرىكى ھەسرەتتىن كەتتى تىتىلىپ.
ياتاتتى جەننەتنىڭ خۇش پۇرىقىنى

چېچىمپ ناز ئۈيقۇدا پەرىشتىدەك جان.
ياتاتتى ناخشىدەك:
ئىزگۈ ۋە پارلاق
تۈيغۇلار تولۇن ئاي ھۆسنىدە ئايان.
ياتاتتى ۋاپانىڭ خۇش پۇراق گۈلى،
تېخىچە ئۆزىدىن گۈزەللىك چېچىمپ.
ياتاتتى نۇرلىنىپ مېھرى - مۇھەببەت،
قۇياشتەك يۈزىنى ئالەمگە ئېچىمپ.
گويا ئاي ئۈستىگە يىقىلدى قۇياش،
تۈتالماي ئۆزىنى ئۇنسىز ياش تۆكۈپ.
سۆيەتتى توختىماي سەۋدايىلارچە،
شەمشاتتەك ئېگىلمەي قەددىنى پۈكۈپ.
—«كەتتىڭمۇ ئاھ، بىزنى تاشلاپ ئامرىقىم،
مەن قانداق چىدايمەن بۇ دەردكە تاقى؟!
سەن بىلەن بۇ ھايات گۈزەلدى ماڭا،
سەن بىلەن بۇ ھايات ناۋات ۋە قەندى!»
بېشىنى كۆتۈردى ئاھ، ئايالىنىڭ
يۈزىدىن ...
يا رەببى!

نۇردۇن ئىبراھىم

غەزەلمەر

كۆتۈردۈم يەتكۈچە قۇربىم ماڭا بايراقمۇ سەن دۇنيا؟
سېنى ھەم ئاق دېدىم ئانام سۆتىدەك ئاقمۇ سەن دۇنيا؟
قەپەستىن ئۇركۈگەن قۇشتەك تېڭىمدىن ئادىشىپ كەلدىم،
تۇنۇمدىن بولسىمۇ بالقى، كېسەلدىن ساقمۇسەن دۇنيا؟
پىراقتىك ھۆكمىدىن تەكرار يۈرەكتە يانىدۇ بىر ئوت،
ئەقىدەم دەشتىدە گۈلگۈن، يېشىل ياپراقمۇسەن دۇنيا؟
ئېڭىمغا سەل بولۇپ گاھى ئاقار شىددەتتە ھىجرانىڭ،
ۋىسال ئاھ - زارىغا شۇنچە يىراق قىرغاقمۇسەن دۇنيا؟
يۈكۈم يەلكەدە، شۇندىمۇ پۈكۈلمەسكەن يەنە قەددىڭ،
راستىمۇ بۇ سۈرەت؟
بولامدۇ ھاياتتا بۇنداق مۆجىزە،
چىققانىمۇ چاچلارغا ئۆرلەپ قايغۇ - دەرد؟
ھېلىلا قاپقارا تۇرغان چاچلىرى
ئاق قاردەك ئاقارغان ...
كەتكەندى قەيدىپ.
تۇراتتى ئاھ، ئازاب چەككەندەك يۈز يىل،
بىر مىسكىن ھالەتتە مۇكچەيگەن غېرىب.

خاتىمە

كۆيلەلمەي بۇ گۈزەل ناخشىنى ئوبدان،
تۇرىمەن مەنمۇ ئاھ ئەنۇەردەك گويا.
مەيلىدى ئاقارتسا چاچلىرىنى دەرد،
رازىدىم دىل بولسا بىر بۇلبۇلگويا.
رازىدىم دىل بولسا بىر بۇلبۇلگويا،
سەن ئۈچۈن ھەممىنى جاندىن ئەزىز يۇرت،
بىر ئۆمۈر چاچىدۇ ساڭا تەپتىنى،
ئادەم سۈرىتىدە يېنىۋاتقان ئوت.
1993 - يىل 18 - ئىيۇن، غۇلجا.

سۈكۈتلەر ئىچىدە بەند، تىلسىز، غۇۋا قوندۇاقمۇ سەن دۇنيا؟
ھايات غەلياندا توزان غۇبار ئەيلەپ ساڭا قونسا،
يەنە پىنھاندا يايرايسەن، ئەجەب ئەخمەققۇ سەن دۇنيا!
سەھەردە شامىلىك سۆيسە ئانام سۆيگەنمىدۇ دەيمەن،
ئانامدەك، ئىيتقىنا، راستىن ماڭا ئامراقمۇ سەن دۇنيا؟
بۈزۈپ گاھى ئارامىمنى ئەجەب نۇقساندا لەيلەيسەن،
جۈدۇندا ماچتىسىز قالغان يېتىم قۇلۇاقمۇ سەن دۇنيا؟
يۇزۈڭدىن بارچە ئىللەتنى يۇيۇپ دەپ پاك جۇلاسىدا
كۈلۈپ تاڭلارغۇ ئويغاندى، ئۆزۈك ئويغاقمۇ سەن دۇنيا؟

* * *

كېچىلەردە چىراغ بولسام ماڭا پەرۋانىلەر نەدە
قارايغان بىر ئۇپۇقتۇرمەن، يورۇق چولپانىلەر نەدە؟
سېنى لەيلى، پىراقلاردىن ئۆزۈمنى ھەم بىلىپ مەجنۇن
يىراق چۆلدىن چىقىپ كەلسەم گۈلى - رەيھانىلەر نەدە؟
جاھاننىڭ غېمىنى ئۇنتۇش ئۈچۈن ئىچسەم بولۇپ ھەييام
يۈرەك قانماس ئېسىل مەي ھەم تىنچ مەيخانىلەر نەدە؟
ئۇسالدىك كۆكىگە باقسام ئۇمىدلەردىن بولۇپ مىك كۆز
تۇمانغا يۇلتۇزۇك چۆكتى، بۆلەك سەييارىلەر نەدە؟
يانار بولسام، كۆزۈڭدە ئوت، نىگاھىڭدۇر ئەجەب دەھشەت
مۇھەببەتلىك قەسەم تۆككەن خۇشال خەندانلەر نەدە؟
ئەقىدەڭدىن ئىدىم مەغرۇر، جۇنۇنلۇق يەتتى ھىجرىڭدىن
سېنى دەپ زارلىغان مەندەك يەنە سەۋدايىلەر نەدە؟
جاھان ھەيرەتتە سېھرىڭدىن، نىگاردىم سەن، كۆزۈڭنى ئاچ،
كۆزۈڭدەك يالقۇنى ئۆچمەس بۇيۇك ئاستانىلەر نەدە؟

* * *

قاقما پەشنى مەنمۇ بار، سەن بار جاھان سەيناسىدا،
چانغدىنىم يوقتۇر تېخى ئوقچۇپ ھايات دەرياسىدا.
قاتمۇ قات دولقۇن ئاراسىدىن كېلەرمەنغۇ چىقىپ،
مىك چۆكۈپ كەتسەممۇ ھەر قاينامىلىرى پەشۋاسىدا.
«ئۇھ» دىبان يەرگە يىقىلسام كۈلمىگىن ئەيلەپ مازاق،
جەڭدە چارچاشتىن ئېيغىر چارچاش ۋىسال تەشناسىدا.

بولمىغىن ئەندىشتىمۇ ئارقىمدا توزانلار كۆرۈپ،
تۇنجى تۇلپارمەن تېخى چوڭ بەيگىلەر ئىجرا سىدا.
بولغۇسى دەپ ھەم يۆلەك تاغلارغا بەرمەسمەن كۆڭۈل،
بارچە تاغلاردىن بۇيۇك تاغمەن ئۆمۈر مەنا سىدا.
قانچىلار ئالدىمدا يىغلاپ، كۈلدى ئارقامدىن ھامان،
ۋە لېكىن چەيلەندى قەستى ئىززىتىم «ھۇررا» سىدا.
سال نەزەر تەكرار ئېچىپ كۆز گەر بۇگا چىن پۇتمىسەك،
بولمىغان تاھىرغا خاس نۇر قەي زامان زوھرا سىدا.
سۆيگۈچۈن سەۋدايىدەك يانسام پىراقتىن دەممۇ دەم،
يالقۇنى تاڭغا تۇتاش ئوتمەن لاۋا غەۋغا سىدا.

* * *

پەلەكتىن تاشلىسام بىر ئوت جاھان - جاھانغا ئوخشارمۇ،
جاھاندا بىر يولى ھەر يان كۈلۈپ ھەر يانغا ئوخشارمۇ.
ئۆزۈمنى بۇندا كۆپ ئىزدەپ نۇرۇم تەسكەيگە ياماشتى،
ۋىسال پەيتىدە چوڭ ئاچسام كۆزۈم چولپانغا ئوخشارمۇ.
قاراپ باقساممۇ ئىزناسى كۆرۈنمەس سۆيگۈ قۇببەمنىڭ،
خارابا تلاردا تىك تۇرسام خۇيۇم شەيتانغا ئوخشارمۇ.
بۇيۇك پەرۋاز ئۇچۇن مەن ئۆرتىنىپ يالقۇندا پەر قاقسام،
زېمىندا قايتىدىن بالقىپ بويۇم ئاسمانغا ئوخشارمۇ.
تېمىپ باغرىمغا ئاق سۈتتەك ئىزىمدىن يەتسە مەيخورلۇق،
ئۇنىڭ ھەر قەترىسى تاغنى كۆتۈرسەم جانغا ئوخشارمۇ.
كېلىپ لەرزىگە شۇ مەي كەيپىدىن چەكسىز ئۇپۇق ئاتلاپ،
بېرىپ تەڭرىمگە داد ئېيتسام سۆزۈم ئىسيانغا ئوخشارمۇ.
بەرگىلەردىن گۈلۈم ئاجراپ ئەجەبمۇ زەپىران بولدى،
پىراقىدا شېھىد كەتسەم سىياقى قانغا ئوخشارمۇ.

* * *

بىر پەرىسەنكى، ۋىسالىڭ تەن ئۇچۇن جاندىن دېرەك،
نازۇ جىلۋەڭ بەرقىكىم پاك تاڭلا سۇبھاندىن دېرەك.
بىر كۆرۈپ، ئىككى سۆيۈپ، كۆيدۇم يەنە ئۇچ رەت ساڭا،
ھەركۆيۈشنىڭ تەپتىكىم مىڭلارچە گۈلخاندىن دېرەك.
تۆت پۇراشتا مەن سېنى گۈلنىڭ ئۆزىكەنغۇ دېدىم،

خۇش همدىك بەرگەچ ئارام، جەننەتۇ ئەدناندىن دېرەك.
بەش قېتىملاپ ئاختۇرۇپ ئەكسىمنى كۆزۈكدىن سېنىك
ئاھ دېدىم، تاپماي ۋسال تاپتىمكى همجراندىن دېرەك.
ئالته ئاي كۆتتۈم ئۇچۇرىكنى بولۇپ مەن ئىنتىزار،
بارمۇ دەپ لەۋزىكده تەشنا دىلغا ئوكياندىن دېرەك.
يەتتىگه كەلگەنده سەۋرىم بەرمىدى ۋىجدانغا تەن،
سۆيگىنىمگدۇر چۈنكى تەپتى دەردكه دەرماندىن دېرەك.
تۇن يېرىم سەككىزگه تەكرار تاشلىدىم شەيدانه كۆز،
بارمۇ دەپ گەرسەن ئۇچۇن ئۆلسەم گۆرىستاندىن دېرەك.
ۋه لېكىن بولماي يەنه رەنجىمىگه لايىق بىر شېپا،
قالدى هەر ياپراق ئارا تۇققۇز زىمىستاندىن دېرەك.
ئوندا قالدىم ئاه ئۇرۇپ كۆيگەنچه همجرىك تەپتىدىن،
تاپمىغاچ چۆللەر ئارا روهىم گۈلستاندىن دېرەك.
شۇندىمۇ ياندى ئۇمىد شامىم يېراقتىن يالتىراپ،
نۇر جۇلاسىدىن بېرىپ ئونبىرگه جەۋلاندىن دېرەك.
بالقىددىم ئون ئىككى نۆۋەت پەر قېقىپ شەبنەم ئارا،
قالدۇرۇپ كىرپىكته ئۆچمەس يۇلتۇزىستاندىن دېرەك.
قىلدىكا پىنهانغا تاشلاپ شۇنچىكى ۋەسلىگه زار،
سەن ئۇچۇن بولسام بىتاپ كەلگەيمۇ ئوقماندىن دېرەك.

* * *

قولۇڭدىن كەلسىمۇ تامچەك كېلەر، ئەمما قېيان كەلمەس،
قېيان كەلسىمۇ بىر دەملىك، هەمىشه ياشىمۇ يان كەلمەس.
تەبىئەت ھۆكمىدىن بىلسەك پەقەت بىر زەررىسەن - زەررە،
يوقالساك بەلكى همجرىڭدىن ساڭا يىغلاپ جاهان كەلمەس.
سىمايىك تەسۋىرى شۇتاپ ئېڭىمدا ئەينى بىر يۇلتۇز،
يورۇماي ساقىساك نۆۋلده كۆلۈپ توققۇزغا سان كەلمەس.
هوسۇلغا ئانچىكىم تولسا ئەجەب چوك خامىنىم دەرسەن،
لېكىن ناشتاڭدا كۆز ياشسىز يېگەنگه بۇردا نان كەلمەس.
شۇڭا كۆپ مەنده ئامەتتىن نىشان، دەپ قىلما بىغەملىك،
جۇدۇندۇر گاهى ئامەتمۇ، ئەگەر توڭساك چاپان كەلمەس.
پەلەكتىن زارلىنىپ هەمده ۋىسالدىن ئۇزمە رىشتىڭنى،
ساڭىلا ئۇرغىلى نەشتەر جېمى ياندىن چايان كەلمەس.

زېمىن زار ئىزگۈ ھېسلارغا، ئۇنىڭسىز پاڭي بۇ ئالەم،
يۇتۇپ پاندا باشىڭنى ئەجەل كەلگەيكى، جان كەلمەس.
تىلەيمەن ھە، شۇڭا ساقلا جىلال تاڭدىكى غەپلەتتىن،
زەبەردەسلىككە كۆز ئاچماي جاھاندا ساپ ئىمان كەلمەس.

* * *

ساڭا دەردلىك يۈرەكلەردىن سالام كەلمەسكە كەتكەنلەر،
يورۇق دۇنيانى تەرك ئەيلەپ دېمى مەھشەرگە چۆككەنلەر.
ياشاشقا شۇنچە بولغىدى سېنىڭمۇ دىلدا ئارمانىڭ،
تىرىكلىكىڭدە ئاز بولدى لېكىن قەدرىڭگە يەتكەنلەر.
قىيادىن غۇلساڭ پەسكە يۆلەشكە چىقمىغان بىر زات،
تۆپەڭگە توپا تاشلاشتا تالاشتا قالدى كەتمەنلەر.
ئاناسىز بوتىدەك زارلاپ كۆيۈپ ھىجرىڭدە بىز يۈرسەك،
كۈلۈپ رىسقىڭغا ياماشتى ئاۋۇال قەددىڭنى پۈككەنلەر.
لېكىن ھاياتتا بولماسكەن ئوتى يوق دەپمۇ كەتكەنىڭ،
سۈرۈپ خاكىڭنى كۆزلەرگە تىرىلدى قانچە دەردمەنلەر.
بىلەمسەن، قەبرىگاھىڭدا دۇئاگۈيىنىڭ بىرى مەن ھەم،
تىلەپ روھىڭغا نۇر - جىلۋە كۆيەر بۇ جانۇ بۇ تەنلەر.
يېنىمپ قەستىدە ۋەيلۇننىڭ غەزەپتىن ئوت ئېچىپ كەلسەم،
سېنى جەننەتتە دەپ تەكرار چىقار ئالدىمغا گۈلشەنلەر.
مەگەر جەننىتى راست بولسا ئاشۇ جەننەتتە يات، بوپتۇ،
گۈلۈڭنى كۆرسە ئويغانغاي دوزاختا شامى ئۆچكەنلەر.

* * *

نىگار قەدرىڭنى مەركىمنىڭ سېلىپ ئەس - يادىغا يىغلاي،
مەگەردە بولمىسا ھېچكىم ئۆزۈمنىڭ ئاھىمغا يىغلاي.
مۇجۇپ ئالدى كۆتۈلمەستە ئەجەب قەلبىمنى بىر تەشۈش،
ئاشۇ تەشۈشتە تەڭرىمنىڭ بەرىپ دەرگاھىمغا يىغلاي.
چىراغىم ئەسلى سەنكەنسەن ئۆيۈر خانەمنى يورۇتقان،
سېنى ئۆچكەيمۇ دەپ ئوخشاپ گويا پەرۋانىمگە يىغلاي.
ئېغىر يېتىقتا سەن ياتساڭ بېلىمنىڭ سۇنغىنىغۇ شۇ،
كۈندە باش ئۇرۇپ مىڭ رەت ئۇمىدىم شامىغا يىغلاي.
سېنى ياكى كەچۈرمەسكە گۇناھىڭ بولسا گەر بۇندا،

سوراپ كەچۈرۈم كۆرۈنگەندىن جاھاندا بارلىغا يىغلاي.
ئۈمىدىم باغدا، رەڭدار ئەجەب بىر گۈل ئىدىك تەنھا،
ۋۇجۇدۇڭدىن كېتىپ جىلۋە، گۈلۈڭ سولغانلىغا يىغلاي.
شۇ ھالدا كۆپ بولۇپ قاقشال ئازابتىن ياش تۆكۈپ ياتساك،
بېشىڭدا ئۆزگىنىڭ غەمسىز ياڭاق چاقىلىغا يىغلاي.
سۈزۈكلۈك ھەم پاكلىقتا ئىدىك گۈياكى بىر زەمزەم،
ساڭا كەلگەندە زەمزەمنىڭ لېيىپ ئاققانلىغا يىغلاي.
پىغانلىق نالە ـ زارىڭدىن كۆيۈپ ھەسرەتتە ئۆرتەنمەي،
رەھىمسىز، رەزگى تاڭلارنىڭ يەنە ئاتقانلىغا يىغلاي.
كۆزى كور تەڭرىنىڭ شۇنچە ئازابتا ئاھ سېنى قىينىغاپ،
جېھىمكى ئوقىنى دەردىنىڭ ساڭا ئاتقانلىغا يىغلاي.
بازاردىن قانچە رەت ياندىم قۇرۇق قول، نە ئىلاجىم بار،
قارا قىشتىمۇ كۆڭلۈڭنىڭ قوغۇن تارتقانلىغا يىغلاي.
غەيۇر ۋاقتىڭدا رەنجىتتىم ئەگەر كەم بولسا بىر ۋاق ئاش،
بېشىڭدا ئەمدى غۇربەتنىڭ ماڭا ياققانلىغا يىغلاي.
جۇدۇنلۇق ئۇشبۇ ئۆمرۈڭدە يېشىللىق بەھرىگە قانماي،
تۈدىسىز قايرىلىپ سۇنغان دىلىڭ شەھىدانلىغا يىغلاي.
ئەجەب ياتتىڭغۇ مەلھەمسىز، ئەيىبلەرنى قىلىپ ھەم پاش،
بېقىپ نەپرەتتە دەۋرانىڭ ھېكىم ـ لوقمانلىغا يىغلاي.
قىسىپ بوينىنى ئالدىمدا يۈرەر بىر جۈپ قىزىڭ غەمكىن،
بەختسىز شۇ جۈپلەرنىڭ ئاھ سۆيۈپ رۇخسارلىغا يىغلاي.
ماڭا دەر «يۈر دادا ئاپار، ئانىمىزنى كۆرەيلى بىر»،
سېنىڭ مېھرىڭگە تەشنا شۇ گۆدەكلەر زارلىغا يىغلاي.
سېنىڭسىز ئايلىنىپ چۆلگە قەۋەتتە ئۆيلىرىڭ قالدى،
دەرىخا، چاڭ بېسىپتۇ دەپ بېقىپ تۆت تامغا يىغلاي.

تۈزىتىش

10 -سانىدىكى 49-بەت 1-ستون يۇقىرىدىن 4 - قۇردىكى «پۈۋلەشتىن تارايدۇ زەھەرلىك مەلھەم» دېگەن مىسرا ۋە يەنە شۇ بەت 2 - ستون تۆۋەندىن 1 -، 2- قۇردىكى «ئوخشىمايمەن ئۆزۈمگە - ئۆزۈم، يەنە شۇنى قالسىدىم ياقتۇرۇپ» دېگەن ئىككى مىسرانىڭ ھەرپلىرى چېچىلىپ كەتكەن پېتى بېسىلىپ قالغان. تۈزىتىپ ئوقۇشۇڭلارنى سورايمىز.

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
www.uyghurkitap.com

قەيىيۇم تۇردى

ۋەتەنپەرۋەر شائىر لۇتپۇللا مۇتەللىپ قەلبىمىزدە مەڭگۈ ھايات

بۈگۈن بىز بۇ يەردە ــ لۇتپۇللا مۇتەللىپ ئالەمگە كۆز ئاچقان تۇپراق نىلقا ناھىيىسىدە ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسچىلىرىدىن بىرى، ۋەتەنپەرۋەر شائىر، ئىنقىلابىي قۇربان لۇتپۇللا مۇتەللىپ دۇنياغا كەلگەنلىكىنىڭ 71 يىللىقىنى خاتىرىلەش مۇناسىۋىتى بىلەن ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈۋاتىمىز. مەن ئالدى بىلەن، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىگە ۋەكالىتەن بۇ خاتىرە رىلەش ــ ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىنى قىزغىن قوللىغان، مەدەت بەرگەن قەھرىمانداش ئورۇنلار، رەھبەرلەر، جۈملىدىن نىلقا ناھىيىلىك پارتكوم ۋە نىلقا ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىگە سەمىمىي رەھمەت ئېيتىمەن.

يولداش ماۋ زېدۇڭ 1956 ـ يىلى 8 ـ ئاينىڭ 8 ـ كۈنى لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ جەڭگىۋار ھاياتى ۋە ئىنقىلابىي پائالىيىتى ھەققىدىكى ھۆججەتكە ئۆز قولى بىلەن تەستىق سىزىپ: «ل. مۇتەللىپ ئىنقىلابىي كۆرەش جەريانىدا شەرەپ بىلەن قۇربان بولغان. ئۇنىڭ تۆھپىسى ئۇلۇغ، نامى مەڭگۈ ئۆچمەيدۇ...» دەپ، شائىرغا يۇكسەك باھا بەرگەن ھەمدە ئۇنى مۇناسىپ پەيتلەردە خاتىرىلەش ۋە ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىدىن خەۋەر ئېلىشنى تەۋسىيە قىلغانىدى.

ئازادلىقتىن كېيىن پارتىيە ۋە خەلق ھۆكۈمىتى لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ ئىنقىلابىي پائالىيىتىگە دائىر ماتېرىياللارنى توپلاش، شائىرنىڭ ھەرخىل ژانىرلاردا يېزىلغان ئەسەرلىرىنى رەتلەش، نەشىر قىلىش، تەرجىمە قىلىپ تارقىتىش ئىشلىرىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بەردى ھەمدە كۆپ قېتىم خاتىرىلەش پائالىيەتلىرى ئۆتكۈزدى؛ 1956 ـ يىلدىن ھازىرغىچە ئۇنىڭ 54 پارچە شېئىر ـ داستانى، تۆت سەھنە ئەسىرى، ئۇچ فىلىم تونى ـ نەسىر ۋە بىر مۇنچە نەزىرىيىۋى ماقالىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئەسەرلەر توپلامى لىرى مەملىكەت بويىچە ئۇيغۇر، خەنزۇ تىللىرىدا بەش قېتىم نەشىر قىلىندى؛ ئېلىمىزدىكى قەھرىمانداش مىللەتلەرمۇ ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىن تاللانمىلارنى كۆپ قېتىم نەشىر قىلدى. 1962 ـ يىلى جۇڭگو ياشلىرى نەشرىياتى مەملىكەت بويىچە تارقىتىلغان «ئىنقىلابىي قۇربانلار شېئىرلىرى» توپلىمىغا لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ ئالتە شېئىرىنى ئالاھىدە ئېتىبار بىلەن تاللاپ كىرگۈزدى. كېيىن بۇ شېئىرلار ئىنگلىز، فرانسۇز ۋە رۇس تىلىرىغا تەرجىمە قىلىنىپ تارقىتىلدى. بۇ ھەقتە مەشھۇر ئەدەبىياتشۇناس، ئاتاقلىق

يازغۇچى شاۇسەن ئەپەندى «ئىنقىلابىي قۇربانلار شېئىرلىرىغا سۆز بېشى» ناملىق مۇھىم ماقالىسىدە «ئۇيغۇر شائىرى لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ شېئىرلىرى ئىنقىلابىي قۇربانلار شېئىرلار توپلىمى» غا تەرجىمە قىلىپ كىرگۈزۈلگەن بىرىنچى ئاز سانلىق مىللەت شائىرىنىڭ شېئىرلىرى بولۇپ، بۇ شېئىرلار ئىنتايىن زور قىممەتكە ئىگە» دەپ قەيت قىلىدى ھەمدە شائىرنىڭ ئېلىمىز ئەدەبىياتىدا تۇتقان ئورنىنى مۇئەييەنلەشتۈردى. ئومۇمەن ئالغاندا، مۇتەللىپ ۋە ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ئازادلىقتىن كېيىن ئىزچىل تەرەققىي قىلىۋاتقان ئېلىمىز ئەدەبىيات پېشۋالىرى، تەتقىقاتچىلىرى، ئوبزورچىلىرى ۋە سەنئەتكارلىرى ئۈچۈن مۇھىم ھەم جەلپ قىلىش كۈچىگە ئىگە تەتقىقات، يېرۇئىتۇش تېمىسى بولۇپ كەلدى. شائىرنىڭ ھايات يولى، ئىنقىلابىي پائالىيىتى، دۇنيا قارىشى، بەدىئىي ماھارىتى، ئىجادىيەتتىكى ئۆزگىچىلىكى ۋە ئەسەرلىرىنىڭ مەزمۇن ئالاھىدىلىكى، ئېستېتىك قىممىتى خېلى ئەتراپلىق تەتقىق قىلىنىپ يېرۇئىتۇپ بېرىلدى. لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ جەڭگۋار ھاياتى مەزمۇن قىلىنغان كۆپلىگەن ئەسلىمە، ھېكايە، پېۋېست، داستان، رومانلار ئارقا-ئارقىدىن نەشىر قىلىنىپ، دراما، كىنو فىلىملىرى جامائەتكە تەقدىم قىلىنىپ، شىنجاڭنىڭ ھازىرقى زامان ئەدەبىيات تارىخىدا شانلىق سەھىپە ئاچقان نۇرلۇق بىر ئوبراز — تالانتلىق شائىرنىڭ ئوبرازى ئېلىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقلىرىنىڭ قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالدى ۋە ئۇلارغا قىممەتلىك ئىلھام بەخش ئەتتى.

بۈگۈنكى كۈندە ئېلىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقى پارتىيە رەھبەرلىكىدە، ئىتتىپاق-لىشىپ زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ۋە ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش دولقۇنىدا غەلىبىلىك ئىلگىرىلەۋاتقان چوڭ ياخشى ۋەزىيەتتە چوڭقۇر سېغىنىش بىلەن سۆيۈملۈك پەرزەنتى نى داۋاملىق ياد ئەتمەكتە. ئۇنىڭ يالقۇنلۇق ۋەتەنپەرۋەرلىك روھى، ھەققانىيەت يولى-دا تىز پۈكمەي چىڭ تۇرۇش جاسارىتى ۋە خەلقلەر دوستلۇقى — مىللەتلەر ئىتتىپاق-لىقىنى قىزغىن سۆيۈش ھەم ئۇنى قوغداشتەك ئېسىل پەزىلىتى ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادكارلىرىنىڭ سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈش، ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىنى تېرىشىپ گۈللەندۈرۈشتىن ئىبارەت ئورتاق ئىرادىسىگە كۈچلۈك ئىلھام ۋە تۈرتكە بولماقتا. بىز ۋەتەنپەرۋەر ئىنقىلابىي شائىر لۇتپۇللا مۇتەللىپ بىلەن پەخىرلىنىشكە ھەقلىقمىز.

لۇتپۇللا مۇتەللىپ 1922 - يىلى دۇنياغا كەلدى. ئۇنىڭ بالىلىق، ئۆسمۈرلۈك چاغلىرى گۈزەل نىلقىدا، قېرىنداشلىرى ئارىسىدا ئۆتتى. ئۇ كىچىكىدىلا رەڭگارەڭ خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى نەمۇنىلىرىگە تويۇنۇپ ۋە ئۇنىڭغا خۇشتار بولۇپ ئۆستى. ئۇ «مۇھام ئاغزىدىن ئاڭلىغاچقا ساماۋى چۆچەكلەرنى» دېگەن مەقالىسىدە ئۆزىنىڭ ئارقىلىق بالىلىق چاغلىرىدىكى تەسىراتلىرىنى ئۆزىنىڭ ئاخىرىغىچە ئۇنتۇمىدى. شائىر 1932 - يىلىدىن كېيىن غۇلجىدا تاتار باشلانغۇچ مەكتىپىدە، كېيىن ئىلى رۇس گىمنازىيەسىدە ئو-قۇدى. بۇ ھال ئۇنىڭغا سوۋېت سوتسىيالىستىك ئەدەبىياتىنىڭ ئالدىنقى ۋەكىللىرى، رۇس كلاسسىكلىرىنىڭ ئەسەرلىرى ۋە تاتار، ئۆزبېك ھەمدە سوۋېت ئۇيغۇر ئەدەبىيا-تىنىڭ نامايەندىلىرى بىلەن بالدۇرراق تونۇشۇش ئىمكانىيىتىنى بەردى. ئۇ، پۇشكىن،

لدرمونتۇۋ، نىكراسوۋ، بايرون، گوركي، مايياكوۋسكى، ئابدۇللا تۇقاي، ھادى تاختاش، غاپۇر غۇلام، ئۆمەر مۇھەممەدىلەرنىڭ ئەسەرلىرىنى قولىدىن چۈشۈرمەي ئوقۇيتتى ھەمدە ئۇنىڭ ئېلان قىلىنغان بىر قىسىم شېئىرلىرى ۋە جۇش ئۇرۇپ تۇرغان ئەدەبىي تالانتى شۇ يىللاردىلا بىزنىڭ ھۆرمەتلىك ئەدەبىيات پېشىۋالىرىمىزدىن ئەنۋەر ناسىرى، زۇنۇن قادىرىلارنىڭ نەزىرىگە چۈشۈپ، ئۇلارنىڭ سەمىمىي قوللىشى ۋە مەدەت بېرىشىگە ئېرىشكەنىدى.

لۇتپۇللا مۇتەللىپ 1939 - يىلى ئۇرۇمچىگە كېلىپ، ئۆلكىلىك دارىلمۇئەللىمىنگە ئوقۇشقا كىرگەندىن تارتىپ تاكى 1945 - يىلى 9 - ئايدا ئاقسۇدا ئىنقىلابىي كۆرەش يولىدا قەھرىمانلارچە قۇربان بولغانغا قەدەر «شىنجاڭ گېزىتى»، «ئاقسۇ گېزىتى» دە خىزمەت قىلدى ھەمدە ۋەتەنگە، خەلققە، ئىنقىلابقا ۋە خەلق ئازادلىقى ئىشلىرىغا سادىق قەلبى بىلەن قەلەمنى قورال قىلىپ، پىداكارلىق بىلەن كۆرەش قىلىپ، شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئىنقىلابىي ئىشلىرىغا ۋە ئۇيغۇر يېڭى دېموكراتىك ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسىنى قۇرۇشقا ئۆچمەس تۆھپە قوشتى.

مەلۇمكى، لۇتپۇللا مۇتەللىپ ياشلىغان دەۋر شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقى ئومۇمىيۈزلۈك ئويغىنىشقا باشلىغان ۋە يېڭى مەدەنىيەتكە كۆچلۈك ئىنتىلىۋاتقان يىللار ئىدى. ئۆكتەبىر ئىنقىلابىنىڭ زەمبىرىكى ئاۋازى ۋە سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى سوتسىيالىزمنىڭ غەلىبىسى پۈتۈن ئېلىمىزگە، جۈملىدىن شىنجاڭغا چوڭقۇر تەسىر كۆرسەتكەن، جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيەسىنىڭ شىنجاڭغا ئەۋەتكەن ۋەكىللىرى — چىن تەنچىيۇ، ماۋزېمىن، لىن جىلۇ قاتارلىق ئىنقىلابچىلارنىڭ باشچىلىقى، تەربىيىچانلىقى ئارقىسىدا ھارىكسىزم - لېنىنىزم ئىدىيەسى شىنجاڭغا، بولۇپمۇ ئوتتۇرا - ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى، ياش زىيالىيلار ئارىسىغا كەڭ تارقىلىشقا باشلىغانىدى، جۈملىدىن ماۋدۇن ئەپەندى قاتارلىق ئەربابلار باشچىلىق قىلغان يېڭى مەدەنىيەت ھەرىكىتى شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت، مائارىپ، ئەدەبىيات - سەنئەت تەرەققىياتىدا يېڭى سەھىپە ئاچقانىدى.

مۇشۇنداق ئالاھىدە مەزمۇن ۋە ئىلغار ئىدىيىنى يېتەكچى قىلغان يېڭى ۋەزىيەت شىنجاڭنىڭ ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ شەكىللىنىشى ۋە جۇش ئۇرۇپ راۋاجلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، زور بىر تۈرتكە ۋە پىداكار، ئىلغار ئىدىيىگە ئىگە، جۇشقۇن ياش ئەدىبلەرنى مەيدانغا كەلتۈردى. لۇتپۇللا مۇتەللىپ ئەنە شۇلارنىڭ ئالدىنقى ۋەكىللىرىدىن بىرى ۋە ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن باشلامچىلىرىدىن بىرى سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا چىقتى. لۇتپۇللا مۇتەللىپكە چوڭقۇر تەسىر كۆرسەتكەن ھارىكسىزم - لېنىنىزملىق يېڭى ئىدىيە ۋە يېڭى مەدەنىيەت ھەرىكىتى ئىدىيىسى كېيىنكى چاغلاردا شائىر ئەدەبىي ئىجادىيىتىنىڭ خېلى پۇختا ئىدىيىۋى مەنبەسى ۋە ئىدىيىۋى ئاساسى بولۇپ قالدى.

لۇتپۇللا مۇتەللىپ يالقۇنلۇق ۋەتەنپەرۋەر شائىر بولۇش بىلەن بىللە، يەنە نەزەر دائىرىسى كەڭ، بىلىم قۇرۇلمىسى بىر قەدەر چوڭقۇر، جاھاندىن خەۋەردار بىر ئىنتېلېكتۇئالىزمچى ئىدى. ئۇ، ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرىنىڭ ئۆگىنىشىگە ياردەم بېرىش

مەقسىتىدە يازغان «ئەدەبىيات نەزەرىيىسى» ناملىق ئىلمىي ئەمگىكىدە ماركس - لېنىن-لارنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت توغرىسىدىكى بىر قىسىم بايانلىرىنى ئەڭ بالدۇر ۋە بىر-قەدەر سىستېمىلىق يەتكۈزۈپ، ئەدەبىيات - سەنئەت قارىشى ۋە نەزەرىيىسىنى ماركسىزم-لىق نۇقتىسىنەزەر بىلەن چۈشەندۈردى. ئەدەبىياتنىڭ كىشى خەلق ئاممىسى ئۈچۈن خىز-مەت قىلىشى لازىملىقىنى شەرھىلىدى. ئۇ، شۇنىڭ بىلەن بىللە «لېنىن شۇنداق ئۆ-گەتكەن»، «بىز شىنجاڭ ئوغۇل - قىزلىرى»، «جانان ئەيلەر» قاتارلىق شېئىرلىرىدا نەزەرىنى دۇنياغا تىكىپ، مەزلۇم ئەللەرنىڭ ئازادلىق ئىشلىرىنى قىزغىن قوللاشتەك جەڭگىۋار چاقىرىقلىرى بىلەن كومپارتىيە ئىنتېرناتسىئونال شۇئارلىرىغا يانداشتى. «بۇ مېنىڭ ياش غۇنچە كۆلۈم ئېچىلاتتى» دېگەن شېئىرىدا جاھانگىرلىك يوقىتىلغان، مەزلۇم ئەللەر ئازادلىق، ئەركىنلىككە ئېرىشكەن يېڭى بىر دۇنيانىڭ بارلىقىغا كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈۋاتقانلىقىنى ئىپادىلىدى.

لۇتپۇللا مۇتەللىپ ئەسەرلىرىنى ئەستايىدىل تەتقىق قىلىپ كۆرىدىغان بولساق، ئۇ ئۇزۇن ئەسەرلىرىدە ئەكىس ئەتتۈرگەن تېمىلا، مەزمۇن كۆپ خىل ۋە كەڭ دائىرىلىك بولسىمۇ، لېكىن جۈڭگو كومپارتىيىسىگە تەلپۈنۈش، ۋەتەنگە بولغان مۇھەببەت، ۋەتەننىڭ بىرلىكى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى، ياپون تاجاۋۇزچىلىرىنى جۈڭگودىن قوغلاپ چىقىرىپ، ئازاد، ئەركىن يېڭى جۈڭگو قۇرۇش ئارزۇسى ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ مەركىزىي ئىدىيىسىنى تەشكىل قىلىدىغانلىقىنى كۆرىمىز. شائىر «كۆرەش قىزى» ناملىق ئوپېراسىدا: «ھەقىقەتنىڭ كىتابىدۇر مېنى قوزغاتقان، ئىنقىلابىي يەنئەن ئۇنىڭ تۇرەل-گەن جايى» دېگەن ھەقلىق مىسرالار ئارقىلىق پارتىيىگە، ئىنقىلاب مەشئىلى نۇرلانغان مۇقەددەس جاي بولغان يەنئەنگە تەلپۈنۈدىغانلىقىنى تەنتەنە بىلەن ئىزھار قىلدى. «جۈڭگو» ناملىق مەشھۇر شېئىرىدا «جۈڭگو، جۈڭگو، ئانا ۋەتىنىم سەندۇر» دېگەن مىسرالار ئارقىلىق سۆيۈملۈك ئانا ۋەتەنگە بولغان چوڭقۇر مۇھەببىتى ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن بارلىقىنى بېغىشلاشقا تەييار تۇرغان ۋەتەنپەرۋەرلىك روھىنى ئىپادىلىدى. «مۇخەممەس» قاتارلىق شېئىرلىرىدا، «ئۇ، بۈيۈك ۋەتەننىڭ مۆجىزىسى، ھەرگىز كېسىلمەس»، 13 مىللەت «قان - قېرىنداش»، «مىللەتلەرنىڭ تەكشى ياشاش مەزگىلىنى بەك خالايمەن»، «خەلق ئەركىن نەپەس ئالسا، شۇ بىزنىڭ ئالىي بەختىمىز» دېگەن مىسرالار ئارقىلىق ۋەتەن بىرلىكى ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قىزغىن مەدھىيىلىدى ھەمدە ئازاد، ئەر-كىن، مىللەتلەر باراۋەرلىكىگە ئېرىشكەن مىللەتلەر چوڭ ئائىلىسى — يېڭى جۈڭگونىڭ بالدۇرراق دۇنياغا كېلىشىنى سەمىمىي ئارزۇ قىلدى.

ياپون جاھانگىرلىكىگە قارشى تۇرۇپ، ۋەتەننى قوتقۇزۇشتىن ئىبارەت ئۇلۇغ-ۋار ئىنقىلابىي ئۇرۇش پارتلىغان ھەيۋەتلىك چوڭ دولقۇن ئىچىدە، ۋەتەنپەرۋەر شائىر جۈڭ-گو كومپارتىيە پارتىيىسى ئېگىز كۆتۈرگەن ۋەتەنپەرۋەرلىك تۇغى ئەتراپىغا زىچ ئۇيۇشۇپ، «ئۇنىڭ كەلگۈسى زور ھەم پارلاق»، «ياپون سامۇرايلىرى ئېغىر ھالسىرايدۇ» قاتارلىق فېلىيەتون - نەسرىلەرنى؛ «كۆرەش قىزى» ئوپېراسىنى، «مۇھەببەت ۋە نەپرەت» داستانىنى ھەمدە «تۇن يېرىم ئىزلار باسقاندا» قاتارلىق بىر مۇنچە ئېسىل

شەئىرلارنى يېزىپ، تاجاۋۇزچىلىققا قارشى تۇرۇپ، ۋەتەننى قۇتقۇزۇشنىڭ ئالدىنقى سەپتىدە جەڭچىلەرنى قىزغىن مەدھىيىلىدى، ھەر مىللەت خەلقىنى ئالدىنقى سەپكە يارەم بېرىشكە چاقىردى، ۋەتەن خائىنلىرىنى غەزەپ بىلەن پاش قىلىدى ۋە ياپونىيە جاھانگىرلىكىگە قارشى تۇرۇپ، ۋەتەننى قۇتقۇزۇش كۈرىشىنىڭ جەزمەن غەلىبە قىلىدىغانلىقىغا چوڭقۇر ئىشەنچ بىلدۈردى. لۇتپۇللا مۇتەللىپ يەنە ئۇيغۇر ئاخىرقى يىللىرىدا يازغان ئاجايىپ چوڭقۇر ئىدىيىۋى مەزمۇن ۋە غايەت زور بەدئى كۈچكە ئىگە ئۇزۇنلىمىس شېئىرلىرى — «يىللارغا جاۋاب»، «خىيالىچان تىلەكلەر»، «شائىر ھەققىدە مۇڭۇششە» قاتارلىق ئەسەرلىرىدە ئېلىمىز خەلق ئازادلىقى كۈرىشىنىڭ غەلىبىسى ۋە جۇڭگو دېموكراتىك ئىنقىلابىنىڭ بىر قىسمى بولغان ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابىنىڭ نۇرلۇق ئىستىقبالىدىن خەلقنە بېشارەت بېرىپ ۋە ئۇنىڭغا ئىنتىلىپ، ۋەتەن، خەلق ئازادلىقى يولىدا ھېچنېمىدىن قورقمايدىغان، ئۇزۇنمۇنى پىسەنت قىلمايدىغان ئاجايىپ قەھرىمانلىق جاسارىتىنى نامايان قىلدى.

ئېلىمىزنىڭ ئۇلۇغ ۋەتەنپەرۋەر شائىرى، خەلقىمىزنىڭ ئوت يۈرەك سۆيۈملۈك پەرزەنتى، ئىنقىلابىي قۇربان لۇتپۇللا مۇتەللىپ بۇ ئالەمدە ئاران 23 يىللا ياشىغان بولسىمۇ، لېكىن بىز ئۈچۈن ناھايىتى قىممەتلىك ۋە مول بەدئىي ئەدەبىيات مىراسلىرىنى قالدۇرۇپ كەتتى. ئۇ ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن زور تۆھپە قوشتى. ھەققانىيەت يولىدا تىز پۈكمەي چىڭ تۇرۇش، ئانا ۋەتەننى قىزغىن سۆيۈش، ۋەتەن بىرلىكى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قىزغىن مەدھىيىلەش، خەلقنىڭ ئازادلىق ئىشلىرىغا سادىق بولۇش، يېڭىلىققا ئوتتەك قىزغىنلىق بىلەن ئىنتىلىش، تىرىشىپ - تىرمىشىپ ئۆگىنىش شائىرنىڭ قىممەتلىك پەزىلەتلىرى بولۇپ، بىزنىڭ سەمىمي ئۆگىنىشىمىزگە ئەرزىيدۇ.

نۆۋەتتە ئېلىمىزدىكى ھەرمىللەت خەلقى پارتىيە 14 - قۇرۇلتىيىنىڭ شانلىق تۇغىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش يولىنى بويلاپ، ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش دولقۇنى ئىچىدە غەلىبىلىك ئالغا باسماقتا؛ مىسلىسىز تېز سۈرئەت بىلەن جۇش ئۇرۇپ قانات يېيىۋاتقان ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ئېلىپ كەلگەن غايەت زور ئۆزگىرىشلەر ۋەتىنىمىزنىڭ قىياپىتىنى يېڭىلىماقتا، ھەر مىللەت خەلق ئاممىسىغا كۈچلۈك ئىلھام، ئۈمىد - ئىشەنچ يەخش ئەتمەكتە. بىز سۆيۈملۈك شائىرىمىز لۇتپۇللا مۇتەللىپنى ياد ئەتكەندە، ئۇنىڭ ۋەتەن، خەلق ئۈچۈن پىداكارلىق بىلەن ئەجرە قىلىدىغان جاسارىتىنى ئۆگىنىپ، قەلەمنى قورال قىلىپ، خەلق بىلەن ھەمنەپەس بولۇپ، يېڭى دەۋر ئەدەبىيات - سەنئىتى ئىشلىرىمىزنىڭ گۈللەپ ياشنىشى ئۈچۈن تۆھپە قوشۇشىمىز، ئۇنىڭ ئىجادىيىتى ئىدىيىسى، بەدئىي ماھارىتى ھەم ئېسىل خىسلەتلىرىنى قەدىرلەپ ۋە ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلىپ، يېڭى تارىخىي دەۋر مېلودىيىسىگە جور بولالايدىغان ئەڭ ئېسىل، ئەڭ نادىر ئەسەرلىرىمىز ئارقىلىق ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ تېخىمۇ پارلاق يېڭى سەھىپىسىنى ئېچىش ۋە ئۇنى نۇرلاندۇرۇش يولىدا تىرىشىپ كۈرەش قىلىشىمىز لازىم.

ۋەتەنپەرۋەر شائىر، ئىنقىلابىي قۇربان لۇتپۇللا مۇتەللىپ قەلبىمىزدە مەڭگۈ ھايات.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

لۇتپۇللا مۇتەللىپ ئىجادىيىتى ھەققىدە مۇلاھىزە

ۋەتەنپەرۋەر شائىر ل. مۇتەللىپ ئۆزىنىڭ تولىمۇ قىسقا، ئەمما ئىنتايىن مەنىلىك ھاياتىدا ئۇچ چوڭ تاغنىڭ تۆمۈر تاپىنى ئاستىدا دەپسەندە قىلىنىۋاتقان خەلقىمىزنىڭ ئاچچىق قىسمەتلىرىدىن ئۆرتىنىپ، جاھالەتنىڭ قەپەسىنى ئۇرۇپ چاقىدىغان كۈرەشلەرنىڭ شىددەتلىك قايناملىرىدا باتۇرلارچە ئۇزدى. بۇ كۈرەشكە ئۆزىنىڭ جەڭگىۋار قەلىمى بىلەنلا ئەمەس، ئەمەلىي ھەرىكەت - پائالىيەتلىرى بىلەنمۇ ئاكتىپ قاتناشتى. ئۇ ئاشۇ دەۋرنىڭ ئەڭ ئېغىر چوققىسىدا تۇرۇپ نەرە تارتقان، ھۇررا توۋلاپ جەڭگە كىرگەن لۇشۈن، گومورو، ئەي چىڭ، تىيەن جيەن، زاڭ كېجيا، رۇشى قاتارلىق يازغۇچىلار بىلەن بىر سەپتە تۇردى. جۇڭگو تارىخىدىكى ئەڭ جاھالەتلىك ۋە ئەڭ يالقۇنلۇق يىللاردا ياشىغان بۇ ئۇلۇغ ئەدىبلىرىمىزگە ئوخشاش ھەم جەڭچى، ھەم شائىر بولالىدى.

مانا ھازىر بىز ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مۇنەۋۋەر پەرزەنتى، تالانتلىق شائىرىمىز لۇتپۇللا مۇتەللىپ تۇغۇلغانلىقىنىڭ 71 يىللىقىنى خاتىرىلەۋاتىمىز. دېمەك، ئۇ ھايات بولغان بولسا، 71 ياشقا كىرگەن بولاتتى. ئۆزىنىڭ تۆككەن قان - تەرلىرىگە مۇناسىپ شان - شەرەپتىن، ھۆرمەت ۋە ئىمتىيازلاردىن بەھرىمەن بولۇپ، ئۆزىنىڭ ياش غۇنچە گۈللىرىنىڭ ئېچىلغانلىقىنى، ئېچىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ بالا - چاقا، نەۋرە - چەۋرىلىرى بىلەن بىللە ھايات گۈزەللىكلىرىدىن راھەتلىنىپ ياشىغان بولاتتى.

بىراق شائىرىمىز ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشنىڭ يولىنى ئەمەس، بەلكى ۋىجدان بىلەن نومۇسلۇق ياشاش يولىنى تاللىۋالغاندى. بىز بۈگۈن ئۇنى خاتىرىلىگەندە، ئەسلىگەندە ئالدى بىلەن ئۇنىڭ كۆكتە چېقىلغان چېقىندەك قىسقا، ئەمما ناھايىتى نۇرلۇق ھاياتىنى ئۇلۇغلايمىز ۋە ئۇنىڭغا قايىل بولماي تۇرالمايمىز. بىز ئۇنىڭ ئىجادىيىتى ھاياتىدىن شۇنداق بىر ھەقىقەتنى ھېس قىلىمىزكى، ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىياتى ئەدەبىياتنىڭ ئېچىگە باشچىلاپ چۆكۈپ كىرىپ كېتىش بىلەنلا پۈتمەيدۇ. يازغۇچى ئۆزىنى تەربىيىلەش، ئۆزىنى چۇشىنىش ۋە ئۆزىنى ئۆستۈرۈشكىمۇ سەل قارىماسلىقى كېرەك. چۈنكى بىر يازغۇچى مۇبادا ئىلھامدىن مەھرۇم بولۇپ قالسا، ۋىجدانىدىن، ئېتىقادىدىن، ئىجتىمائىي بۇرچىدىن، ئەخلاق - پەزىلەتلىرىدىن ئايرىلىپ قالسا، ئۇنىڭ ئەسەرلىرى كىشىلەرنىڭ قەلبىدىكى ئىززەتلىك ئورۇندىنىمۇ ئايرىلىپ قالىدۇ. مۇشۇ نۇقتىدىن يازغۇچىنىڭ قەلبىنى ئەسەر قىممىتىنى ئۆلچەيدىغان تارازا دېيىشكىمۇ بولىدۇ. شۇڭا يازغۇچى ئالدى بىلەن

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىرىكى ئورنى

ھەقىقىي، چىن ئىنسان بولۇشى زۆرۈر. پەقەت شۇنىڭدىلا ھەقىقىي مەنىدىكى يازغۇچى بولغىلى ۋە چىن ئىنسانلار ئۇچۇن يازغىلى بولىدۇ.

ل. مۇتەللىپ ئەنە شۇنداق چىن ئىنسان ئىدى. ئەنە شۇنداق ھەقىقىي شائىر ئىدى. چۇنكى ئۇ ئۆزىنىڭ ھايات يولىنىڭ قانچىلىك مۇشەققەتلىك، ئەگىرى - توقاي بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئۆز ئېتىقادىدىن، ئۆز غايىسىدىن ۋاز كەچمىدى. خەلقىگە، ئۆز ئېلىگە بولغان چىن مۇھەببىتى، ئىقتىدارى بىلەن ياشىدى ۋە يازدى. ئۇ ناۋايىنىڭ ھەقىقىدە يازغان «تەسىراتىم» ناملىق شېئىرىدا:

ئۇنىڭ مازارىنى ھەر بىر ۋاراقتىن ئىزدە،
گۈمبەز - قەبرىنى ھەر مىسرادىن ئىزدە.
ئۇ ئىجاد دەرياسىغا چۆمۈلگەن،
ئۇ ھەر مىسرا تۇۋىگە كۆمۈلگەن.

دېگەنىدى. ھەقىقىي شائىر، يازغۇچىلارلا ئەنە شۇنداق تەسىرات قالدۇرالايدۇ. ل. مۇتەللىپمۇ ئۆزىنىڭ ئۆلمەس ئەسەرلىرى بىلەن خەلقىمىز قەلبىدە ئەبەدىيلىككە ئىگە خاتىرە مۇنارى تىكلىگەن شائىر. چۇنكى ئۇمۇ ئىجاد دەرياسىغا چۆمۈلگەن، ھەر بىر مىسرا تۇۋىگە كۆمۈلگەن.

ل. مۇتەللىپنىڭ ئىجادىيىەت يولى، ئەسەرلىرى ھەققىدە نۇرغۇن تەتقىقاتچىلىرىمىز، نەزەرىيەچىلىرىمىز كۆپلىگەن ماقالىلەر يېزىپ، مۇلاھىزىلەر يۈرگۈزۈشتى. ئۇنىڭ ئەدەبىياتىمىزدىكى ئورنىغا ئىلمىي ۋە ھەقلىق باھا بېرىشتى. مەن تۆۋەندە ل. مۇتەللىپنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا ئېلىپ كىرگەن يېڭىلىقلىرى، بولۇپمۇ ئەدەبىي شەكىللەر جەھەتتىكى ئىزدىنىشلىرى توغرىسىدا نۇقتىلىق توختىلىمەن.

ئالدى بىلەن توختىلىدىغىنىم ئۇنىڭ چاچما شېئىرلىرى. ل. مۇتەللىپ چاچما شەكىلدە نۇرغۇن شېئىرلارنى يازغان بولۇپ، بۇ شەكىلنىڭ ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى ئورنىغا ئاساس سالغۇچى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

چاچما شېئىرلار سۈرۈشتۈرگەندە بارماق ۋەزنىگە مەنسۇپ بولسىمۇ، ئەمما ئۇ ئاساسەن ھېچقانداق ۋەزىننىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچرىمايدۇ. كۇپلېت، مىسرا، بوغۇملىرى مۇقىملاشتۇرۇلمايدۇ، قېلىپ بىلەن بېكىتىلمەيدۇ. ئۇنىڭدا تەلەپ قىلىنىدىغان شەكلىي خۇسۇسىيەت ئاساسەن رېتىمدىنلا ئىبارەت. چۈنكى جەھەتتە قاپىيە بولىدۇ (تۆۋەن قاپىيە بولسىمۇ بولىدۇ)، بەزىدە قاپىيە بولمىغاندىمۇ ئۆزىنىڭ رېتىمدارلىقى، ئاھاڭدارلىقى بىلەن ئېستېتىك زوق ئويغىتالايدۇ. ئامېرىكا شائىرى ۋېتمان (1819 — 1892) دۇنيا ئەدەبىيات تارىخىدا ئەركىن - چاچما شېئىر شەكلىنىڭ باشلامچىسى ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭ ئەڭ مۇھىم شېئىرلار توپلىمى بولغان «ياپراق توپلىمى»دىكى كۆپ شېئىرلىرى ۋەكىل خاراكتېرلىك «ئاھ، فرانسىيە يۇلتۇزى!»، «سېرلىق كانايچى» ناملىق شېئىرلىرى مۇشۇ شەكىلدە يېزىلغان. ئۇ ئۆز شېئىرلىرىدا ئەركىنلىكنى، گۈزەل غايىنى مەدھىيىلەيدۇ، دېموكراتىك ئىدىيىلەرنى تەشۋىق قىلىدۇ. زۇلۇم - تەڭسىزلىكىگە قارشى

تۇرىدۇ. خورلانغان نېگىرلار ۋە ھىندىئانلارغا ھېسداشلىق قىلىدۇ. ئۇ شېئىرلىرىدا ناھايىتى كۈچلۈك ھېسسىياتنى ئىپادىلەيدۇ. پوئېزىيەنىڭ قېلىپلىشىپ قالغان ئەندىزىلىرىگە بېقىنماي، دادىللىق بىلەن يېڭىلىق يارىتقان. ئۇنىڭ ئىجادىيىتى دۇنيا شېئىرىيىتىنىڭ تەرەققىياتىغا زور تەسىر كۆرسەتكەن. ئېلىمىزنىڭ مەشھۇر شائىرى گۇمورومۇ «4 - ماي» مەزگىلىدىكى ئىجادىيىتىنىڭ ۋېتمانىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغانلىقىنى كۆپ قېتىم ئېيتقاندى. سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى شائىرى ماياكوۋسكى (1893 — 1930)، تاتار شائىرى ھادى تاختاش، ئۇيغۇر شائىرى نۇر ئىسرايىلوۋ، ئۆمەر مۇھەممەدىلەرمۇ چاچما شەكىلدە ناھايىتى ياخشى شېئىرلارنى يېزىپ، بۇ شەكىلنى يېڭى تەرەققىياتلارغا ئېرىشتۈرگەن. بولۇپمۇ داڭلىق شائىر ماياكوۋسكى چاچما شېئىر شەكلىنى ئىجادىي راۋاجلاندۇرۇپ، چاچما شېئىرنىڭ پەلەمپەي شەكلىنى ئىجاد قىلدى. ئۇنىڭ «سولغا مارش»، «ياڭرىتىمەن ناخشامنى»، «لېنىن» پوئېمىسى قاتارلىق شېئىرىي ئەسەرلىرى مۇشۇ شەكلىدىكى ئۆرنەكلەردىندۇر. ئۇنىڭ «لېنىن» پوئېمىسى ستروئۇق قۇرۇلمىدىكى پەلەمپەي شەكلىدە يېزىلغان. ماياكوۋسكى بۇ ئەسىرىدە بوغۇملارنىڭ ئۇرغۇسىغا كۆپ ئەجىر سىڭدۈرگەن بولغاچقا، ئەينى يىللاردا ئەڭ ياخشى دېكلاماتسىيە شېئىرى بولۇپ قالغاندى. ئېلىمىزنىڭ رېئالىستىك شائىرلىرىدىن گاۋ لەنكائىنىڭ ياپونغا قارشى ئۇرۇش مەزگىلىدە يازغان چاچما شېئىرلىرى، گو شياۋچۈەننىڭ «ياش گىراژدانلارغا»، خې جىڭجۈنىڭ «ياڭرىتىمەن ناخشامنى» ناملىق مەشھۇر شېئىرلىرى ماياكوۋسكى ئىجادىيىتىنىڭ كۈچلۈك تەسىرىدە يېزىلغان.

رۇس كىمنازىيىسىدە ئوقۇغان، رۇس تىلىنى بىلىدىغان، بۇ ئارقىلىق رۇس ئەدەبىياتى بىلەن بىرقەدەر پىششىق تونۇشقان، شۇنىڭدەك ئۆلكىلىك دارىلمۇئەللىمىندە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدا جۇڭگو ئەدەبىياتىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالى، يۈزلىنىشىدىن خەۋەردار بولۇپ تۇرغان ل. مۇتەللىپ ئىدىيىۋى جەھەتتىلا ئەمەس، بەدىئىي تەربىيە جەھەتتىنمۇ ئاشۇ چوڭ كېلىماتنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىدى. مۇتەللىپ بىلەن دەۋرداش بولغان باشقا ياش شائىرلارمۇ ئەينى يىللاردا چاچما شېئىرلار يازغان. لېكىن بۇ شەكىلدە كۆپرەك ۋە ئىزچىل شۇغۇللانغىنى يەنىلا ل. مۇتەللىپ ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ «يانار تاغلار»، «جۇڭگو»، «دېھقىنىمغا»، «كۆرەشچان جۇڭگو خوتۇن - قىزلىرى»، «كۆرەش ئىلھامى»، «كۆرىشۈاتىمىز»، «جۇڭگو قىزى — رەيھانىنىڭ مارت شامىلىغا بۇيرۇقى»، «ماي، كۆرەشچان ئاي» قاتارلىق شېئىرلىرى ئارقىلىق بۇ يېڭى شەكىلنى ئۇيغۇر كىتابخانىلىرىغا تونۇتتى.

ل. مۇتەللىپ چاچما شەكىلدە قەلەمگە ئالغان ئۆركەشلەۋاتقان ھېسسىيات ماگمىلىرىنى تەلتۆكۈس ئىپادىلىگىلى بولىدىغانلىقىنى تونۇغانلىقى ۋە دېكلاماتسىيە قىلىشقا باپ بۇ شەكىل ئارقىلىق تەشۋىقاتنى كۈچەيتكىلى بولىدىغانلىقىنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن، بۇ شەكىلگە قىزىقتى ۋە تەدرىجىي رەۋىشتە بۇ شەكىلنى مۇكەممەللەشتۈردى. مۇتەللىپنىڭ چاچما شېئىرلىرى مۇنداق بىرنەچچە تۈرلۈك ئالاھىدىلىككە ئىگە:

بىرىنچى، مۇتەللىپ شېئىرلىرىدا رېئىملىق ۋە ئاھاڭدارلىق بولۇشىنى، يەنى مۇزىكا

گۈزەللىكى بولۇشىنى ئىشقا ئاشۇرغان. بىز ئېلىمىزنىڭ ۋە چەت ئەللەرنىڭ دۇنياۋى شۆھرەتكە ئىگە شائىرلىرىنىڭ ئەركىن شېئىرلىرىغا قارايدىغان بولساق، بۇ خىل شەكىلدە شائىرلار پىكىر ۋە ھېسسىياتنى ئالاھىدە گەۋدىلەندۈرىدىغان بولغاچقا، رېئىم ۋە ئاھانگە دارلىق بەربىر تەسىرگە ئۇچرىمای قالمايدۇ. قاپىيەمۇ بەزىدە بار، بەزىدە يوق ھالەتتە بولىدۇ. لېكىن مۇتەللىپ ھېسسىيات ۋە پىكىر كۈچىنى بىرىنچى ئورۇنغا قويۇش بىلەن بىرگە رېئىم ۋە ئاھانگىدارلىققا ئىلاجىنىڭ يېتىشىچە ئەھمىيەت بەرگەن. ئۇنىڭ شېئىرلىرى ئاساسەن ئاغزاكىي تىل ئارقىلىق يېزىلغان، كۆپ ھالاردا مىسرالىرى كۆپلىگەن بىلەن گۇرۇپپىلانمىغان، مىسرالىرى ئۇزۇن - قىسقا، قاپىيەلىرىمۇ تولۇق كاپالەتكە ئىرىشمىگەن. بۇ تەرەپلىرىدىن ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى بىر قانچە خىل ۋەزىندىكى شېئىرلارغا قارىغاندا تولىمۇ ئەركىن كۆرۈنىدۇ. لېكىن مۇتەللىپ شېئىرىي قۇرۇلمىدا رېئىمنى قوغلاشقان، بۇ خىل رېئىم فونىتىكا جەھەتتىن بىر خىل مۇزىكىلىق ۋە ئاھانگىدارلىقنى ھاسىل قىلىدۇ. شۇڭا بۇ شېئىرلارنى ئوقۇغان ياكى دېكلاماتسىيە قىلغان كىشى ھەرگىز چۈۋالچاقلىق ھېس قىلمايدۇ. رېئىملىق، شۇنىڭدەك مۇزىكىلىق خۇسۇسىيىتى بويىچە دولقۇنسىمان بولۇپ ئۇرغۇۋاتقان ھېسسىيات ئېقىمىدىن زوقلىنىدۇ، ئىختىيارسىز ھاياجانغا چۆمىدۇ.

ئىككىنچى، مۇتەللىپنىڭ چاچما شېئىرلىرى ئېنىق، چۈشىنىشلىك بولۇشتەك ئالاھىدىلىكى بىلەن ئىستىتىك قىممەتكە ئېرىشكەن. مۇتەللىپنىڭ شېئىرىي ھېسسىياتى چىن، قىزغىن، كۈچلۈك. ئۇ ئۆز ھېسسىياتىنى ھېچقانداق پەردازسىز، تەبىئىي ئىپادىلەشكە تىرىشىدۇ. پىكىرنى ئېنىق، ئوچۇق، چۈشىنىشلىك ئوتتۇرىغا قويىدۇ. مەسىلەن، ئۇنىڭ «يانار تاغلار» ناملىق شېئىرىدىكى:

ئەنە كۆرۈڭ كاۋكاز تاغلىرى
ئىلبۇرس چوققىلىرى لاۋا ئاتىدۇ،
ئىپلاس تاپلارنى ئۈزىتەشقا،
قوينىغا
يانار مەدەنلەر
تۆگىمەس ئاتومىلارنى تارتىدۇ.

دېگەن مىسرالىرىنى مىسال قىلساق، شائىر «يانار مەدەنلەر قوينىغا، تۆگىمەس ئاتومىلارنى تارتىدۇ» دەپلا يازغان بولسا، مىسرالار نىسبەتەن تەرتىپلىكرەك، بوغۇملار سانىمۇ تەكشۈرەك چىققان بولاتتى. لېكىن شائىر ئالدى بىلەن ئەركىنلىك ئۈچۈن قوزغىلىۋاتقان كۈرەشنىڭ ئۆزىدە قوزغاۋاتقان كۈچلۈك ئىنكاسىنى تولۇقى بىلەن ئىپادىلەش ئۈچۈن، شۇنداقلا شېئىرىي پىكىرنى، يەنى كۈرەشنىڭ ھەربىر باسقۇچىنى تەكىتلەپ كۆرسىتىش ئۈچۈن، ئىككى مىسرا بولۇشقا تېگىشلىك سۆزلەرنى بىرقانچە مىسراغا بۆلۈۋەتكەن.

ھېسسىيات كۈچىنى، مەزمۇن كۈچىنى ئىپادىلەشنى مەقسەت قىلغان شائىر دېكلا-ماتسىيە قىلىش ئېھتىياجىنى نەزەردە تۇتقاچقا، شېئىرلىرىنىڭ ئىمكانقەدەر چۈشىنىشلىك بولۇشىنى خالايدۇ.

يەنە شۇ «يانار تاغلار» شېئىرىدىكى:

زور باتۇر كىشى تۇۋلايدۇ:
بۇلغىما سىماب سۈيۈمنى دەپ —
مىليون ئاراللار ۋارقىرايدۇ،
لاۋا ئاتسۇن ئىككىنچى يانار تاغ سېپى دەپ —

دېگەن مىسرالارنىڭ ئىپادىلەش شەكلى ناھايىتى ئاددىي بولۇپ، بىرىنچى قەدەمدە كىمنىڭ تۇۋلاپ ۋارقىراۋاتقانلىقى، ئىككىنچى قەدەمدە نېمە دەپ تۇۋلاپ ۋارقىراۋاتقانلىقى تەبىئىي ۋە ئېنىق كۆرسىتىلگەن. «ماي، كۆرەشچان ئاي» شېئىرىدىكى «ماي پۇراقلىرى بىزگە تاپشۇردى:» دېگەن مىسرانىڭ كەينىگە ئۇچ مەزمۇنىدىكى قەسەم ۋە ئىرادىنىڭ ئالتە مىسرا بويىچە يۇقىرىدىكى تەقلىدتە تاپشۇرۇلۇشىمۇ مانا شۇ سەۋەبتىندۇر.

ئۇچىنچى، ل. مۇتەللىپنىڭ چاچما شېئىرلىرىنىڭ كۆپىنچىسى ئۇلۇغۋارلىق، يۈكسەكلىكتىن ئىبارەت ئېستېتىك خۇسۇسىيەتكە ئىگە.

ئۇنىڭ چاچما شېئىرلىرىنىڭ مۇتلەق كۆپچىلىكى نەپىس، يېقىملىق تەبىئەت لىرىكىلىرى ئەمەس. ئۇنىڭ چاچما شېئىرلىرى ئېستېتىك خاراكتېر جەھەتتىن شالدىرلاپ ئاققان بۇلاق سۇلىرى، يۇزىنى سىيلاپ ئۆتىدىغان مەيىن شامال، مۇڭلۇق ساتار سادا-سىنى ئەمەس، بەلكى ئاجايىپ زور قۇدرەت بىلەن ئېتىلىپ چۈشۈۋاتقان شارقىراتما، قەھرىلىك دولقۇنلاۋاتقان دېڭىز، مەڭگۈلۈك ئاقباش تاغلار، غايەت زور تىك چوققىلارنى ئۆزىگە سۈپەت قىلىدۇ.

ھەرقانداق بىر يازغۇچى، شائىرنىڭ بەدىئىي ئۇسلۇبى، ھەرقانداق بىر ئەدەبىي ژانىر ئۆزى مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان مۇئەييەن دەۋرنىڭ ئېستېتىك تەلەپلىرىنىڭ تەسىر-ىدىن ئايرىلالمايدۇ. ئەدەبىيات تارىخىغا نەزەر سالساق، بۇنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك بىر قانۇ-نىيەت ئىكەنلىكىنى كۆرىمىز. مەسىلەن، خەلقنىڭ پەيمانى ئۆرلەپ زۇلۇمغا قارشى كۆتۈ-رۈلگەن، يانار تاغلار پارتلاپ زۇلۇم، جاھالەت بۆشۈكىنىڭ بېشىغا لاۋا ئاتقان قايىنام تاشقىنلىق يىللاردا «بورانقۇش قوشىقى»، «ئىلاھىيە» دەك جەسۇرلۇق، قەھرىمانلىق داستانلىرىنىڭ دۇنياغا چىقىشى تاسادىپىي ئەمەس. ئۇيغۇر شائىرى ل. مۇتەللىپنىڭ ئەنە شۇنداق جۇشقۇنلۇق، كۆرەشچان شېئىرلارنى پېرزىپ، ئۆز دەۋرىنىڭ ئاساسىي مېلودىيىسىگە، ئەڭ جاراڭلىق ساداسىغا جور بولۇشىمۇ ھەرگىز تاسادىپىي ئەمەس.

دەرۋەقە بۇنداق ئېستېتىكىلىق خۇسۇسىيەت مۇتەللىپنىڭ چاچما شېئىرلىرىدىلا ئەمەس، يەنە ئۇنىڭ «ئۇنىڭ كەلگۈسى زور ھەم پارلاق» ناملىق نەسرىي شېئىرىدىمۇ بار. بۇ ئەسەردە ل. مۇتەللىپ ناھايىتى كۈچلۈك شېئىرىي ھېسسىيات بىلەن شانلىق

تاريخقا ئىگه ۋەتەننى ئۇلۇغلايدۇ. ئۇنىڭ ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىگە قوشقان ئۆچمەس تۆھپىلىرىدىن پەخىرلىنىدۇ، سۆيۈنىدۇ. مانا مۇشۇنداق ئالتۇن دىيارنىڭ تاجاۋۇزچىلارنىڭ تۆمۈر تاپىنى ئاستىدا دەپسەندە بولۇۋاتقانلىقىدىن ئۆرتىنىدۇ، غەزەپلىنىدۇ. قەھرىمان خەلقنىڭ خورلۇقتىن، مۇنقەرزچىلىكتىن قۇتۇلۇش يولىدا ئېلىپ بېرىۋاتقان كۈرەشلىرىنى چىن قەلبىدىن ئالقىشلايدۇ. شۇ جەڭگىۋار قوشۇننىڭ بىر جەڭچىسى بولۇش سۈپىتى بىلەن ئۆزىنىڭ ئاخىرقى غەلىبىگىچە جەڭدىن يانمايدىغان ئىرادە ـ قەسىمىنى جاكارلايدۇ. بۇ ئەسەرنىڭ ھەربىر سۆز، ھەر تىز جۈملىسى شائىرنىڭ كۈچلۈك ۋەتەنپەرۋەرلىك روھى ۋە قەھرىمانلىق جاسارىتى بىلەن سۇغۇرۇلغان بولۇپ، پىكرى چوڭقۇر، تەسىرچانلىقى كۈچلۈك، شائىرنىڭ قاينىاق ھېسسىياتى ھەربىر كىتابخانىنى ھاياجانغا سېلىپ، قەلبىدە زىلزىلە پەيدا قىلالايدۇ. بۇ بىزنىڭ ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىيات تارىخىمىزدا ناھايىتى ئاز ئۇچرايدىغان نادىر ئەسەر بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

بۇ ئەسەر تاھازىرغىچە نەسىر دەپ قارىلىپ كېلىنگەنىدى. مەن ئۇنى نەسرىي شېئىر دەپ ئاتاشنى مۇۋاپىق كۆرىمەن.

نەسرىي شېئىر ــ ئەدەبىي تۈرلەرنىڭ بىرى. ئۇنىڭدا نەسرىنىڭمۇ، شېئىرنىڭمۇ ئالاھىدىلىكلىرى بولىدۇ. شۇڭا بۇ نەسىر ۋە شېئىردىن ئىبارەت ئىككى ژانىرنىڭ چېگرىسىغا جايلاشقان، ھەم نەسرىگە، ھەم شېئىرغا ئوخشىشىپ كېتىدىغان بىر شەكىل. ئېنىقنى ئېيتقاندا، نەسرىي شېئىر نەسرىي شەكىل ئارقىلىق شېئىرىي مەزمۇننى ئىپادىلەيدۇ.

«ئۇنىڭ كەلگۈسى زور ھەم پارلاق» ناملىق ئەسەر دەل شۇنداق نەسرىي شەكىل ئارقىلىق شېئىرىي مەزمۇننى ئىپادىلىگەن. ئۇنىڭدا نەسرىنىڭمۇ، شېئىرنىڭمۇ خۇسۇسىيەتلىرى بار. ئۇنىڭدىكى شېئىرىي تۇيغۇ، لىرىك ھېسسىيات، تاۋلانغان تىل ئۇنى شېئىرلارغا ئوخشىتىدۇ، لېكىن ئۇ بەربىر شېئىر ئەمەس. چۈنكى ئۇنىڭدا يۇقىرىقى خۇسۇسىيەتلەردىن باشقا يەنە ئوبرازلىق شېئىرىي پىكىر، شېئىرىي مۇھىت بولغىنى بىلەن رېئال، ۋەزىن، قافىيە، شېئىرىي قۇرۇلما قاتارلىق قوشۇمچە ئامىللار يوق. بۇ تەرەپلەردىن ئۇ نەسرگە ئوخشىشىپ كېتىدۇ. بۇ ئەسەر سىرتقى شەكىل جەھەتتە نەسرىلەرنىڭ قۇرۇلمىسىغا ئىگە. ئۇنىڭ ئابزاس، قاتلاملىرى باش تېمىنىڭ تەرەققىياتى جەريانىدىكى تەبىئىي توختىلىشلاردىن شەكىللەنگەن بولۇپ، قۇرۇلما يەڭگىل، ئەركىن ۋە جانلىق، سەكرەتمىلىكى بار، ھەتتا بەزى جايلىرىدا سەكرەتمىلىكى خېلى چوڭ (ئەمما بۇ سەكرەتمىلىك شېئىرلاردىكىدەك چوڭ ئەمەس). باغلىنىشچانلىقىمۇ شېئىرلاردىن كۆچلۈك بولۇپ، نەسرىلەرنىڭكىگە ئوخشايدۇ. ئىپادىلەش جەھەتتە شېئىرلارغا قارىغاندا كۆپ ئەركىن. ئاپتورنىڭ چوڭقۇر تەسىراتلىرى گاھىدا بۇاستە ئوتتۇرىغا قويۇلسا، گاھىدا ئوخشىتىش، سىمۋول، ئىما قاتارلىق ۋاستىلەر بىلەن يوشۇرۇنراق ئوتتۇرىغا قويۇلىدۇ. تىلى نەسىر تىلى بولۇپ، ئاپتورنىڭ ئۇنىڭغا كۆپ ئەجىر سىڭدۈرگەنلىكى ئېنىق. بىز بىر مىسال ئېلىپ كۆرەيلى:

«ئۇ (شىر) ماكانىنىڭ كەڭلىكىگە بىر سۆيۈنسە، ئۇنىڭ ئىچىدىكى خىلمۇ خىل تەبىئەت

بايلىقلىرىنى كۆرۈپ مىڭ سۆيۈندىدۇ، ئېگىز ئالماس تاغلىرىغا قاراپ لەززەتلىنىدۇ، ماكانىنىڭ يۈرەك باغرىنى سۇغا قاندۇرۇپ سالماق ئاققان دەريالىرىغا قاراپ پەخىرلىنىدۇ، بۇلبۇللار قايتىمى، نازاكەت كۆلىستانى... لەتىپ چېچەكلىرى بىلەن لىق تولغان باغرىغا قاراپ ئۆزىنى ئاللىقانداق يۇكسەك ھېس قىلار ۋە كۆرمەك خۇشاللىقلار بىلەن قىن-قىنىغا پاتماس ئىدى...»

روشەنكى، مىسالىمىز قاپىيە ھەم ۋەزىنىڭ چەكلىمىسىدە ئەمەس. لېكىن تىلى خۇددى شېئىرىي تىلدەك تاۋلانغان، نەپىس ۋە ئىنتايىن گۈزەل. ئۇنىڭدا لەيلەپ يۈرگەن بۇلۇتتەك لەرزانلىق ۋە ئەركىنلىكتىن شەكىللەنگەن تەبىئىي گۈزەللىك چاقناپ تۇرىدۇ.

مەن يۇقىرىدىكى ئاساسلىرىمغا تايىنىپ بۇ ئەسەرنى نەسرىي شېئىر دەپ ئاتىدىم.

ئەدەبىيات تارىخىدىن قارىغاندا، نەسرىي شېئىر شەكلى ئۇزۇن تارىخقا ئىگە. لېكىن نەسرىي شېئىرلارنىڭ بۈگۈن بىز كۆرۈۋاتقان شەكلىگە كىرىشى ۋە بۇ تۈرنىڭ «نەسرىي شېئىر» دېگەن نام بىلەن ئاتىلىشى 19 - ئەسىردىكى ئىش. ھازىرقى نەسرىي شېئىر شەكلى فرانسىيە يازغۇچىسى چارلىز بوتلېر (1821 — 1867) نىڭ ئىزدىنىشى بىلەن شەكىللىنىپ، ئۇنىڭ «پارىژنىڭ غېمى» ناملىق نەسرىي شېئىرى بىلەن دۇنياغا تونۇلغان.

سانائەت ئىنقىلابىنىڭ پارتلىشى، ئىجتىمائىي ئىش تەقسىماتىنىڭ ئىنچىكىلىشىشى ۋە مۇرەككەپلىشىشى بىر خىل ئىجتىمائىي بېسىم بولۇپ، كىشىلەرنىڭ پسىخىكىسىغا تەسىر كۆرسەتكەنىدى، پسىخىكىدىكى بىئاراملىق ئەدەبىلەرنىڭ روھىي تەكچۈكلۈقنى سۇبېيكتىپ دۇنيادىن ئىزدەشتەك يۈزلىنىشنى ھاسىل قىلدى. مەنىۋى تەلەپلەرنىڭ كۈچىيىشىگە ماسلاشقان ئەدەبىيات - سەنئەت ئاددىيلىقتىن مۇرەككەپلىككە، تەكشىلىكتىن ستېرېئولۇققا، پارالىللىقتىن كېسىشىش - گىرەلىشىشكە تەرەققىي قىلدى. مانا مۇشۇنداق تەرەققىيات جەريانىدا كىشىلەرنىڭ ئېستېتىك تەلەپلىرىگە ياندىشالايدىغان نەسرىي شېئىر شەكلى پەيدا بولدى. بوتلېر نەسرىي شېئىر ھەققىدە: «شېئىرىي تۇيغۇغا باي، مۇزىكىغا ئوخشاش، قاپىيە، ۋەزىن يوق نەسىر، يەنى يېقىملىق ھەم قاتتىق، ھېسسىيات دولقۇنلىرىغا جور بولالايدىغان، خىيالار پەرۋازى ۋە ھېسسىيات ساداسىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان نەسىر شەكلى پەيدا بولدى»① دېگەنىدى. پرولېتارىيات ئىنقىلابىي ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسچىسى گورکى «بورانقۇش قوشقى» ناملىق نەسرىي شېئىر بىلەن نەسرىي شېئىر ئىجادىيىتىنى يېڭى تەرەققىياتقا ئېرىشتۈردى. ئېلىممىزدىمۇ «4 - ماي» يېڭى مەدەنىيەت ھەرىكىتىدىن كېيىن خېلى نۇرغۇن نەسرىي شېئىرلار يېزىلدى. لۇشۈن ئۆزىنىڭ «ياۋا گىياھ» توپلىمىدىكى 20 نەچچە پارچە نەسرىي شېئىرى ئۇستىدە توختىلىپ: «ئاز-تولا تەسىرات پەيدا بولغاندا كىچىك - كىچىك ماقالىلەرنى يېزىپ تۇردۇم، چوڭايتىپراق

① بوتلېر ئىلگىرى «ئېرىسىن خوسسېگە» ناملىق ماقالىسىدىن. «مۇشۇ زامان ئەدەبىيات» تەتقىقاتى ژۇرنىلى 73 - بەت.

ئېيتسام يازغانلىرىم نەسرىي شېئىرلار ئىدى، بۇلارنى بىر توپلام قىلىپ «ياۋا گىياھ» دەپ نام بەرىدىم»① دېگەنىدى. گومورو ئۆزىنىڭ نەسرىي شېئىر ئىجادىيىتى توغرىسىدا توختالغىنىدا: «ياپونىيەدىكى چېغىمدا تۇرمۇشۇم غورىگىل بولسىمۇ، لېكىن مېنى گاھىدا چوپان ناخشىلىرىنىڭ لىرىك كەيپىياتى چۇلغىۋالاتتى - دە، مېنىڭ تەنھا، مىسكىن قەلبىمنى ھاياجانغا سالاتتى. مېنىڭ يازغان بۇ كىچىك نەرسىلىرىم ئاشۇ كەيپىياتىمنىڭ خاتىرىسىدىن ئىبارەت»② دېگەنىدى. بۇ ئىككى ئۇلۇغ ئەدىبنىڭ ئېيتقانلىرى نەسرىي شېئىر بىلەن ھېسسىيات - ئىلھامنىڭ مۇناسىۋىتىنى چۈشەندۈرىدۇ. ل. مۇتەللىپمۇ كۆرەشچان يىللاردا تۇغۇلغان قاينىاق ھېسسىياتى بىلەن 1942 - يىلى بۇ نەسرىي شېئىرنى يېزىپ چىققان. ئۇنىڭ بۇ ئەسىرى ھېسسىياتىنىڭ كۆچلۈك، قايناقلىقى، ھېسسىياتنىڭ دولقۇنسىمان ئىپادىلەنگەنلىكى، قۇرۇلما، تىل ئىشلىتىش ۋە باشقا تەرەپلىرى بىلەن گۈركىنىڭ ئۆكتەبىر ئىنقىلابىنىڭ ھارپىسىدا يېزىلغان «بورانقۇش قوشقى»، ماۋدۇننىڭ ياپونغا قارشى ئۇرۇش مەزگىلىدە يېزىلغان «سۇۋادان تېرەككە مەدھىيە» ناملىق نەسرىي شېئىرلىرىغا ئوخشىشىپ كېتىدىغانلىقىنى بايقىغىلى بولىدۇ، بولۇپمۇ «بورانقۇش قوشقى» بىلەن بولغان ئوخشاشلىق تېخىمۇ ئېنىق كۆرۈنىدۇ. بىز سېلىشتۇرما مۇلاھىزىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ ل. مۇتەللىپ، گوركى قاتارلىق ئاتاقلىق يازغۇچىلارنىڭ تەجرىبىلىرىنى ئۆگىنىپ، ئۇلارنىڭ تەسىرىدە نەسرىي شېئىر ئىجادىيىتىنى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا ئېلىپ كىرگەن دەپ ئېيتالايمىز.

ل. مۇتەللىپنىڭ ئەدەبىي ئەسەرلىرى ئىچىدە يەنە «پادىشاھ ساموراييلىرى ئېغىر ھالسىرايدۇ» ۋە «ئەجەل ھودۇقۇشىدا» ناملىق فىلىيەتۇنلار بار.

فىلىيەتۇن نەسرىنىڭ تەركىبىدىكى بىر تۈر بولۇپ، ئىجتىمائىي مەسىلىلەرگە تېزلىك بىلەن ئىنكاس قايتۇرىدىغان، بەدىئىي تۈسى كۈچلۈك، سىياسىي خاراكتېرلىك ماقالىلاردۇر. ئېلىمىزدە لۇشۈن، چۇي چيۇبەيلەرنىڭ ۋاراسلىق قىلىشى ۋە يېڭىلىق يارىتىشى نەتىجىسىدە فىلىيەتۇن كەڭ تۈردە ئىشلىتىلىدىغان مۇستەقىل بىر ئەدەبىي تۈرگە ئايلانغان. ئۇ چوڭقۇر مۇھاكىمە ۋە پىكىرلەرنى روشەن ئوبرازلار بىلەن بىرلەشتۈرىدۇ، ئادەتتە بايان ۋە مۇھاكىمىدىن ئىبارەت ئىپادىلەش ئۇسۇلىدىن پايدىلىنىدۇ. شەكىل جەھەتتە، ئۇسۇل جەھەتتە جانلىق بولۇپ قېلىپقا كىرىۋالمايدۇ، مەزمۇنى كەڭ بولۇپ، ئىجتىمائىي تۇرمۇش، مەدەنىيەت ھادىسىلىرى، سىياسىي ئىدىيە ۋەھاكازالارنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالالايدۇ. قىسقا، جانلىق، ئۆتكۈر بولۇشتەك ئالاھىدىلىكى بار. ئېلىمىزنىڭ چۇنچيۇ، جەنگو دەۋرىدە نۇرغۇنلىغان سىياسىئونلار، پەيلاسوپلار ئۆزلىرىنىڭ كۆز قاراشلىرىنى مۇشۇ شەكىل ئارقىلىق ئىپادىلىگەن. بۇ خىل شەكلىنىڭ تارىخى بەك ئۇزۇن، «4 - ماي» دىن كېيىن لۇشۈن فىلىيەتۇننى كۆرەش قىلىشتىكى نەيزە، خەنجەر قىلىپ جەڭگە كىرگەنىدى. ل. مۇتەللىپمۇ كۆرەش ئېھتىياجىدىن فىلىيەتۇن شەكلىگە

---

① لۇشۈن: «ئەبجەش مۇقاملار توپلىمى، غا ئىستارە» دىن.

② گومورو: «ئالتە پارچە قىسقا ماقال. گە ئىستارە» دىن.

مۇراجىئەت قىلغان. ئۇنىڭ «پادىشاھ ساموراييلىرى ئېغىر ھالسىرايدۇ» فىلىيەتۇنى 2 - دۇنيا ئۇرۇشىنى قوزغاپ پۈتۈن دۇنيا خەلقىنىڭ بېشىغا ئۇرۇش بالاسىنى تاڭغان گېرمانىيە گېرمانىيەسىگە دوست تارتىپ ئۇلۇغ ئوكيان ئۇرۇشىنى قوزغىغان ياپۇن تاجاۋۇزچىلىرىنىڭ كېڭەيمىچىلىك، تاجاۋۇزچىلىق ئۇرۇشىنى قاتتىق سۆكىندىغان ئەسەر. بۇ فىلىيەتۇندا توپ يېمى قىلىنىپ جەڭگە ئېۋەتىلگەن ياپون ئەسكەرلىرىنىڭ ئۆمىد، ئىشەنچىسىن مەھرۇم، زەئىپ روھىي ھالىتى ناھايىتى جايىدا سۈرەتلەنگەن. ئوتتىنى كىم تۇتسا، شۇنىڭ قولى كۆيىدۇ، دېگەن پىكىر ئاساسەن 70 ياشلىق قېرى ئەسكەر بىلەن 15 ياشلىق بالا ئەسكەرنىڭ دىئالوگى ئارقىلىق يورۇتىلىدۇ. ئەسەرنىڭ مەزمۇن چوڭقۇرلۇقى بار. تەمسىلى ئۇزۇنغىچە يىتمەيدۇ. ھەجمى كىچىك، تىلى ئىخچام.

«ئەجەل ھۇدۇقۇشىدا» ھالاكەت گىردابىغا كېلىپ قالغان فاشىستلارنىڭ گۇمراھ بولۇش ئالدىدىكى ئەسەبىيلەرچە جان تالىشىۋاتقان كۆلكىلىك، ئەخمىقانە، يىرگىنىشلىك ھالىتىنى ناھايىتى جانلىق سۈرەتلەپ بېرىدۇ. ئەسەر 2 - دۇنيا ئۇرۇشىدىكى گېرمانىيە، ئىتالىيەنىڭ ئەھۋالىدىن سىتسىلىيە، گېرېتسىيە، يۇگوسلاۋىيە، روسىيە، ئامېرىكا جەڭ مەيدانلىرىدىكى چوڭ ۋەقەلەردىن، ئۇرۇشنىڭ ئومۇمىي قىياپىتىدىن ناھايىتى ئىخچام مەلۇمات بېرىدۇ، ئۇرۇش جىنايەتچىلىرىنىڭ جېنى تۇمشۇقىغا كېلىپ قالغانلىقى، ھالاكەتنىڭ مۇقەررەرلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئەسەر قىسقا، پورتىرىت، ھالەت تەسۋىرلىرى تولىسىدا قىزىقارلىق ۋە جايىدا، تىلى يۇمۇرلۇق، ئوبرازلىق. ئەسەر كىتابخانلارنى خۇددى كۆز ۋە قولاق سېزىملىرى بىلەن سەھنىدە ئوينىلىۋاتقان ياخشى بىر ئىستوتىنى كۆرۈپ ئولتۇرغاندەك تەسىراتقا كەلتۈرۈپ زوقلاندۇرىدۇ، ھۇزۇرلاندۇرىدۇ. كىتابخان يۇمۇر، مۇبالىغە، ئوخشىتىشلار بىلەن پەيدا بولغان كۆلكە ئارقىلىق قانخورلۇق، رەزىللىك، پەسكەشلىكنى تېگى - تېگىدىن ئىنكار قىلىدۇ. ئۇ كۆلكىنىڭ ئىچىدە غەزەپ - نەپرەت، ئاچچىق مەسخىرە، كۈچلۈك ئەيىبلەش بار.

ئالدىنقى فىلىيەتۇندىكى كەيپىيات ئېغىر، مىسكىن بولۇپ، دولقۇنلۇق دېڭىزدا، قاراڭغۇ تۇندە بارسا كەلمەس سەپەرگە كېتىپ بارغانلىقىدىن يۈرىكى پوكۇلداپ تۇرغان ياپون ئەسكەرلىرىنىڭ روھىي ھالىتىگە باپ كەلگەن. كېيىنكىسىدە يەڭگىل، قىزىقارلىق، كۆلكىلىك كەيپىيات سەكرات ئىچىدىكى ئۇرۇش جىنايەتچىلىرىنىڭ پۈتى كۆيگەن توخۇدەك ساراسىمىلىك ھالىتىگە تازا ماس كەلگەن. بۇ ئىككىسى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى تۇنجى فىلىيەتۇنلاردىن بولسىمۇ، ئېرىشكەن مۇۋەپپەقىيىتى بىلەن ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ئۆرنەكلىك فىلىيەتۇنلاردىن ھېسابلىنىدۇ.

يۇقىرىدا مەن ل. مۇتەللىپنىڭ چاچما شېئىر شەكلى، نەسرىي شېئىر شەكلى، فىلىيەتۇن شەكىللىرىنى دادىللىق بىلەن ئۆگىنىپ، ئۇلارنى ئىجادىيلىق، ئۆزگىچىلىك بىلەن قانات تلاندۇرغانلىقىنى، جاھان مەدەنىيىتىنىڭ ئېسىل مىراسلىرىغا ۋارىسلىق قىلىش، ئۇلارنى قوبۇل قىلىشتا زۆرۈر بولغان ئۆگىنىش بىلەن ئىجاد قىلىشنى بىرلەشتۈرگەن ۋارىسلىق قىلىش يولىنى ئاچقانلىقىنى كۆرسىتىپ ئۆتتۇم. مەھمۇد كاشغەرى، ئەدەبىياتنىڭ بەدىئىي ماھارەتلىرى پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ ئورتاق تېرىشچانلىقى

بىلەن يارىتىلىغان. شۇڭا ئۇنى ئۆگىنىش كېرەك. بىراق باشقا يازغۇچىلار-
دىن ماھارەت ئۆگىنىش لازىمكى، ئۇلارنىڭ قەلبىنى ئۆز پېتى دوراشقا بولمايدۇ.
ھازىر بىزدە بەزى ئاپتورلار باشقىلارغا تەقلىد قىلماقتا، ئۇلارنىڭ ئىجادىيەت تەجرىبە-
لىرىنى شۇ پېتى كۆچۈرۈپ كېلىپ، قۇرۇلمىسىنى، شەكلىنى، تىلىنى ۋە باشقا تەرەپلە-
رىنى ئۆز ئەسەرلىرىگە تەدبىقلىماقتا. لېكىن بۇ نەرسىلەر ئۇلارنىڭ ئەدەبىي ئاساسىنىڭ
بوشلۇقىنى تولدۇرالمىغاندا، كاللىسىنىڭ قۇرۇقلىقىنى ياپالمىغاندا ھەتتا خەقنىڭ پىكىر-
لىرىنىمۇ ئۆزى ھەزىم قىلماي تۇرۇپلا قايتا تەكرارلىماقتا. ل. مۇتەللىپمۇ ئۆگەنسەك،
قوبۇل قىلغان، لېكىن ئۇ ئۆگىنىش ئاساسىدا قايتىدىن ئىجاد قىلىپ، ئۆزىنىڭ ئىجادى-
يەت يولىنى كېڭەيتكەن. ل. مۇتەللىپ يېڭى شەكىللەرنى قوبۇل قىلىشتا دەۋرداشلىرىنىڭ
ئالدىدا ماڭغان (بۇنى يۇقىرىدىكى مۇھاكىمىلىرىمىزدىن كۆرۈۋالدۇق)، لېكىن ئۇنىڭ
ئىجادىيەتتىكى مۇۋەپپەقىيىتى يېڭى شەكىللەرنى كۆز-كۆز قىلىش بىلەن ئەمەس،
بەلكى يېڭى شەكىللەر ئارقىلىق ئىپادىلىگەن ئۆزگىچە پىكرى، يەنى ئەسەرنىڭ مەنىۋى
كۆچى ئارقىلىق قولغا كەلگەن.

ل. مۇتەللىپ بۇ يۈرۈق دۇنيادا ئارانلا 23 يىل ياشىيالىدى، ئەدەبىي ئىجادىيەت
بىلەن ئارانلا توققۇز يىل شۇغۇللىنالىدى. بىراق بۇ توققۇز يىلدا نۇرغۇنلىغان قىم-
مەتلىك ئەسەرلەرنى بىزگە تەقدىم قىلدى. بۇ ئەسەرلەر شۇ دەۋردىلا ئەمەس، بۈگۈنكى
زامانىمىزدىمۇ رېئال ئەھمىيەتكە ئىگە. جەزىم قىلىپ ئېيتالايمىزكى، ئۇنىڭ ئەسەرلىرى
كېلىچەكتىمۇ ئۆزىنىڭ ھاياتىي كۈچىنى يوقاتمايدۇ. ل. مۇتەللىپنىڭ بىزگە قالدۇرغىنى
ئۆزىنىڭ ئەسەرلىرىلا ئەمەس، ئۇنىڭ ئىجادىيەت ئىستىلى، ئىجادىيەت تەجرىبىلىرىمۇ
بىزگە قالغان قىممەتلىك مىراستۇر.

ل. مۇتەللىپ ئارانلا توققۇز يىل ياشىدى، لېكىن ئۇ ئەنئەنىلەرگە ۋارىسلىق قىلىش،
يېڭىلىق يارىتىشنىڭ ئۈلگىسىنى ياراتتى. ئۇنىڭ چاچما شېئىر شەكلى، نەسرىي شېئىر شەكلى،
فىلىيەتۇن شەكىللىرىدىكى ئىزدىنىشلىرى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنى بېيىتتى، يەنى بىزنىڭ
ئىجادىيەت ئەنئەنىلىرىمىزنى راۋاجلاندۇردى. ئەنئەنە رامكىغا، قېلىپقا سولۇۋالغىلى بولمىغان،
ئۆزگەرمەس، ئۆلۈك نەرسە ئەمەس. ئەنئەنە دەپ ئاتالمىغان بۇ مەنىۋى بايلىقىمىز
بېكىنمىلىكتە ئەمەس، ئوچۇق ھالەتتە بولغانلىقى، يېڭى تەركىبلەر بىلەن ئۆزىنى
تولۇقلاپ، بېيىتىپ بارمىغانلىقى ئۈچۈنلا كىشىلەرنىڭ ۋارىسلىق قىلىش ئوبېيكتىسى
بولالايدۇ. ئەنئەنىنى بېيىتىشنىڭ، تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ يولى ئىجادىيەتتۇر. ل. مۇتەل-
لىپ ئۆزىنىڭ ئىجادىيەت ئەمەلىيىتى ئارقىلىق بۇنىڭ بىرمىنبەر توغرا يول ئىكەنلى-
كىنى ئىسپاتلىدى. ل. مۇتەللىپتىن ئۆگىنىدىغان نەرسىلەر ھەقىقەتەن ناھايىتى كۆپ. لېكىن
تۈپ نەرسە نېمە؟ مېنىڭچە، بۇ ئىجادكارلىق ۋە ئىزدىنىش روھىدۇر. مانا بۇ روھ ئۇيغۇر
ئەدەبىياتىنىڭ تۈمۈرلىرىدا شاۋقۇنلاپ ئاققان چاغدىلا ل. مۇتەللىپ كۈتكەن، بىزمۇ ئارزۇ
قىلغان ئەدەبىياتىمىزنىڭ ئالتۇن دەۋرى چوقۇم يېتىپ كېلىدۇ.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ل. مۇتەللىپ مۇھاكىمە يىغىنىدا سۆزلەنگەن تەبرىك سۆز

جاۋدىيجۇك

(نىلقا ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسى)

ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەرنىڭ غەمخورلۇقى، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى قاتارلىق ئالاقىدار ئورۇنلارنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى ۋە قوللىشى ئارقىسىدا بۈگۈن ئاپتونوم رايون بويىچە ل. مۇتەللىپ مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى. بۇ قېتىمقى يىغىننىڭ ئېچىلىشى بىزنىڭ نىلقىدىكى ھەر مىللەت خەلقى ئۈچۈن غەمخورلۇق ۋە كۆيۈنۈش، بىزنىڭ خىزمەتلىرىمىزگە نىسبەتەن ئىلھام ۋە مەدەت، مەن نىلقا ناھىيىسىدىكى ھەر مىللەت خەلقىگە ۋەكالىتەن يىغىننىڭ ئېچىلغانلىقىنى قىزغىن تەبرىكلەيمەن. رەھبەرلىرىمىز، يازغۇچىلىرىمىز، ئالىملىرىمىزنىڭ تومۇز ئىسسىقىدا ئۇزۇن يول يۈرۈپ ناھىيىمىزگە قەدەم تەشرىپ قىلغانلىقىنى قىزغىن قارشى ئالىمەن ۋە ئۇلارغا چىن دىلىمدىن رەھمەت ئېيتىمەن.

ل. مۇتەللىپ ئېلىمىزدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ مۇنەۋۋەر ئىنقىلابىي شائىرى، شۇنداقلا ئۇلۇغ پرولېتارىيات ئىنقىلابىي جەڭچىسى. ئۇ 1922 ـ يىلى نىلقىدا تۇغۇلۇپ، 1945 ـ يىلى 9 ـ ئاينىڭ 18 ـ كۈنى گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرى تەرىپىدىن قەتلى قىلىنغان. ئۇ شۇ چاغدا ئاران 23 ياشتا ئىدى، ئەمما ئۇ قىسقىغىنە ھاياتىدا خەلقىگە ئۆلمەس شېئىرلىرىنى قالدۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ ھاياتى ئىنقىلابىي ھايات، جەڭگىۋار ھايات، جەبر ـ زۇلۇم تارتىۋاتقان ۋەتەن ئۈچۈن ئۆزىنى تەقدىم قىلغان ھايات. ئۇنىڭ شانلىق ۋەتەنپەرۋەرلىك ئىدىيىسى بىزنى مەڭگۈ ئالغا بېسىشقا ئىلھاملاندۇرىدۇ؛ ئۇنىڭ يۈكسەك ئوبرازى قەلبىمىزدە مەڭگۈ ياشايدۇ!

بىز ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ، ۋەتەنىمىزنى تىرىشىپ گۈللەندۈرۈۋاتقان ھازىرقى دەۋردە ل. مۇتەللىپتىن تېخىمۇ ياخشى ئۆگىنىشىمىز، ئۇنىڭ ئالىيجانابلىقىنى ئۆگىنىشىمىز كېرەك. لېنىن بىزگە مۇنداق تەلىم بەرگەنىدى: «ۋەتەنپەرۋەرلىك نەچچە مىڭ يىل مابەينىدە ئۆز ۋەتىنىگە مۇقىملىشىپ قالغان ئەڭ چوڭقۇر مۇھەببەتتۇر». باش شۇجى جياڭ زېمىن مۇنداق دېگەنىدى: «ئېلىمىز تارىخىدا ۋەتەنپەرۋەرلىك ئەزەلدىن تارتىپلا خەلقنى ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلىشقا سەپەرۋەر قىلىدىغان ۋە ئىلھاملاندۇرىدىغان بايراق، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئورتاق مەنىۋى تۈۋرۈكى بولۇپ كەلگەن، ئۇ ۋەتىنىمىزنىڭ بىرلىكى ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش، چەت ئەل تاجاۋۇزچىلىرىغا تاقابىل تۇرۇش ۋە جەمئىيەت

تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە غايەت زور رول ئويناغان. دۆلىتىمىز ۋە مىللىتىمىز ۋەتەنپەرۋەرلىك روھىنىڭ ئىلھاملاندۇرۇشى بىلەن توختىماي ئالغا باسىدۇ، ئۇلۇغ ئۆلۈم لۈككە ۋە ھاياتىي كۈچكە ئېرىشىدۇ». شۇڭا بىز ۋەتەنپەرۋەرلىك تۇغىنى جەۋلان قىلدۇرۇشىمىز، ئۆزىمىزنىڭ پايدا - زىيىنىنى پارتىيىنىڭ ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش ئىشلىرى بىلەن بىرلەشتۈرۈشىمىز، ۋەتەننىڭ گۈللەپ - ياشنىشى بىلەن بىرلەشتۈرۈشىمىز، جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ گۈللىنىشى ۋە رونەق تېپىشى بىلەن بىرلەشتۈرۈشىمىز، ھەرقانداق ئەھۋالدا ئۆز ۋەتىنىمىزگە سادىق بولۇشىمىز كېرەك. بىزدە «نامرات بولسىمۇ ئىرادىسىدىن قەتئىي قايتماسلىق» دەيدىغان گەپ بار. قالاقلىق قورقۇنچلۇق ئەمەس، قورقۇنچلۇقى چۈشكۈنلۈككە تەن بېرىش. شۇڭا بىز ۋەتەنپەرۋەرلىك ئاڭلىقلىقىمىزنى ئۆستۈرۈشىمىز، ۋەتەنپەرۋەرلىك تەبىئىتىنى يېتىلدۈرۈشىمىز، ۋەتەنپەرۋەرلىك قىزغىنلىقىمىزنى ئۈزلۈكسىز ئۇرغۇتۇشىمىز، ۋەتىنىمىزنىڭ ھازىرقى قۇرۇلۇشى يولىداتىنماي كۈرەش قىلىشىمىز كېرەك!

بىز ل. مۇتەللىپنى ئەسلەۋاتقان چېغىمىزدا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى تېخىمۇ قەدىرلىشىمىز كېرەك. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋەتەنپەرۋەرلىك ئىدىيىسىنىڭ تەركىبىي قىسمى. مىللەتلەر باراۋەرلىكىدە چىڭ تۇرۇش، مىللىي بۆلگۈنچىلىككە قارشى تۇرۇش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا چىڭ تۇرۇش، مىللىي بۆلگۈنچىلىككە قارشى تۇرۇشنى پرۇلېتارىياتنىڭ تارىخىي ۋەزىپىسى بىلەن ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تۇپ مەنپەئىتى بەلگىلىگەن. ماۋ جۇشى: «مەملىكەتنىڭ بىرلىكى، خەلقنىڭ ئىتتىپاقلىقى، دۆلىتىمىزدىكى ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىقى ئىشلىرىمىزنىڭ جەزمەن غەلىبە قازىنىدىغانلىقىنىڭ تۇپ كاپالىتى» دېگەنىدى. ۋەتەن بىرلىكىدە چىڭ تۇرۇش بىلەن مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىمۇ شۇنچاكىدەكى ھەر مىللەت خەلقنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان مەسئۇلىيىتى. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بولمىسا، قۇدرەتلىك جەڭگىۋار لەشكەر ئىگە بولۇشىمىز مۇمكىن ئەمەس، ھەر مىللەت خەلق ئىنقىلابىنىڭ غەلىبىسىنى قولغا كەلتۈرۈشىمىز مۇمكىن ئەمەس، ئورتاق تەرەققىيات ۋە گۈللىنىشنى قولغا كەلتۈرۈشىمىز مۇمكىن ئەمەس، ۋەتىنىمىزنىڭ قۇدرەت تېپىپ زورىيىشىنى قولغا كەلتۈرۈشىمىز مۇمكىن ئەمەس. شۇڭا ھازىرقى ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش داۋامىدا، ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش جەريانىدا مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ھاياتىمىزنى ئاسرىغاندەك ئاسرىشىمىز، ھەرقايسى مىللەتلەر جاپا - مۇشەققەت ۋە راھەت - پاراغەتتە بىرگە بولۇشىمىز كېرەك. شۇنداق قىلغاندىلا ئىشلىرىمىز گۈللەپ ياشنايدۇ ۋە مۇشۇ ئىشلار ئۈچۈن ئۆزىنى تەقدىم قىلغان ئىنقىلابىي ئەجدادلارغا يۈز كېلەلەيمىز!

ل. مۇتەللىپ جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ ئېسىل ئوغلى، بىز ئۇنى ئۇلۇغ قىلىپ، ھەر مىللەت خەلقنىڭ گۈللىنىشى ئۈچۈن بارلىق كۈچىمىزنى تەقدىم قىلىشىمىز كېرەك!

ئاخىرىدا مۇھاكىمەيىغىنىنىڭ تولۇق مۇۋەپپەقىيەتسىز ئېرىشىشىگە تىلەكداشلىق بىدۇرىمەن.

غوپۇر قادىر تەرجىمىسى

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

پىرنىك ئەدەبىياتىمىز

پىشقەدەم بالىلار ئەدەبىياتى يازغۇچىسى
تۇرسۇنمۇھەممەت پەخرىدىن

تۇرسۇنمۇھەممەت پەخرىدىن 1934 - يىلى غۇلجا شەھىرىدە دۇنياغا كەلدى. 1941 - يىلدىن 1949 - يىلغىچە غۇلجا شەھىرىدىكى تۇممد مەكتىپىدە، 1949 - يىلدىن 1951 - يىلغىچە ئەخمەتجان قاسىمى نامىدىكى ئىلى بىلىم يۇرتىدا ئوقۇدى. ئۇنىڭ ئەدەبىياتقا بولغان قىزىقىشى ئەنە شۇ چاغلاردا — ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇپ يۈرگەن چاغلىرىدا باشلانىدى. ئۇنىڭ بۇ قىزىقىشىغا، بىر تەرەپتىن، مەكتەپتىكى ئەدەبىي پائالىيەتلەر، يەنە بىر تەرەپتىن، دادىسىنىڭ كىتابخۇمارلىقى، مۇھىمسى بىلەن تاغىسى ئىبىتمەپ بەرگەن چۆچەك، قوشاق، تېپىشماقلار سەۋەب بولدى. ئۇنىڭ تاغىسى چۆچەك ھەم ناخشا ئىبىتىشقا ئۇستا ئىدى. ئۇ بىرەر چۆچەك ياكى داستان ئىبىتسا، ئۇنىڭ بېيىت، قوشاقلىرىنى ئاھاڭلىرى بىلەن قوشۇپ ئىبىتاتتى. ئۇنىڭ دادىسى ئوغلىنىڭ ئەدەبىياتقا قىزىقىۋاتقانلىقىنى سېزىپ، ئۇنىڭغا قىزىقارلىق كىتاب ياكى گېزىت - ژۇرناللارنى ئوقۇپ بېرەتتى. تۇرسۇنمۇھەممەتمۇ دەرسلىرىنى تەكرارلاپ بولۇپلا دادىسى بەرگەن كىتابلارنى، شۇ چاغلاردا غۇلجىدا چىقىدىغان گېزىتلەرنى، «كۆرەش»، «ئىتتىپاق» ژۇرناللىرىنى ھەمدە سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدىن كىرگۈزۈلگەن «شەرق ھەقىقىتى»، «قازاق ئىلى» («يېڭى ھايات») قاتارلىق ژۇرناللارنى ئۇزمەي كۆرۈپ تۇراتتى، كۆڭلىگە ياققان بەزى ئەسەرلەرنى يادلاپمۇ ئالاتتى. ئۇ، ئۇيغۇر، ئۆزبېك تىللىرىدا نەشر قىلىنغان كىتابلارنى ئوقۇش ئارقىلىق پۇشكىن، چېخوۋ، گۆركى، ئوستروۋسكى، مارشاك، مىخالكوۋ، خەمىت ئالىمجان، غوپۇر غۇلام، ئۆمەر مۇھەممەدى، قۇددۇس مۇھەممەدى، زەپەر دىيار قاتارلىق ئەدىبلەرنىڭ ئەسەرلىرى بىلەن تونۇشۇشقا باشلىدى. بۇ ئۇنىڭ بىلىم ئۇپۇقىنى كېڭەيتىپ، ئەدەبىياتقا، بولۇپمۇ شېئىرىيەتكە بولغان ھەۋىسىنى تېخىمۇ كۈچەيتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بەزى شېئىرلارنى ھەشق سۈپىتىدە يېزىپ، ئۆزىنى سىناپ كۆردى. ئۇنىڭ ئاشۇنداق يېزىلغان شېئىرلىرىنىڭ بىر نەچچىسى 1948 - يىلى غۇلجا ئۇممد مەكتىپىدە تەييارلانغان «ئوقۇغۇچىلار ئەستىلىكى» ناملىق ئەدەبىي ئەسەرلەر توپلىمىغا كىرگۈزۈلدى. ئۇنىڭ «چاۋشيەن ئوغلىغا» ناملىق شېئىرى 1951 - يىلىنىڭ بېشىدا ئۇنجى قېتىم مەتبەئىدە — «ئىلى گېزىتى» دە ئېلان قىلىندى. ئەدەبىياتقا بولغان ئوتتەك ھەۋەس ۋە دەسلەپكى ئىجادىي

ئەزدىنىشىلەر ئۇنىك 1951 - يىلى 2 - ئايىدا شىنجاڭ شۆيۈەنىدە ئېچىلغان تىل - ئەدەبىيات فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا كىرىشىگە تۇرتكە بولدى، بىراق شۇ چاغدىكى خىزمەت ئېھتىياجى ئۇنىك بۇ بىلىم ئوچىقىدىكى ئوقۇشىنى يېرىم يولدا ئۈزۈپ قويدى. شۇنىك بىلەن ئۇ 1951 - يىلى 9 - ئايدا يەكەن دارىلمۇئەللىمىنگە ئوقۇتقۇچىلىققا تەيىنلىنىپ، ئۇ يەردە 1952 - يىلى 7 - ئايغىچە ئىشلىدى. 1952 - يىلى 9 - ئايدىن 1953 - يىلىنىك بېشىغىچە شىنجاڭ بيۇروكادىرلار مەكتىپىنىك 3 - قارارلىق كۇرسىدا ئوقۇدى. خىزمەت ئېھتىياجى بىلەن بۇ مەكتەپتىمۇ ئوقۇش پۈتتۈرەلمەي، ئۇرۇمچى شەھەرلىك 2 - دارىلمۇئەللىمىنگە ئوقۇتقۇچىلىققا تەيىنلەندى. 1953 - يىلىنىك ئاخىرىدىن 1954 - يىلىنىك باشلىرىغىچە جۇڭگو خەلقىنىك چاۋشيەندىن ھال سوراش ئۆممىكى تەركىبىدە چاۋشيەنگە بېرىپ، جۇڭگو خەلق پىدائىي قىسىملىرى ۋە چاۋشيەن خەلق ئارمىيىسىدىن ھال سوراش پائالىيىتىگە قاتناشتى. بۇ قۇتلۇق سەپەر جەريانىدا قاينىاق ھېسسىيات بىلەن تولغان بەزى شېئىر ۋە ماقالىلەرنى يازدى. ئۇ 1954 - يىلدىن باشلاپ شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىنىك ئۇيغۇر دەرسلىك بۆلۈمىدە ئىشلەشكە كىرىشتى ھەمدە بۇ يەردە پىشقەدەم مۇھەررىرلەر بىلەن سوۋېت مۇتەخەسسىسلىرىنىك ياردىمىدە گرامماتىكا ۋە ئوقۇش كىتابلىرىنى تۈزۈشكە قاتناشتى. ئۇ خىزمەت جەريانىدا ئوقۇش كىتابلىرىغا كىرگۈزۈلىدىغان تېكىستلارنىك، بولۇپمۇ باللارغا بېغىشلانغان ئەدەبىي ئەسەرلەرنىك بىر قىسمىنى ئۆزى تاللىغان ئىكەنلىكىنى ئېنىق ھېس قىلدى. ئەدەبىياتىمىزدىكى بۇ يېتەكچى ئېقىمنىك تۇرسۇنمۇھەممەتنى باللار ئۈچۈن شېئىر يېزىشقا ئىلھاملاندۇردى. ئۇ ئەينى يىللاردا باللار ئەدەبىياتىنىك ئۆزىگە خاس قانۇنىيەتلىرىنى تېخى پۇختا ئىگىلىمىگەن بولسىمۇ، لېكىن دادىلىقىنى بىرىنچى ئورۇنغا قويۇپ، «داھىيغا»، «ماي خاتىرە-سى»، «مېنىنىك جان دوستۇم» قاتارلىق بىر تۈركۈم شېئىرلارنى يازدى. ئۇنىنىك بۇ شېئىرلىرى دەرسلىكلەرگىمۇ كىرگۈزۈلدى. بۇ نەتىجە ئۇنىڭغا زور ئۈمىد ۋە ئىلھام بېغىشلىدى.

مەلۇمكى، باللار ئۈچۈن ئەسەر يازماق ئوڭاي ئىش ئەمەس. تۇرسۇنمۇھەممەت پەخىرىدىن ئەۋلادلارنى گۈزەل تۇيغۇغا ئىگە قىلىش، ئۇلارغا نېمىنىك ياخشى، نېمىنىك يامان ئىكەنلىكىنى ئەدەبىي ۋاستىلەر ئارقىلىق بىلدۈرۈش ۋە ئۇلارنى مەنىۋى ئوزۇقلاندۇرۇش ئۈچۈن ئەدەبىي ئەسەرلەرنىك شەرھىلىك بۇرچى ۋە مەسئۇلىيىتى دەپ قاراپ، تەربىيىلىنىشنى كۈچەيتتى، باللار ئەدەبىياتىنىك قانۇنىيەتلىرىنى تەرىشىپ ئىگىلىدى، باللارنىك پسىخىك ئالاھىدىلىكلىرىنى ئۆگىنىشكە ئەھمىيەت بېرىپ، باللارنىك دىققىغا يېقىملىق قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالىدىغان ئەدەبىي ئەسەرلەرنى يېزىش يولىدا جاپالىق ئىزدەندى.

تۇرسۇنمۇھەممەت پەخىرىدىن ھازىرغىچە 300 پارچىدىن ئارتۇق شېئىر، مەسەل، ناخشا تېكىستى، سۆز ئويۇنى ۋە بالىلادا؛ 30 پارچىدىن ئارتۇق ھېكايە، ئەسلىمە، ئوبزور ۋە ماقالە يازدى. ئۇنىنىك تەرجىمە ئەسەرلىرىمۇ 50 پارچىدىن ئاشىدۇ. ئاساسەن باللار ئۈچۈن يېزىلغان بۇ ئەسەرلەر ھەر خىل ئەدەبىي توپلامىلارغا، دەرسلىكلەرگە

كىرگۈزۈلدى. بۇ ئەسەرلەرنىڭ بىر قىسمى ئۇنىڭ 1980 - يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشىر قىلىنغان «قىزىل گالىستۇك» ناملىق شېئىرلار توپلىمىغا، بىر قىسمى 1983 - يىلى شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشىر قىلىنغان «بىلىم ئىشقىدا» ناملىق شېئىرلار توپلىمىغا، يەنە بىر قىسمى 1985 - يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشىر قىلىنغان «ئىناق دوستلار» ناملىق شېئىرلار توپلىمىغا كىرگۈزۈلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن يازغان شېئىرلىرى 1988 - يىلى بېيجىڭ مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشىر قىلىنغان «سالام، بالىلار» ناملىق توپلىمىغا كىرگۈزۈلدى. ئۇنىڭ بىر قىسىم يېڭى ھەم تاللانغان شېئىرلىرى كىرگۈزۈلگەن «مەن سۇ ئىچكەن بۇلاقلار» ناملىق شېئىرلار توپلىمى 1993 - يىلى شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشىر قىلىنماقچى.

ئۇنىڭ بىر قىسىم شېئىر، ماقالىلىرى خەنزۇ ۋە باشقا مىللەتلەرنىڭ تىلىغا تەرجىمە قىلىنىدى. بىر قىسىم شېئىرلىرى قازاقستان، ئۆزبېكستان، قىرغىزستان قاتارلىق دۆلەتلەردە چىقىدىغان قازاق، ئۆزبېك، قىرغىز تىللىرىدىكى گېزىتلەرگە بېسىلدى، ئەدەبىي توپلاملارغا كىرگۈزۈلدى.

بالىلار ئەدەبىياتى باغچىسىدا 40 نەچچە يىلدىن بۇيان جاپالىق ئىجادىي ئەمگەك بىلەن شۇغۇللىنىپ كېلىۋاتقان بۇ پېشقەدەم شائىر 1990 - يىلى نەشىردىن چىققان «جۇڭگو ئەدەبىيات قامۇسى»، «ھازىرقى زامان جۇڭگو يازغۇچىلىرىنىڭ كاتالوگى» ۋە باشقا لۇغەتلەردە تونۇشتۇرۇلدى. ئۇنىڭ «تىنىش بەلگىلىرى سۆھبەتتە»، «مېنىڭ جان دوستۇم»، «ئىناق دوستلار»، «زور بەخت، مۇھىم مەسئۇلىيەت»، «بوۋامنىڭ ھېكايىسى»، «ماۋ زېدۇڭ ۋە ئۇنىڭ ئوغلى» قىلىمىنىڭ ئىجتىمائىي رولى» قاتارلىق شېئىر ھەققىدىكى ماقالىلىرى ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە 1-، 2 - دەرىجىلىك مۇكاپاتلارغا ئېرىشتى. «يارىدەم» ناملىق شېئىرى 1980 - يىلى مەملىكەتلىك بالىلار ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى سېلىشتۇرۇپ باھالاشتا 3 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ھەمدە شۇ يىلى ئېلىپ بېرىلغان مەملىكەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى باھالاش پائالىيىتىدە پەخرىي مۇكاپاتقا، «ئىناق دوستلار» ناملىق شېئىرلار توپلىمى 1990 - يىلى مەملىكەت بويىچە ئېلىپ بېرىلغان بالىلار ئوقۇشلۇقلىرىنى باھالاش پائالىيىتىدە 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئىگە بولدى.

تۇرسۇنمۇھەممەت پەخرىدىن خەنزۇ، قازاق، ئۆزبېك تىللىرىدىن تەرجىمە قىلغان ئەسەرلەردىن «پۇشكىن ھاياتى ۋە ئۇنىڭ ئەسەرلىرى»، «ھالقا» قاتارلىقلار ئايرىم - ئايرىم كىتاب بولۇپ نەشىر قىلىندى. ئۇ تەرجىمە قىلغان ئىككى پارچە شېئىر 1983 - يىلى «كۆۋرۈك» ژۇرنىلى تەرىپىدىن 3 - دەرىجىلىك مۇنەۋۋەرتەرجىمە ئەسەر مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

تۇرسۇنمۇھەممەت پەخرىدىن 1954 - يىلدىن تا ھازىرغىچە نەشرىياتچىلىق، تەھرىرلىك خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلمەكتە. ئۇ بۇقىرىق يىل جەريانىدا ھەر خىل تۈردىكى ئىجادىي، تەرجىمە ئەسەرلەرنى ۋە دەرسلىكلەرنى تۈزۈش، تەھرىرلەش،

بىكىتىش ئىشلىرىغا، جۇملىدىن ماۋ زېدۇڭ تاللانما ئەسەرلىرىنىڭ 3-، 4 - توملىرىنى ئۇيغۇر تىلىدا تەھرىرلەش، نەشىر قىلىش خىزمەتلىرىگە قاتناشتى. ئۇ مەلۇم مەزگىل «ئالغا» ژۇرنىلىنىڭ ماقالىلىرىنى تەھرىرلەش، مەتبەئەگە يوللاش ئىشى بىلەن شۇغۇللاندى. 1976 - يىلدىن تارتىپ شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىدا ئەدەبىيات - سەنئەت گۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقى، كېيىنچە ئىجادىيەت گۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقى بولۇپ ئىشلىدى. 1980 - يىلدىن باشلاپ بالىلار كىتابلىرى گۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقلىق ۋەزىپىسىنى قوشۇمچە ئۆتەپ كەلدى. ئۇ ئەينى چاغدا بالىلار ئۈچۈن بىرەر ئۇنىۋېرسال ژۇرنال يېكى مەجمۇئە چىقىرىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى كۆزدە تۇتۇپ، «تاردم غۇنچىلىرى» دېگەن نام بىلەن قەرەلسىز ژۇرنال چىقىرىشنى تەشەببۇس قىلدى. شۇنىڭ بىلەن قۇرۇش ئايلىق ژۇرنال — «تاردم غۇنچىلىرى» دۇنياغا كەلدى. بۇ ژۇرنال كېيىن ئايلىق ژۇرنالغا ئۆزگەردى. تۇرسۇنمۇھەممەت بۇ ژۇرنالنىڭ باش مۇھەررىرلىكىنى قوشۇمچە ئۈستىگە ئالدى.

ئۇنىڭ 1954 - يىلدىن ھازىرغىچە تەھرىرلەپ مەتبەئەگە يوللىغان كىتابلىرىنىڭ سانى 200 گە يېتىدۇ. ئۇ تەھرىرلىگەن كىتابلاردىن «تەدبىرلىك بالا» 1987 - يىلى مەملىكەت بويىچە ئېلىپ بېرىلغان باغچە بالىلىرى كىتابلىرىنى باھالاشتا 3 - دەرىجىلىك تەھرىرلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. شۇنىڭدەك «ئىزدىنىش» رومانىنىڭ 1- قىسمى مەملىكەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى باھالاشتا 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، «ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى»نىڭ 1-، 2 - قىسىملىرى، «ئۇيغۇر خەلق ماقال - تەمسىللىرى»، «نەسىرىدىن ئەپەندى لەتىپىلىرى» ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك مۇكاپاتلارغا ئىگە بولدى. «كىتابلارنىڭ سۈپىتىنى ياخشىلاشتا مۇھەررىر بىلەن كورېكتورنىڭ رولى» نامىلىق ئىلمىي ماقالىسى 1993 - يىلى مەملىكەت بويىچە تاللانغان ماقالىلەر قاتارىغا كىرگۈزۈلۈپ، جۇڭگو نەشرىيات ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا قاتناشتۇرۇلدى. ئۇنىڭغا 1983 - يىلى كاندىدات ئالىي مۇھەررىرلىك ئۇنۋانى بېرىلدى. ئۇ 1980 - يىلى ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى، 1982 - يىلى ئاپتونوم رايونلۇق ئۆسمۈرلەر پەن - تېخنىكا جەمئىيىتىنىڭ فۇداۋيۇەنى بولدى. ئۇ ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر يازغۇچىلىرى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، شىنجاڭ خەلق ئەدەبىيات - سەنئىتى جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتى بالىلار ئەدەبىياتى خىزمىتى كومىتېتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى.

ئەنۋەر ئابدۇرېھىم تەييارلىغان

ئەدەبىي ئوبزورچى ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ئەنۋەر ئابدۇرېھىم 1943 - يىلى 9 - ئايدا بورتالادا ئۇششاق قول ھۈنەرۋەن ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. باشلانغۇچ مەكتەپ تەربىيىسىنى بورتالا، سۈيدۇك، ئالتاي قاتارلىق جايلاردا ئالغان. 1956 - يىلى ئۇلارنىڭ ئائىلىسى كۆكتوقاي كان رايونىغا كۆچۈپ بارغان. ئەينى يىللاردا ئۇ يەردە ئوتتۇرا مەكتەپ بولمىغاچقا، ئائىلىدە ئۇنى دادىسى ئوقۇتقان. 1958 - يىلىدىن 1961 - يىلغىچە كۆكتوقاي كان رايونىدا ئېچىلغان ئوتتۇرا دەرىجىلىك كان تېخنىكۇمىدا ئوقۇغان. 1961 - يىلىدىن 1979 - يىلغىچە كۆكتوقاي كان رايونىغا تەۋە باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەردە، 1979 - يىلىدىن 1982 - يىلغىچە ئالتاي 3 - كان پەرزەنتلەر مەكتىپىدە ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان. 1982 - يىلىنىڭ ئاخىرى ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىگە ئالمىشىپ كېلىپ، ھازىرغىچە «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىدە ئىشلەپ كېلىۋاتىدۇ.

ئەدەبىيات - سەنئەتكە چوڭقۇر ئىشتىياق باغلىغان ئەنۋەر ئابدۇرېھىم ئەدەبىيات - سەنئەت ئوبزورچىلىقى ساھەسىدە جاپالىق ئىزدىنىپ، مەلۇم نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى.

ئۇنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتكە چوڭقۇر ئىشتىياق باغلىشىغا، بولۇپمۇ ئەدەبىي ئوبزورچىلىق كەسپىنى تاللىشىغا ئاتا - ئانىسىنىڭ تەسىرى، كىتابخۇمارلىقى ۋە ئۇزۇن يىل تىل - ئەدەبىيات ئوقۇتۇشى بىلەن شۇغۇللانغانلىقى سەۋەب بولدى.

ئۇنىڭ دادىسى ئوتتۇز ئىككى پارە قۇرئاننى ياش چېغىدىلا پۈتتۈرگەنىدى. شۇڭا كىشىلەر ئۇنى «ئابدۇرېھىم قارىي» دەپ ئاتىشاتتى. ئۇ يەنە كۆزگە كۆرۈنگەن ساۋزەندە ئىدى. ئۇنىڭ تەمبۇرىدىن ياڭرىغان مۇڭلۇق سادا بىلەن قەلبىدىن ئۇرغۇپ چىققان جاراڭلىق ناخشىلىرى ئەنۋەرنىڭ ۋۇجۇدىنى لەرزىگە سالاتتى. ئاپىسى ھاجىخانىمۇ ناخشا بىلەن سازغا ئاجايىپ ئۇستا ئايال ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ھەم قايغۇلۇق، ھەم كۆڭۈللۈك كەچۈرمىشلىرىنى قوشاققا قېتىپ، سورۇندىكىلەرنى يىغلىتىشنىمۇ، كۈلدۈرۈشنىمۇ بىلەتتى. ئاتا - ئانىسىنىڭ مۇشۇنداق ماھارىتى ئۇنىڭ يۇمران قەلبىگە ئەدەبىيات - سەنئەتكە بولغان مۇھەببەت ئوتىنى بىلمىندۇرمەي ياققانىدى.

ئەنۋەر ئابدۇرېھىم كەچمك چاغلىرىدا رەسىم سىزىشقا، چۆچەك ئاڭلاشقا، كىتاب ئوقۇشقا ئامراق ئىدى. ئايبەكنىڭ «قۇتلۇق قان» ناملىق رومانى ئۇ تۇنجى قېتىم ئوقۇغان يىرىك ئەدەبىي ئەسەر ھېسابلىنىدۇ. شۇ چاغدا ئۇ بىر تالادا باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇيتتى. بۇ رومان ئۇنى بىردىنلا كىتابخۇمار قىلىپ قويدى. ئۇنىڭ ئائىلىسى كۆكتوقاي كان رايونىدا تۇرغان يىللار ئۇ كىتاب ئوقۇشقا ئەڭ قاتتىق بېرىلگەن يىللار بولدى.

كۆكتوقاي كان رايونىدىن ھەرخىل ئېسىل مەدەنلەر چىقىدۇ. ئەنۋەر بىكار چاغلىرىدا دوستلىرى بىلەن بىللە مەدەن تېرىپ ساتاتتى. تاپقان پۇللىرىنىڭ ئاز بىر قىسمىنلا دادىسىغا بېرىپ، قالغىنىغا سابىق سۆيۈبت ئىتتىپاقىدىن كىرگۈزۈلگەن ئەدەبىي كىتابلارنى سېتىۋالاتتى. ئۇ ئائىلىدە دادىسى ئۆتكەن دەرسلەرنى تەكرارلاپ بولغاندىن كېيىن بېرىلىپ كىتاب ئوقۇشنى مەسىلىسىز راھەت ھېسابلايتتى. كىتابقا مۇشۇنداق چوڭقۇر ئىشتىياق باغلاش ئۇنى بەدىئىي ئەسەرلەر ئۈستىدە ئويلىنىش، تەھلىل ئېلىپ بېرىش، مۇستەقىل پىكىر يۈرگۈزۈش ئىدىكانىيىتىگە ئىگە قىلدى، شۇنىڭدەك ئۇنىڭ ئەدەبىيات ھەققىدىكى بىۋاسىتە بىلىمىنى بارغانسېرى چوڭقۇرلاشتۇردى.

كۆكتوقاي كان رايونىدا ئېچىلغان كان تېخنىكۇمىدا تۆت يىلغا يېقىن ئوقۇش جەريانىدا ئۇ نۇرغۇن پەنلەر، جۈملىدىن خەنزۇ تىلىنى ئۆگەندى. ئوقۇغان كىتابلاردىن، كۈندىلىك ھاياتتىكى ئەھمىيەتلىك ئىشلاردىن خاتىرە يېزىش ئادىتىنى يېتىلدۇردى، بۇ ئادەت ئۇنىڭ پىكىر قىلىش ۋە ئىپادىلەش ئىقتىدارىنىڭ ئۆسۈشىگە ئاجايىپ ئۈنۈملۈك يارەدەم بەردى.

ئەنۋەر ئابدۇرېھىم 1961 - يىلدىن 1982 - يىلغىچە كۆكتوقاي، ئالتاي قاتارلىق جايلاردا ئوقۇتقۇچىلىق قىلىپ، ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ يۇقىرى يىللىقلىرىغا تىل - ئەدەبىيات دەرسى ئۆتتى. 20 نەچچە يىللىق ئوقۇتۇش ئەمەلىيىتى جەريانىدا ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىشنى باشتىن - ئاخىر چىڭ تۇتۇپ، ئىلمىزنىڭ ھەم سابىق سۆۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت نەزەرىيىسى بىلەن بىرقەدەر پىششىق تونۇشۇپ چىقتى.

ئۇ 1958 - يىلى «شىنجاڭ پېئونېرلىرى» گېزىتىگە بېسىلغان «ئارزۇيۇم» ناملىق شېئىرى بىلەن ئىجادىيەت سەپكە كىرىپ كەلگەنىدى. ئۇنىڭ ھەقىقىي ئىجادىي پائالىيىتى مەدەنىيەت مۇستەبىتچىلىكىگە ئۆزۈل - كېسىل خاتىمە بېرىلگەن يىللاردا باشلاندى. ئۇنىڭ ئاشۇ يىللاردا يېزىلغان «يۇقىرى تەلەپ توغرىسىدا»، «ئابروي توغرىسىدا»، «سىنىپ تەربىيەچىلىك خىزمىتى توغرىسىدا»، «ياشلار چەت ئەل كىنولىرىغا قانداق مۇئامىلىدە بولۇشى كېرەك»، «دېھما ھەممىنى بەلگىلەيدۇ» نەزەرىيىسىنىڭ ئەكسىيەتچىل ماھىيىتى» قاتارلىق ماقالىلىرى «تارىم»، «شىنجاڭ ماتارىپى»، «شىنجاڭ ياشلىرى» قاتارلىق ژۇرناللاردا كەينى - كەينىدىن ئېلان قىلىنىپ، ئۇنىڭ ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىسىنى تېخىمۇ ئاشۇردى.

ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەت ئېيلەر بىرلەشمىسىگە يۆتكىلىش، بولۇپمۇ ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە ئەڭ نوپۇزلۇق ئەدەبىي ژۇرنال — «تارىم» دا تەھرىرلىك

خەزمەتى بىلەن شۇغۇللىنىش ئۇنىڭ ئىجادىي ھاياتىدا بۆسۈش خاراكتېرلىك ئۆزگىرىش ھاسىل قىلدى. «ئەدەبىي ئىجادىيەتتىكى مىللىي ئالاھىدىلىك توغرىسىدا»، «ئىنسان خاراكتېرى قېلىپىغا چۈشەمدۇ؟»، «نۆۋەتتە ئەدەبىي تەنقىدچىلىمىز كەمچۈچ دۈچ كېلىۋاتقان بەزى مەسىلىلەر توغرىسىدا» ھېس قىلغانلىرىم»، «خەلقنىڭ كۆڭلىگە ياقىدىغان ئوبراز»، «شېئىردا پىكىر بولمامدۇ؟»، «ئەدەبىيات ۋە ئىسلاھات»، «تېمىڭ خاراكتېر يارىتىش — رومان ئىجادىيىتىدىكى ھالقىلىق مەسىلە»، «ئەدەبىياتنىڭ تەربىيەۋى رولىنى ئىنكار قىلغىلى بولمايدۇ» قاتارلىق ئوبزورلىرى ئۇنىڭ مۇشۇ يىللاردىكى ئىجادىي ئىزدىنىشلىرىنىڭ مەھسۇلى بولۇپ، بۇ ئەسەرلەردە ئۇنىڭ ئۆزىگە خاس ئېستېتىك قاراشلىرى، ئىجادىي پىكىرلىرى بىرقەدەر كەڭ ھەم چوڭقۇر ئەكس ئەتتۈرۈلدى.

ئەنۋەر ئابدۇرېھىمنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقىنىغا 30 يىلدىن ئاشتى. ئۇ بۇ جەريانىدا 200 پارچىگە يېقىن ئىلمىي، نەزەرىيەۋى ماقالە ھەم ئەدەبىيات-سەنئەت ئوبزورى، 70 پارچىگە يېقىن نەسىر، شېئىر ۋە ھېكايە يازدى. ئۇنىڭدىن تاشقىرى خەنزۇ، قازاق تىللىرىدىن 30 پارچىگە يېقىن ئوبزور، شېئىر ھەم ھېكايىنى تەرجىمە قىلدى. ئۇنىڭ «قازاق خەلقىنىڭ ئالاھىدە سەنئەت شەكلى — ئاقىنلار ئېيتىشىشى» ناملىق ئىلمىي ماقالىسى 1985 - يىلى 7 - ئايدا «شىنجاڭ سەنئەتى» ژۇرنىلىنىڭ 3 - دەرىجىلىك «سەنئەت غۇنچىسى» مۇكاپاتىغا، «ئەدەب، ئەسەر ۋە باھا» ناملىق ئەدەبىي ئوبزورى 1985 - يىلى 12 - ئايدا «ئۇرۇمچى كەچلىك گېزىتى» ۋە ئۇرۇمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات - سەنئەت تېخنىكىلىرى بىرلەشمىسى تەرىپىدىن مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئوبزور مۇكاپاتىغا، «ئىجادىيەتچى» ۋە ئىجادىيەتچى» ناملىق ئوبزورلار توپلىمى 1990 - يىلى 12 - ئايدا ئاپتورنىڭ رايونىمىز بويىچە ئېلىپ بېرىلغان يېڭى دەۋردىكى مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئەسەرلىرى ھەققىدىكى مۇكاپاتىغا، «خەلقنىڭ كۆڭلىگە ياقىدىغان ئوبراز» ناملىق ئوبزورى 1991 - يىلى ئاپتورنىڭ رايونىمىز بويىچە قانات يايدۇرۇلغان كىنو ئوبزورلىرى يېزىش مۇسابىقىسىدە مۇنەۋۋەر كىنو ئوبزورى مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. 10 نەچچە پارچە نەسىر ھەم ئوبزورى خەنزۇ، قازاق، قىرغىز تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنىپ، گېزىت - ژۇرناللارغا بېسىلدى. بىر تۈركۈم ئوبزورلىرى ھەرخىل توپلارغا كىرگۈزۈلدى. قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى 1987 - يىلى 4 - ئايدا ئۇنىڭ «ئىجادىيەتچى» ۋە ئىجادىيەتچى» ناملىق ئوبزورلار توپلىمىنى نەشىر قىلدى. ئۇنىڭ «يازغۇچىلار بىلەن سۆھبەت»، «ئەدەب، ئەسەر ۋە باھا»، «ۋاپادارىم، مېنى كەچۈرگىن» ناملىق نەسىر ۋە ئوبزورلار توپلىمى ھەم ئۇ تۈزگەن «تاردىم» ۋە «مەن» ناملىق كولېكتىپ ئوبزورلار توپلىمى ھەرقايسى نەشرىياتلار تەرىپىدىن نەشىر قىلىنىش پىلانىغا كىرگۈزۈلدى.

ئەنۋەر ئابدۇرېھىم ئۇزۇن يىللىق ئىجادىيەت ئەمەلىيىتى جەريانىدا باشتىن - ئاخىر ئىلمىي بولۇشنى؛ يېڭى كۆز قاراشلارنى دادىللىق بىلەن ئوتتۇرىغا قويۇشنى، نورمال ساغلام ئىلمىي مۇھاكىمىنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن قانات يايدۇرۇشنى،

كونا ئادەت كۆچمەكە، ئەنئەنەۋى قائىدىلەرگە ياكى تاريختا ئۆتكەن مەشھۇر ئەدىبلەر تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلغان مۇئەييەن نۇقتىنەزەرلەرگە باغلىنىپ قالماسلىقنى، ئىجادىيەتچىلەرگە قاتتىق تەلەپ قويۇش بىلەن كۆچلۈك ئىلھام بەخشى زىچ بىرلەشتۈرۈشنى، مىللىي ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ئومۇملۇقىنى چىقىش نۇقتىسى قىلىشنى، ياش كۆچلەرنى، يېڭىدىن بايقالغان ئىجادىي بىخلارنى يۆلەشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش يولىدا تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ كەلمەكتە.

ئۇ ھازىر «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى، شىنجاڭ ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتى ئوبزورچىلىق خىزمىتى كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى، «شىنجاڭ ئەدەبىيات - سەنئەت گېزىتى» نىڭ تەھرىر ھەيئىتى.

سارەم ئىبراھىم تەييارلىغان

ھۆرمەتلىك كىتابخان!

«تارىم» ژۇرنىلىنىڭ كېلەر يىلىلىق سانلىرىغا مۇشتېرى بولۇش ۋاقتى كېلىپ قالدى. ژۇرنالنىڭ 1994 - يىلىلىق سانلىرى سىزنى تېخىمۇ سۈپەتلىك بەدىئىي ئەسەرلەر بىلەن تەمىنلەيدۇ. يېڭى بىر يىلدا ژۇرنالنىڭ سەھىپىلىرى تېخىمۇ رەڭدار، تېخىمۇ جانلىق تۈس ئېلىپ، سىزنىڭ كۆپ قاتلاملىق مەنىۋى ئېھتىياجىڭىزنى قاندۇرىدۇ. ژۇرنالغا مۇشتېرى بولۇش پەيتىنى قولدىن بېرىپ قويماڭ. سەمىگزده بولسۇنكى، پوچتىخانىلار ژۇرنىلىمىزغا 1 - نويابردىن باشلاپ مۇشتېرى قوبۇل قىلىدۇ. ژۇرنىلىمىزغا ھەرقايسى پەسىللەرنىڭ بېشىدىمۇ مۇشتېرى بولۇشقا بولىدۇ. ژۇرنالىنىڭ ئايلىق باھاسى 2.020 يۈەن. پوچتا ۋاكالەت نومۇرى: 66 — 58

ئىسمائىل ئىلمى

ئىككى مەسەل

ساقال بىلەن قاش

ساقال دەپتۇ بىر كۈنى قاشقا:
ــ سوراپ باقاي، غەرەز يوق باشقا.
يا ئۇسسىدىك، ياكى چۈشمىدىك،
بىر جايدىلا تۇردۇك، كۆچمىدىك،
بۇرۇختۇم بوپ زېرىكمىدىگمۇ؟
بۇ قىسمەتكە تېرىكمىدىگمۇ؟
جاۋاب بېرىپ دەپتۇ ئاڭا قاش:
ــ ياخشى ئاڭلا سۆزۈمنى ئاداش.
قالايمىقان ئۆسۈپ يۈرمەيمەن،
ئۆزۈمچىلا چۈشۈپ يۈرمەيمەن.
ئۆز رولۇمنى ئوبدان ئاتقۇرۇپ
بارغاچ ئىگەم قالدى ياقتۇرۇپ.
شۇنىدا ساقال ئاچچىقلاپ قاتتىق،
دەپتۇ، سېنىڭ نېيىتىڭ باشقا.
ئەسلى سېنى ئىلمايتتىم كۆزگە،
جورىمايتتىم ئېغىزىمنى سۆزگە.
مەن ساقالنىڭ ئالدىدا سەن بىر
كۆرۈنسەن ئارتۇقچە، قىلغىر.
مېنىڭدە بار جۈرئەت ئۆتكۈرلۈك،
كۆرسىتىمەن ئىگەمنى سۈرلۈك.
ئۆتكۈزمەن تۆرگە ھەر جايدا
ئىگەم كۆرەر مەندىن كۆپ پايدا.
قاش بىچارە ھالىغا باقمىغىن،
سايەمدە سەن كۈن ئېلىپ ياتقىن.
مېنى ئاتاپ ھۆرمەتلىك ساقال،
غۇلام بولۇپ خىزمىتىمدە قال.
قاش ئەلەمدىن تىترەپ كېتىپتۇ،
ساقالغا ئۇ شۇنى ئېيتىپتۇ:
ــ بىلىپ قويغىن، ئەي ساقال تۆرەم،
سەنغۇ ئەسلى كۆرۈمسىز، سۆرەم.
چۈشەنمەيسەن ئەسلا ئۆزۈڭنى،
ئاڭلا يوغان ئېچىپ كۆزۈڭنى.
يالغان سۆزلىشىڭ ئەمەسمۇ ئۇيات،
پو ئاتساڭمۇ ئىشەنگۈدەك ئات.
چاغگاك بولۇپ ئۆسمەن دېسەك،
تاقەت قىلماس ئىگەم يول بېرىپ،
تۇرار پات ـ پات قايچىلاپ، قىرىپ.
بېرىۋەرسە ساڭا يول ـ ئورۇن،
بولاتتىغۇ ئىگەم بىر مايمۇن.
ئۇستىرىدىن ئايرىلماس شۇڭا،
بۇ جازامۇ، مۇكاپات ساڭا؟
مەن تۇرمەن كۆزنىك ئۇستىدە،
ئۇزلۇق بېرىپ ئىنسان ھۆسنىگە.
قىزلار مېنى مۇھىم بىلىدۇ،
ئوسما قويۇپ پەرۋىش قىلىدۇ.
قاش ئۆستى دەپ ئىگەم نالىماس،
قاششىزلىقنى ھېچكىم خالىماس...

قارىغاي ۋە يانتاق

چۈشۈپ يامغۇر كۆكتىن شارقىراپ،
قارىغايىنى يۇيۇپتۇ تاراپ.
ھايال ئۆتمەي ياشىرىپ تېنى
ھەم غولىدا كۆپەيدى قېنى.
شۇندا ئۇنىڭ دىلى يايرىدى،
يانتاق ئاڭا دەردلىك قارىدى:

ئۇيغۇر كتاب تورىبكتى www.uyghurkitap.com

— قارىغاينى پەپىلەر زېمىن،
بىراق مەنچۇ تاپمايمەن ئەمىن.
ئۇ ياپيېشىل، ياپياش تۇردۇ،
تەن ياپرىقىم ئوڭاي سولىدۇ.

ئۇ بەك ئەزىز، مەنچۇ خار، بىشەك،
نابۇت قىلار يەپ مېنى ئېشەك.
قارىغاي شاد، چېكىمەن ئەلەم،
نېچۈن تەڭسىز ياراتتىڭ ئىكەم؟!

مەھەممەتئەيسا قۇربان

ياقمىدى

(ساتىرا)

باشلىقنىڭ كاتىپى سۆز يازدى،
قۇر، پەشلەر جايىدا ئۈز يازدى.
زەھىبەرنى قىينىماي دېدى ئۇ،
مەزمۇننى ئەگىتمەي تۈز يازدى.

باشلىق ئېپ قولىغا دەڭسىدى،
قولىنى جىڭ قىلىپ تەڭشىدى.
سېزىلدى دوكلات بەك يەڭگىل،
«بىر كۈنگە يەتمەيدۇ...» — غوڭشىدى.

بەت سانى ئەللىككە يەتكەندە،
مەزمۇنىمۇ خوشلاشىپ كەتكەندە.
پۈتتى بۇ دوكلات «زەپ ئىچچام»
ئىش ۋاقتى ۋەسسالام ئەتكەندە.

ئەللىك بەت سۆزنى ئۇ، ئاز كۆردى،
گويا كى ھوسۇلسىز ياز كۆردى.
چارەكلەپ دان - قوناق يەيدىغان،
خۇددى بىر تۇخۇمسىز غاز كۆردى...

كۆرسەتتى تولۇپ ئۇ شادلىققا،
يېزىنىڭ كاتتىبەشى باشلىققا.
ئويلىدى: بۇ دورەم يازغىنىم،
ئىگىدۇر ئىچچاملىق خاسلىققا.

باقمىسا بۇ باشلىق دەۋرگە،
يەتمىسە ۋاقىتنىڭ قەدرىگە.
قۇرۇق سۆز ئەۋج ئالسا، ئىش ئاقماي،
كىم يېتەر دېھقانىنىڭ دەردىگە...

ياسىن يۈسۈپ (كۇرسانت)

مۇئاۋىن تاللاش

(مەسەل)

شىر بولۇپلا ئورمانلىققا پادىشاھ،
يېڭى مەنسەپ تۇتقىنىغا يارىشا.
ئۆزىگە بىر مۇئاۋىننى تاللىدى،
ئۆز كۆڭلىدە نەچچەيلەننى شاللىدى.
كۆڭلى ئاڭلاپ بۇ خەۋەرنى شاختىكى تېيىن:

— ھە، ھېم، بۇنىش ئەمەس ئىدى ئانچىلا قىيىن،
تۇرىسىغۇ غەزەپلەنمەي بۇنىڭغا يولۋاس؟
سەن ئەمەسمۇ بۇ ئورۇنغا مۇۋاپىق ۋە ماس.
— ھەي ئاق كۆڭۈل تېيىن بولما بەك سەبىي، نادان،

زامانغا باق، بۇ ئىش ئەمەس ئانچىلا ئاسان.
شىر تەكلىپ بېرىپ تاللاپ بولدى تۇلكىنى، قايىرىپ قويۇپ قارىشلىقىنى، شاڭخو-كۇلكىنى.
— دەپ باققىنە، تۇلكەسەندىن نېمىدە ئارتۇق؟
— كۆرمىدىڭمۇ، بارئۇنىڭدا ئەپچىل بىر قۇيرۇق.
— قۇيرۇق دەمسەن، ئۇنداق قۇيرۇق نېمىگە ئۇلاكە؟
— ۋەزىپىسى گاھىيە ئېچۈچ، گاھى سۆپۈرگە.

— ھارامزادە تۇلكىۋاي-زە، لەببەيلەپ يۇرۇپ، بەختۇت شىرنى بىرتەرەپتىن پۇڭلەپ ۋەيران قىلىپ، قېقىپ شىرنىڭ چاپىنىنى، يولنى سۆپۈرۈپ، تۇرار كەن - دە، ئەگىرى ماڭسائىزنى ئۆچۈرۈپ.

* *

بەزىلەر بار شۇنداق تاللايدۇ
ياخشىلارنى يەكلەپ، شاللايدۇ...

شۇكۇر يالقىن

يېڭى لەتىپىلەر

ئۆزى تاپقان پۇل

مولا نورۇز بىر دوستىغا ئۆز ئايالىدىن شىكايەت قىلىپ بېرىپتۇ:
— قارىمامسىلە ئاداش، بىزنىڭ خوتۇن باشقا خوتۇنلارنى دوراپ، ھەربىر ئول-تۇرۇشقا 150 يۈەندىن پۇل ئېلىپ باردىغان زىياپەتكە قاتنىشىپ، ئۇنىڭسىزمۇ ئاران بېقىۋاتقان ئائىلىنى ۋەيران قىلىۋېتىدىغان بولدى.
— بۇنىڭ نېمىسى ياماڭ. بۇ پۇل خەقنىڭ گەدىنىدە قالمايدۇ. زىياپەت ئۆۋىتى ئۆز ئايالىڭغا كەلگەندە باشقىلارمۇ پۇل ئەكىلىدۇ. مەسىلەن، ئون ئايال بولسا، 1500 يۈەن لوقلا كېرىدۇ ئەمەسمۇ. شۇنداق ئاددىي ھېسابنىمۇ بىلمەمسىلە؟ — دەپتۇ دوستى چۈشەندۈرۈپ.
— ۋاي، — دەپتۇ مولا نورۇز، — ئۇنداق ھېسابنى تازا بىلىمەن. ئالىي ماتېماتىكا ئوقۇمىغىنىم بىلەن، تۆت ئەمەلنى ئېچىپ ئىچىۋەتكەن دەڭلا. مېنىڭ غېمىم باشقا يەردە.
— يەنە قانداق غەم، پۇل قايتىپ كەلسىلا بولدى ئەمەسمۇ؟
— ھەي... سىلى ھېچنېمىنى چۈشەنمەيدىكەنسىلە، — دەپتۇ مولا نورۇز، — ھەر ئايدا زىياپەتكە ماڭغان 150 يۈەن ئائىلىنىڭ پۇلىدىن ماڭىدۇ. لوق بولۇپ قايتىپ كەلگەن 1500 يۈەن خوتۇننىڭ زىياپەت ئويناپ تاپقان شەخسىي پۇلى بولۇپ، ئۇنىڭ يانچۇقىغا چۈشۈپ كېتىدۇ ئەمەسمۇ؟! ھېسابات تىڭ ئەڭ خەتەرلىك يېرى بۇياقتا تۇرسا!

بىرى توغرا، بىرى خاتا چىقىدۇ

ئايالىنى كەلسە-كەلمەس ماختاۋېرىدىغان بىر كىشى مولا نورۇزغا دەپتۇ:
— بىزنىڭ خوتۇن ھەممىنى ئالدىدىن بىلىدىغان كارامەتچى خوتۇن - دە.

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىر كلىرسى

ــ مەسىلەن قانداق؟ــ دەپ سوراپتۇ مولا نورۇز.
ــ ئاسمانغا بۇلۇت چىقسىلا ئۇ: بۈگۈن يا ياغۇر ياغىدۇ، يا ياغمايدۇ، ــ دەيدۇ. ئۇنىڭ دېگىنى توپتوغرا چىقىپ، دەل شۇ كۈنى يا ياغۇر ياغىدۇ، يا ياغمايدۇ ــ دەپ تۇ ھېلىقى كىشى.
ــ پاھ، قالتىسكەن، ــ دەپتۇ مولا نورۇز، ــ لېكىن بىزنىڭ خوتۇن ئۇنىڭدىنمۇ قالتىس كارامەتچى. ئۇنىڭ ھامان بىر گېپى توغرا، ئىككىنچى گېپى خاتا چىقىدۇ.
ــ مەسىلەن قانداق؟ ــ دەپ سوراپتۇ ھېلىقى كىشى.
ــ مەن ئاغرىپلا قالسام، خوتۇنۇم: مۇشۇ كېسەلدىن يا ئۆلىسىز، يا ساقىيىسىز، دەيدۇ. ئەجىلىم يېتىپ ئۆلۈپ كەتسەم، خوتۇنىنىڭ بىرىنچى گېپى توغرا چىقىدۇ. ئەگەر ساقىيىپ قالسام، سىزگە ئوخشاش خوتۇنىنى ئورۇنسىز ماختاپ قويغىنىم ئۈچۈن نومۇس-تىن ئۆلۈپ كېتىمەن. دېمەك، خوتۇنىنىڭ ئىككىنچى گېپى خاتا چىقىدۇ! ــ دەپتۇ مولا نورۇز.

دوزاخقا كىرىدۇ

بىر چوڭ ئائىلە باشلىقى مولا نورۇزدىن سوراپتۇ:
ــ قانداق قىلغاندا ئىككى كېلىن بىرەكلا جەننەتكە كىرەلەيدۇ؟
ــ ئىككى كېلىنىنىڭ بىرەكلا جەننەتكە كىرەلىشىگە كۆزۈم يەتمەيدۇ. شۇڭا بۇ ھەقتە ئېنىق بىر نېمە دېيەلمەيمەن، ــ دەپتۇ مولا نورۇز، ــ لېكىن ئىككى كېلىن بەس-بەستە جاڭجاللىشىپ، ئاكا-ئۈكىنى بىر-بىرىدىن ئادا-جۇدا قىلىۋېتىلسە، ھەر ئىككىلىسى چوقۇم بىرەكلا دوزاخقا كىرەلەيدۇ.

ھۈرمەت نەدە قالدى

بىرسى كۆيۈنگەن ھالدا ھۇنداق دەپتىكەن:
ــ زادى ئانا بىلەن ھۈنەرمەنلىك قەدرى-قىممىتى نەدە قالدى؟
ــ شائىرلارنىڭ شېئىرى بىلەن ئارتىسلارنىڭ ناخشىسىدا قالدى، ــ دەپتۇ مولا نورۇز.

باشنىڭ يېرىلىشى

بىر بوۋاي ئوغلىنى تېپىپ كەلگەن نەرسىلەر بىلەن مەھەللىدىكى دوستلىرىنى مېھمان قىلىشقا ئامراقكەن. كېۋنىلەرنىڭ بىرىدە ئوغلى ھېرىپ-ئېچىپ ئىشتىن كەلسە ئايالى ئەتىكەن شويلىسىنى ئىككى تاۋاقتا ئۈستۈپ، بوۋاينىڭ مېھمانلىرىغا ئەمدى چىقىرىپ

بەردىپ تۇرغانىسكەن. ئاچ قورساق ئوغلىنىڭ جۇدۇنى تۇتۇپ، كۆسەينى كۆتۈرگىنىچە مېھمانخانىغا چىقىپ:

— قانداق ئىزا تارتمايدىغان قەرىلار سىلە، قېنى قايسى بىرىڭ شويلىغا قول سۇنۇ- دىكەنسەن، بېشىڭنى يارىمەن!— دەپ كۆسەينى پۇلاڭلىتىپتۇ.

ئەمدى تاماق يېيىشكە تەمشىلگەن مېھمانلار دەرھال قولىنى تارتىپ، جىم بولۇ- شۇۋاپتۇ. بۇنىڭغا ئاچچىقى كەلگەن ئۆيى ئىگىسى بوۋاي قولىغا ھاسىسىنى ئېلىپ پۇلاڭلىتىپتۇ:

— بۇ ئەخمەقنىڭ گېپىنى بىلەن قايسى بىرىڭ يېمەيدىكەنسەن، بېشىڭنى يارىمەن،— دەپ ھەيۋە قىپتۇ.

مېھمانلار تەڭلىكتە قېلىپ، نېمە قىلارىنى بىلمەي بىر-بىرىگە قارىشىپتۇ.

شۇ سورۇندا بولغان مۇللا نورۇز:

— بولدىلا،— دەپتۇ،— شويلىنى يېسەكمۇ بېشىمىز يېرىلمايدىكەن، يېمىسەكمۇ يېرى- لمايدىكەن. ھەر ھالدا ئاچ قورساق يېرىلغاندىن توق قورساق يېرىلغىنى ئەۋزەل. قېنى ئەمسە، مەن باشلايدىم، بىسمىللا!— دەپ قولىنى تاۋاققا سۇنۇپتۇ.

بۇ گەپتىن ھەيمەيلەن پاراقلاپ كۈلۈشۈپ كېتىپتۇ. ھەممىدىن كۆپرەك كۈلگىنى ھېلىقى ئوغۇلنىڭ ئۆزى بوپتۇ. باشمۇ يېرىلماپتۇ، شويلىمۇ تۈگەپتۇ.

تۆۋەنگە چۈشۈش

6 - قەۋەتتىكى مەجلىس زالىدىن پەلەمپەي ئارقىلىق ئاستا چۈشۈپ كېلىۋاتقان مۇللا نورۇزنىڭ قېرىلىقىغا ئىچى ئاغرىغان بىر كادىر ئۇنىڭ قولتۇقىدىن يۆلۈپلىپ تۆ- رۈپ سوراپتۇ:

— ئۆزلىرى يۇقىرىدىن پەسكە چۈشۈشتە خېلى بىئارام بولدىغانلا؟

— يوغسۇ،— دەپتۇ مۇللا نورۇز،— ئېگىزگە چىقىشتا خېلى مالال بولىمەن، لېكىن تۆۋەنگە چۈشۈشتە ئۆزۈمنى يېنىك ھېس قىلىمەن. چۈنكى پېقىر زادى مەنسەپدار بو- لۇپ باققان ئەمەسمەن.

يۇنيۇز كتاب توربىتى
www.uyghurkitap.com
يۇنيۇزنىڭ كتابلىرىنى بىكى لىرىسى

ئەخمەتجان ئىسمائىل

كۆي تۆكمىدۇ زىلتارلار

كۆيۈشكە مەن قەرزدار، سۆيۈشلەرگە سەن

بىر ئىزگۈ ئارماندا ياندۇق تالاي يىل،
سىرلاردىن تۇغۇلدى چەكسىز يالتىراش.
بىر تىلەك ئىشقىدا پۇچۇلاندى دىل،
كۆڭۈللەر تۆرىگە يېتكەلدى قۇياش.

بىر سۆيگۈ ۋەسلىدىن كەلدۇق قۇت تىلەپ،
ۋىسال دەپ تاغلارغا بولۇشتۇق دىلدار.
كەچمىشلەر يىغلاشتى ئەسلىنى ئىزدەپ،
(قىسمەتلەر قىسمەتكە بەلكىم ھامىلدار).

ساداقەت شارابى تۇتتى چوغ لەۋلەر،
ئوت چاچتۇق دىللاردىن، كۆيدى گۈمانلار.
كۆلكىگە جاي بەردى جىسمى ئەلەملەر،
تارقىدى بۇتناشلار، ئۆچتى مانانلار.

چوغلاندۇق ھامىانە تۇردۇق يېلىنجاپ،
يېگىچە ئوت بەردى يېگى سۆيۈشلەر.
مېھىرلەر ئېلىشتى مەنزىلنى ئوراپ،
جۇپلىشىپ بېرىشتى مۇقەددەس چۈشلەر.

بىر غاپىل ھېس ئەمەس ئۆمۈر دېگەندە،
تىلسىملار سۆكىدۇ يۈرگەنىنى زارلاپ.
سۆيگۈلۈك قانغۇچە سۆيۈش كەلگەندە،
يەختىنىك تېگىنى مەھكەم قۇچاقلاپ.

ئارمانلار يانىدۇ، ھايات يانىدۇ،
چاقماقلار چاقنايدۇ تۇنىنىڭ قەھرىدە.
چاقناپلا ئۆچكەندىن ھەممە چانىدۇ،
ئامەتلەر سەۋرىدە، كۆيۈش بەھرىدە.

بىر گۈزەل ئۇمىدكە پۈركەنگىغۇ بار،
كۆڭۈلنى كۈل قىلار چەكسىز كەرەملەر.
سېزىسەن ئۆزۈڭدە پۈتمەس ئىپتىخار،
ۋە لېكىن ئۇمىدنى يەيدۇ سەدۇەنلەر.

كەل، جېنىم، ئۆكسۈشۈپ قالمىسۇن لەۋلەر،
تۆكۈلگەن قەسەملەر سالار بىزگە زەن.
سۆيۈشتە لېۋەنلىك، لېۋەن ئۆمۈرلەر،
كۆيۈشكە مەن قەرزدار، سۆيۈشلەرگە سەن!

كۈي تۆكمدۇ زىلتارلار...

1

چىق ئامرىقىم ھۈجرادىن چۈشلەر شەرىن بولسىمۇ،
دىرىزەڭنى چەكمەكتە ئاي نۇرلىرى بىتاقەت.
ئۆلۈپ كەتسۇن ئۈيقۇلار چۈشكە ۋىسال تولسىمۇ،
ئەسلىرىمگە نۇر بەرگىن، كۆيلىرىمگە لاتاپەت.

قۇچاقلىرىم قىزغىنار سېنى ئۈپكەن شامالدىن،
يىغلاپ قالغان ئاپەتلەر ياماشماقتا ناخشامغا.
چىقالمىدى قەدەملەر سەن ئۇزاتقان قامالدىن،
دەردىمەنلىكىم بەھۈدە دەرد تۆكمەكتە ئاخشامغا.

بەزلەشلىرىڭ مۇمكىنسىز، ئۆتكەن دەملەر قايتمايدۇ،
ئىنتىلىشلەر بولالماس ئۆكۈنۈشكە زەررە رام.
كۆيۈشكە ۋە سۆيۈشكە ھېچكىم گۇناھ ئارتمايدۇ،
چىققىن چاپسان ئامرىقىم، كۆيۈك دىلغا بەر ئارام!

2

كۆي تۆكمدۇ زىلتارلار، كۆي تۆكمدۇ كائىنات،
كۆي باغرىدا مەۋجۇت بىز، مەۋجۇت ياشاش مۇھەببەت.
كۆي ئىلكىدە تەۋرىنەر ئىزگۈ كۆيدەك بۇ ھايات،
كۆي دېمەكتۇر ئارمانلار، كۆي دېمەكتۇر ساداقەت.

كۆي كۆيلىشىپ كېلىمىز، بىزلەر قوشماق، كۆي قوشماق،
ئىزھارلارغا سىڭمدۇ دىلدا قىزغىن كۆلۈشلەر.
كۆتۈشلەردە يۈرەكلەر زارلىنىدۇ، تاقەت ـ تاق،
سۆزلىنىدۇ كۆيلەردە سۆيگۈ ئۆچۈن ئۆلۈشلەر.

تاۋلىنىش بار ئوتلاردا، تاۋلىنىمىز بىر تالاي،
ھىجرانلارنى يىغلىتار ۋىسال قاتقان كۆزىمىز.
بەخت بىزگە ئەگىشەر، قىسمىتىمىز بولار باي،
بىر جۈپ كۆيدىن يارالغان ئەسلى جېنىم ئۆزىمىز...

كۆي تۆكمدۇ زىلتارلار، كۆي تۆكمدۇ كائىنات،
كۆي باغرىدا مەۋجۇت بىز، مەۋجۇت ياشاش مۇھەببەت.
ئىزگۈ كۆيدەك يالتىراڭ كۆيگە تولغان بۇ ھايات،
كۆي كۆيلىشىپ ئۆتىمىز، بىر جۈپ كۆي بىز تا ئەبەد!

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
www.uyghurkitap.com

ئېلى قادىر

كۆلكە ئۇچۇن يارالغان سەنلا

كۆلكە ئۇچۇن يارالغان سەنلا،
ئۆزۈك خۇش خۇي، شوخ ساھىبجامال.
نۇر چاقنىغان شەھلا كۆزلىرىك
يۈرىكىمگە سالىدۇ چاتقال.

كۆلكە ئۇچۇن يارالغان سەنلا،
كۆلكەك شۇنچە ئوماق ۋە تاتلىق.

ھەر ئاڭلىسام، قاپلار دىلىمنى
شېرىن ئۇمىد، بىر ئىزگۈ شادلىق.

كۆلكە ئۇچۇن يارالغان سەنلا،
كۆز تەگمىسۇن دەيمەن، ئىلاھىم.
بىراق مەنچۇ، ئىشقىك ئوتىدا
ياش تۆكمەن، نېمە گۇناھىم؟

مۇھەممەتجان روزى

ئىككى شېئىر

يارىتايلى ياخشى بىر جاھان

سەن ئوچاقتا لاۋۇلدىغان ئوت،
مەن ئۇستىگە ئېسىلغان قازان.
ئاھ، ئىشقىمىز مىسالى بىر سۇ،
قاينىشىدىن قىلمايمەن گۇمان.
بەخت بېرىپ، جەننەت مېھىرىدەك،
قۇچاق ئاچتى بىزگە بۇ زامان.
كەل ئۆزگىنىك كۆزى چۈشكىدەك،
يارىتايلى ياخشى بىر جاھان.

شۇندىن بېرى...

كۆرگەنسىم سېنى چۈشۈمىدە،
ئولتۇراتتىك چېچىگنى تاراپ.
دېرىزەگنى ئېچىپسەن كەڭرى،
كىرەر ئىدى شامال غۇرقىراپ.

پەچىرلايتتىك ئاستا ئىچىگدە،
ئالماقچىدەك بىر نەرسە يادلاپ.
يېپىشۋالدىم كىرىپ كۆزۈگىنى،
ۋە دېدىمكى: — كىملىكىمنى تاپ؟

ئويلىنىپمۇ تۇرمايلا دەرھال،
سەن ئېتىمنى ئېيتتىك ۋارقىراپ.
شۇندىن بېرى ئوگۇمدا سېنى.
ئىزدەيدىغان بولدۇم مەن قاتراپ.

ئىلى هوشۇر

ئىككى شېئىر

ئىلتىماس

خىيالىمدا ئايرىلسام سەندىن
ھەر مىنۇتىم خازان بوپ ئۆچتى.
جۇت شۇنقارغان ھۇۋلاپ روھىمدا،
يۈرەك - باغرىم قار، تۇمان قۇچتى.

خىيالىمدا قوشۇلسام ساڭا،
مىنۇتىمنى گۈللەر قاپلىدى.
ئوت - لاۋالار چولغاپ روھىمنى،
يۈرەك - باغرىم كۈندەك پارلىدى.

ئايرىلسام يا قوشۇلسام راستتىن،
ئاھ بىلمىدىم! نېمە بولۇشنى.
مەيلى بىرگە بولغىن گۆردىمۇ،
تىلىمەيمەن زادى بېھىشنى.

ياقۇبجان قادىر

قىش سەھىرى

تاڭ سەھەرنىڭ ھارغان بالىسى،
تولۇن ئايىنىڭ نۇرلۇق شولىسى.
نەلەردىدۇر،
قىچقىرار خوراز.
ئاھ!
قەھرىتان قىشنىڭ مۇزلۇق سەھىرى،
يۈرىكىمگە ياقتى ھاۋايىڭ.
شۇڭلاشقىمۇ،
سېغىنغان سېنى،
بۇ ساندىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىسى: ئوسمانجان ساۋۇت، قارىلان،

ئەۋجۇتسىز چۈشلەر

نۇر ئىچىدە چايقالغان سېيما،
كۆك گۈگۈمدا يوقىدى بىرىدىن.
قارا توندىن چىقتى زەر يۈزلۈك،
نۇرلۇق كۆلۈپ كۆز ئۇزمەي مەندىن،

قاراپ قويدۇم سېغۇق كۆز بىلەن،
ئۇمۇ يېقار سۈت‌رەڭ سۈبھىدە.
مەپتۇن بولۇپ يۈرەكسىز نۇرغا،
تۇنجۇققانمۇ ئەسىر ئەقىدە.

لەيلەپ قالدىم مەۋجۇتسىز چۈشتە،
ھايات، ئۆلۈم روھلار پارلىنىپ.
كۈنسىز، تۈنسىز، سەرسانە ھېسلار
توڭلاپ قالدى مەندىن زارلىنىپ.

قول ئېلىشىپ ئۆتمۈش كەلگۈسىم،
ياراتتى بىر قۇياشلىق تەن - جان.
يۈرىكىدە يۈگۈرۈپ يۈرىدۇ
جانلانغان ھېس، كۆكلىگەن ئارمان.

يۈيغۇر كتاب توربىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىرى-بىرىسى

ئەدەبىي ھاياتىمىزدىكى ئۇچۇرلار

نىلمەدا ل. مۇتەللىپ ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى

ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتى، شىنجاڭ ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى تەتقىقات جەمئىيىتى، ئاپتونوم رايونلۇق كۆرگەزمىخانا، ئىلى ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى، نىلمەدا ناھىيىلىك پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتى بىرلىكتە 1993 - يىلى 8 - ئاينىڭ 20 - كۈنىدىن 22 - كۈنىگىچە نىلمەدا ناھىيىسىدە ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسچىلىرىدىن بىرى، ۋەتەنپەرۋەر شائىر، ئىنقىلابىي قۇربان لۇتپۇللا مۇتەللىپ تۇغۇلغانلىقىنىڭ 71 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزدى.

مۇھاكىمە يىغىنىغا ئىلى ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى تۇرسۇنمەھمەت ئىمىن بىلەن ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى مەھمەت شاۋدۇن رىياسەتچىلىك قىلدى.

مۇھاكىمە يىغىنىدا ئالدى بىلەن يولداش ماۋزېدۇڭنىڭ 1956 - يىلى 8 - ئاينىڭ 8 - كۈنى شائىر لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ جەڭگىۋار ھاياتى ۋە ئىنقىلابىي پائالىيىتى ھەققىدە سالغان مۇھىم تەستىقى، مەملىكەتلىك خەلق ئۇيغۇر رۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ئوبۇلقاسىم ئاپتونوم رايونلۇق

رەئىسى تۇرسۇنجان داۋامەت، دۆلەت ئىشلىرى كومىسسارى، دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ئىسمائىل ئەھمەدنىڭ يىغىنغا ئەۋەتكەن بېغىشلىمىسى ئوقۇپ ئۆتۈلدى. يىغىندا يەنە ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى. ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى چېن بەيجۇڭ بىلەن مەشھۇر ئالىم ئىبراھىم مۇتىئىنىڭ خېتى ئوقۇپ ئۆتۈلدى.

يولداش چېن بەيجۇڭنىڭ خېتىدە خېتىدە مۇنداق دېيىلىدۇ: «كەڭ خەنزۇ كىتابخانلىرى، جۈملىدىن ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ل. مۇتەللىپنىڭ نامى بىلىدۇ، ھەتتا ئۇنىڭ «جۇڭگو»، «يىللارغا جاۋاب» قاتارلىق مەشھۇر شېئىرلىرىنى يادلاپ بېرەلەيدۇ. شۇڭا دەيمزكى، ل. مۇتەللىپ پەقەت ئۇيغۇر خەلقىنىڭلا ئەمەس، بەلكى پۈتكۈل جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ مۇنەۋۋەر ئوغلى. ئۇنىڭ بىزگە قالدۇرۇپ كەتكەن ئەدەبىيات بايلىقى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخىدا يۈكسەك ئورۇنغا ئىگە بولۇپلا قالماستىن، بەلكى پۈتكۈل جۇڭگونىڭ كۆپ مىللەتلىك ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى تارىخىدىمۇ ئوخشاشلا ئالاھىدە مۇھىم ئورۇن تۇتىدۇ.»

يىغىندا ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى، ئاتاقلىق يازغۇچى قەييۇم تۇردى، ئىلى ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، ۋالىي مەھكىمىسىنىڭ ۋالىلىيسى مەھەممەتجان ئەمەت، نىلقا ناھىيىلىك پارتكومنىڭ شۇجىسى جاۋدېجۇڭ قاتارلىق يولداشلار سۆز قىلىپ، مۇھاكىمە يىغىنىنىڭ شائىرنىڭ يۇرتىدا تەنتەنىلىدى ھەمدە شائىر ل.مۇتەللىپنىڭ جەڭگىۋار ھاياتى بىلەن مول ئىجادىي تۆھپىلىرىگە يۇقىرى باھا بەردى.

مۇھاكىمە يىغىندا ئۇيغۇر، خەنزۇ، قازاق قاتارلىق مىللەتلەرنىڭ ئالدىم مۇتەخەسسىسلىرىدىن ئىمىن تۇرسۇن، جاڭ يۆ، مەھەممەت شاۋۇدۇن، ئازاد سۇلتان، ئەنۋەر ئابدۇرېھىم، نۇر مەھەممەت زامان، ئابدۇۋۇھلى كېرىم، دۆلەتبېك قاتارلىق سەككىزكىشى ئىلمىي ماقالە ئوقۇپ، تالانتلىق شائىر ل. مۇتەللىپنىڭ ئىجادىي تۆھپىلىرىنى يۇقىرى نۇقتىلاردىن تەھلىل كەلگۈ، تېخىمۇ چوڭقۇر يورۇتۇپ بەردى. ئالىم، مۇتەخەسسىسلەر ئوتتۇرىغا قويغان ئىزدىنىش خاراكتېرلىك بەزى قاراشلار ل. مۇتەللىپ ئىجادىيىتى ئۈستىدىكى تەتقىقاتنى يېڭى يۇكسەكلىككە كۆتەردى.

ل. مۇتەللىپنىڭ يەقەن دوستى، پېشقەدەم شائىر ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر يىغىنغا قاتناشچىلىرىغا مەرھۇم شائىرنىڭ ئېسىل ئەخلاقىي - پەزىلىتى، يېتەملىشىچە، تەسىرلىك ئىش - ئىزلىرى توغرىسىدا ئىشق - زوقى بىلەن سۆزلەپ بەردى. يىغىندا ل. مۇتەللىپنىڭ ساۋاقداش، تەڭتۇشلىرىدىن ھۈسەين ئەبەيدۇللامۇ ئىختىيارىي سۆز قىلىپ، يىغىنغا مەرھۇم شائىرنىڭ 18 ياش ۋاقتىدا چۈشكەن، تېخى بايقالمىغان فوتو سۈرىتىنى تەقدىم قىلدى.

مۇھاكىمە يىغىندا ناھىيىلىك 1 - ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ خەنزۇ ئوقۇغۇچىلىرى شائىرنىڭ «جۇڭگو» ناملىق شېئىرىنى، نىلقا ناھىيىلىك 3 - ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلىرى «يىللارغا جاۋاب» ناملىق شېئىرىنى دېكلاماتسىيە قىلىپ بەردى.

ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ئىشلار نازارىتى، ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى، ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ئەدەبىيات جەمئىيىتى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى «مىللەتلەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى نەشرىياتى بىلەن جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەت يازغۇچىلىرى ئىلمىي جەمئىيىتى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى مىللەتلەر باشقارمىسى، شىنجاڭ ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى تەتقىقات جەمئىيىتى، ئاپتونوم رايونلۇق مۇقام تەتقىقات جەمئىيىتى بىلەن ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى تەتقىقات جەمئىيىتى ۋە ئىلى ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى قاتارلىق ئورۇنلار يىغىنغا تەبرىك خەت، تەبرىك تېلېگراممىسا ياكى لەۋھە ئەۋەتتى. ئاپتونوم رايونلۇق مائارىپ نەشرىياتى، شىنجاڭ داشۇ نىل - ئەدەبىيات فاكۇلتېتى قاتارلىق ئورۇنلار يىغىنغا سوۋغا بۇيۇملىرى تەقدىم قىلدى.

پەشقەدەم شائىر ئەلقەم ئەختەم، پەشقەدەم شائىر ئابلەز نازىرى، پەشقەدەم مائارىپچى ھاكىم جاپپار، ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتىنىڭ باشلىقى ئابدۇراخمان ئەبەي، ئاپتونوم رايونلۇق خەتتاتلار جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى نىياز كېرىم، ئۇرۇمچى كەسپىي تېخنىكۇمنىڭ مۇدىرى غوپۇر نۇر قاتارلىق يولداشلار يىغىنغا سالام يوللىدى.

يىغىنغا پارتىيە، ھۆكۈمەت، تەشۋىقات، ئەدەبىيات - سەنئەت، نەشرىيات ۋە ئىجتىمائىي پەن تەتقىقاتى ئورۇنلىرىنىڭ مەسئۇللىرى، ئۇيغۇر، خەنزۇ، قازاق مىللەتلىرىنىڭ بىر قىسىم ئالىم، مۇتەخەسسىسلىرى، يازغۇچى - شائىرلار، ل. مۇتەلىپ رىياسىتىدىكى ئورۇنلىرىدىن بارغان غوۋاقان، ئەل - ئاغىنىلىرى، ساۋاقداش ھەم زامانداشلىرى، ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچىلار، نىلقا ناھىيىسىدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ۋەكىللىرى ۋە ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرىدىن بولۇپ 120 دىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى. بۇ لارنىڭ ئىچىدە ل. مۇتەللىپنىڭ ھاياتى ۋە ئىجادىي پائالىيىتى ھەققىدە ئەدەبىي ئەسەرلەر ۋە ئىلمىي ماقالىلەرنى يازغان پەشقەدەم يازغۇچى ئابدۇللا تالىپ، ئەيسا يۈسۈپ، ئابدۇشۈكۈر تۇردى ھەمدە ئاپتونوم رايون ۋە ئىلى ۋىلايىتىنىڭ مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلىرىدىن بارغان غوپۇر ھاپىز، ئابدۇسالام ئابباس، ئابدۇرېھىم، پۇلات، رەھمەتۇللا جازى، زوردۇن سابىر، ئابدۇراخمان قاھار، ئىمىنجان، ئابلىمىت، قاسىم مەخسۇمەت، قەيۇم سوپى، مالىك كېۋىر، تۇرسۇنمەھمەت پەخرىدىن، ئەخمەت تۇردى، ياك جىكشاك، ئابدۇساتتار ناسىرى قاتارلىق يولداشلارمۇ بار.

شۇ كۈنى كەچتە مۇشائىرە ئۆتكۈزۈلدى. ئابدۇسالام تۇختى، ئابلىمىت سادىق قاتارلىق شائىرلار تېپىپچان ئىلپ. بېغىنىڭ «ئەسلەش»، ئەلقەم ئەختەمنىڭ «سېغىندىم»، تىيەن جەننىڭ «شائىرغا»، «قەزىل يولغۇنغا»، جاك جېمىسنىڭ «مۇتەللىپنىڭ شېئىرلىرى» ۋە لیۇشاۋۇنىڭ «مۇتەللىپنىڭ يۇرتىدا» ناملىق شېئىرلىرىنى دېكلاماتسىيە قىلىپ بەردى. مەھەممەتجان راشىدىن، تۇرسۇنمەھمەت ئىمىن، ئەخمەت ۋاھىدى قاتارلىق ئەدەبىلەر ئۆزلىرىنىڭ شائىر ل. مۇتەللىپكە بېغىشلانغان شېئىرلىرىنى ئوقۇپ ئۆتتى.

يىغىن قاتناشچىلىرىغا شائىر ل. مۇتەللىپنىڭ ئىنقىلابىي پائالىيەتلىرى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن «يىراقتىكى ئۇچقۇنلار» ناملىق كىنو قويۇپ بېرىلدى. يىغىن قاتناشچىلىرى يىغىن جەريانىدا شائىرنىڭ يۇرتداشلىرى بىلەن سۆھبەتلىشىپ، شائىر يۇرتىدىكى ھەزىرىلىك جايلارنى ئارىلاپ، يېڭى تەسىراتلارغا ئىگە بولدى.

ئۆز مۇخبىرىمىز خەۋىرى

بىزنىڭ ئەدىبلىرىمىز

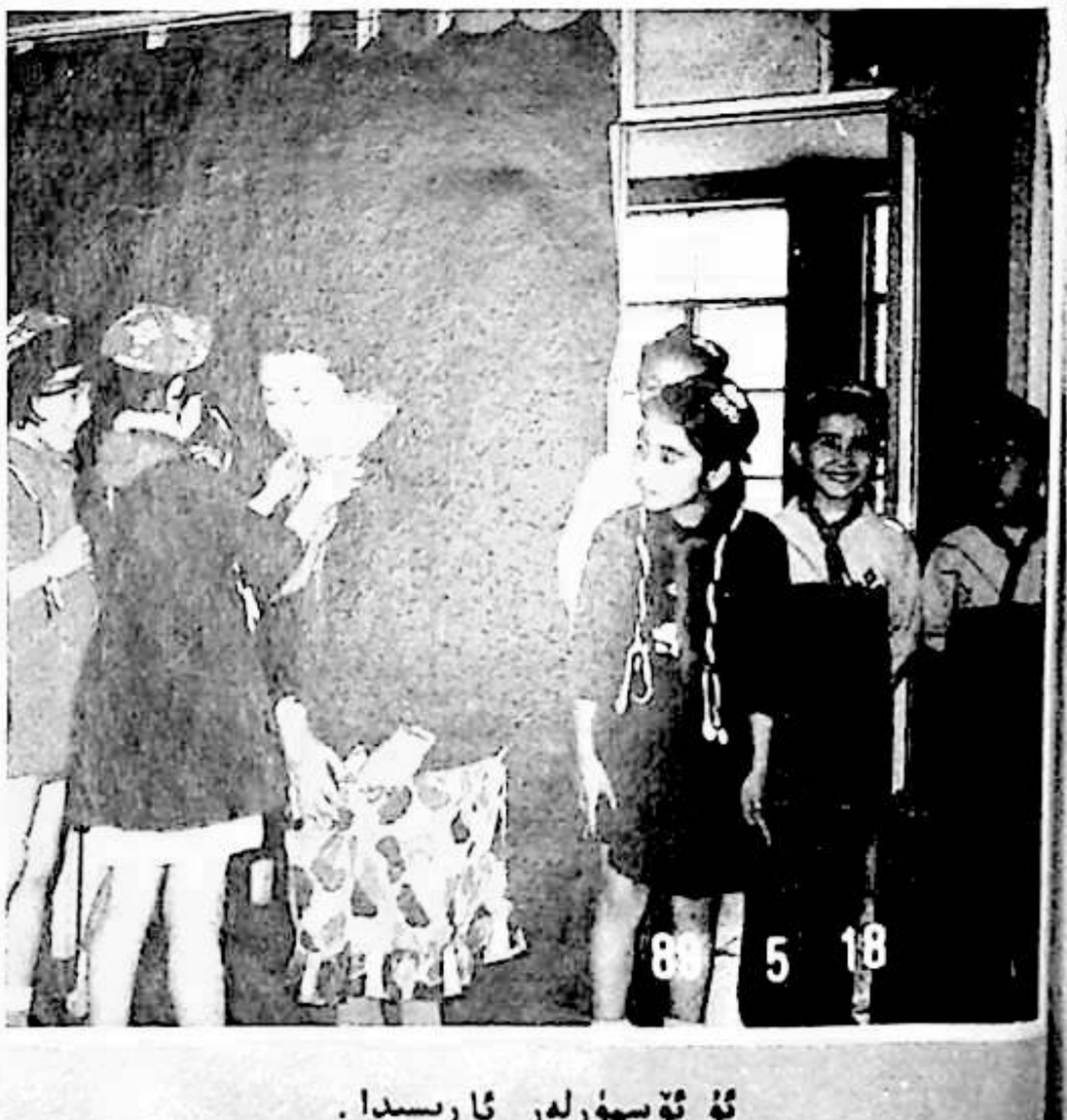
تۇرسۇنئاي ھۇسېين ـــ كۆزگە كۆرۈنگەن شائىرەلىرىمىز نـــىڭ بىرى. ئۇ 1959 ـ يىلى « شىنجاڭ ياشلىرى » گېزىتىدە ئېلان قى ـ لىنغان « تارىمنى گۈلزار قىلغىلى كەلدىم » ناملىق شېئىرى بىلەن ئىجادىيەت سەپىگە كىرىپ كەلگەن. ئۇنىڭ « جىنەستە » ، « بۇل ـ ئۇل ناۋاسى » ، « چىغىر يول » قاتارلىق شېئىرلار تـوپـلـىمى ۋە « گۈلنىھال » ناملىق داستانلار توپلىمى نەشر قىلىنغان. « مېھر ـ ياۋا » ، « سەپەر ناخشىسى » ، « سەھرا نەزمىلىرى » ، « 9 پارچە ئەسىم » ، « قەھرىلار » قاتارلىق شېئىر، داستانلىرى ئاپتونـــوم رايونىمىز بويىچە ھەر خىل مۇكاپاتلارغا ئېرىشكەن. ئۇنىڭ « قارا ياغاچ » ناملىق بالىلار ھېكايىلىرى توپلىمى بىلەن « سەھرا نەز ـ مىرى » ناملىق شېئىرلار توپلىمى يېقىندا نەشردىن چىقىدۇ. ئـــۇ ھازىر ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ھەم كەسپىي يازغۇچىسى.

ئۇ ئىجادىيەت ئۇستىدە.

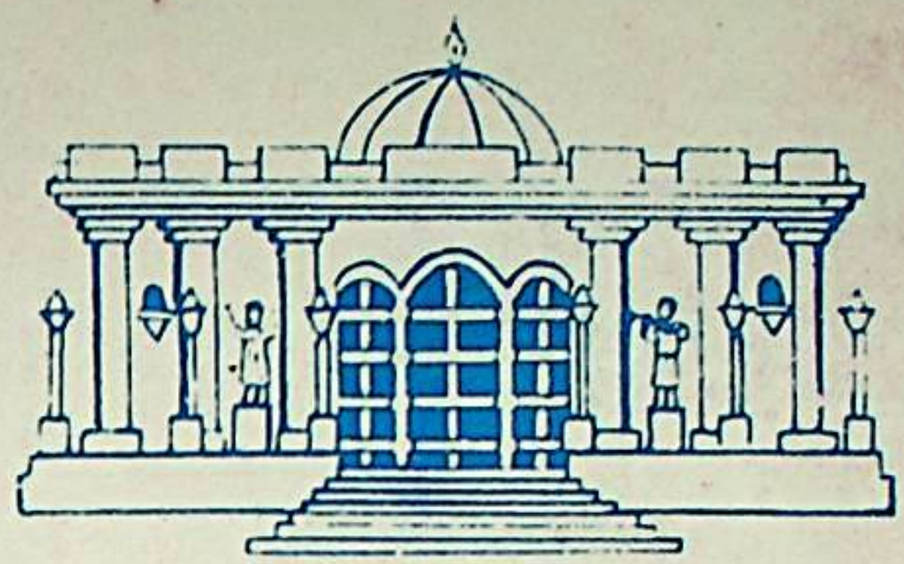
ئۇ ئۇرۇمچىدىكى بىر قىسىم ئايال ئاپتورلار بىلەن بىللە.

ئۇ ئۆسمۈرلەر ئارىسىدا.

ئۇ موسكۋا پۇشكىن موزېيىدە پۇشكىن ھەيكىلى يېنىدا.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

تارىم

TARIMAMONTHLY LITERATURE JOURNAL
IN UIGHUR LANGUAGE

《塔 里 木》文学月刊（维吾尔文）

编　　辑：《塔里木》编辑部
出　　版：新疆人民出版社
印　　刷：新疆新华印刷厂
发　　行：乌鲁木齐市邮局
订阅、零售：各地邮局所

1993 ـ يىل11ـ سان(393 ـ سان)، 43 ـ يىل نەشرى.
تۈزگۈچى «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى.
ئۇرۇمچى جەنۇبىي دوستلۇق يولى 22 ـ قورۇ، تېلېفون نومۇرى: 416214.
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى، شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى.
ئۇرۇمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ. مەملىكەت بويىچە ھەممە
جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتېرى قوبۇل قىلىدۇ.

خەلقئارالىق بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: ISSN 1002-9044　ISSN 1002_9044

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: CN 65-1010/I　CN 65_1010/I

خەلقئارا ۋاكالەت نومۇرى: Q4462

国内统一刊号：CN 65-1010/I
国外代号：Q4462
邮发代号：58-66 定　价：2.00元

پوچتا ۋاكالەت نومۇرى: 58 ـ 66، باسما تاۋاق: 10، باھاسى: 2.00 يۈەن

邮政编码：830000　پوچتا نومۇرى: